

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Freud ve Babası

Marianne Krüll

yayınları...

FREUD VE BABASI

Hekimler Yayın Birliği

FREUD VE BABASI

Marianne Krüll

HYB Yayıncılık

HYB Yayıncılık 047
PSİKOLOJİ DİZİSİ 07

FREUD VE BABASI
Marianne Krüll

Özgün adı:
Freud und sein Vater (Freud and His Mother)
© Jason Aronson Inc.

Bu kitabın Türkçe yayın hakları HYB Yayıncılık'a aittir.
(Jason Aronson Inc. ve Mark Paterson'la anlaşma sağlanarak yayımlanmıştır.)
(by arrangement with Jason Aronson Inc. and Mark Paterson)

© HYB Yayıncılık, Ankara, 1998

Yayıncının yazılı izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.
Ancak tanıtım için kısa alıntılar yapılabilir.

Türkçe Birinci Baskı
HYB Yayıncılık, Ankara 1998
ISBN 975-6972-59-9

HYB Yayıncılık
Bilkent Plaza A3 Blok 21-24
Bilkent, 06533 Ankara
Tel: (312) 266 55 66
Faks: (312) 266 55 77

MedicoGraphics ofset baskı tesislerinde basılmıştır.

MedicoGraphics Ajans ve Matbaacılık Hizmetleri
Meşrutiyet Caddesi, Bayındır-2 Sokak 62/26
Kocatepe, 06640 Ankara
Tel: (312) 419 31 48
Faks: (312) 419 31 49

İçindekiler

ÖNSÖZ	ix
AMERİKAN BASKISINA ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ	xvii
1. FREUD'UN YAŞAMINDAKİ VE DÜŞÜNCELERİNDEKİ KRİZ	3
1. Krizden Önce (1885-96)	8
Histeri kuramının ortaya çıkışı Jean-Martin Charcot, Josef Breuer	8
"Cinsel kuram"dan "istismar kuramı"na. Flies dönemi...	12
Wilhelm Flies...Gerçek nevrozun cinsel kuramı... Emma-Irma-Anna epizodu...	
Baştan çıkarma kuramı...Savunma nevrozlarını baştan çıkarma kuramıyla açıklamak	
2. Krizin Akut Aşaması (1896 Yazı - 1897 Sonbaharı)	54
Jacob Freud'un ölümü	54
Taciz kuramını kurtarma çabaları	58
Kendini analiz etmesi	67
Taciz kuramından vazgeçme	73
3. Krizden Sonra (1897 Kışı - 1899 Ağustos'u)	78
Taciz kuramından ödip kuramına	78
Rüya yorumları	86
4. Sonuç: Baştan Çıkarma Teorisinin Reddedilmesinin Önemi	90

2. TARİH ÖNCESİ: KALLAMON JACOB FREUD

95

1. Galician Yahudilik Tarihinde Siyasi ve Entellektüel Akımlar	96
2. Galicia Shtetl'ında Yaşam	104
3. Tysmenitz	112
4. Jacob Freud'un Çocukluğu ve Tysmenitz'de Sally Kanner'le İlk Evliliği	116
5. Gelenekten Kopuş	119
Gezgin Yahudi Jacob Freud	119
Jacob'un Rebekka ile evliliği	125
Jacob'un Amalie Nathansohn ile evliliği	127
Schlomo Freud'un ölümü	129
6. Sonuç: "Yaşlı Adam'ın" Sırrı	130

3. TRAVMA: SIGMUND FREUD'UN ÇOCUKLUĞU VE GENÇLİĞİ

133

1. Freiberg'deki İlişkiler Ağı	133
Freud'un babası Jacob	138
Freud'un annesi Amalie	147
Freud'un dadısı Resi Wittek	153
Freud'un üvey abisi Emanuel	158
Emanuel'in karısı Maria	159
Freud'un üvey abisi Philipp	159
Freud'un yeğeni Johannes (John)	165
Freud'un yeğeni Pauline	168
Freud'un kız kardeşi Anna	173
Freud'un erkek kardeşi Julius	174
Jacob'un ikinci eşi Rebekka	175
Freiberg'deki diğer bağlantılar	176
Freud'un babasının Tysmenitz, Jassy, Breslau, Viyana ve diğer yerlerdeki akrabaları	178
Freud'un annesinin akrabaları	179

2. Freiberg'den Ayrılış	180
3. Viyana'daki İlk Yıllar	190
Freud'ların maddi koşulları	190
Sigmund Freud'un Viyana'daki ilk yılları	194
Babasından aldığı eğitim	201
Sahte para olayı	209
Freud'un erkek kardeşi Alexander	212
Lise yılları	214
4. Freiberg Ziyaretleri	215
5. Freud'un İngiltere'deki Üvey Erkek Kardeşleri	220
6. Sonuçlar: Jacob Freud'un Emirleri ve 1896-97 Krizi	225
4. EMİRLERİN YERİNE GETİRİLMESİ	231
1. Sigmund Freud ve Michelangelo'nun Musa'sı	235
Sigmund Freud, Musa'nın oğlu	239
Sigmund Freud, Psikanalizcilerin babası	241
Oğulları: Adler, Stekel ve Jung... Totem ve Taboo	
2. Sigmund Freud, İnsan Kimliğinde Musa	248
3. Sonuçlar	265

Önsöz

Helm Stierlin

Bu kitap sadece Freud'un babası ve ailesi ile arasındaki ilişkiler değil, temel olarak psikoanalistler - psikoanalizin kaynakları, temeli, gelişmesi ve sınırları hakkındadır.

Bir kuram gözlemlere dayanan fenomenlerle ilgili ilkeleri formüle eder ve aynı bir teleskopa benzer. Gerçeklerin belli yüzlerini yakınlaştırır ve diğerlerini uzaklaştırır, böylelikle hangi soruların sorulması gerektiğini, ne tür yanıtlar alınabileceğini, nelerin gerekli, nelerin geçersiz olduğunu belirler. Bu kriterler, aynı zamanda Freud'un eşsiz dehasının yaratmış olduğu psikoanalitik kurama da uygulanabilir. W.H. Auden'in da değindiği gibi, bu kuram Batı dünyasının entellektüel havasını da değiştirmiş ve kişinin kendini anlamasına yeni bir anlayış, yeni bir psikolojik gerçek kazandırmıştır. Ancak, aynı zamanda tüm eleştirmenlerin kafalarını da meşgul etmiş ve bizleri şu soruyu sormaya zorlamıştır: Psikoanalist gözünün görmediği, saptırdığı ve gözlerini kapatmasına neden olduğu şey nedir?

Özellikle de, aile terapisinin yeni örneği, bu tür soruların sorulmasını gerektirmiştir, çünkü bireyi kendisine merkez alan -ve dikkatleri intrapsişik fenomenin tanımlamasına çeken- psikoanalitik görüşün, giderek karmaşık bir hale gelen aile ya da sistem yaklaşımının uzlaştırılması gerektiğini savunur ya da her ikisinin de sınırlanması gerektiğini... Freud'un kendi çalışmaları da bu yeni yaklaşımın ışığı altında yeniden gözden geçirilmelidir. Marienne Krüll'ün bu kitabında yaptığı çalışma budur işte... Bu açıdan Krüll, Freud'un anababasının ve babasıyla olan

ilişkisinin derinlerine işlemiş olan bütün yetkisinin, anlaşmazlıkların ve görünmez bağılıkların kökenine inmiştir.

Hiçbir öncü kuramın düz bir çizgi izlemediğini unutmamamız gerekir. Her öncü kuram, bir dizi ilerleme kaydedilirken, gerilemelere, yenilikler ve gözden geçirmelere tanık olur. Bu, Freud'un çalışmasında da Darwin ve Einstein gibi özgün düşünürlerinkinden farklı değildir. Ancak, Freud'un yaratmış olduğu psikoanalitik kuramı diğerlerinden farklı kılan iki etken vardır: Tarihinin, yazarının kişisel çatışmaları ile olan yakın bağlantısı ve bunu takiben 1897 yılındaki psikoanalitik kuramın merkezinin dramatik biçimdeki geri çekilişi.

Bu merkez, sözde nevrozun baştan çıkarma kuramıydı. Freud, hastalarının nevrozlarının uğradıkları belli cinsel travmaların sonucunda ortaya çıktığına inanıyor ve yazılarında da bunu savunuyordu: Baştan çıkarmalarına anababaları ya da bir yakınları neden oluyordu. Ancak şimdi, bu tür travmaların patojenik gücünü inkâr ediyor ve intrapsişğin, ailelerin baştan çıkarıcı bir rol oynayıp oynamamasına karşın, özellikle de fantezilerin ve çatışmaların patojenik önemini vurguluyor.

Bu kuramsal değişimin, kuramın ve sonraki kuşaklardaki analistlerin uygulamalarının üzerinde derin etkiler yaratması gerekiyordu ve bu izleri bıraktı da; çağdaş toplum ruh hastalıklarını anlamayı ve bu hastalıkları tedavi etmeyi başardı.

Marienne Krüll'ün bu kitabı, bu olaya dayanmaktadır. Krüll, bu bağlantının bir diğer çok önemli olayla ilgili olduğunu göstermektedir - Freud'un kendisinin de "bir erkeğin yaşamındaki en büyük kayıp" olarak nitelendirdiği olay, babasının ölümü. Marienne Krüll bu bağlantıları gün ışığına çıkarırken, Freud ailesinin tarihini de yeniden yazdı. Otobiyografik önemleri açısından, Freud'un tüm yazılarını, özellikle de tüm mektuplarını ve düşlerini dikkatle inceledi ve daha önceki Freud biyografilerinin katkılarını tekrar gözden geçirdi. Ancak, hepsinden önemlisi, tarih konusunda yapmış olduğu kendi geniş kapsamlı çalışmalarından da vazgeçmedi ve bu onun diğer çalışmalarının yanında, Jacob Freud'un doğum yeri olan Tysmenitz, Galicia'daki Yahudi yaşamını yeniden yapılandırmasını sağladı. Bu çalışmalar Krüller'ı Bebek Sigmund'un 3 yaşına kadar yaşadığı Moravia'daki Freiberg'e (Pribor) ve Freud'un gençlik yıllarını geçirdiği ondokuzuncu-yüzyıl Viyana'sına götürdü. Bu çalışmaları yaparken, kültürel ve sosyal etkilerin panoramasını

da gözler önüne serip, sadece Freud'un değil, bütün psikoanalistlerin gelişimine ışık tutan karmaşık ve çatışmalı ilişkileri de gün ışığına çıkartmaktadır.

Hiç şüphesiz ki, yazarın psiko-tarihsel yönteminin belli sınırları vardır: Bazen arada boşluklar ortaya çıkmakta, bazen de, tek ve aynı gerçekler kendilerine birtakım açıklamalar getirmektedir. Marienne Küller, bu sınırlamaların tamamıyla farkındadır ve bu nedenle yorumlarının ve varsayımlarının pek çoğu için, varsayımlı karakterini sürekli olarak vurgulamaktadır. Aynı zamanda, duyumsal buluşlarının ya da sonuçlarının karşısında, duyumculuğun her biçiminden (sansasyolizm) kaçınmaktadır ve ben bunu yazarın kitabının çok önemli bir özelliği olarak kabul ediyorum.

Bu çekincelere karşın, kitabının genel sonucunu oldukça makul buldum ve bu konuda yazarın büyük ölçüde olumlu görüşünü de aldım. Hepsinin ötesinde, ortaya çıkan soruların ve bakış açılarının çok önemli olduklarını düşünüyorum ve bu kitabı, psikoanalizin gelişimi konusuna, bilimsel kuramların tarihine ve oluşumuna, insanın yaratıcılığının esas nedenlerine ve genelde psikolojiye ya da psikoterapiye ilgi duyan herkesin elinde görmek isterim.

Amerikan Baskısına Önsöz

Kitabımın sonunda Amerika'da yayımlanmasından çok mutluyum. Amerika'da pek çok insanın kitabımın İngilizce baskısını beklediklerini biliyorum.

Mükemmel çevirisiyle hem göze, hem de kulağa hitap eden Arno Pomerans'a en içten teşekkürlerimi sunmak isterim. Keşke Arno, Freud'un mektuplarını, çalışmalarını vs. de çevirmiş olsaydı da, Almanca'ya aşina olmayan, anadili İngilizce olan okuyucularım için neredeyse anlaşılmasız hale gelecek savlarımı Standart Baskı için yeniden çevirmek zorunda kalmasaydık.

Kitabımın bu İngilizce baskısı, 1979'daki Almanca orijinal baskısının aynıdır. Metinde yaptığım ufak tefek bazı düzeltmelerin dışında, aile ağacına Peter J. Swales'in bulup, kullanmama izin verdiği bazı eklemelerde bulundum. Swales'in, Josef Sajner ile birlikte Çekoslovakya'da yaptığı araştırma, pek çok yeni bilginin yanı sıra, Sigmund Freud'un dadısının Monika Zajic değil, kitabımın Almanca ilk baskısında söz ettiğim gibi, Resi Wittek olduğunu ortaya çıkardı. Peter J. Swales'in araştırmalarının sonucunda, Freud'un hastası Emma'nın, düşündüğüm gibi, Anna Lichtheim değil de, Emma Eckstein (1865-1925) olduğu ortaya çıktı. Freud'un 1875 yılında İngiltere'ye yaptığı ziyaretle ilgili olarak da, Ronald Clark'ın Freud biyografisinde geçen Eduard Siberstein'e yazmış olduğu mektuplar sayesinde yeni eklemeler yapmak mümkün oldu. Son olarak da, Sophie Freud Loewenstein'in bana verdiği Anna Freud Bernay'in hakkında çok az şey bilinen 1930 tarihli otobiyografisinden (Er-

lebtes, Vienna, Kommissionsverlag der Buchhandlung Heller) pek çok ayrıntıyı da kitabıma eklemem mümkün oldu. Benden yardımlarını esirgemeyen tüm bu insanlara teşekkür etmek isterim. Bütün bu yeni bilgileri kitabıma eklerken birtakım değişiklikler yapmak zorunda olmamam da beni çok rahatlatmıştı.

Jeffrey M. Masson'un "The Assault on Truth - Freud's Suppression of the Seduction Theory" adlı kitabının benim kitabımdan önce Amerika'da piyasaya çıkmasına çok üzıldüm. Bu kitap piyasaya daha önce çıksaydı, Freud'un baştan çıkarma kuramına gereksiz bir tartışma zemini yaratılmış olmazdı. Masson'un, Freud'un ilk kuramının değerine ilişkin ortaya atmış olduğu tezi onaylamama karşın, pek çok örnekte Masson'un konuya bilimsel olarak bakmadığını ve sonuca çok basit bir biçimde yaklaştığını; hatta, diyebilirim ki atladığını görmek beni çok üzdü. Masson, benim kitabımı çok iyi bildiği için, Freud'un baştan çıkarma kuramından vazgeçmesine alternatif birtakım açıklamalar getirmemiş olmasına, üstelik, Freud'un üne kavuşmak için yalan söylemekten bile kaçınmadığını söylemesine çok şaşıyorum.

Burada kişisel düşüncemi dile getirmek istiyorum. Bu kitabı yazarken, Boston'daki Simmons School of Social Work adlı okulda profesör olan Sophie Freud Loewenstein ile çok yakın iki dost olduk. Dostluğumuzu başlatan, bu kitabın Almanca baskısı hakkındaki mükemmel eleştirileri oldu. Şunları dile getirmişti eleştirisinde: "Sigmund Freud'un torunu olarak, benim için çok derin bir anlamı olan bir kitap hakkında nesnel olmam olanaksız. Bu kitap, 18. yüzyıldaki Polonya asıllı Musevi halkını, yani kendi kökenimi tanıma fırsatını verdi bana. Beni, Freud ailesinin gelenekleri konusundaki yetkim, sadık kalmam ve ihanet etmem konusunda yaşam boyu içimde yaşadığım çatışmalarla karşı karşıya getirdi. Ancak, herkesin bu kitapta kişisel bir anlam bulacağına inanıyorum" (Family Process, 1980 Cilt 19, s. 312). Yoğun fikir ve duygu alışverişinde bulunduğumuz birkaç yıl içinde birbirimizin kökenini anlamak konusundaki karşılıklı girişimlerimizin, her ikimize de değişik biçimlerde yarar sağlayacak çok zengin ve heyecan verici bir deneyim olduğuna inanıyorum. Bu deneyim, Sophie'nin büyükbabasının, söylediğimiz ya da yaptığımız her şeyi onaylamasa da, ruhunun keşfi olmuştur!..

Sophie'nin etkisiyle feminizm, her ne kadar bu kitabı yazmaya başladığımda benim için çok uzak bir kavram idiyse de, şimdiki yaşam ve

düşünce tarzımın en önemli bölümünü oluşturmaya başladı. Fakat, şimdi diyebilirim ki, kitabım tamamen bir kadının bakış açısını yansıtmaktadır. Örneğin, Freud'un ilk baştan çıkarma kuramına dönersek, aşırı biçimdeki babaerkil Ödip kuramına karşı, bilinçsiz bir şekilde kadınları koruduğumu farkettim. Ayrıca, korkak ve şaşkın, ama aynı zamanda cesur ve meraklı bir insan olarak gözümde canlandırıdığım küçük erkek çocuğu Freud'un, pek çok erkeğin, üstelik erkeklerin egemen olduğu toplumumuzda ikincil bir rol üstlenmiş olan kadınların da kolay kolay ulaşmadığı bir imge olduğuna inanıyorum.

Bütün bunlar bilinçsiz bir biçimde ortaya çıktı, ama kitabımı yazarken, çalışma koşullarımla Freud'un çalışma koşulları arasında çok büyük farklılıklar olduğunun zaman zaman farkına vardığımı anımsıyorum: Freud'un düşüncelerini geliştirdiği ya da kaleme aldığı zamana göre ben daha elverişli koşullar içinde değildim. Freud kendi odasında çalışırken, evinin 'kadınlara ve çocuklara ait' bölümlerinde ne olup bittiğinden haberdar değildi. Kimse onu rahatsız edemezdi, ama o istediği zaman odasından çıkar, yemeğini yer, dinlenir ya da yatardı. Evin tüm sorumluluğu eşi Martha'nın ve kız kardeşi Minna'nın üstündeydi. Oysa, benim durumum farklıydı: Bir anne ve bir eş olarak ailemle ilgilenmem, ergenlik dönemindeki iki kızıma her konuda, özellikle duygusal konularda destek olmam, evde zamanımı ve enerjimi tüketen her tür işi yapmam ve üniversitedeki tam zamanlı öğretim üyeliği işimi sürdürmem gerekiyordu. Eşimle, ev işi ve çocuk bakımı konusunda hemen her konuda işbölümü yapmamıza karşın, durumum Freud'un ideal durumuyla karşılaştırılamazdı bile. Kitabımı yazarken sürekli olarak, bir kadın olarak "gerçek" sorumluluklarımdan zaman çaldığım duygusuna kapılıyor ve ailemin bana her gereksinim duyduğunda masamın başından kalkıveriyordum. O zaman anladım ki, bu sadece bana ait kişisel ve bireysel bir deneyim değil, tüm profesyonel kadınların yaşadığı bir şeydir: Bizler, ya iş ve aile yaşamının altında eziliyoruz ya da evlenmek ve çocuk sahibi olabilmek için kariyerimizden vazgeçmek zorunda kalıyoruz. Oysa erkekler, evlendikleri zaman kariyerlerinde daha çok ilerleme şansını elde ediyorlar, çünkü tüm gereksinimlerini eşleri karşılıyor ve böylelikle zamanlarının ve enerjilerinin tümünü ruhsal konulara yönlendirebiliyor, böylelikle sosyal anlamda kendilerine daha iyi bir yer ediniyor ve hatta entellektüellikten uzak eşlerine tepeden bakmak hakkına bile sahip olabiliyorlar!

Sophie, feminizm konusunda gözlerimi açtığın için sana teşekkür etmek istiyorum. Bu kitabı bugün yazsaydım, her şeyin çok daha farklı olacağını biliyorum, ama bu haliyle bile duyarlı okuyucuların bir kadının sesini işitebileceklerini umuyorum.

Giriş

Bu kitabı, Freud'un entellektüel, politik, sosyal ve ekonomik geçmişini psikoanalitik kuramla işleyebileceğim kısa bir çalışma olarak yazmaya başladım. Bu kuramın sosyo-tarihsel temelini Freud'un yaşamına ait elimizdeki malzeme üzerine oturtma girişimim, beni kısa zamanda ilk projemin dışına çıkmam için adeta zorladı. Özellikle de, pek çok soruma doyurucu yanıtlar elde edebilmek için, çok sayıda alan çalışması yapmam gerekti: Viyana ve Çekoslovakya'ya gittim, Londra ve Manchester'da araştırmalar başlattım ve bana pek çok bilgi vermek zerafetinde bulunan pek çok kişiyle yazıştım.

Sonuç olarak, sadece kitabın çerçevesi genişlemekle kalmadı, aynı zamanda araştırmalarımın odak noktası, psikoanalizin özünün bir sosyo-epistemolojik çalışmasından, Sigmund Freud ve babası Jacob'ın biyografisine dönüştü. Topladığım biyografik malzemeyi ayrıntılı biçimde sunmak, bana orijinal sosyolojik sorunun tartışması olması açısından çok önemli gelmektedir.

Çalışmamın bu kadar geniş bir alana yayılması, benim Freud ve fikirleri ile kişisel yakınlaşmamı yansıtmaktadır. Diğerleri gibi ben de onun çalışmalarıyla ilk kez kendi çatışmalarına ve anlaşmazlıklarına yanıt ararken karşı karşıya geldim. Freud'un yazılarını okurken, benim psikanaliz konusunda büyük bir merak duyduğum kendiliğinden ortaya çıktı. Kısa bir süre sonra da kuramının bazı bölümlerini sorgulamaya başlamıştım, çünkü kendisine ters düşüyordu. Ona duyduğum hayranlık bir anda tersine dönmüştü, artık onu reddediyor ve eleştiriyordum. Yıl-

lar sonra kendi biyografimi yazmaya başladıktan sonra, tekrar Freud'a döndüm. Ona duyduğum hayranlık tekrar su yüzüne çıkmıştı - ancak, bu kez duyduğum hayranlık yaptığı çalışmalara karşı değil, yazarlığına karşıydı. Yaptığı çalışmalardaki başarıları ve başarısızlıkları, yaratıcısının büyüklüğünü ve zayıflıklarını yansıtıyordu.

Musevi olmayan bir Alman olarak benim için çok özel bir sorun, Freud'un Museviliği ile çıkmaza girmemdi. Bu çaba beni, Hitler Almanyası'ndaki Musevilerin korkunç kaderiyle yüzyüze gelmek zorunda bıraktı. Uydurmak (asimile etmek) zorunda olduğum malzemenin beni etkilememesi olanaksızdı. Bu açıdan, bu kitap Alman tarihinin bu karanlık bölümüyle benim yüzyüze gelmemdir. Alman tarihinin bu karanlık bölümü, bilinçli bir biçimde düşünmeye başladıktan sonra benim politik görüşümü değiştirmiş, beni bir çalışma yapmak üzere İsrail'e götürmüş ve hem akademik, hem de özel yaşamıma damgasını vurmuştur.

Böylelikle bu kitap, pek çok açıdan bana çok şey kazandırmıştır. Kendi duygularıma, kişisel olarak fazlaca kendimi kaptırmama karşın, sizlere sunmak istediklerim konusunda ne denli başarılı olduğuma yine sizler, okuyucularımla karar vereceksiniz.

TEŞEKKÜR

Profesör Helm Stierlin'e (Heidelberg) bu kitabın esin kaynağı diyebiliriz. Hitler üzerinde yaptığı çalışma (Stierlin, 1975b) bana esin kaynağı oldu ve Freud konusunda hep yapmak istediğim çalışma tekrar gündeme geldi. Kendisinin bana verdiği cesaret sayesinde de, bu düşünüm gerçek oldu. Profesör Josef Sajner (Brno, CSSR) Frieberg'de Freud'un ailesi ile birlikte kalırken bana bütün belgelerini hiç çekinmeden ve büyük bir zerafetle verdi. Kendisi bu belgeleri Profesör Renee Gicklhorn'un yardımıyla biraraya getirmişti. Üstelik benim için olanaksız olan bir şeyi gerçekleştirdi ve büyük zaman ve çaba harcayarak Çekoslovak arşivlerinden pek çok malzeme sağladı. Kendisine sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, gösterdiği konukseverlik ve benimle birlikte Pribor'a kadar gittiği için teşekkür etmek istiyorum. Viyana'daki araştırmalarımla sırasında Profesör Gicklhorn (Viyana) bana çok değerli önerilerde bulundu. Szlomo Blond (Holon, İsrail) Galicia, Tysmenitz yerli halkı ve Musevi halkının yaşamı hakkında çok değerli bilgiler verdi. Musevi dini ve Galicia Musevileri hakkında verdiği ayrıntılı bilgiler ne-

deniyle Tamar Somogyi'ye (Bonn) sonsuz teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Kendisine, ayrıca İbrani, Eskenazi ve Polonya dilindeki metinlerin çevirileri nedeniyle teşekkür etmek istiyorum. Anna Freud, bana New York'taki Sigmund Freud arşivlerinden elde ettiği aile ağacını sundu. New York Arşivlerinin yöneticisi Dr. Kurt R. Eissler ve İngiltere, Colchester'daki Sigmund Freud Telif Hakkı Ltd. Şirketi'nin yetkilisi Pat Marsden, belge, fotoğraf ve diğer verileri toplamam konusunda bana çok yardımcı oldular. Elke Kuhne (Berlin) Londra ve Manchester'da benim adıma pek çok araştırma yaptı. Bana çok değerli bilgiler sağlayan ve benden değişik konularda yardımlarını esirgemeyen Bill Williams ve Fren Shepherd'a (Manchester), Dr. Avner Falk ve Profesör Ernst Simon'a (Kudüs), Dr. Reinhard Sieder'a (Viyana) ve adından burada söz edemediğim pek çok değerli insana şükran duygularımı sunmak istiyorum.

Ayrıca, kitabımın ilk müsveddelerini okuyup yapıcı eleştirilerde bulunan, kitabımı kronolojik sıraya koyan ve son okumasını yapan Dr. Christa Knirim'e (Bonn) çok şey borçluyum. Profesör Helm Stierlin, Profesör Justin Stagl (Bonn), Eva Hermann (Zürih) ve Helmut Krüll'e eleştirel gözlemleri için teşekkür etmek istiyorum. Profesör Richard Martinus Emge'nin (Bonn) sonsuz ilgisi çalışmalarımı büyük ölçüde yönlendirdi. 1977 kış sömestrinde Bonn Üniversitesi'nde Psikanaliz ve Sosyoloji derslerime katılıp, çok değerli önerilerde bulunan öğrencilerime de teşekkür etmek istiyorum. Alman yayımcılarım C.H. Beck'e, özellikle ilk planlarımı hiç tereddütsüz değiştirmeye razı olan Dr. Günther Schiwy'ye şükran duygularımı sunmak istiyorum.

Son olarak, Juliane, Sibylle ve Helmu Krüll'e teşekkür etmek istiyorum, çünkü bir anne ve eş olarak bir Freud hastasına dönüştüğüm halde bana sabır ve anlayış gösterdiler. Bu anlayış kimi zaman, bir protesto, kimi zaman pes etme, ama sonuç olarak sabırlı bir anlayış oldu.

Tüm çabama ve dikkatime karşın, yorumlarımda ve birtakım gerçeklerde hata yapmış olabilirim. Bu hatalarımı farkedip, beni uyaracak olan okurlarıma şimdiden teşekkür etmek istiyorum.

Marienne Krüll

**FREUD
VE
BABASI**

1. Freud'un Yaşamındaki ve Düşüncelerindeki Kriz

Bu bölümde, Freud'un bilimsel düşüncelerinde ve özel yaşamında bir dönüm noktası olan bir dönemi inceleyeceğim. Freud bu dönemde öğrencilik yıllarında çalıştığı nörofizyoloji eğitiminden psikolojiye kayar ve aynı dönem içinde fırtınalar yaşayan genç bir erkekten, vakur "babaerkil aile"ye (pater familias) dönüş yaparak dünyayı fetheder. Ernest Jones bu konuda şunları söylemiştir: "Döktüğü bütün emek ve çektiği tüm acılar, Freud'un kişiliğinin oluşmasındaki en son aşamadır. Sonuçta ortaya huzurlu ve merhametli bir Freud çıkmış ve bu dönemden sonraki çalışmalarını temkinli ve vakur bir biçimde sürdürebilmiştir" (1953, I, 320). Bilimsel alanda bu değişimin sonucunda ortaya çıkan, hem bir doktrin, hem de bir hareket olarak psikanalizdi.

Elbette bu değişim herhangi bir çatışma yaşanmadan ortaya çıkmadı; aksine, Freud'un yaşamında kökten bir kriz yaşamasına yol açıp, derin izler bıraktı. Sizlere ne ölçüde kişisel deneyimler yaşadığından, Freud'un kendi ruhundan ne ölçüde psikanalitik bir kuram çıktığından söz edeceğim.

Freud'un bilimsel genel görünüşünde, yaşadığı krizden önce, yıllar süren bir yeniden yönelme dönemi oldu; bu dönemin başlangıcını değişik nedenlerle farklı tarihlere oturtabiliriz. Freud'un Breuer ile birlikte hazırladığı (1893a) "Histerik Fenomenin Fiziksel Mekanizması Üzerine: Ön İletişim" adlı çalışmasını psikanaliz konusundaki çalışmalarının bir müjdecisi olarak kabul etmemiz mümkündür. Daha gerilere dönüp,

1885 yılında Freud'un Charcot'yu Paris'te ziyaretini (1956a), yeniden yönlenmesinin başlangıç tarihi olarak kabul etmemiz de mümkündür. Ya da belki daha da gerilere gidip, Josef Breuer'in 1880-82 yılları arasında Anna O.'yu başarıyla tedavi etmesini ve Freud'un bu konuya çok yakın bir ilgi duymasını (Jones, 1953, I, 223 ff.) psikanalizin gerçek başlama noktası olarak kabullenebiliriz.

Psikanalitik aşamanın başlangıç tarihini farklı zamanlara oturtmak mümkün olsa da, biyografisini yazan herkesin vardığı ortak nokta yaşadığı krizin tarihidir: Freud bu krizi 1897 Eylül'ünde yaşamıştır ve ilk kez 1893 yılında ortaya attığı baştan çıkarma kuramı adını verdiği kuramından vazgeçtiği döneme denk gelir. Freud'un yaşadığı değişimi nasıl tanımladığını kendi ağzından dinleyelim:

... bu gencecik bilim dalına neredeyse ölümcül bir zarar verebilecek bu yanlış fikirden bir biçimde kurtulmam gerekiyordu. Histerinin travmatik orijinine Charcot'nun bakış açısından bakıp etkilenince, kişinin hastaların hastalığının semptomlarını çocukluklarının ilk yıllarında yaşadıkları pasif cinsel deneyimlere - açıkça dile getirmek gerekirse, "baştan çıkarmaya" yormalarını gerçek ve etyolojik anlamda belirleyici olarak kabul etme eğiliminde olması kaçınılmazdır. Bu etyoloji, kendi olanaksızlığının ve kesinlikle anlaşılabilir koşullardaki çelişkilerinin ağırlığı altında ezilip ortadan kalkınca, sonuç çaresiz bir şaşkınlık yaşamama neden oldu. Analiz, doğru yol izlenince çocuklukta yaşanan cinsel travmalara götürdü beni, ama yine de bunlar doğru değildi. Gerçeğin sağlam temeli sarsılmıştı bir kez. O sırada tüm çalışmalarından memnuniyetle vazgeçmiştim, aynı saygın selefim Breuer'in tatsız buluşununda yaptığı gibi. Belki de benim sebat etmemin tek nedeni, o sırada başka bir seçeneğimin olmaması ve herşeye sil baştan başlayamayacak olmamdı. Sonunda, kişinin ümitsizliğe kapılmak gibi bir hakkının olmadığını, çünkü kişiyi beklentilerinin aldattığını anlamıştım; kişinin beklentilerini tekrar gözden geçirmesi gerekiyordu. Eğer histeriye maruz kalanlar hastalıklarının semptomlarını hayal ürünü travmalara dayandırabiliyorlarsa, o zaman ortaya çıkan yeni gerçek bu sahneleri fantezilerinde yarattıkları gibi yeni bir gerçek ortaya çıkar ve bu fiziksel gerçeğin pratikteki gerçeğin yanında gözönüne alınması gerekir. Bu iftiranın (reflection) hemen arkasından bu fantezilerin çocukluğun ilk yıllarındaki oto-erotik etkinlikleri örtmek, hayal ürünü birtakım şeyleri kullanarak ilgi çekmek için kullanıldığı ortaya çıkıyordu. Ve şimdi, bu fantezilerin arkasından bir çocuğun tüm cinsel yaşamı gün ışığına çıkmaktadır (1914d, 17f).

Freud'un daha sonra yapmış olduğu bir açıklama konuya belki daha da açıklık getirecektir:

O zamanlar kullandığım teknik sürecin etkisi altında, hastalarımın büyük çoğunluğu, herhangi bir yetişkin tarafından cinsel istismara uğradıkları sahneler üretmeye başladılar. Kadın hastalarımın çoğunda istismarcı kişi genellikle babalarıydı. Bu öykülere inanmıştım ve sonuçta çocuklukta yaşanan cinsel istismar deneyimlerindeki nevrozun kökenini bulduğuma inanmıştım. Bu tür akrabaların baba, amca ya da ağabey olduğu vakalarda ilişki çocuk belleğine güvenilecek yaşa gelene kadar sürdüğü ve bu yüzden de bu bilgiler güvenilir olduğu için, bu konuda kendime olan güvenim iyice artmıştı... Ancak, bu tür istismar sahnelerinin hiçbir zaman gerçek olmadığını, belki de benim zorumla hastalarımın ürettiği fanteziler olduğunu kabul etmek zorunda kalınca, bir süre ne yaptığımın tamamen farkında olamadım. Kullandığım tekniğe duyduğum güven ve bu tekniğin sonucunda elde ettiğim sonuçlar da ciddi bir darbe yemişti. Hiç tartışmasız, bu sahnelere doğru olduğuna inandığım teknik yöntemlerle varmıştım ve bu sahnelerin konularını araştırmalarımaya başlamama neden olan semptomlar oluşturmıştı. Kendime geldiğim zaman, buluşumdan doğru sonucu çıkarabilmeyi başardım: Nevrotik semptomlar doğrudan gerçek olaylarla değil, fantezilerle ilgiliydi, konu nevroz olunca da, fiziksel gerçekler maddenin gerçeğinden daha önemliydi. Şimdi bile, hastalarımı istismar fantezilerinde bulunmaları için ben zorlamadım, ben sadece o insanlara "öneri"lerde bulundum. Aslında, sonradan çok büyük önem kazanacak olan, ancak benim, fantezi şekline girdiği için tanıyamadığım Ödip Kompleksi ile ilk kez karşı karşıya gelmişim (1925d, 33; bkz. 1950d, 190 f., I ve 1906a. 274f'de istismar kuramının rolü üstündeki kısa yorumlar).

Hiç istisnasız, Freud'un biyografisini yazarlar istismar kuramından vazgeçmesinin büyük bir başarı olduğu ve bu başarının Ödip kompleksinin, çocukluktaki cinselliğin ve dolayısıyla psikanalizin ortaya çıkmasını sağladığı konusunda fikir birliği içindedirler.

Freud'un kuramından "vazgeçme"sinden hemen sonra, ortaya Freud'un en önemli saydığı yazıları çıktı: "*Düşlerin Yorumu*" (1900a): bu çalışmasıyla Freud psikanalizin yolunu açmış oldu.

RESİM 1. Sigmund Freud, Ağustos
1890 (otuz dört yaşında) (Sigmund
Freud Telif Hakları Limited
Şirketi, Colchester, İngiltere)

RESİM 2. Jacob Freud, 1895
(yaklaşık seksen yaşında) (Sigmund
Freud Telif Hakları Limited
Şirketi, Colchester, İngiltere)

Freud, entellektüel bakış açısındaki bu dönüm noktasının, kişisel yaşamındaki belli bazı olaylarla ilgili olduğunu, "Düşlerin Yorumu" adlı kitabının ikinci baskısının önsözünü yazdığı yıl olan 1908 yılına kadar farketmemiştir. Bu önsözde şu pasaj geçer: "Bu kitabın benim için çok büyük bir önemi vardır - ne denli önemli olduğunu kitabımı yazıp bitirdikten sonra anladım. Bir dereceye kadar benim kendimi analizimdi, babamın ölümüne - diğer bir deyişle, bir erkeğin yaşamındaki en önemli olaya, en büyük kayıba gösterdiğim bir tepkiydi (1900a, xxvi).

Babası seksen bir yaşında öldüğü zaman, Freud kırk yaşındaydı, evliydi ve altı çocuğu vardı. O yaştaki bir erkeğin, yaşlı babasının ölümünü bir yetişkinin yaşamındaki en önemli olay olarak nitelendirmesi garip değil midir? Acaba Freud gerçekten de, babasını ölümünü "bir erkeğin yaşamındaki en önemli kayıp" olduğuna inanıyor muydu? Bir babanın ölümü, annenin, eşin ya da çocuğun ölümünden nasıl daha önemli olabilir? Gerçi babasının ölümünden başka bir ölüm yaşamamıştı, ama yaşamındaki diğer insanların ölümünü gözünde canlandırabilirdi.

Bu garip cümle, aslında Freud'un babasına duyduğu derin bağın göstergesidir ve bu tür garip ifadelerine "Düşlerin Yorumu" adlı kitabında da sık sık rastlamak mümkündür. Pek çok yazar, Freud'un -tesadüfen en karışık duygular besleyen- babasıyla ilişkisini incelemiştir ve bu konudaki en etkileyici girişimlerden biri M. Robert'a aittir (1975). Yazarların tümü, Freud'un bu ilk kitabında yayımladığı buluşlarının ve daha sonra bu buluşlarının yaşamının en önemli buluşları olduğunu dile getirmesinin, ölen babasıyla yüzleşmesinin bir sonucu olduğu konusunda birleşmektedir.

Eğer Freud'un babasının ölümünün aralarındaki kararsız ilişkiyi araştırmak konusunda zorlayıcı bir etkisi olduğu ve "Düşlerin Yorumu"nun bu araştırmanın sonucu olduğu doğruysa, o zaman Freud'un bilimsel yeniden yönelmesinin (bu yönelmenin sonucunda da ortaya psikanaliz çıkmıştır) babasıyla ilgili olduğunu düşünmek oldukça mantıklıdır. Burada incelemek istediğim de işte bu düşüncedir. Önce, Freud'un yeniden yönelmesinin önemini değerlendirmeye çalışıp, sonra da babasıyla arasındaki bağın gerisinden bu yeniden yönelmeye bakmaya çalışacağım.

Öyle görünüyor ki, Freud okuyucularını bu ilişkinin karanlık yanlarından hep uzakta tutmaya çalışmış. Duygusal ve kişisel yaşamını bir sır gibi saklamayı yeğlemiş ve özel notlarını ve mektuplarını gözlerden

uzak tutabilmek amacıyla imha etmiş. Freud'un, psikoanalitik terapinin kilometre taşı olan, uyguladığı yöntemle hastalarının yaşamlarının en mahrem bölümlerini didik didik araştırmasına karşın, bu ilkeyi kendisine uygulamayı reddetmiş -gerçekten de, kendi özel yaşamını bırakın toplum önünde konuşmayı, başkalarının önünde bile konuşmayı reddetmiştir- olması garip bir çelişkidir (bkz. Grubrich-Simitis, 1971).

Ancak, yaşadığı kişisel ve bilimsel krizinde, oynadığı saklambaç oyunu hilesi başarısız olmuştur. Freud'un hayattayken asla yayımlamadığı, ölümünden sonra da yayımlanmamış olan, kendi elleriyle Berlin'de yaşayan meslektaşı Wilhelm Fliess'e 1887-1902 yılları arasında yazmış olduğu mektuplar mevcuttur (1950a). Bu yazışmaların diğer kısmı, yani Fliess'in Freud'a yazmış olduğu mektuplar, Freud tarafından imha edilmiştir.

Bu yazışmalarda, Freud'un kişisel krizi öylesine belgelenmiştir ki, olayların sıraya konması oldukça kolay bir biçimde mümkün olabilir.

1896 yazından (Jacob Freud'un ölümcül hastalığının başlangıcı), 1897 sonbaharına kadar (Freud'un istismar kuramından vazgeçtiğini ilan etmesi) süren bu kriz, Freud'un yaşamında ve düşüncelerindeki ayaklanmanın doruk noktası olmuştur. Bu ön aşamayı, yani krizin kendisini ve 1899 yılında "*Düşlerin Yorumu*"nun tamamlanmasıyla son bulan sonraki dönemi sizlere tanımlamaya çalışacağım. Bunu yaparken de, Freud'un kişisel deneyimleri ile, kuramsal savları, diğer bir deyişle, kişisel sorunlarının, kuramının içeriğine yansımalarının arasındaki bağlara özel bir dikkat göstereceğim.

1.1 Krizden Önce (1885-96)

1.1.1 HİSTERİ KURAMININ ORTAYA ÇIKIŞI JEAN-MARTIN CHARCOT, JOSEF BREUER

Freud henüz bir öğrenciyken, Ernst Brücke'nin Fizyoloji Enstitüsü'nde yaptığı değişik nörolojik araştırma projeleriyle dikkat çekti ve

tıp fakültesinden 1881 yılında mezun olduktan sonra bile, nörofizyoloji konusunda akademik bir kariyer yapma düşüncesini sürdürdü. Ancak, Brücke onun bu isteğine karşı çıktı. Freud bu konuyu şöyle dile getirmişti: “Dönüm noktası 1882’de çok saygı duyduğum öğretmenim, maddi durumumun kötü olması nedeniyle, kuramsal kariyerimden vazgeçmem konusunda bana tavsiyede bulundu ve babamın tedbirsiz davranışını düzeltmek istedi” (1925d, 10).

Bu bağlamda, Freud’un 17 Haziran 1882’de Martha Bernays ile nişanlandığı ve onunla bir an önce evlenebilmek için, maddi bağımsızlığını elde etmek istediğini unutmamamız gerekir. Bunun üzerine, psikiyatri bölümü de dahil olmak üzere değişik bölümlerinde çalıştığı Viyana’daki General Hospital’da pratisyen hekim olarak eğitim gördükten sonra bir muayenehane açmaya karar verdi. Aynı zamanda laboratuvar çalışmalarını da sürdürüyor ve tıp fakültesinde öğretim görevlisi olabilmek için sabırsızlanıyordu ve insan beyninin anatomisi ve Güney Amerika’da yetişen, yaprakları kokainli bir bitki olan coca üzerine hazırladığı bildiriler sayesinde, nöropatoloji bölümünde öğretim görevlisi (privatdozent) olarak atandı (Jones, 1953, I, 73, 1925d, 12).

1883 yazında nişanlısı, annesi ve kız kardeşi ile birlikte Viyana’dan Hamburg’a taşındı ve çift böylece birbirlerinden ayrı düştü. Nişanlılıklarının dört yıl üç ayında, Freud Martha’ya 900’den fazla mektup yazmıştır, ama bu mektupların hiçbirisi, kısacık bir bölüm dışında, hiçbir yerde yayımlanmamıştır (1960a).

Öğretim görevlisi olarak atandığı yıl olan 1885 yılında Freud, Paris Salpetriere’de Jean-Martin Charcot’nun altında nöropatolojik çalışmalarını sürdürmek üzere bir burs aldı ve bunu Viyana ve Paris arasında sürekli gidip gelerek başardı (Ekim 1885-Şubat 1886). Orada, önce beynin anatomik araştırması çalışmalarını sürdürdü, ancak çok geçmeden bu çalışmasını yarıda bıraktı, çünkü Chacot’nun nörotik hastaları, özellikle de histerik adı verilenleri tedavi etmesi çok daha fazla ilgisini çekmişti. Viyana’da ve diğer tıp merkezlerinde o yıllarda histerinin “uygun” bir hastalık olmadığına inanılıyordu. Freud’un “Paris ve Berlin’deki Çalışmalarımın Raporu”nda da dile getirdiği gibi: “Son 30-40 yıldır histerik bir kadının hastalık pozu yapan biri gibi tedavi edilmesi gerektiğine inanılıyordu. Daha önceki yüzyıllarda ise, bu tür kadınlar yargılanır ve kendisine cadı ya da ruhunu şeytana satmış bir insan muamelesi yapılırdı” (1956a, 11).

Oysa Charcot histeriyi “genital sistemle ilgisi olan” nörotik bir rahatsızlık olarak kabul ediyordu. Üstelik, erkeklerde de aynı tanıyı koymuştu - yaygın tıbbi görüşlere karşı koyarak. Tedavi yöntemi olarak kullandığı hipnoz geleneklere aykırı bir tedavi biçimiydi ve tıp çevrelerinde hoşnutsuzlukla karşılanıyordu. Hipnoz altındaki hastalarına semptomları ortadan kaldırmalarını -gösteri amacıyla da ortaya çıkarmalarını- öneriyordu. Kısa bir süre gerçekten de semptomlar ortadan kalkıyor, ancak yine ortaya çıkıyordu. Freud “Salpetriere’den Charcot’nun yanından ayrılırken hiçbir nitelik kazanamadan ayrılmak zorunda kalan bir hayranı” oldu sadece (1956a, 10; bkz. Chertok, 1973).

Freud’un bu denli etkilenmesinin nedeni, hiç şüphesiz, Brücke Enstitüsü’nde karşılaştığı (Jones, 1953, I 223) ve Viyana’da çok zengin deneyimler edinmiş ve kendisinden dört yıl önce mezun olmuş olan eski arkadaşı ve meslektaşı Josef Breuer’in kendisine benzer deneyimler yaşadığı bir histeri hastasından söz etmiş olmasıydı. O zaman Freud, şimdilerde kötü bir ün kazanmış olan Anna O. adındaki hasta hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler edinmişti; hastanın gerçek adı Bertha Pappenheim idi ve bu kadın sonraki yıllarda Musevi kadınları hareketinin öncüsü olmuştu (Bkz. Freeman, 1972).

Anna O.’nun ciddi görme bozuklukları vardı ve boynunun ön kısmındaki adalelerde bir felç durumu söz konusuydu ve bu durum, bacaklarındaki duyu eksikliği nedeniyle, “sonunda hastanın omuzlarını kaldırıp başını geriye iterek ve tüm sırtını çevirerek hareket edebilmesine kadar gitti” (Breuer, 1895, 23). Ayrıca, iki farklı bilinç durumu arasında gidip geliyordu: Birinde, kaygılı ve melankolik olmasına karşın, oldukça normal bir görüntü sergiliyordu; diğerinde ise, hallüsinasyonlar görüyor ve aşırı biçimde heyecanlanıyordu.

Breuer, tesadüfen, hastasının tüm semptomlarını ortadan kaldıran bir tedavi yöntemi buldu: Hastasının bu semptomları ilk kez ne zaman farkettiğini anımsamasını sağladı ve hasta bunları anımsar anımsamaz, benzer bütün duygularla birlikte semptomlar kendiliğinden ortadan kalktı. Bu süreci hızlandırmak amacıyla, Breuer hipnozu kullanmaya başladı ve bu yeni yöntemle gizli kalmış duyguların açığa vurulmasını sağlayan psikoterapi anlamına gelen “catharsis” adını verdi.

Ancak, Breuer kendisini başarısından hemen ayrıştırdı, çünkü Anna O.’ya yaptığı yardımlar bir felâketle sonuçlanmıştı. Kocasının yirmi bir

yaşındaki bir kızla kişisel olarak bu denli ilgilenmesini kışkırtan karısının ısrarı üzerine, hastanın açık açık iyileşme belirtileri göstermesine karşın, Breuer tedaviyi yarıda kesti. Fakat aynı gece, Anna O.'nun durumu birdenbire kötüleşti ve Anna O. Breuer'ı bir hayali gebelik ve histerik bir doğumla şaşırtıp, çocuğun babasının da Breuer olduğunu iddia etti. Bu noktaya kadar, Breuer hastasını "cinsiyetsiz" olarak kabullenmişti ve bu tür yasak konulara hiçbir zaman yaklaşmamıştı. Breuer bir anda Anna O.'nun kendisini cinsel anlamda arzuladığını anladı. O kadar şaşırdı ki hemen hastasından uzaklaştı, çünkü büyük olasılıkla hastasına karşı kendi kendisine bile itiraf edemediği duygularının farkına vardı (Freeman, 1972; Jones, 1953, I, 224f.).

Arkadaşının Anna O. ile 1880-82 yılları arasında yaşadığı bu deneyim, Freud'un Charcot'nun tedavi yöntemini kullanmasına hazırladı; ancak Charcot hipnozu öneriler yoluyla semptomları ortadan kaldırmak için doğrudan bir yöntem olarak kullanmıştı ve hipnozu sadece hastanın belleğini harekete geçirmek için kullanılan "cathartic" yöntemle karşı hiç ilgi göstermemişti. Charcot'nun hipnoz yoluyla histeri semptomlarının etkilenebileceği konusundaki buluşu ve Breuer'in bu semptomların eski deneyimlere dayandırılabilirliği ve böylelikle elimine edilebileceği konusundaki buluşu, Freud'u histerinin yeni kuramınının sadık bir savunucusuna dönüştürmüştü - bu görüşe Viyana'daki öğretmenleri ve meslektaşları şiddetle karşı koyuyorlardı. Aynı konudaki pek çok diğer yayınının yanı sıra, Paris'te yaptığı çalışmalar üzerine hazırladığı ve hipnozu ateşli bir biçimde savunduğu rapor (1956a [1886]), Freud'un yavaş yavaş dışlanmasına yol açtı.

14 Eylül 1886'da, Paris'ten dönüşünden hemen sonra, Freud ve Martha Bernays evlendiler. Sonraki yıllarda tam altı çocukları oldu. Yavaş yavaş büyüyen ailesini geçindirebilmek için Freud pratisyen hekimliği sürdürmek zorunda kaldı; çünkü aynı zamanda annesinin, kız ve erkek kardeşlerine bakıyordu, aynı yıllar önce bir öğrenciyken yaptığı gibi (1960a, 10lf.).

Bu koşullar altında, Charcot'nun histeri konusundaki görüşüne saptanması yürek isterdi, çünkü bu görüş diğer meslektaşları arasında asla kabul görmüyordu. Paris seyahatinden önce Freud'a beynin anatomisi konusunda öğretim görevlisi olarak çalışmasını teklif eden (Jones, 1953, I, 207), Viyana Üniversitesindeki psikiyatri profesörü Theodor

Meynert, tamamen yanlış fikirlere kapılmış olan Freud'ü artık reddediyor ve ona sahip çıkmıyordu.

1889 Mayıs'ında Freud Emmy von N.'yi (1895d, 48ff.) tedavi etmeye başladı ve ilk kez Breuer'in "cathartic" yöntemini kullandı. Hastasına hipnoz altında semptomlarının yok olacağı konusunda önerilerde bulundu ve aynı zamanda onun bu semptomların ilk kez ne zaman ortaya çıktığını anımsamasını sağlamaya çalıştı.

Bu hastasını ve diğer hastalarını tedavisi sırasında, diğer semptomların arkasından göz kırpan cinsel malzeme hakkında da not almayı sürdürdü. Anna O.'nun oynadığı ve Breuer'i çok şaşırtan cinsel rolün bir istisna olmadığını anladı: "Breuer'in yönteminden yola çıkarak, kendimi nevrozun genel anlamda etyolojisi ve mekanizmasının ne olduğu düşüncesinin ortasında buluverdim kendimi... Öncelikle, nevroza "yakalanma"ya yol açan nedenler söz konusu olduğunda, bu nedenlerin etyolojisinin cinsel faktörlerde aranması gerektiğini kabul etmek zorunda kaldım" (1895d, 25f.).

Böylelikle Freud meslektaşlarının izlediği yolun tamamen dışına çıkmış oldu. Özellikle de Breuer ile arasında var olan dostluk son buldu ve sonraki on yıl boyunca kuramsal fikirlerini tamamen yalnız olarak geliştirmeyi sürdürdü; bu dönemde sadece Berlin'deki arkadaşı Wilhelm Fliess ile yazıştı. Erikson'ın bakış açısına göre bu, gerçek anlamda bir entellektüel "moratoryum"du. Birçok büyük insan kabul görmeden önce, "kendilerini bir zaman dilimine hapsederler... yaptıkları çalışmalar ileriye dönük bir kimlik kazanmadan önce" ve "bu da kişinin ne olduğu ve ne olacağı konusundaki kararını ertelemenin bir yoludur" (Erikson, 1958, 40).

1.1.2 "CİNSEL KURAM"DAN "İSTİSMAR KURAMI"NA.

FLIESS DÖNEMİ

1.1.2.1 *Wilhelm Fliess*

Berlin'de bir kulak-burun-boğaz uzmanı olan Fliess ile Freud'un arkadaşlığı 1887 yılına dayanır. Bu yılda Fliess Viyana'dadır ve Freud'un derslerine profesyonel çalışma yapmak amacıyla katılır (1950a, 75, 10

Temmuz 1893; Kris, 1954,8). Ancak, Freud 1892 yılında arkadaşı Josef Breuer'den koptuktan sonra aralarındaki arkadaşlık bir dostluğa dönüşür. Musevi olan Fliess 1892 yılında Freud'un tanıdığı bir kızla evlenir. Bu kız Breuer'in eski bir hastasıdır, bu yüzden de iki erkek arasında yakın bir ilişki başlar. Yılda birkaç kez biraraya gelir ve ya evlerinde ya da başka şehirlerde "kongre" adını verdikleri biraraya gelişlerinde fikir alışverişi yaparlar.

Fliess, Breuer'in tersine nevrozun cinsel kuramı yüzünden arkadaşını reddetmez. Tersine, bu kuram ona çok çekici gelir ve kendisi de benzer bir kuram geliştirmeye çalışır (Bkz. Kris, 1950).

Fliess, özellikle de burun ve genital organlar arasında yakın bir bağlantı olduğuna ve belli nörotik semptomların sadece cinsel rahatsızlıkları değil, burun rahatsızlıklarını da tedavi ederek ortadan kaldırılabileceğine inanır (1950a, 63, 4 Ekim 1892). Fliess'in bu konudaki en önemli çalışmasının adı "Biyolojik Açıdan Burun ve Kadının Cinsel Organı Arasındaki İlişki"dir (Kris, 1950, 6). Bu kuram bugün çok özel bir durum gibi görünse de, Freud bu görüşe uzun süre destek vermiş ve bildirilerinin çoğunda bu görüşe referans vermiştir. Ancak, Fliess ile yaptığı yazışmalar çok kısa bir süre sonra Freud'un şüpheyi düşüğünü göstermiştir ve Freud burun kuramını kendi kuramsal çerçevesine asla sokmamıştır.

Fakat, Fliess'in bir diğer fikri uzun bir süre Freud'un çalışmalarında iz bırakmıştır: Regl (periodicity) kuramı. Fliess, kadınların yirmi sekiz günlük kanama devresinden yola çıkarak, sadece yirmi üç günlük olmasına karşın, erkeklerde de bu tür bir dönemin varolduğu fikrini geliştirdi. 28 ve 23 sayıları ve bu sayıların değişik kombinasyonları onun, insanların yaşamlarındaki, özellikle de hastalık ve ölüm gibi olayları tahmin etmek gibi gizemli bir yöntem aramasına neden oldu.

Freud'un bu yöneme inandığı çok açıktır, çünkü değişik durumlarda belli bir tarihte öleceğini tahmin etmiştir. 1894 yılında, doğum gününden çok kısa bir süre önce, "ölüm deliria"sından söz eder, fakat bunu karısına asla itiraf etmez (Schur, 1972, 47, 19 Nisan 1894 tarihli mektup) ve 6 Mayıs 1896'da, kırkinci doğum gününde öleceğine inanır. Fliess ile yazışmaları tamamen yayımlanmadığı için, Freud'un ne zaman öleceği konusundaki daha sonraki tahminleri hakkında fikir sahibi olamıyoruz. Freud'un son zamanlarında özel doktoru olan, ölene kadar da

yanından ayrılmayan ve ünlü hastası hakkında çok duyarlı bir biyografi hazırlayan Max Schur, biyografisine Freud'un Fliess'e yazmış olduğu ve yayımlanmamış olan pek çok mektubu dahil etmiştir. "Bana göre" der, "migrenlerimi, nazal salgılarımı ve bugünkü gibi ölüm korkusu ataklarımı, Tilgner'in (Ünlü Viyana'lı heykeltıraş) ölüm nedeni "zaman devre"sinden çok kalp krizi olsa da, not ediyorum (Schur, 1972, 97, 16 Nisan 1896 tarihli mektup). "Olmamı dilediğin kadar yalnızım... çünkü çevremde bir boşluk oluşmaya başladı. Şimdilik bu duruma sükunetle katlanıyorum" (1950a, 162, 4 Mayıs 1896, editörler tarafından bazı bölümleri çıkarıldı).

Schur, ayrıca, Freud'un kritik tarihi (doğum günü) atlattığını, ancak pek fazla enerjisi kalmadığını dile getirdiği 17 Mayıs 1896 tarihli bir mektuptan söz eder (Schur, 1972, 104). Sonraları Freud elli bir ya da elli iki yaşında öleceğine ikna olur. İlk rakamı Fliess'in iki devresinin sayılarını toplayarak elde etmiştir. Daha sonra da, altmış bir ya da altmış iki yaşına kadar yaşayacağına inanır. Bu tarih de geçince, babası ve üvey kardeşi Emanuel'in öldükleri yaş olan seksen bir buçuk yaşında öleceğine karar verir (Schur, 1972, 159; Jones, 1957, III, Bölüm 14). Bu yaşı da geçer ve seksen üç yaşındayken 23 Eylül 1939'da ölür. Freud'un hesaplarını yanlış tutması çok gariptir: Babası seksen bir buçuk yaşında değil, seksen bir yaşına girmek üzereyken ölmüştür. Freud tahminlerini yaparken büyük olasılıkla Jacob'ın tahmini doğum tarihini kullanmıştır. Ancak, Freud'un böyle bir hata yapması ve Jacob'ın mezar taşında seksen iki yaşında ölmüş olduğunun yazması gariptir (E. Freud, 1978, 161). Freud sadece ölüm tarihinin önceden belirlendiğini düşünmüyordu. Hem kendisi, hem de Fliess başka uğursuzlukların da bu periyodik kuram sayesinde önceden tahmin edebileceğine inanıyordu. Bu nedenle, Freud'un babası 1896 yılında ölüm döşegindeyken, Freud bu tarihi çok kısa bir süre önce kendi ölüm tarihi olarak belirlediğinde Fliess'e şunları yazmıştı: "Tarihi periyodlarla ilgili fantezilere hiçbir zaman gülmediğimi biliyorsun. Hiç gülmem, çünkü bu konuda gülünecek bir şey bulmuyorum. Bu tür fikirlerde önemli bir nokta vardır, bu tür fikirler bilinmeyen gerçeklerin bir anlamda sembolik bir önsezisidir ve aralarında ortak bazı şeyler vardır. Bu yüzden, bütün organların birbirlerinin aynı olmadıkları gibi, kişi bu tür ilahi etkilerden kaçamaz. Senin gibi bir astroloğun önünde saygıyla eğiliyorum" (Schur, 1972, 107, 9 Ekim 1896 tarihli mektup).

Schur'un, büyük gerçekçi ve ateist Freud imajına ters düşmesine karşın, Freud'un sayıların gizemine duyduğu ilgiyi açıklaması, bu kitapta değineceğimiz noktayı on ikiden vuruyor: Freud'un Museviliği. Freud'un batıl inançlarının Doğu Avrupalı Museviler -Freud'un annesinin kökleri de oralara uzanmaktadır- arasında çok yaygın olan gizemli (mistik) geleneklerle yakın ilgisi vardır (Bkz. 2.1 ve 2.2). Bu Museviler, Freud'un da öleceğini düşündüğü yaş olan 52 sayısını uğursuz bir sayı olarak kabul ederlerken, Martha Bernays ile ayın on yedisinde nişanlandığı için özel bir ilgi duyduğu 17 sayısını da uğurlu olarak kabul ederler (Jones, 1957, III, 379; Schur, 1972, 25).

Freud, "mistisizm"inin "özellikle Musevi doğası"nı daima takdir etmiştir; bunu 1909 Nisan'ında Jung'a yazdığı mektubundan anlıyoruz. Mektubunda altmış bir ve altmış iki yaşları arasında öleceği konusundaki inancını açık açık dile getirmektedir (Freud/Jung. 1974, 219f.). Evet, batıl inançları olduğu konusunda tamamen psikolojik bir de açıklaması vardır. "*The Psychopathology of Everyday Life*" (Günlük Yaşamın Psikopatolojisi) adlı kitabının 1904 yılındaki ikinci baskısına şu dipnotu eklemiştir: "Batıl inançlarımın kökleri bastırılmış tutkulara (ahlâksızlık) dayanır ve benim durumumda bu, yaşamın normal belirsizliğinden kaynaklanan ölüm korkusudur..." (1901b, 260).

Freud ve Fliess arasındaki ilişki zaman zaman aşırıya kaçacak ölçüde yakınlaştı. Aslında Freud, kendisini bu ilişkinin verici olan tarafı, kendisini büyük ölçüde rahatsız eden bir sorunu çözme konusunda kendisinden yardım talep edilen taraf olarak kabul ediyordu: Bu da, patolojik davranışın yaradılışında varolan fizyolojik ve psikolojik fenomenin arasındaki ilişkidir. Fliess'in kuramlarını kendi sorunlarına uyarlamayı başaramayıp, kafasını meşgul eden sorunlara kendi yanıtlarını bulunca, aralarındaki ilişki zayıflamaya başladı, özellikle de, kişisel farklılıkları arttıkça. 1904 yılında Fliess aralarındaki arkadaşlığı tümüyle bitirdi ve Freud'u öncelikleri konusunda kendisini aldatmakla suçladı (Jones, 1953, I, 314f.; Fliess, 1906).

Freud'un Fliess ile yazışmaları arasında, gerçek mektupların yanı sıra, bir dizi de müsvedde vardır. Bunların içinde en önemlisi, "Project for a Scientific Psychology"dir (Bilimsel Psikoloji İçin Bir Proje). O zamanlar Freud'un yayımladığı kitap ve bildirilerin yanı sıra, yaptığı çalışmalar, Freud'un kuramsal gelişimine çok büyük katkılarda bulunmuştur.

1.1.2.2 Gerçek neurozun cinsel kuramı

Freud'un nevrozun cinsel kuramının başlangıç noktası, pek çok isterik hastanın "cathartic" yöntemle cinsel deneyimlerini anımsayabilmelerini ve bu hastaların nevrotik semptomlarının sorumlusunun yaşadıkları bu deneyimler olduğunu gözlemesidir.

Freud, sonradan geliştirdiği cinsel kuramı, önce isteriye uygulamadı. Kendi deyişiyle, sadece "önemli bir adım" atmıştı: "Konsültasyon saatlerimde bana dizi dizi gelen, sözde "nevrastenik"lerin cinsel yaşamlarını araştırmak" (1925d, 24). Freud, "gerçek" nevrastenik semptomlar arasında, intrakraniyal baskıları, spinal irritasyonları, güçsüzlüğü, gaz ve kabızlıkla birlikte dispepsiyi ve sinirliliği sayıyordu (1895b, 90; 1895g). Ayrıca, o günlerde nevrasteniyeye ait olduğu düşünülen belli semptomları, adını "kaygı (anksiyete) nevrozu" verdiği çok özel bir semptoma bağlıyordu. Kaygı nevrozunda şu klinik semptomlar söz konusuydu: Kalp hareketlerinde bozukluk (palpitasyon, aritmi, psödo-angina pectoris), solunum rahatsızlıkları (nervous dyspnoea, astıma benzer ataklar), terleme, titreme, açlık, diyare, lokomotor baş dönmesi, hazzımsızlık ve parestezi atakları (uyuşma, karıncalanma gibi morbid duyular) (1895b, 94f.).

1892 kışında Freud'un "gerçek nevroz"un -bu terimi daha sonra nevrasteni artı kaygı nevrozu olarak kullandı- cinsel etyolojisi hakkındaki fikirleri, Fliess'e gönderdiği müsveddelerin ikisinde görüldüğü üzere bir kurama dönüştü (Müsvedde A, 1892 yılının sonunda yazdı, Müsvedde B 8 Şubat 1893; Bkz. 1950a, 64ff.). Müsvedde B'de erkeklerde görülen nevrastenin puberte yaşında alındığını ve hastanın yirmili yaşlarında ortaya çıktığını yazıyordu:

Bunun kaynağı mastürbasyondur ve nevrastenin erkeklerde görülme sıklığı tamamen mastürbasyonun sıklığıyla ilgilidir. Genç yaşlarda kadınlar tarafından baştan çıkarılan erkeklerin, nevrasteniye yakalanmadığını yakın çevrenizde (en azından şehirde yaşayanlar) gözleyebilirsiniz. Bu hastalık uzun süre yoğun bir biçimde devam ettiği sürece, kişiyi bir cinsel nevrasteniğe dönüştürür ve kişide iktidarsızlık başgösterir ve neden yeterince yoğunsa, durum ömür boyu sürecektir... Erkekleri daha ileri yaşlarda etkileyen ikinci bir hastalık mastürbasyon yüzünden ya hiç bozulmamış ya da nevrasteniye yatkın bir sinir sisteminde ortaya çıkabilir... Bu ikinci hastalık onanismus conjugalistir - gebeliği önlemek için ilişkiyi yarıda kesme... Kişinin kronik nevrasteniye yatkınlığı varsa

ya da kişide kronik nevrasteni varsa, normal bir cinsel ilişkiyi tolere edemez ve prezervatif, "ekstra-vajinal koitus" ve "coitus interruptus"a karşı bir tolere edememe durumu sergilenir (giderek artan bir biçimde). Sağlıklı bir erkek bunları uzun bir süre tolere edebilir. Uzun vadede hastalığa yatkın bir insanın davranışları gibi davranır. Mastürbasyon yapan bir insana göre tek avantajı "latans" süresinin daha uzun olması ya da kişinin presipite edici nedenlere gereksinim duymasındır. Coitus interruptus yatkın olmayan kişilerde bile karakteristik etkilerini gösterir (1950a, 68f.).

Nevrastenin etyolojisinin kadınlarda farklı bir biçim aldığı söylenir. Kadınlarda görülen vakalarda, mastürbasyon neden oluşturacak bir faktör değildir, çünkü Freud kızların "sağlıklı", yani mastürbasyon yüzünden "bozulmamış" olduklarını düşünür:

Normal olarak kızlar sağlıklıdır ve nevrastenik değildir; aynı şey, o yaşta maruz kaldıkları cinsel travmalara karşın, evli genç kadınlar için de geçerlidir. Nevrasteni, evli kadınlar ve ileri yaşlardaki kızlar arasında daha az görülür ve bu yüzden kendiliğinden ve aynı erkeklerde olduğu gibi ortaya çıktığı kabul edilmelidir. Evli bir kadın nevrasteniye nevrastenik bir erkekten alabilir ya da nevrasteni her ikisinde de aynı anda ortaya çıkabilir. Öyleyse, histerinin hemen her zaman karışması söz konusudur ve bu kadınlarda en yaygın biçimde görülen "mikst" nevrozu oluşturur. Kadınlarda görülen mikst nevroz erkeklerdeki nevrasteniden kaynaklanır. Bu nevrasteni vakalarında erkek nevrastenik olduğu için, iktidarsızdır. Histerinin "admixture"ı cinsel eylem sırasında tahriğin bastırılmasının ani bir sonucudur. Erkekte iktidarsızlık durumu ne kadar ciddiye, kadının histerisi de o denli şiddetlidir; bu nedenle cinsel yönden nevrastenik olan bir erkek, karısını histerik olacak kadar nevrastenik yapar (1950a, 69).

Bu nedenle, Freud'un düşüncesine göre nevrasteni ya mastürbasyonun ya da evli erkeğin kullandığı gebeliği önleyici yöntemlerin bir sonucuydu. Kadın, mastürbasyon ve gebeliği önleyici yöntemler nedeniyle erkekte iktidarsızlığın başgöstermesinden olumsuz yönde etkilenir ve kadında ya nevrasteni ya da mikst nevroz ortaya çıkar.

Kaygı nevrozunun ise, coitus interruptus gibi "anormal" cinsel uygulamaların ve cinsel ilişkiden kaçmanın sonucunda ortaya çıktığı söylenirdi. Bu durumda da Freud kadın ve erkekler için farklı nedensel fak-

törler olduğunu kabul ediyordu. Erkeklerde “isteyerek cinsel ilişkiden kaçma” ve “cinsel ilişkiyle sonlanmayan tahrik olma” -örneğin, “evlenmeden önceki nişanlılık döneminde”- gibi kaygılar vardı; daha ileri yaşlardaki erkeklerde, bunlara ek olarak, “libidonun arttığı dönemde” iktidar kaybı korkusu oluyordu. Mastürbasyon yapma alışkanlığı olan erkekler, mastürbasyon yapmayı bıraktıktan hemen sonra, kaygı nevrozunun kurbanı olabiliyorlardı. Bu tür insanlar “cinsel ilişkiden kaçmayı tolere edemiyorlardı.”

Kadınlarda kaygının “bakire kaygısı” ve “ilk ilişkilerinde bayılan” ve özellikle yeni evli genç kadınlarda görülen “yeni-evlilik kaygısı” biçimini aldığını ileri sürüyordu. Kaygı nevrozu en çok eşlerinde “ejaculatio praecox ya da ciddi biçimde iktidarsızlık sorunu” olan ve eşleri “coitus interruptus ya da reservatus” uygulayan kadınlar arasında yaygındı. Kaygı nevrozu, ayrıca dullarda ve isteyerek ilişkiden kaçan kadınlarda ortaya çıkar (1895b, 99-101; cf. 1950a, 88ff. *Müsvedde E*, Haziran 1894). Freud sözlerine şunları da ekliyordu:

Kaygı nevrozunun daha iyi anlaşılabilmesi için, burada bu hastalığın düzelmesinin sadece iktidarsız olmayan ve ilişki sırasında kendinde olan kadınlarda mümkün olacağını dile getirmem gerekir. Mastürbasyon nedeniyle ciddi iktidarsızlık sorunu olan nörotikler arasında, ilişkiden kaçmanın yol açtığı nevroz durumu çok azdır ve genellikle hipokondria ve hafif kronik vertigo ile sınırlıdır. Kadınların büyük bir çoğunluğunun “iktidarsızlık” gibi bir sorununun olduğu düşünülmez; gerçekten iktidarsız -yani gerçek “anaesthetic”- bir kadın kaygı nevrozuna karşı az da olsa duyarlıdır ve oldukça iyi tanımladığım hastalığı tolere eder (1895b, 102).

Kaygı nevrozunun semptomlarının bir anlamda gerçekleştirilmeyen coitusun yerine geçtiğini savunuyordu. Gerçekleştirilmeyen coitusta da hızlı nefes alıp verme, palpitasyon, terleme vb. görülüyordu (1895b, 111; bakz. 1950a, 93, *Müsvedde E*, Haziran 1894).

Freud, gerçek nevrozun her iki türünün de sadece normal bir “cinsel rejim”in “istismar” etmeye son verip, “normal bir cinsel yaşam”a geçenlerde tedavi edilebildiğine inanıyordu, çünkü “bu hastaların semptomları ne zihinsel olarak belirlenebiliyor, ne de analiz yoluyla ortadan kaldırılabilirdi”, ama “düzeni bozulmuş bir cinsel kimyasal sürecin doğrudan toksik süreci olarak kabul edilmeliydi (1925, 25f.; bkz. 1916-

17, 385ff.). 1893 yılının başında Fliess'e gönderdiği Müsvedde B'de şunları da iddia ediyordu:

Daha önceki sözlerime ek olarak, nevrozun kesinlikle önlenebileceğini, ancak tedavisinin tamamen mümkün olmadığını dile getirmeliyim. Bu nedenle doktorun görevi, hastalıktan korunmaya konsantre olmaktır. Bu görevin, ilk dönemdeki (yani, evlilik öncesindeki dönem M.K.) cinsel hastalığın önlenmesi olan ilk kısmı, sifiliz ve gonoreye karşı korunma ile aynı zamana denk gelir, çünkü bunlar mastürbasyon yapmayı bırakan herkesi korkutan hastalıklardır. Bu duruma tek alternatif genç erkeklerle saygın kızlar arasında cinsel ilişkinin serbest olmasıdır; ancak bu zararsız korunma yöntemleri olsaydı mümkün olabilirdi. Yoksa, alternatifler: erkeklerde nevrasteni ve kadınlarda histeronevrasteni, erkeklerde veya bir sonraki kuşakta sifiliz ya da erkeklerde gonore ve kadınlarda gonore ve kısırlık ile birlikte mastürbasyondur. Aynı sorun - gebeliği engellemek için zararsız bir yöntem bulma sorunu- ikinci devrenin cinsel hastalığı ile belirlenir, çünkü prezervatif hem güvenli bir yöntem değildir, hem de zaten nevrastenik olan biri için tolere etmesi mümkün değildir. Bu tür bir çözüm bulunamadığı zaman toplumun tedavi edilmesi mümkün olmayan nevroza kurban olması kaçınılmazdır ve bu da yaşamdan zevk almayı minimuma düşürür, evlilik ilişkisine zarar verir ve bir sonraki kuşağa kalıtsal zararlar verir (1950a, 71f.).

Freud'a göre nevrasteni ve kaygı nevrozuna yakalanmamak sadece genç erkeklerin evlilik öncesi heteroseksüel cinsel ilişki kurmalarına izin verilmesidir. Eğer toplum buna izin vermezse ya da cinsel ilişki sadece fahişelerle -zührevi hastalıklara karşı fahişelerle ilişkiye girmekten kaçınılmalıdır- kurulursa, nevrasteni ve kaygı nevrozu kaçınılmaz olur. Bu hastalıkların tedavisi de mümkün değildir, çünkü evlilikten sonra cinsel ilişkiye girmek mümkün olsa bile, mastürbasyonun önceden verdiği zarar erkekte iktidarsızlığa yol açar ve bu da eşlerde nevrasteniye ya da kaygı nevrozuna dönüşür. Ayrıca, doğum kontrolüne duyulan gereksinim nevrasteni ya da kaygı nevrozunu hızlandırır. Freud'un gerçek nevroz kuramının ana önermesi, o zamanki doğum kontrol uygulamalarına başvurmadan heteroseksüel ilişkinin, erkekte nevrastenik semptomların ortaya çıkmasını önleyebileceği ve her tür gebelikten korunma yönteminin yanı sıra ilişkiden kaçma ve mastürbasyonun nörotik hastalıklara yol açmasının kaçınılmaz olduğu idi.

Freud'un bu bağlamda homoseksüellikten ya da cinsel etkinliklerin diğer türlerinden söz etmemesi önemlidir. Bu konulardan kaçınmaya çalışmasına aşağıda (s.19) nedenler göstermeye çalışacağım.

Freud'un mastürbasyonun zararları ya da kadın ve erkeklerin cinsel davranışları arasındaki fark konusundaki görüşünün artık kabul görmemesinin dışında, aynı zamanda ortaya çıkan histeri kuramından farklı bir önermeye dayanan bir kuram geliştirmiş olması gariptir (Bkz. 1.1.2.4 ve 1.1.2.5). Histeriyi çocuklukta yaşanan travmatik cinsel deneyimlere bağlamasına karşın, nevrasteni ve kaygı nevrozunu hali hazırdaki ("gerçek") cinsel uygulamalara bağlar. Acaba nevrasteni ve kaygı nevrozunun nedeni olarak da çocuklukta yaşanan deneyimlere neden bakmamıştır? Çünkü bunu yapmak onun için çok kolaydır.

Son yıllarda yapılan çalışmalar Freud'un "kaygı nevrozu"nun semptomlarının, Richter ve Beckmann'ın (1969) psişik nedenlere bağladığı "kardiyak nevroz"un semptomlarına çok uyduğunu göstermektedir. Bu yazarlar, özellikle de nörotik kalp semptomları gösteren hastaların anne ya da babalarıyla, özellikle anneleriyle olağandışı yakın bir ilişkilerinin olduğunu ve bunun annelerinden çok erken yaşlarda ayrıldıkları için kendilerine güvenlerinin olmadığını göstermişlerdir. Bu nedenle, kardiyak semptomlarına bağlı kaygı, bu semptomların etkisi değil, nedenidir. Kardiyak nevroz genellikle annebaba ya da onların yerine geçebilecek insanlardan ayrılma korkusu ya da gerçekten ayrılmakla ortaya çıkabilir. Kendilerinden emin olmayan insanların egolarında bu tür ayrılıklar pek çok zarara yol açabilir; var olan birtakım tehditler oluşturdukları için, akut biçimde kaygıya yol açarlar. Eğer bu tepki açıkça ifade edilmezse -çocuklukta yaşanan travmalara bilinçliyen yaklaşmak mümkün olmadığı zamanlardaki gibi- kardiyak nevroz gizli kaygıları bir tür ifade biçimidir (Richter/Beckmann, 1969, 63ff.).

Freud bu ilişkiyi araştırıyorsa, bulurdu, aynı hastalarının geçmişi anımsamalarını sağlayıp, çocukluk düşlerinin üstünü araladığı histeri vakalarında olduğu gibi...

Histeri, nevrasteni ve kaygı nevrozunun semptomlarının çakışmalarını vurgulamasına ve geçiş ve mikst formları gözlemesine karşın, etyolojik farklarını belirtmemiş olması dikkate değer bir noktadır.

Freud yaşamının son yıllarına kadar gerçek nevroz hakkındaki görüşünden vazgeçmedi. 1924 yılında hâlâ şunları dile getirebiliyordu: "O

zamandan bu yana 'gerçek nevroz'un araştırmalarına dönme şansım olmadı; bu çalışmalarımı sürdürmeyi de kimse üstlenmedi. Bugün ilk çalışmalarına dönüp baktığımda, olduklarından çok daha karmaşık gözükken ilk müsveddelerim beni çok şaşırtıyor. Fakat bir bütün olarak baktığımda hepsi de hâlâ geçerliliğini koruyor" (1925d, 25f.).

Freud ancak çok sonraları (1933a, 93f.; Bkz. Editörün 1926d'ye Girişi) kaygı nevrozu konusundaki görüşlerini yeniden gözden geçirip, bu hastalığın da temelinde psişik nedenlerin yattığını ifade etti. Ancak, hiçbir zaman mastürbasyonun -bu konuya sonradan hadım olma (kastasyon) kompleksini eklemiştir- nevrasteni ve kaygı nevrozu semptomlarının nedeni olduğu konusundaki inancından ödün vermemiştir.

Freud baştan çıkarma kuramından vazgeçtiği halde, neden gerçek nevroz hakkındaki varsayımlarından vazgeçmemiştir? (Bkz. 1.2) Bu varsayımları ve diğer kuramsal yapıları arasındaki çelişkiye neden ayak dirememiştir? Ve neden bu iki özel nevroz tipi onu diğerlerinden daha çok etkilemiştir?

Bir yanıt bulmaya çalışmak, Freud'un özel yaşamına karşı koyulmaz bir merak uyandırmaktadır. Fliess'e yazmış olduğu mektuplardan anlıyoruz ki, Freud'un kendisi de nevrasteni ve kaygı nevrozu olarak nitelendirdiği hastalıkların semptomlarını gösteriyordu. Özel yaşamı bu kuramla adeta bütünleşmişti, çünkü bu kuramı sayesinde kendi sorunlarını tanımlayıp çözebileceğine inanıyordu.

Freud kendi nevrastenisinin temelini çok eskilere dayandığını farfetmişti; çünkü nişanlısına yazmış olduğu bir mektupta sadece kendisi değil, aynı zamanda üvey kardeşi Emanuel ve kız kardeşi Rosa'nın da "nevrasteniye eğilimli" olduklarını dile getirmişti (1960a, 223 ve 213). "Kaygı nevrozu" adını verdiği hastalığın ilk atağını 1889 yılında yaşamış olmalı; Fliess'e yazmış olduğu bir mektupta Freud aritmisinin "1889 yılında yakalandığı gripten hemen sonra" ortaya çıktığını yazmıştı (1950a, 82).

1893 sonbaharında Fliess'e kalbinde bir sorun olduğundan yakındı ve Fliess çok sigara içtiği için bu konuda Freud'u suçladı. O yıl yazdığı mektupların çoğunda Fliess, Freud'a sigarayı bırakmasını öğütlemiştir. Freud bu öğüde uymaya çalışmış ama nikotine olan bağımlılığı -her gün ortalama 20 puro içiyordu (Jones, 1953, I, 309)- sigarayı bırakmasını

engellemiştir. Ancak akut bir kalp sorunu yaşadığı zaman, kısa bir süre sigarayı bırakmıştır: sağlığı düzelir düzelmez, sigaraya tekrar başlamış ve: “Senin sigara konusundaki yasaklamalarına uymuyorum; sence sigara içmeden uzun yıllar yaşamak iyi bir şey mi?” (Schur, 1972, 42, 17 Kasım 1893 tarihli mektup).

1894 Nisan’ında Freud ciddi bir kalp krizi geçirdi. Aslında son üç haftadır hiç sigara içmemişti. Bu olayı 19 Nisan 1894’te Fliess’e şöyle anlattı:

Kalbim aniden sıkıştı, bu sıkışma sigarayı bırakmadan öncekinden çok daha ağırdı. Şiddetli aritmi, kalp bölgemde baskı ve ağrı, sol kolumdan aşağı doğru sancı ve dispne -organik olsa da çok şiddetli değil- vardı ve günün üçte ikisi uzunluğunda bir süre hiç durmadan sürdü. Aynı zamanda ölüm korkusu ve cinnet biçimini alan bir depresyon geçiriyordum. Son iki gündür organik rahatsızlıklarım azaldı, ama hipomanik ruh halim hâlâ devam ediyorsa da arada bir rahatlamama izin verip (dün gece ve bugün öğle vakti olduğu gibi), sonra da uzun bir ömür yaşayacağı umuduyla geleceğe güvenle bakan ve sigaradan tad alan insanı gerilerde bırakmama yol açıyor (1950a, 82, Schur’un düzeltmeleriyle birlikte, 1972, 43).

Schur, kullandığı sözcükler ve gramer kalıpları olmasa orijinal mektubun Freud’un mektubuna benzemediğini kanıtlayabilirdi. Mektupta olağandışı ifadeler (“baskı” ve “sancı” sözcüklerinin yerine kullanmış olduğu *Pressung* ve *Brennung* sözcükleri Almanca’da yoktur), beceriksizce kurulmuş cümleler (“günün üçte ikisi uzunluğunda bir süre hiç durmadan sürdü”) ve iki tane de yazım hatası vardı: *Rauchlust* (sigara içmekten tad almak) yerine, *Rauflust* (kavgacılık) ve depresif yerine hipomanik sözcüklerini kullanmıştı. Schur bu hataları Freud’un içinde bulunduğu duruma, hastalığına ve kendisine karşı duyduğu karmaşık duygulara yormaktadır (1972, 46ff.). Aynı şeyi Freud aynı mektubun ikinci paragrafında şöyle dile getirmektedir: “Nevroz konusunda belli bir anlayış kazanmak için gününün tümünü savaşıarak geçiren bir tıp adamı için, geçirdiği depresyonun makul ya da hipokondriyak bir nedenden kaynaklanıp kaynaklanmadığını bilmemesi çok utanç verici.” (1950a, 82; kısmen Almanca’dan çevrilmiştir).

Freud daha sonra gerçek bir kalp hastalığı (kronik miyokardit) ihtimalini ortadan kaldırmamış olan Breuer’ün fikrini aldı. Ondan aldığı

fikrin kendisini yatıştırdığını daha sonra Fliess'e itiraf etti. Ancak, Freud Breuer'in kendisini muayene etme isteğine karşı koydu ve ona "bu tür muayenelerin sonucunda genellikle ortaya hiçbir şey çıkmadığını" söyledi (aynı kitaptan).

Fliess'e kendisine gerçeği tümüyle anlatması için yalvarmayı sürdürdü:

Bu kez senden şüphe ediyorum, çünkü benim kalp sorunun, senin kendinle çelişkiye düştüğün ilk vaka. Geçen sefer hastalığının nedenine nasıl dedin ve sigara içen birinin kalp atımlarını ısıtmediğini dile getirdin. Bu tutarsızlığın nedeninin, gerçekleri benden saklamaya çalışman olarak düşünüyorum ve bana bunu yapmanı istemiyorum. Eğer bana kesin bir şey söyleyebiliyorsan, lütfen söyle. Sorumluluklarım ya da zorunluluklarım konusunda abartılı bir düşüncem yok ve miyokardit tanısı nedeniyle yaşamımın kısalmasına ve bu konudaki belirsizliğe onurlu bir biçimde katlanabilirim; gerçekten de, bu durumdan yararlanıp, yaşamımın geri kalan kısmını yeniden gözden geçirip, kalan ömrümün tadını çıkarabilirim (1950a, 82ff.).

Freud dağlara yapmayı planladığı bir seyahati iptal etti ve üç hafta boyunca da hiçbir iş yapamadı. Breuer'in herhangi bir organik bozukluk bulamamasına karşın, yüksükotu (kalp hastalıklarının tedavisinde kullanılan bir ot) kullanmasını tavsiye etti. Bu, Breuer'in kendisinden bir şeyler sakladığı konusundaki şüphelerini iyice arttırdı:

Hastalığının ne olduğunu sorsam, şu yanıtı alıyorum: "Hiçbir şey; her ne ise geçirmişsin, bitmiş." Üstelik, bana artık hiç ilgi göstermiyor ve beni iki haftada bir görüyor. Bunun bir tür politika, ilgisizlik ya da hastalığın kesin kanıtı olup olmadığını bilmiyorum. Bana bir hasta olarak bütünüyle dürüstlükten uzak ve kaçamak şekilde davranıyor. Oysa, bu tür bir durumda bildiği her şeyi söylemesi, hastalığının adını koyması ve beni rahatlatması gerekirdi (Schur, 1972, 52, 22 Haziran 1894 tarihli mektup).

Richter ve Beckmann'ın daha önceki çalışmalarında nörotik kalp hastalarının davranışı, Freud'un kendi semptomları hakkındaki düşüncelerine uyacak biçimde tanımlanır. Bu tür hastalar sigara içmemeye çalışır, cinsel ilişki sırasında bile yorulmaktan korkar, kendilerini genellikle halsiz hisseder, fazla çalışamaz, depresif bir ruh hali içinde olur,

hep kötü bir şeyler olacakmış duygusuyla yaşar, sürekli kalplerini ve diğer bedensel işlevlerini kontrol ederler. Doktorlarına inanmaz ve onun sadece kendilerini korumaya çalıştığını düşünürler. Üstelik, en çağdaş tanı yöntemleriyle bile anlaşılan herhangi bir organik bozuklukları yoktur (Richter/Beckmann, 1969, 14ff.).

Freud'un hastalığının semptomlarını tanımlamasından ve bu semptomlara karşı tutumundan, bence, bir kardiyak nevroz hastası olduğu sonucuna varmalıyız, Schur'un "anjinal ağrı ve sol ventriküler yetmezliğin yanı sıra paroksizmal taşikardi atakları" olduğu iddiası değil. Schur açıklamalarını şöyle sürdürür: "Bu ataklar 1894 Nisan'ında had safhaya ulaştı. O sırada organik bir miyokard lezyonu vardı. Bu lezyon büyük olasılıkla ince bir arterde koroner tromboz ya da belki nikotine duyarlılık yüzünden geçici olarak artan bir post-enfeksiyon miyokarditiydi" (1972, 62).

Freud'un özel doktoruyla bir başka tıp adamının tartışması küstahlık olabilir, ama o zaman Schur Freud'un bulguları konusunda oldukça kararsız davranıyordu ve bütün bu bulguları Freud'un Fliess'e yazdığı mektuplardan çıkarıyordu. Ancak, kardiyak nevroz bulguları Freud'un kendi tanısına uyuyordu. Freud hastalığının semptomlarını 19 Nisan 1894 tarihli mektubunda, "Kaygı Nevrozu'nun Tanımı Altında Nevrastenin Özel Sendromlarının Belirlenmesi Üzerine" (1895b) adlı denemesinden karşılaştırmalar yapmıştır.

1894 yılındaki en ciddi kalp krizi sırasında ya da krizden çok kısa bir süre sonra, Freud duyduğu kaygının kaynağı hakkında yeni bir kuram ortaya koydu. Bu bilgiyi Fliess'e Haziran ayının başında gönderdiği Müsvedde E'den ediniyoruz. Bu kuramdaki savların, Freud'un kişisel deneyimlerine dayandığını, Freud'un da "entellektüel düşünceleri nedeniyle mastürbasyon yapmaktan vazgeçmiş, ama normal bir cinsel ilişkiyle bu gereksinimini karşılayamamış" bir "nevrastenik", "yavaş yavaş iktidarsızlığa giden ve post coitum duyguları (hoş olmayan) nedeniyle evliliğinde cinsel ilişkiden kaçınan" bir "erkek" olduğunu düşünüyorum. Diğer bir deyişle, Freud'un nevrasteni ve kaygı nevrozunun cinsel geçmişi hakkındaki tanımlarının evliliğindeki kendi cinsel sorunlarının bir işareti olduğuna ve onun "coitus interruptus uygulayan" ve "cinsel duygularını değişik biçimlerde doyuma ulaştıran, ama ereksiyonlarını cinsel ilişkide kullanmayan" erkeklerden olduğuna inanıyorum" (1950a, 90, 89).

Bu görüş Freud'un evlilik yaşamının sorunları üzerine etmiş olduğu bir dizi sözden kaynaklanmaktadır. Nevrasteni ve kaygı nevrozu konusundaki denemesinde şunları dile getirmiştir:

Kaygı nevrozunun pek çok vakasında hastanın geçmişi bize, hem kadınlarda, hem de erkeklerde, hastalığın tezahürünün gidip gelmeler şeklinde olduğunu görüyoruz, gerçekten de durum bir iyileşiyor, bir kötüleşiyor... Eğer çocuk sayısını sorar ve bunu nevrozun geçmişiyle karşılaştırırsak, iyileşme dönemlerinin ya da sağlığın düzelmesinin, eşin hamilelik dönemine denk düştüğü sonucuna varırız, çünkü o dönemde gebeliği önleyici herhangi bir yöntemle başvurmak gereksizdir (1895b, 104).

Kaygı nevrozu ile ilgili olarak Freud'un çocuklarının doğumlarına baktarsak, beşinci çocuğu Sophie'nin 12 Nisan 1893 yılında dünyaya geldiğini anlarız; kalp rahatsızlığı hakkında ilk kez 18 Ekim 1893 yılında yazmış olduğu mektubunda söz etmişti. Bundan, bu rahatsızlığı bir süredir çekmekte olduğunu anlıyoruz (Schur, 1972, 41). Daha önce söz ettiğim gibi, akut evre 1894'te ortaya çıktı. 1895 ilkbaharında, kendisini "çok iyi" hissettiğini dile getiriyor, "artık kalp sorunum kalmadı, sadece nikotin yoluyla 'tedavi' var" diyordu (aynı kitap, 84, 27 Nisan 1895 tarihli mektup). Eğer Anna Freud'un 3 Aralık 1895 yılında dünyaya geldiğini anımsarsak, Freud'un kendini iyi hissettiği dönemin eşinin son gebelik dönemine denk geldiğini anlarız.

Kaygı nevrozu üzerine hazırladığı bildirisinde Freud "doğal olmayan" cinsel uygulamalardan kaçınmak için, evli çiftin ayrılmasını bile öneriyordu. "Erkeğin evden uzaklaşması ya da dağlara tatile gitmesi, çiftin birbirinden ayrılmasını gerektirdiği için, etkileri çok iyidir" (1895b, 103). Freud çok fazla seyahat ederdi ve sonuç olarak sık sık eşinden ayrı kalırdı (Jones, 1953, I, 300ff.).

1908 yılında, "'Uygur' Cinsel Ahlâk ve Çağdaş Sinir Hastalıkları" adlı çalışmasında Freud, evli çiftlerin cinsel yaşamlarının uygarlığın "sadece meşru üremenin cinsel hedef olmasına izin verilen" şimdiki, üçüncü aşamasında kötü olmasından yakınıyordu. Evlilik öncesinde genç insanların cinsel ilişkiden kaçınmaları bekleniyordu, bu durum da onları erken yaşlarda nevroza hazırlıyordu. Evlilik sırasında ise, gebelikten korunma konusu onları patojenik cinsel uygulamalara ya da ilişkiden kaçmaya itmeden önce, en fazla beş yıl cinsel doyum yaşayabiliyorlardı:

Cinsel ilişkinin sonuçlarından korkmak, önce evli çiftin birbirlerine duydukları şefkatin ortadan kalkmasına yol açar; sonra da bir zamanlar birbirlerine karşı duydukları tutkulu aşkın yerini almış olan aralarındaki anlayış yok olur. Her evliliğin mahkum olduğu ruhsal yanılısma ve bedensel mahrumiyet, eşlerin her ikisini de evlenmeden önceki durumlarına döndürür ve bir kez daha cinsel içgüdüleri konusunda ustalaşma ve isteklerini yönlendirme konusunda sabırlı olmaları gerekir. Artık daha olgun yaşlara gelmiş olan erkeklerin bu görevi yerine getirmeleri konusunda zorlama yapmamız gereksizdir. Deneyimler, erkeklerin kendilerine verilen cinsel özgürlüklerinden -isteksizce ve sessiz biçimde olsa bile- sık sık yararlandıklarını göstermektedir. Toplumumuzda erkekler için geçerli olan cinsel ahlâk konusundaki bu "çifte" standart, toplumun kendisinin koymasına karşın zorlamanın mümkün olmadığına inandığı en basit gerçektir (1908d., 194f.).

Fliess ile yazışmalarının yayımlanmış olan bölümünde Freud kendi cinsel sorunlarına hiç değinmemektedir. Ancak ben, Freud'un evliliğinin aynı sorunlarla gölgelendiğine inanıyorum, özellikle de söz ettiğimiz dönemlerde. Martha'nın otuz beş yaşında menopoza girmiş olması biyolojik olarak olağandışıdır ve kesinlikle olası değildir -Freud'un gelinlerinden biri olan Paul Roazen'in dile getirdiği gibi (Roazen, 1975, 52)- evlilik yaşamlarında hâlâ gebe kalma olasılığı vardır..

Freud ve eşi, eğer tamamen cinsel ilişkiye girmekten vazgeçmedilerse, bir biçimde gebelikten korunuyor olmalıydılar. Yurtdışındaki alıntının suçlayıcı ifadesinden de anlaşıldığı gibi, Freud'un eşiyle ilişkiye girmekten tamamen vazgeçtiğini düşünebiliriz. Freud'un diğer yazışmalarında da bu durumu doğrulayan ifadelere rastlamak mümkündür, örneğin: "Cinsel açıdan tahrik olmak artık benim gibi bir insan için mümkün değil" (1950a, 227, Fliess'e yazdığı 31 Ekim 1897 tarihli mektup); "Artık çocuk sahibi olma konusunu kapattım" (1950a, 312, 11 Mart 1900); "O zaman evliliğinin çoktan 'amortize' ettiğini, şimdi artık ölmekten başka yapacak bir şey kalmadığını söylemiştin" (Emma Jung'dan gelen mektup, 1911, Freud/Jung, 1974, 456). Ernst Simon duyarlı çalışması Musevi Sigmund Freud'da Freud'un cinsel ilişkiden kaçınmasını Musevi kökenine bağlayıp, onun her Ortodoks Musevi gibi dini vecibelere uymasına karşın, dünyaya daha fazla çocuk getirme konusundaki isteksizliğini dile getirir (1957, 293).

Acaba Freud yukarıda söz ettiğimiz ahlâk konusunda “çifte” standardı kendisine uygulamış mıdır? Roazen, 1915 yılında yazdığı bir mektuptaki ifadesinin -“*Tamamen özgür bir cinsel yaşamdan yanayım, fakat ben böyle bir özgürlük yaşamadım. Sadece bana izin verilen sınırların içinde kalmam gerektiğine inandım*” (1960a, 314; Almanca’dan çeviri)- “uygun önlem” davet ettiğini düşünmektedir (Roazen, 1976, 49). Fakat daha önceki uzunca alıntıda (1908d, 194f.) Freud çifte standardı doğrulamakta, haklı çıkarmaktadır.

Freud’un mastürbasyon yapmaya bir dürtü hissettiğini de düşünebiliriz; zaman zaman cinsel ilişkiden kaçınmak onun için bunalım nedeni olmalıydı. Burada da elimizde çok güçlü kanıtlar yok, ama Freud’un mastürbasyon konusundaki genel yorumu, mastürbasyonun zararlı olduğudur. Freud’a göre mastürbasyon “en önemli bağımlılık”tı ve diğer bağımlılıklar (alkol, morfin, tütün vs.) sadece “mastürbasyonun yerini alıp, insanların hayatına giriyordu” (1950a, 239). Daha önce de dile getirdiğim gibi (s.10) Freud, mastürbasyonun nevrasteninin gerçek nedeni olduğunu düşünüyordu. Genç yaşlarda mastürbasyon yapıldığı zaman, erkekleri iktidarsızlığa götürdüğüne inanıyor ve tıbbi yardımla bir an önce mastürbasyonun bırakılmasını öneriyordu. “Hastayı mastürbasyon alışkanlığından kurtarmak nevrozun cinsel etyolojisini göz önünde bulunduran doktora empoze edilen tedavi görevlerinden biriydi ve bu görev, diğer bağımlılıklarda olduğu gibi, sadece bir tıbbi kurumda ve tıbbi denetim altında yerine getirilmeliydi. Mastürbasyon yapan kişi, herhangi bir konuda bunaldığı zaman, yalnız kalıp, kendi tatmin yöntemine başvuruyordu.” Tıbbi tedavi, tekrar gücünü kazanır kazanmaz, nevrasteniği normal bir cinsel ilişki kurmaya yönlendirilmeliydi. “Cinsel istek bir kez uyandıktan ve belli bir süre içinde tatmin edildikten sonra, bir daha susturulamazdı, sadece farklı bir tarafa yönlendirilebilirdi” (1898a, 275f.).

Eğer Freud kendisi mastürbasyon yaptıysa, kendi nörotik semptomlarına açıklık getirmek için, nevrasteni ve kaygı nevrozu kuramını kullanmıştır. Dahası, durumu umutsuz olmalıydı çünkü bence eşiyile cinsel ilişkiye girmekten kaçınıyordu ve böylelikle ahlâki değerlere uygun hiçbir cinsel etkinliğe giremiyordu. Eğer Freud nevrasteni ve kaygı nevrozunun doyum sağlamayan cinsel uygulamaların sonucu olduğuna inanıyorduyorsa, kaderine boyun eğmiş olmalıydı ve içinde bulunduğu durum düzeltilemezdi, öyleyse nevrozuyla yaşamak zorundaydı. Savunma nev-

rozu (histeri, paranoya, obsesyon) adı verilen ve çocuklukta yaşanan cinsel deneyimleri bastırmaya yakıştırdığı, psikoterapi yardımıyla tedavi edilebileceğine inandığı nevroz tipinin tersine, kendi nevrotik semptomlarının tedavi edilmesi olanaksızdı. Ancak, Freud'un kendini birdenbire kendi nevrozunu histerinin bir türü, kendisi için sonuçları çok uzun zamanda alınacak bir aşama olduğu şeklinde tanımlamak zorunda hissettiğini göreceğiz.

Cinsel kuramının diğer semptomlara uzantısını kendi durumuna bağladığını da göreceğiz. 1895 yılında ilk kez Fransızca olarak piyasaya çıkan ve belli bazı fobileri kaygı nevrozunun "fiziksel ifade"si olarak, diğer bir deyişle gerçek cinsel uygulamaların doğrudan sonucu olarak tanımladığı "Obsesyonlar ve Fobiler"i yayımladı. Bu tür fobilerin "bulaşıcı" oldukları söyleniyordu - örneğin, "agorafobi" ve "hareket fobileri" gibi, "normal" bir insanda korkuya neden olmayan özel durumlarla ilgili korkular (1895h, 1895c, 80). Bu bağlamda, Freud'un kendisinin demiryolundan korkmak biçiminde ortaya çıkan "hareket fobisi" olduğuna dikkatleri çekmek önemlidir. Bu fobisi zaman zaman o kadar güçlüydü ki, bunu Fliess'e kullandığı bazı ifadelerden anlıyoruz (1950a, 306, 21 Aralık 1899; 219, 3 Ekim 1897; 237, 3 Aralık 1897; Bkz. 3.2).

Freud aynı zamanda melankoliyi de gerçek nevroza dahil etti ve melankolinin kadınlarda "anestezi"nin (yani frijidite) bir sonucu olarak, erkeklerde ise, "mastürbasyonun sonucu olarak nevrasteninin yoğunlaşması" şeklinde ortaya çıktığını iddia etti (1950a, 102, Müsvedde G, 29 Ağustos 1894; Bkz. 1950a, 90, Müsvedde E, Haziran 1894). Freud melankolinin "libido kaybından kaynaklandığı"na ve "iktidarsızlık gibi bir sorunu olmayan insanların da kolaylıkla kaygı nevrozuna yakalanabilmelerine karşın, genellikle iktidarsız insanlarda ortaya çıktığına inanıyordu (1950a, 102 ve 107). Melankoli de ölümle ilgili fantezileriyle bağlantılı olarak kendisinde olduğunu farkettiği bir durumdu.

1895 Mart'ında Freud Fliess'e bir el yazması gönderdi. Bu yazısında migrenin de "anormal" cinsel uygulamaların doğrudan bir sonucu olduğunu cinsel kuramı yoluyla açıklıyordu. "Migrenin cinsel maddenin dürtüsü kendisine normal bir çıkış yolu bulamadığı zaman, ürettiği bir toksik etki" olduğunu dile getiriyordu (1950a, 117, Müsvedde I, 4 Mart 1895). Migren yine Freud'un sık sık dile getirdiği rahatsızlıklarından biriydi (Schur, 1972, 98ff.).

Diğer bir deyişle, Freud kendi nevrastenik semptomlarını, demiryolu fobisini, depresyonlarını ve ölüm korkusunu, migren ataklarını gerçek nevroz semptomları olarak kabul ediyordu, diğer bir deyişle bütün hepsinin nedeni cinsel uygulamalarıydı.

Bu yüzden Freud'un gerçek nevroz kuramı, kendi nörotik semptomlarının bir kuramıydı. Kuramında heteroseksüel ilişkiden sapmanın herhangi bir türüne hiç değinmemesinin nedeninin bu olduğuna inanıyorum - sadece bu tür "sapma"ların kendisini nasıl etkilediği ile ilgileniyordu. Diğer bir deyişle, kendi semptomlarından yola çıkarak değişik rahatsızlıklarından sorumlu olan, fiziksel nedenlere değil de, kullandığı cinsel uygulamalara dayalı bir cinsel kuram geliştirmişti.

Bu yüzden Freud, nevroz konusunda kuramsal bir ustalığa ulaştığına inanıyordu. Nevrasteni ve kaygı nevrozu konusunda yazdığı deneme yazısı 1895'in Ocak ayında çıktı ve bu yazıya aldığı eleştiriler onu bir yanıt vermeye zorladı (1895f.). Verdiği yanıtta cinsel kuramının içeriğini tümüyle açıkladı. Daha sonra da bu konudaki çalışmalarını bıraktı, çünkü bu konuya tamamen açıklık getirdiğine inanıyordu. Daha önce gördüğümüz üzere (s. 13), yaşamının son yıllarına kadar bu gerçeğe olan inancını sürdürdü. 1930 yılına kadar kaygının nedenleri hakkındaki görüşlerini bir daha gözden geçirmede ve bunu yaptığı zaman da, cinsel kuramında temel bir yeniden formüle etmeye asla gitmedi.

Bu kuram, özellikle kendi nörotik semptomlarını açıklamasına yardımcı oldu, ama hiçbir zaman bir tedavi sözü veremedi.

1.1.2.3 Emma-Irma-Anna epizodu

1895 yılının başında, tam cinsel kuramının yardımıyla kendi kaygı nevrozuna tatminkâr bir açıklama getirmişken, Fließ ile olan ilişkisi aniden değişti. Yaşamındaki bu ani değişikliği ayrıntılı bir biçimde toparlayabilmemiz pek mümkün değil, çünkü Fließ'e Ağustos 1894 ve Mart 1895 arasında yazmış olduğu hiçbir mektup, hiçbir yerde yayımlanmamıştır. Ancak, 1895 ilkbaharında, 1894 yılında yazmış olduğu mektuplarda açıkça dile getirdiği, kardiyak semptomları hakkında arkadaşının görüşüne duyduğu gereksinimin, olumsuz diyebileceğimiz bir tutuma girmesine yol açtı. Böylelikle, 20 Nisan 1895'te şu açıklamayı yaptı: "En çok hoşuma giden, senin kalp konusunda daha fazla bir şey

öğrenmemeye karar vermemdir" (Schur, 1972, 83). Freud, Fliess'in sigara konusundaki protestosunu dikkate almıyordu; ama, 14 ay içinde -o yılın Haziran ayına kadar- sigarayı bıraktı (1950a, 121, 12 Haziran 1895).

Freud'un Fliess'e karşı duygusal bağının zayıflaması, belki de Fliess'in burun ve kadının cinselliği arasında kurduğu bağ ile ortaya çıkmıştı.

Freud'un Fliess'e yazdığı mektuplarda "Emma" adını kullandığı histerik bir hastası vardı. P. Swales'e göre bu kadın hiç evlenmemiş, güçlü feminist görüşlere sahip, otuz iki yaşında bir kadındı (Swales, 1982b, 9). Bu kadın, kitabımın ilk Almanca baskısında söz ettiğim Anna Lichtheim-Hammerschlag değildi. Freud'un, sistematik bir analizle yaklaştığı ilk rüyası olan, ünlü "Irma Rüyası"nda (Bkz. S. 00; 1900a, 107ff., 292ff.; ve Schur, 1966), Emma Eckstein ve Anna Lichtheim tek bir kişiye dönüşür.

Anna Lichtheim, Freud'un lisedeki lbranice öğretmeni Samuel Hammerschlag'ın kızıydı. Irma gibi Anna da genç bir duldu (1900a, 117); Irma gibi (aynı kitap, 106) aile dostlarıydı ve Freud Irma'nın soyadının "Ananas" sözcüğünü anımsattığını farketmişti (aynı kitap, 115). Anzieu (1959, 29) Irma'yı Anna olarak görmek için "adı"nı "soyadı" olarak değiştirmeye gereksinim duyduğuna dikkatleri çeker. Freud, Karl Abraham'a yazmış olduğu bir mektupta Mathilde (Josef Breuer'in eşi), Sophie (Paneth, Samuel Hammerschlag'ın yeğenlerinden biri) ve Anna'nın (Lichtheim) Irma rüyasının üç kadını olduklarından söz eder (Freud/Abraham, 1965, 20; Bkz. Jones, 1953, I, 163). Emma Eckstein'den hiç söz etmez.

Emma Eckstein Freud'un sadece hastası değil, aynı zamanda bir aile dostuydu. Emma'nın histerisini tedavi ederken, Freud ona Fliess'in kendisine bir burun ameliyatı yapmasını önerdi. Emma bu tavsiyeye uydu ve Fliess ameliyatı yapmak üzere 1895 Şubat'ının sonunda Viyana'ya geldi. 4 Mart 1895'te (Schur, 1966) Freud Fliess'e yazdığı mektupta ameliyatın başarısız olduğunu bildirdi, çünkü hastanın yoğun kanaması ve irinli bir akıntısı vardı. Hastanın durumu iki gün sonra o denli kötüleşti ki, Freud Viyana'lı bir kulak-burun-boğaz uzmanını çağırdı ve bu doktor yarayı drene etti. Fliess'e yazdığı mektupta Freud şunları dile getirdi:

Yaranın etrafını ve dışarıya taşmış olan kan pıhtılarını temizledi ve aniden ipe benzer bir şey yakaladı, çekmeye başladı. Bunun ne olduğunu düşünmeye bile vakit bulamadan, burun boşluğundan dışarı en az yarım metre uzunluğunda gazlı bez çıkmıştı. Sonra da oluk gibi kan boşandı burnundan. Hasta bembeyaz oldu, gözleri dışarı uğradı ve kalp atımları neredeyse durdu. Fakat, doktor burun boşluğuna hemen temiz iodoformlu gazlı bezle tampon yaptı ve kanamayı durdurdu. Bütün bunlar yarım dakika sürdü belki, ama bütün bu olanlar düz bir biçimde yatırmış olduğumuz zavallı yarattığı tanınmaz hale getirdi. O sırada, daha doğrusu bu olaydan hemen sonra başka bir şey oldu. Adeta hiç tanımadığım birisi çıktı ortaya; hastanın o halini gördükten sonra bana bir şeyler oldu ve midem bulanmaya başladı. Burnuna tampon yapılır yapılmaz, hemen yan odaya geçtim, bir şişe su içtim ve kendimi oldukça kötü hissetmeye başladım. Cesur Frau Doktor (Emma'nın annesi olabilir, çünkü Schur ameliyatın Emma'nın evinde yapıldığından söz ediyor) bunun üzerine bana bir bardak konyak getirdi ve biraz düzeldim... Emma, o şiddetli kanama sırasında bilincini yitirmedi ve ben sarsılmış bir halde odaya geri döndüğümde bana şu sözleri söyledi: "Biz kadınlar güçlü cinsiz işte!"

Kan görmenin beni o hale getirdiğini sanmıyorum, o anda pek çok şey beni etkilemişti. Ona hiç de hakça davranmamıştık. Onda hiçbir anormallik yoktu, fakat ameliyat sonrasında sen burundaki gazlı bezi çıkarırken bir kısmı kopmuş ve on dört gün boyunca burnunda kalmıştı. Böylelikle de burun iyileşmemiş, üstelik daha da kötüye gidip, kanamaya neden olmuştu. Böyle bir şey senin başına gelseydi, bunu öğrendiğinde nasıl bir tepki verirdin, başkaları neler düşünürdü? Nasıl oldu da, ameliyat sonrası bakımını yapmanın mümkün olamayacağı yabancı bir şehirde ameliyat yapman için sana baskı yaptım ve zavallı kıza yardımcı olmak isterken yaşamını ne kadar büyük bir tehlikeye attım, bilmiyorum - bütün bunlar çok ani oldu. Ama, durumun artık üstesinden geldim (Schur, 1966, 56f., 8 Mart 1895 tarihli mektup).

Bu olay Freud'un üzerinde bir şok etkisi yapmış olmalı. Çünkü arkadaşına güvenmişti ve bir aile dostu ölümün eşiğinden dönmüştü. Çok karakteristik bir biçimde Fliess'e hemen o anda ve orada olaydan söz etmedi, iki gün bekledi. Hasta nihayet iyileşti, ama durumu birkaç kez kötüye gittikten sonra Freud 11 Nisan'da arkadaşına yazmak zorunda hissetti kendisini: "Zararsız olarak kabul edilecek bu tür bir ameliyatın böyle bir şanssızlıkla sonuçlanması beni çok sarstı" (aynı kitap, 65f.).

Schur, Freud'un Fliess'e yazmış olduğu mektupları dikkatle analiz ettikten sonra, sorumluluğu önce aile doktorlarının, sonra da kanamalarını "histerik" olarak nitelendirdiği hastasının üzerine atarak arkadaşını temize çıkarmaya çalıştı: "Emma konusunda... Artık istekleri yüzünden kanaması olduğunu biliyordum. Her zaman bir yeri kanardı, hep bir yerlerini keserdi. Çocukken burnu sürekli ve ciddi biçimde kanardı... R.'nin yanındayken ilk kanaması olduğunda benim ne kadar etkilendiğimi farkettiler ve hastayken sevildiğini anladılar ve sonraki birkaç saat boyunca, durumunun tehlikeli olmasına karşın, kendisini çok mutlu hissettiler" (aynı kitap, 81, 4 Mayıs 1896 tarihli mektup).

Schur, Freud'un arkadaşını temize çıkarma çabalarına çok şaşırmıştı - Freud iodoformlu gazlı bezden pek söz etmiyordu. Bu öykü mutlu sonla bittikten kısa bir süre sonra, Freud Irma rüyasını gördü (23 Temmuz 1895 gecesi). Eğer Emma öyküsünü göz ardı etmeden biri bu rüyayı okursa, rüyanın imgelerinin gerçek içeriği çok net biçimde görülebilir. İşte rüya:

Büyük bir salon -sayısız konuklar- Irma da konukların arasında. Onu hemen bir yanıma alıyorum, sanki mektubunu yanıtlamak ve hâlâ benim önerdiğim "çözüm"ü kabul etmediği için ona sitem ediyorum. Ona, "Hâlâ ağrıların varsa, bu senin hatan" diyorum. Bana yanıt veriyor: "Keşke şu anda boğazımdaki, midemdeki ve karnımdaki ağrıyı bilsen -beni adeta boğuyor bu ağrı"- Çok şaşıyorum ve yüzüne bakıyorum. Çok renksiz ve şiş görünüyor. Bütün olanlardan sonra ortada gözden kaçan organik bir sorun olup olmadığından şüpheleniyorum. Onu pencerenin yanına götürüyorum ve boğazına bakıyorum, yapay rahatsızlıklar gösteren kadınlar gibi inatçılık ediyor. Kendi kendime böyle bir şey yapmasına gerek olmadığını düşünüyorum. - O sırada düzgün bir biçimde ağzını açıyor ve sağ tarafta büyük beyaz bir leke görüyorum; bir başka bölgede, burnun türbinal kemiğinin üzerinde biçimlenmiş dalgalı bir görüntü sergileyen bir yapının üzerinde yoğun, gri-beyaz kabuklar görüyorum. - Hemen Dr. M.'yi arıyorum; o da muayene ettikten sonra, o da aynı şeyi saptıyor... Dr. M. her zamankinden farklı görünüyor; rengi çok solgun, hafif aksayarak yürüyor ve traş olmuş... Şimdi arkadaşım Otto da, Irma'nın yanında duruyor ve yeleğinin üzerinden hafif hafif vurarak muayene ediyor ve şunları söylüyordu: "sol alt bölgede hissiz bir alan var." Ayrıca sol omuzunda bir bölgenin derisinde bir tür sızıntı olduğunu belirtti. (Bunu elbisesinin üzerinden muayene ederken ben de farketmiştim.) M. şöyle konuştu: "Bunun bir enfeksiyon olduğu şüp-

hesiz; bunun arkasından dizanteri gelecek ve toksin kendiliğinden yok olacak.” ... Enfeksiyonun nereden kaynaklandığının farkındaydık. Kısa bir süre önce, Irma kendisini iyi hissetmediği için, arkadaşım Otto propyl, propyls ... propionic asit ... trimethylamin karışımından bir iğne yapmıştı (ve bunun formülünü görmüştüm)... Bu tür enjeksiyonların düşüncesizce yapılmamaları gerekir... Belki de şırınga temiz değildi (1900a, 107).

Freud bu rüyayı uzun uzun yorumladı ve rüyaya “model rüya” adını verdi. Bir çok psikanalist için, bu psikanalizin model rüyasıdır ve analizi rüya yorumları için örnek oluşturur. Emma mektuplarının yayımlanmasından önce, bu rüya hakkındaki bütün araştırmalarda (Erickson, 1954; Anzieu, 1959, 24ff.) en önemli nokta gözden kaçmıştı, çünkü bu araştırmalar Freud'un Fliess'e karşı olumsuz duyguları hakkında hiçbir şey bilinmediği zaman yapılmıştı. Üstelik, bu araştırmaların yazarları Irma rüyasını Freud'un çocukluğuna kadar izleyemediler. Oysa Emma öyküsünü bilen bizler bunu kolaylıkla düşünebiliyoruz. Irma rüyasının gerçekten de “Screen Memories”de (1899a) (Sahne Anıları) söz ettiği, Freud'un ilk çocukluk yıllarındaki bir sahneyle çok yakından ilgilidir. O zamanlar, hayran olduğu bir başka arkadaşı küçük bir kız çocuğunu “muayene” etmeleri için onu razı etmiş ve bu yüzden her ikisi de cezalandırılmışlardı (Bkz. 3.1.8). Bu iki olay -Emma öyküsü ve çocuklukta yaşadığı deneyim- arasında çok büyük yapısal benzerlikler vardır. Öyle ki bu iki olaydan söz ederken aynı şeyi yineliyormuşum gibi bir duyguya kapılıyorum.

Freud'un Fliess'ten yavaş yavaş uzaklaşması, kuramsal anlamda daha çok bağımsızlık kazanmasına yol açtı. Her ne kadar Fliess Freud'un konuştuğu, fikirlerini açabildiği tek insandıysa da, arkadaşlarının onaylamamalarına karşın, artık görüşlerini daha özgür biçimde geliştirmeye başlamıştı. Gerçek nevrozun nedenleri hakkında Fliess ile hâlâ aynı görüşteydi -Fliess'in cinsel kuramı kendisinininkinden pek çok açıdan farklı olmasına karşın- fakat, savunma nevrozu hakkında her birinin yaptığı yorumlar arasındaki uçurum giderek büyüdü ve sonunda hiçbir koşulda anlaşamaz oldular. Emma öyküsünün bu konunun doğrudan sorumlusu olup olmadığı hâlâ yanıtlanamamış bir sorudur. Söyleyebileceğimiz tek şey, bu öykünün Freud'un hem Fliess ile olan ilişkisinde, hem de kuramsal gelişmesinde bir dönüm noktası olduğudur. 1895 ilkbaharından itibaren, nevrozun cinsel kuramını ihmal etmeye

başladı ve kendisini tamamen “savunma nevrozu” adını verdiği psikolojik çalışmalara adadı.

1.1.2.4 Baştan çıkarma kuramı

Freud'un hâlâ gerçek nevroz sorunu üzerine konsantre olduğu ve cinsel kuram çerçevesinde tatminkâr biçimde çözdüğüne inandığı zaman, ayrıca “savunma nevrozları” olarak adlandırdığı, histeri ve obsesyonel nevrozun kuramsal yorumuna duyduğu ilgiyi sürdürüyordu. Seksenli yılların sonunda Breuer'in “cathartic yöntem”ini kullanarak histeri hastalarını tedavi etmeye başlamıştı. Bu konudaki en önemli kaygısı, sonuçta terapinin başarıya ulaşmasının kuramsal yorumuydu. Histeri ya da obsesyon semptomları ortadan kalkarsa, hastanın geçmişe ait olayları anımsamasına yardımcı olmak mümkün olurdu ve semptomların kaynağı ile bu olay arasındaki ilişki kolaylıkla anlaşılabilirdi. Histerinin etyolojisini yorumlayabilmek artık Freud için mümkün olacaktı.

Freud'un bu kez geliştirmiş olduğu savunma nevrozunun etyolojisi üzerindeki görüşlerini izleyebilmek için, okuyucunun Freud'un histeri ve obsesif nevroz başlıkları altında topladıklarını anımsaması gerekir.

Histeri. Freud'a göre histeri organik bir nedeni olmayan değişik ağrıları kapsar; bölünmüş bilinç; hallüsinasyonlar; motor hiperaktivite ya da sertlik (rijidite); anestezi, nevralji; görsel rahatsızlıklar; epileptiform konvülsiyonlar; eğilme paralizi tikler vb. Bütün bu semptomlar genellikle histeri atakları sırasında görülüyordu (1893a; passim; 1894a, passim ve 1888b, 37ff., 58f.).

Obsesif Nevrozlar. Bunlar fobik hayvan korkularını ve bu hayvanlardan uzak durmayı kapsar; kirlilik saplantısı ve gereksiz yıkanma; enfeksiyon kapma korkusu; çiş yapma saplantısı; ayıplanma saplantısı; tahrik olma saplantısı; şüphe etme saplantısı; sayma saplantısı; çer çöp biriktirme saplantısı vb. (1894a, 54f.; bkz. 1896b, passim).

1892 yılının Aralık ayında Freud ve Josef Breuer “Histeri Fenomeninin Fiziksel Mekanizması Üzerine: Ön İletişim” adlı bir bildiri yazdılar ve bu bildiri Ocak 1893'te yayımlandı. Bu bildiride ve 1893 yılının başında verdiği bir konferansta (1893h) Freud daha sonra adına “savunma nevrozu” (neuropsychosis of defence, psychoneurosis) diyeceği histeriyi tanımladı. Histeri semptomlarının bilinçaltına değişik nedenlerle girmesine izin verilmeyen belli anıları uzaklaştırmasına yardımcı

olduğuna inanıyordu. Savunulan şey neydi ve neden savunuluyordu? Ve savunma neden böyle bir biçim alıyordu? Freud'a göre semptom ile neden arasındaki bağlantı belli vakalarda çok açıktı:

Yemek yerken ortaya çıkan ve yemek sırasında bastırılan sıradan bir acı duygusunu örnek olarak alabiliriz. Bu duygu daha sonra bulantı ve kusmaya yol açar ve aylar süren histerik kusmaya dönüşür. Hasta yatağının yanında kaygıyla ayakta duran bir kız hafif bir baygınlık geçirir ve korkunç bir hallüsinasyon görür. Bu sırada sağ kolu sandalyenin arkasından sarmaktadır ve bu halde uykuya dalar; bu olaydan sonra aynı kolda parezi ve bunun yanı sıra kontraktür ve anestezi görülür. Dua etmeye çalışır, ama duanın sözlerini anımsayamaz; sonunda İngilizce bir çocuk duasının sözlerini anımsar. Sonunda çok ciddi ve karmaşık bir histeri ortaya çıkınca anadilini onsekiz ay boyunca unuttur ve konuşup yazarken sadece İngilizce'yi kullanır (1893a; 4f.).

Diğer vakalarda, aradaki bağlantı çok açık değildi. Freud, bu hastaların özellikle orijinal olayın nedeninin bilincinde olmamalarına karşın, olayı yardıma anımsayabilmelerinden ve anılarının yanı sıra o zamanki duygularını yeniden yaşayabilmelerinden çok etkilenmişti: "... hastaların fiziksel durumları normal olduğu zaman, bu deneyimleri kesinlikle anımsayamıyorlar. Hipnoz altındayken sorgulandıkları zaman bu anılar adeta çok yakında yaşanmış bir olay gibi su yüzüne çıkıyor (aynı kitap, 9).

Bu anılara bilinçli bellekte ulaşılmasının nedeni, bu anıların "yeterince olmayan travmalara benzemesi" (aynı kitap, 10) ve "travmanın doğasının bir tepkiyi engellemesi... ya da hastanın unutmak istediği şeyler olması ve bu nedenle bu düşüncüyü bilincinde isteyerek bastırmasıdır. Hasta hipnoz altındayken bu türde acı veren şeylerin, histeri fenomeninin temelini oluşturduğunu anlıyoruz (örneğin, azizlerde, rahibelerde, Avrupalı kadınlar ve iyi terbiye almış çocuklarda görülen histeri (deliria) (aynı kitap, 10f.).

Bu alıntı, Freud'un histeri hakkındaki varsayımlarında savunma mekanizmasının kabul etmediği deneyimin genellikle cinsel türde olduğundan şüphe etmeye başlamış olduğunu ortaya koymaktadır. Breuer bu konuda Freud'u izlemeyi reddetmiştir ve konuya alternatif bir açıklama getirmiştir. Histerik semptomların ortaya çıkmasını "özel hipnoid bir durum" adını verdiği bir duruma atfetmiştir. Freud ise, bu çözümü reddetmiştir. Histerinin etyolojisi ile ilgili bu birbirleriyle çelişen iki

görüş, Freud'un kendi hipotezi hakkında suskun kaldığı "Ön İletişim"de biraraya gelmişti .

Fakat 1892 yılında Josef Breuer'e yazdığı bir nottan (Freud'un ölümünden sonra yayımlanmış olan yazılarından alınmış bir not), "Ön İletişim"i yazdığı zaman, histeri semptomlarının cinsel kaynaklı olduğu konusunda çoktan karar vermiş olduğunu anlıyoruz: "Cinsel yaşam, kişiliğin diğer özelliklerine ters düşmesi ve cinsel yaşamın oluşturduğu fıkırlere tepki vermenin olanaksızlığı nedeniyle, bu tür travmaların özüne çok uyar" (1941b, 150).

Freud'un histerinin cinsel etyolojisinden ilk kez söz edişi Ocak 1894'de yayımlanan ve böylece anksiyete nevrozu nevrasteni ile ilgili çalışmalarından önce yazılan "Savunmanın Nöropsikozu" adlı makalede gerçekleşmiştir. Bu yazıda Freud "kadınlarda bu türden uyumsuz düşüncelerin esas olarak cinsel deneyim ve duygu bazında ortaya çıktığını; hastaların savunma çabalarını, 'o şeyi uzağa itme', onu düşünmeme, onu bastırma niyetlerini hatırlayabileceğini" vurgulamıştır (1894a, 47).

1894'te Breuer ile yazdığı ve 1985'te yayınlanan *Histeri Üzerine Çalışmalarla* uğraşmaktaydı. Bu kitap Freud'un dört bayan hastasını tedavi edişini ve Breuer'in Anna O.'yu tedavisini, Breuer'in yaptığı kuramsal bir çalışmayla birlikte sunmaktaydı. Bu çalışmada Breuer hipnoid hal ile ilgili kendi kuramını anlatıyordu. Kitapta ayrıca Freud'un, cinsel etyolojiyi vurguladığı, histerinin terapötik tedavisi ile ilgili bir yazısı da yer almaktaydı.

Freud, gerçekten bu ruhsal sürecin kaynağını kimyasal süreçlere kadar takip etmekte istekliydi. Bu uğurda, zihinsel fonksiyonlarda, "fıkırların hafıza izleri" üzerine yayılmış olan "bir elektrik yükünü" andıran "uyarılar toplama"nı ayırt etmenin mümkün olduğunu söyleyen işe yarar bir hipotez ortaya koydu (1894a, 60). Histeride kabul edilmeyecek fıkırlere eşlik eden uyarımlar toplamı fiziksel semptomlara dönüştürülür. "Bu sayede ego kendisini çelişkiden kurtarmayı başarır; ama bunun yerine kendine bilinçte kendine geçici bir yer bulan hafızasal bir sembolü yüklenir. Bu sembol bir tür parazit gibi, ya çözölemeyen bir motor (devimsel inervasyon) ya da sürekli olarak akla gelen hallüsinasyonlu bir duyum gibidir. Aksi yönde bir dönüşüm meydana gelene kadar varlığını sürdürür (age., 49).

Bernfelt bu yaklaşımının, Viyana'da Brücke tarafından savunulan, Helmholtz ve okulunun düşünceleriyle uyum içinde olduğunu göstermiştir. O okula göre hayatın bütün dışavurumları fiziksel güçlerin etkilerine indirgenebilir (Bernfelt 1949, 172ff). Helmholtz'un enerjinin sakınımı prensibini uygulayan Freud, kimyasal ve fizyokimyasal süreçlerin sinirsel dengesizliklerin nihai sebebi olduğunu düşünmüştür. P. Ricoeur Freud'un düşüncesindeki çatışmayı, "energetics" ile "hermeneutics" arasındaki çatışmayı ayrıntılı bir analizin konusu yapmıştır (1974).

Savunmacı nevroz olaylarında Freud'un fizyokimyasal bir açıklama yapma çabası çeşitli güçlüklerle karşılaşmıştır. Cinsel deneyimlerin geçen yıllar içerisinde nicel açıdan ifade edilebilen ve en sonunda nevrozik semptomlara yol açan bir "uyarımlar toplamı" olarak saklanabileceği bir "sinir gücü ekonomisi"ni düşünmek oldukça zordu (1950a, 120, 25 Mayıs 1895).

Freud'un ana sorunu savunma sürecini, yani bastırmayı açıklamaktı. Hangi gücün, bir hatıranın bastırılmasına ve semptoma dönüştürülmesine yol açtığını merak ediyordu. 1895 Ağustosunda cevabı bulduğunu sandı. Çünkü Fliess'e "uzun bir düşünce sürecinden sonra patolojik savunmayı anladığımı düşünüyorum... Bunun bir hayal olmadığını umarım." diye yazmıştı (age., 122, 6 Ağustos 1895). Bu bir hayaldi. On gün sonra Fliess'e şöyle yazdı:

Sana heyecanlandırıcı haberlerimi verdikten sonra, sende beklenti uyandırdıktan ve beni tebrik etmeni beklemeye başladıktan kısa bir süre sonra yeni güçlüklerle karşılaştım; dağın eteklerini aşmayı başardım, ama yukarılara çıkacak kadar nefesim kalmadı. Böylece kendimi toparlayarak o konuyu tamamen bir kenara attım. Ve kendimi bir daha onunla ilgilenmemeye ikna ettim... Tüm yapmaya çalıştığım savunmayı açıklamaktı. Ama kendimi işin tüm doğasını açıklarken buldum. Kendimi nitelik, uyku ve hafıza sorunlarıyla, yani psikolojinin tümüyle boğuşurken buldum. Şimdi bu konuda hiçbir şey duymak istemiyorum (age., 123, 16 Ağustos 1895).

Bir başka deyişle Freud yaptığı savunma açıklamasının savunulamaz olduğunu düşünüyordu. Ne olmuştu? 1895 Eylülünün sonlarından Ekim'in başlarına kadar üzerinde çalıştığı "bilimsel bir psikoloji projesi"ne baktığımızda bunun cevabı açıklık kazanmaktadır. Eylül ayında Berlin'de Fliess'i ziyaret etmiş ve dönüş yolculuğunda makaleyi yazmaya

başlamıştı. Bu yazıyı asla bitiremedi - yazıyı nerede bıraktığını ileride göreceğiz. Bununla birlikte o yazıda ele aldığı fikirlerden bazılarını "Rüyaların Yorumun"da kullandı (1900a, Bölüm 7, 588-609). Proje, Fliess'e mektuplarla (1950a, 355-445) birlikte Freud'un ölümünden sonra yayımlandı.

Bu el yazmasında Freud ruhsal normalliğin doğasını ortaya çıkarmak için nevrotik bozuklukları nörofizyolojik süreçlerle ilgili belli varsayımların yardımıyla açıklamaya çalıştı. Bu konudaki düşünceleri şöyle yazdı:

Bu projenin amacı doğal bir bilim olacak psikolojiyi bize sağlamaktır. Yani amacı ruhsal süreçleri, tanımlanabilir maddi parçacıkların nicel olarak belirlenmiş halleri biçiminde sunmaktır... Bu projenin ilk bölümü temel hipotezinden *a priori* olarak çıkarsanabilir... İkinci bölümü patolojik süreçleri analiz ederek, temel hipotez üzerine kurulan sistemin diğer özelliklerini saptamaya çalışmaktadır. İlk iki bölüm üzerine kurulan üçüncü bölüm normal psikolojik olayların işleyiş özelliklerini bulmaya çalışacaktır (1950a, 355-405).

Birinci bölümde Freud, algı, hafıza, uyku, rüya görme zihinsel süreçlerle ilgili, Helmholtz doktrinine tamamen uygun genel bir kuram ortaya koymuştur (Ricoeur 1974, 85). Freud'un temel varsayımı algının işleyişine hizmet eden X nöronlarından çıkan akımların, hafızanın ve muhtemelen genel olarak ruhsal süreçlerin araçları olan Y nöronlarına gidişini takip etmektir (1950a, 360). Y sisteminin yapısı X nöronlarının uyarımı vasıtasıyla kurulan ve aynı algılamalar tekrarlandığında dengelenen yollarla dayalıydı. Yolların kurulması uyarım sürecinde bir nörondan geçen miktarda ve bu sürecin tekrar sayısına dayalıydı (age., 361).

Bununla birlikte Ricoeur'a göre Freud, organik beynin işlemleri ile psişik (ruhsal) süreçler arasında bir bağlantı kurma çabasında tamamen başarısız olmuştur; hele psişik süreçlerin beynin işlemlerinden nasıl çıktığını hiç açıklayamamıştır: "Görünüşe göre Proje, Freud'un, çok miktarda psikolojik ayrıntıyı nicel bir kuram haline getirme yönündeki en azimli girişimi ve içeriğin iskeleti (çatıyı) patlattığı gerçeğinin anlamsız (saçma) bir ispatıdır... Bu nedenle, hiçbir şeyin, bu projenin açıklayıcı yaklaşımı kadar modası geçmiş olduğunu kesinlikle söyleyebiliriz.

Freud, şunları yazarken, bu durumun farkına varmıştı: "Düşüncelerin sinir hücrelerinde depolandığını ve uyarıların (excitation) sinir lifleri boyunca hareket ettiğini savunan her düşünce boşa çıkmıştır (suya düşmüştür).

Diğer yandan, "Proje"nin ikinci bölümü mevcut (şimdiki) çalışmayla yakından bağlantılı olan bir fikir içermektedir. O bölümde Freud, kendi klinik deneylerini, nöron kuramına hiç başvurmadan yorumlamaya çalışmıştır. Freud, ilk (orijinal) cinsel deneyimle, semptomun daha sonra ortaya çıkışı arasındaki bağlantıyı açıklamak istemiştir. Ona göre bu bağlantı, terapötik (tedavi) sürecinin tersten işleyişi olmalıydı. Terapötik süreçte ise hastaya ilk deneyim hatırlatılıyor ve bunu büyük bir duygusal yoğunlukla yeniden yaşaması sağlanıyordu. Bu bağlantıda Freud şöyle yazmıştı:

Analizin sonuçları genel olarak aşağıdaki gibidir. Analizden önce, A son derece yoğun bir fikirdir, sık sık hastanın aklına gelir ve her defasında da onun ağlamasına neden olur. Denek, A'nın kendisini neden ağlattığını bilmez ve onu saçma bulur, ama ona engel olamamaktadır. Analizden sonra, haklı olarak göz yaşlarına neden olan bir B fikrinin bulunduğu keşfedilmiştir. Bu B fikri, denek ona karşı belli ve karmaşık bir psikik çabayı gösterene kadar tekrar tekrar ortaya çıkmaktadır. B'nin etkisi saçma değildir, denek tarafından anlaşılır bir şeydir ve hatta denek ona karşı bir savaş verebilir. B'nin A ile özel bir ilişkisi bulunmaktadır. Çünkü B+A'dan meydana gelen bir olay yaşanmıştır. O olayda A ikincil (yardımcı) bir koşuldur, B ise o uzun vadeli etkiyi yaratmak üzere iyi hesaplanmıştır. Bu olay hafızada, sanki A, B'nin yerini almış gibi canlanmaktadır. A bir "ikame" unsur olmuştur, artık B'nin bir "simgesi"dir. Bunun sonucunda da uyumsuzluk (uyumsuzluk) meydana gelmektedir, çünkü A'ya onu hakketmediği, ona uygun olmayan sonuçlar eşlik etmektedir (1950a, 406 f).

Freud, yer değiştiren B fikrinin unutulmadığını ve hatırlanabildiğini görünce açıkça çok şaşırmıştı:

Eğer bastırılmış B (fikri)'nin durumunu incelersek, bu fikrin kolayca bulunabildiğini ve zihne getirilebildiğini görürüz. Bu oldukça şaşırtıcı bir durumdur, çünkü B'nin gerçekten unutulduğunu ve ψ kişisinde hiçbir iz bırakmadığını varsayabilirdik. Ama hayır; B de diğerleri gibi bir hatıra imgesidir. Sönmemiştir; ama genelde olduğu üzere, B bir cathex'ler bütünü (kompleksi) ise, o zaman

beklenmedik derecede güçlü ve kolayca yok edilemeyen bir direnç, B ile bağlantılı herhangi bir düşünsel eylemin yapılmasına karşı koyar. B'ye karşı gösterilen bu direnç, A tarafından uygulanan zorlamanın ölçüsü olarak görülebilir ve biz de başlangıçta B'yi bastıran gücün, dirençte de işbaşında olduğunu söyleyebiliriz. Bu arada başka bir şey daha öğreniyoruz. Şimdiye kadar B'nin bilincine ulaşamayacağını (bilinçli olamayacağını) biliyorduk. B'nin düşünce *cat-hexis'i* ile bağlantılı davranışı hakkında hiçbir şey bilmiyorduk. Ama şimdi, direncin, kişinin B ile bağlantılı tüm düşüncelere yönelik olduğunu ve bunun B'nin kısmen bilinçli hale gelmesine karşı gerçekleştiğini görüyoruz. Bu nedenle "bilinçdışına atılmış" demek yerine "düşünce süreçlerimizin dışına atılmış" demek daha doğru olacaktır (age. 408 f.).

Şimdi Freud'un, B'nin kendine özgü (özel) niteliklerini, B'ye ait belli bir hatıranın veya zihinsel olarak onunla uğraşmanın yasaklandığını ve B'nin neden bastırılması gerektiğini saptaması gerekiyordu. Freud'un verdiği cevap şuydu: Burada söz konusu olan şey, "açık bir etki" ya da hoşnutsuzluk uyandıran düşüncelerdir ve bunların temelinde de hep cinsellik yatmaktadır. Freud burada gerçekten bir çıkmaza girmişti: Cinsellikle ilgili düşüncelerinin neden hoşnutsuzluk (iğrençlik) ile bağlantılı olduğunu anlayamıyordu: "Hoş olmayan cinsel etkilerin, yoğunluk açısından, diğer bütün nahoş etkileri aştığını varsaymak, kabul edilemez bir şeydir. Cinsel düşüncelerin, neden bastırmaya maruz kaldıklarını açıklayan başka nitelikleri olmalıdır... Bu nedenle, bastırma süreci bulmacanın merkezini oluşturmaktadır (age., 409f.).

İşte Proje'nin bu aşamasında Freud bizi ilgilendiren ve baştan çıkarma kuramının oluşturulmasında büyük önem taşıyan açıklamasını yapar. Çünkü Freud, Emma bölümünün ve Irma rüyasının başkahramanı olan "Emma"da gözlemlediği bir belirtiyi (semptomu) anlatmıştır (bkz. yukarıda 1.1.2.3). Emma tek başına dükkana girememektedir; Freud cathartic yöntemi kullanarak, kadının, on iki yaşındayken, korku dolu bir biçimde dükkandan hızla çıkmak zorunda kaldığını bulmuştur. Bunu yapma nedenini, iki erkek tezgâhtarın onun elbiselerine gülmesi ve tezgâhtarlardan birinin onu cinsel yönden cezbetmiş olması biçiminde açıklamak mümkündür. Burada erken buluş çağına kadar uzanan bir semptom (dükkana girme korkusu) vardır. Ama bu olay öylesine önemsizdir ki, ondan bir semptomun neden ortaya çıktığını anlamak mümkün değildir. Bu nedenle Freud biraz daha araştırmış

ve başka bir anı daha bulmuştur: Emma, sekiz yaşındayken şeker almak için bir dükkana girmiş ve dükkân sahibi "elbiselerinin üzerinden kızın cinsel organını tutmuştur." Bu olaya karşın Emma o dükkana tekrar gitmiş ve daha sonra, sanki bir başka tacize yol açmak için oraya tekrar gitmesinden dolayı kendini ayıplamıştır. Gülme, bu iki olay arasındaki çağrışım bağlantısı meydana getirmektedir, çünkü dükkân sahibi de olay boyunca sırtıtmıştır. On iki yaşındayken gülen tezgâhtarlar ona ilk olayı hatırlattıklarından Emma büyük bir kaygı (anksiyete) duymuş ve o semptomu geliştirmiştir.

Freud "Proje"de bu semptomun kaynaklarını, nörofizyolojik kuramın yardımıyla yorumlamaya (açıklamaya) çalışmıştır. Bence bunda başarısız olmuştur. Bununla birlikte yaptığı açıklama, ileride geliştireceği baştan çıkarma kuramının bütün öğelerini içermektedir: Buluş çağı öncesindeki cinsel taciz, suçluluktan dolayı olayın bastırılması, buluş çağıyla birlikte olayın hatırlanması, bu anının yeni yaşatılan birinci ve ikinci sahnenin (olayın) çok önemli olmayan bir yönü (dükkanlara tek başına girememek) ile bağlantılı olan bir semptom vasıtasıyla bastırılması.

Bununla birlikte "Proje"de Freud, hafızada bastırılan çocukluk deneyiminin, anababa veya koruyuculardan biri tarafından cinsel açıdan taciz edilmesiyle ilgili olduğunu söyleyen baştan çıkarma kuramını henüz formüle edememiştir. Bu başarısızlığı muhtemelen tüm dikkatini nörofizyolojik sorunlara ve ruhsal (psşik) olayların kökenini fizyolojik süreçlerde bulma gayreti ve yoğunlaştırmasından kaynaklanmaktadır.

Benzer bir biçimde Freud, normal psşik süreçleri nörofizyolojik varsayımlarıyla açıklamaya çalıştığı, "Proje"sinin üçüncü bölümünde de başarısız olduğunu itiraf etmek zorunda kalmıştır. Buradaki engel de bastırma sorunudur. Elyazmasının son parçalarıyla birlikte Fliess'e şu notu yollamıştır.

Bastırmanın psikopatolojisini inceleyen ama konuyu sadece belli bir yere kadar götürdüğü için sana yollamaya hazır olmadığım üçüncü defter daha var. O yerden sonra tekrar kovalamaya başlamak zorunda kaldım ve şu ana kadar sırasıyla gurur duydum, çok mutlu oldum, utandım ve kendimi berbat hissettim; çok büyük bir zihinsel işkenceden sonra çok duygusuz (apatik) bir biçimde kendime bu parçaların birarada durmadığını ve belki de asla duramayacağını söylüyorum. Birarada duramayan şey mekanizma değil -o konuda daha sabırlı ola-

bilirim- klinik bilgileri çok büyük adımlar atmış bulunan bastırmanın açıklaması (age., 125 f., 8 Ekim 1895).

Bir başka deyişle, Freud'un "Projesi" iki açıdan yetersiz kalmıştır: Birincisi, psikik (ruhsal) olayları fizyolojik süreçlerle açıklayamamıştır; ikincisi de bastırmayı açıklayamamıştır. Freud, cinsellikle ilgili anıların neden bu kadar nahoş olduğunu ve bastırılmayı gerektirdiğini anlayamamıştır.

Fizyolojik sorun, ileriki yıllarda Freud'u daha az ilgilendirmeye başlamış, ama bu sorunu çözmek için başka girişimlerde de bulunmuştur (cf., age., 129, 20 Ekim 1895; 143, 1 Ocak 1896; 162, 4 Mayıs 1896). Dikkati daha çok klinik uygulamalarında karşısına çıkan ve en sonunda baştan çıkarma kuramının oluşturulmasına yol açan sorunların açıklanmasına yönelmiştir.

Fliess'e yazdığı ve Proje'de anlattığı nörofizyolojiyle ilgili korkularının belki de asla bir bütün haline gelemeyeceğini söylediği mektupta Freud yeni bir bastırma kuramını daha geliştirmiştir. Freud, kendi hastalarında, bastırılmış cinsel deneyime haz veya acı (hoşnutsuzluk, rahatsızlık) duygularının eşlik ettiğini keşfetmişti. "Başka şeylerin yanında şundan da şüpheleniyorum: Histeri, (kendisine kuvvetli bir tepki ve korku eşlik eder) ilk cinsel deneyim tarafından koşullanmıştır; obsesyonel [takıntılı] nevroz ise (kendisine haz eşlik eder) ilk cinsel deneyim tarafından koşullanmıştır (age., 126, 8 Ekim 1899)." Bu düşünce Freud'u bir süre meşgul etmiştir: "Histeri ve obsesyonel nevroz bulmacasını çocukken yaşanan (infantil) cinsel şok ve cinsel zevk formülüyle çözdüğümünden ve her iki nevrozun da artık tedavi edilebilir olduğundan eminim. Bu nevrozların sadece belirtileri değil, kendisi de tedavi edilebilir" (age., 128, 16 Ekim 1895).

Daha sonra Ekim 1895'te, Viyanalı Doktorlar Koleji önünde verdiği bir konferansta, ilk olarak 8 Ekim'de ifade ettiği düşüncayı, yani histeriye yol açan bastırmaların, buluş çağından sonra yaşanan olaylardan kaynaklanamayacağı düşüncesini tekrarlamıştır: "Buluş çağından sonra (bastırmaların olması) neredeyse imkânsızdır. Hayatın daha sonraki bölümlerinde yeni belirtiler (semptomlar) görülüyorsa, bunlar daha önce bastırılmış anılarla ilgilidir (1895g, 697, Ekim 14, 21 ve 28'de düzenlenen konferansın sonuncusu).

Bununla birlikte, yeni keşfiyle ilgili heyecanı çok kısa bir süre içinde şüphele boğuldu. Daha 31 Ekim'de "o kadar büyük bir heyecanla ilan ettiği" histeri ve obsesyonel nevrozun haz-acı açıklaması üzerinde tekrar düşündüğünü bildirdi (1950a, 131), 8 Kasım'da "psikolojik müsveddeleri bir çekmeceye tıktığını" yazdı. Açıklama yoluyla, yeni içgörüler edindiğini ama bunların düşüncelerini yeniden gözden geçirmesi gerektiğini ve bunu yapmak için ne zamanının, ne de gücünün olduğunu ekledi. Üstelik kendisine, "en ufak bir ilgi dahi duymadığı çocuk felciyle ilgili bir makalenin sipariş edildiğini ve tüm vaktini bunun aldığını" söylüyordu. "Psikolojiyi bir kenara bıraktığından beri kendimi bunalımdan ve hayallerden kurtulmuş hissediyorum" diyordu (age., 134, 8 Kasım 1895).

Bundan bir ay sonra 3 Aralık 1895'te Anna Freud doğdu. Burada Schur, Emma dönemi ile Anna'nın ana rahmine düşmesi (conception) arasında önemli bir bağlantı kurmaktadır, çünkü Anna'nın "Emma döneminden çok kısa bir süre önce ana rahmine düştüğünü" iddia etmektedir (1972, 85). Freud'un bu raslantı hakkında bir düşünce beyan edip etmediği ya da bu bağlantının Schur tarafından uydurulup uydurulmadığı, Freud'un Fliess'le olan yazışmaları hiç kesilmeden ve tamamen yayınlandığında ortaya çıkacaktır.

Anna adını Anna Hammerschlag-Lichtheim'dan almıştı (Jones, 1993, I, 163, 223). Freud kızına bu ismi vererek, bir aile dostuna karşı duyduğu sevgiyi mi ifade etmişti? Yoksa, onun çalışmalarını sürdürerek, onu asla terketmeyecek ve sonunda onun "Antigone"si olacak olan kızını (Freud/Zweig, 1968, 66, 25 Şubat 1934; 106, 2 Mayıs 1935) daha doğmadan önce, ona -kendisini karşısında suçlu hissettiği- Anna-Irma-Emma'nın adını vererek kendine mi bağlamaya çalışıyordu? Eğer çocuk erkek olsaydı, ona, "suç yoldaşı" (bkz. 3.1.7) Wilhem Fliess'in adından ötürü Wilhem adını verecekti.

Freud, Anna'nın doğumuyla birlikte kendi tıbbi çalışmalarında bir kısım değişikliği olduğunu düşünüyordu. Ama hiç kimse şu sözlerin ciddi mi yoksa mecazi bir anlam mı içerdiğinden emin olamıyordu: "Bebeğin, benim çalışmalarımı iki katına çıkardığını düşünmekten hoşlanıyoruz. İşleri yetiştirmekte büyük güçlük çekiyorum ve ücretlerimi kendim seçip dayatabiliyorum. Teşhis koymada ve iki nevrozun tedavisinde kendime güvenmeye başladım. Ve sanırım şehir yavaş yavaş, benden alacağı bir şeyler olduğunu farketmeye başlıyor" (age., 8 Aralık, 1895).

1.1.2.5 Savunma neurozlarını baştan çıkarma kuramıyla açıklamak

Freud'un, kendine karşı duymaya başladığı bu yeni güven duygusu onun kuramsal çalışmalarına da yansdı. 1896'nın yılbaşı arifesinde Fliess'e "bir yılbaşı peri masalı" dediği K Müsveddesini yolladı. Bu müsvedde baştan çıkarma kuramını kaba bir biçimde anlatıyor ve en önemli kavramlarını sıralıyordu.

Freud savunma neurozlarının (bunlar arasında sadece histeriyi ve obsesyonel neurozu değil, paranoyayı ve "akut hallüsinasyonlu amentia"yı da katıyordu) tümünün, buluş (ergenlik) öncesi cinsel deneyimlerden kaynaklandığı varsayımıyla düşüncelerine başlıyordu. Yeni iddiası ise bu bastırıcı güçlerin utanç ve ahlâk olduğuydu, ama hâlâ bu güçlerin kaynağını saptayamıyordu. Ona göre hastalığın seyri, bütün savunma neurozlarında aynıydı:

1. Prematür (vaktinden çok erken gerçekleşen) ve travmatik olan, ayrıca bastırılması gereken cinsel deneyim (veya deneyimler), 2. Bu deneyimin, daha sonra onu hatıra getiren bir olay üzerine bastırılması ve bunun ardından birincil (ana, esas, ilk, primer) belirtinin (semptomun) oluşturulması, 3. Primer belirtilerin varlığı dışında sağlık durumunu andıran başarılı bir savunma aşaması ve 4. Bastırılmış düşüncelerin geri döndüğü ve onlarla ego (benlik) arasındaki savaş sürerken, yeni belirtilerin ortaya çıktığı bir dönem, yani ya hastalıkla uzlaşıldığı, ya kişinin onun tarafından ezildiği ya da bir malformasyon eşliğinde iyileşmenin sağlandığı bir aşama (1950a, 148, K Müsveddesi).

Bu dizilim, Emma'nın dükkana girme korkusunun analizi sırasında ortaya çıkmıştır. Bu, ilk kez burada bir genel ilke olarak formüle edilmiştir; cinsel şok ve cinsel zevk düşüncesi de öyle: Çocukluktaki cinsel baştan çıkarma obsesyonel neuroza neden olmuştur; cinsel baştan çıkarmaya eşik eden acı (hoşnutsuzluk) ise histeriye yol açmıştır. Cinsel zevk suçluluk duygusuna neden olduğu için, obsesyonel neurozdaki ana etki kendini kınamadır (azarlamadır); hasta çeşitli obsesyonel davranışlarla bunu kesmeye (yatıştırmaya) çalışır. Buna karşılık histeride hasta, ilk cinsel deneyim esnasında yaşadığı korkudan kurtulmaya (kaçmaya) çalışır. Freud bunun yer değiştirmeye neden olduğuna örneğin devimsel (motor) veya hallüsinasyonlu belirtilere dönüştürülmeye yol açtığına inanıyordu (age., 151f., 154f.).

Her zamanki gibi Fliess bu fikirler hakkında çok az düşündü (age. 155f., 6 Şubat 1896); bu durum, Freud'u eskisi kadar kaygılandırmadı. Gerçekten bu konuda iki makale yazdı ve 6 Şubat 1896'da bunları yayıncısına yolladı. Fliess'e de yazdığı gibi bunlar (Mart ayında *Neurologisches Zentralblatt*'ta çıkan) "Savunmanın Nöropsikozları Hakkında Yeni Yorumlar" ve (*Revue neurologique*'e yolladığı) "L'hérédité et l'étiologie des nevroses" (1896a) idi. Fransızca makale asla Almancaya çevrilmedi.

On hafta sonra, 21 Nisan'da bir konferans verdi. Bu konferans daha sonra 31 Mayıs'tan itibaren "Histerinin Etyolojisi" başlığı altında *Wiener Klinische Rundschau* dergisinde yayınlanmaya başladı. Bu üç makale, Freud'un baştan çıkarma kuramı hakkındaki basılmış eserlerinin bütünü oluşturur; daha sonra o kuramın çerçevesi içinde geliştirdiği düşünceler bize Fliess mektupları vasıtasıyla ulaşmıştır.

Fransızca makale aslında görüşlerinin "genel bir sunumu"ydü. Freud bu makaleyi, kendisinin nevrasteni ve kaygı (anksiyete) nevrozu hakkında pek bir bilgisi olmayan Fransız okuyucular için yazdığından, yazıya gerçek nevrozlarla ilgi kuramının bir özetiyle başlamış (bkz. 1.1.1.2) ve sonra da histeri ve obsesyonel nevrozun (hâlâ Josef Breuer'e atfettiği) yeni psikanalitik yöntemlerle tedavi edilebileceğini anlatmıştır.

Freud'un iddiasına göre histerinin izi, cinsellikle ilgili bir olayın bir başkası tarafından gerçekleştirilen cinsel suistimal sonucunda cinsel organların gerçekten uyarılması ile yaşanan ve o yaşa göre erken olan bir cinsel ilişki deneyiminin bilinçdışındaki anısına kadar takip edilebilir. Bu önüne geçilemeyen olayın gerçekleştiği dönem genellikle çocukluktur - yani çocuğun cinsel olgunluğa erişmediği 8 ilâ 10 yaşları arasındır. Bu nedenle histerinin etyolojisi, "ergenlik çağına yaşanan pasif bir cinsel deneyim"dir (1896a, 152; cf. 1896b, 163f.). Freud'un tedavi ettiği on üç histeri vakasının yedisinde "suçsuz çocuklar" (genelde de erkek ve kız kardeşler) arasında yaşanan cinsel ilişkiler yaşanmıştır; bu vakalarda erken baştan çıkarıcı genelde daha önceden yetişkin bir kadın tarafından baştan çıkarılmıştır (ayartılmıştır). "Erkek çocuk, yetişkin kadının (kadın hizmetçinin veya öğretmenin) kendisine yaptığını tekrar tekrar kız çocuğuna yapar (1896a, 152; cf. 1896b, 164). Freud, birçok vakada, ilk baştan çıkarmanın, iki yaşına kadar bile inebildiğini söylemiştir; ama bu olay çoğunlukla dört ilâ beş yaşları arasında gerçekleşmektedir.

Muhakkak ki Freud bu makalelerde bastırma mekanizmasını aydınlığa kavuşturmayı başaramamıştır. Çok mantıksız bir tavırla, yaşa göre erken olan cinsel uyarımın çocuk üzerinde hemen hiçbir etkisi olmadığını iddia etmiş ve bu nedenle olayın ruhsal (psişik) izinin bilinç altında saklandığını söylemiştir (1896a, 154). Başka bir yerde de şöyle yazmıştır:

Bastırmaya dair bir psikolojik kuram... işe şu belirtilerden (işaretlerden) başlamalıdır. Cinsel içeriği bulunan düşüncelere sahip olmanın, cinsel organlarda, cinsel deneyimdekine çok benzeyen uyarımlara yol açtığı bilinir. Bu somatik uyarımın fiziksel alana dönüştürüldüğünü söyleyebilir. Ama söz konusu etki, deneyim durumunda, hatırlanma durumuna göre çok daha güçlü olarak yaşanır. Ama cinsel deneyim cinsel açıdan olgunlaşmadan yaşandığında ve bu olayın anıları olgunluk esnasında veya sonrasında hatırlandığında anılar, deneyimin kendisinden çok daha güçlü bir uyarım etkisine neden olacaktı. Bunun nedeni ergenliğin, cinsel organların tepki verme kapasitesini son derece artırmış olmasıdır. Gerçek deneyimle anılar arasındaki bu tür ters bir ilişki, bastırma olayının ön koşulunu da içermektedir. Bu görece (nispi) etkinin tersine çevrilmesi konusundaki tek olasılığı (fırsatı) cinsel yaşam -fiziksel işlevlere göre cinsel açıdan geç olgunlaşarak- öder. Çocukluk travmaları hep gecikmeli bir tarzda, sanki yeni deneyimlermiş gibi kendilerini belli ederler, ama bunu bilinçdışı süreçlerle gerçekleştirirler (1896b, 166f. not 2)

Freud neden bu mantıksız savı kullanmıştır? Pekalâ bu deneyimin, aşırı derecede heyecanlandırıcı ve çocuğu rahatsız edici olduğu, buradaki rahatsız edici faktör yaşanan fiziksel duygudan çok duyduğu heyecanın, tanıdık birini yabancı ve tehditkâr birine dönüştüren baştan çıkarıcıya karşı duyulan duygular olduğu için bastırıldığını söyleyebilirdi. Bence Freud, kendisine, fizyolojik modelden sapma olanağı tanımadığı için bu bariz düşünceye ulaşamamıştır. Anı izlerinin kolaylaştırılmasının ardında yatan fizyolojik süreçleri bulma azmi, Freud'un kuramını tamamen psikolojik öncüllere dayandırmaktan alıkoymuştur. Bütün bunlar birkaç hafta sonra değişecekti.

Kendisini nörofizyolojik düşüncelerden tamamen koparma konusunda gösterdiği isteksizliğe karşın, Freud çoktan organik bir açıklama bulma çabalarından uzağa yönelen bir adım atmıştı bile. Freud, özellikle de Charcot'nun Fransız yöneticileri tarafından ileri sürülen histerinin kalıtsal kuramına karşı gelmeye başlamıştı.

Asabi (sinirli) kalıtıma gelince, bunun, psikonevrozların etyolojisi üzerindeki etkisini doğru olarak hesaplamaktan hâlâ çok uzağım. Bunun varlığının şiddetli (ciddi) vakalar için şart olduğunu kabul ediyorum, ama hafif vakalar için de gerekli olduğundan şüpheliyim. Ama sinirli kalıtımın tek başına, kendilerine özgü etyolojileri (vaktinden önce cinsel uyarılma) olmaksızın psikonevroza yol açamayacaklarından eminim. Hatta belli bir vakada histerinin mi, yoksa takıntının (obsesyon) mı gelişeceğinin kalıtım yoluyla değil, erken çocukluk döneminde yaşanan cinsel olayın özel bir niteliğinden kaynaklandığını düşünüyorum.

Böylece Freud kalıtımın, nevrozların gelişimi üzerinde çok az bir etkisinin bulunduğunu ya da hiç bulunmadığını düşünmeye başladı. Bütün olaylarda, analiz amacıyla, kalıtsal faktörün (etkenin) gereksiz olduğunu, çünkü nevrotik belirtilerin oluşması için çocukken cinsel açıdan baştan çıkarılma olayının yaşanmasının gerektiğini düşünüyordu. Bu belirtileri ortadan kaldırmak için baştan çıkarma olayını tekrar bilince taşımak ve bunu tartışmak yeterliydi.

Freud "Savunmanın Nöro-Psikoza Üzerine Başka Düşünceler" adlı yazısında, obsesyonel (takıntılı) nevrozu ve paranoyayı, Fransızca makedekinden daha derinlemesine incelemiştir. Burada da obsesyonel nevrozu çocuklukta yaşanan ve çocuğa haz veren cinsel bir baştan çıkarma olayına bağlamış ve hastaların kendilerini obsesyonel davranışlarla, yaşadıkları suçluluk duygusunu hafifletmek zorunda hissettiklerini ileri sürmüştür. Yaptığı açıklamada gerçek nevrozlar ile olan önemli bir bağlantıdan söz etmiştir. Ona göre, cinsel deneyimin bastırılmasının yanı sıra bunun sonucunda yaşanan kendini kınama duygusunun da bastırılması olasıdır. Bu da kendini kınama duygusunun başka bir şeye, mesela hipokondriyak (hastalık hastalığı) kaygısına (kendini kınama eyleminden dolayı kendine fiziksel zarar vermekten korkma), toplumsal (sosyal) kaygıya (anksiyete) (gösterilen kötü davranıştan dolayı toplum tarafından cezalandırılma korkusu), dini kaygıya, farkedilme sanrılarına (bu davranışı başka insanlara da ifşa etme korkusu) ya da baştan çıkarma (günaha davet etme) (insanın kendi ahlâki direnç gücüne karşı duyduğu güvensizlik) ve benzerlerine dönüşmesiyle gerçekleşebilir (1896b, 171). Freud sözlerine şöyle devam etmişti: "Yüzeysel bir muayenede adi (nevrastenik) hipokondriya gibi duran birçok vaka aslında bu obsesyonel etkiler grubuna dahildir. Periyodik nevrasteni ya da periyodik melankoli olarak bilinen durumlar, beklenmedik

bir sıklıkla kendilerini obsesyonel etkilere ve obsesyonel düşüncelere dönüştürmektedir - bu, tedavi açısından gözardı edilmeyecek bir keşiftir" (age.).

Bundan daha birkaç ay önce nevrasteni ve melankolinin gerçek cinsel deneyimlerden kaynaklanan nevrozlar olduğu ve bu nedenle terapiye açık olmadığı ilan edilmişti (bkz. yukarıda 1.1.2.2.). Şimdi bunların her ikisi de, nedeni erken çocuklukta yaşanan bir travma olan, obsesyonel nevroz başlığı altında sınıflandırılıyor ve böylece psikoterapötik tedaviye açık olduğu söyleniyor. Bu nedenle Freud, baştan çıkarma kuramını, sözde gerçek nevroza kadar genişletmeye başlamıştı. Gerçek nevroz ile savunmacı nevroz arasındaki ayrım bulanıklaşmaya başlamıştı, eski etyolojik varsayımlar ve terapötik sonuç görüşleri artık devam ettirilemezdi.

Bu makalesinde (1896b) Freud, paranoyayı da bir savunma nevrozu olarak ele aldı. Daha önce yazdığı bir makalede, sistemini psikoza da kapsayacak bir biçimde genişletmiş ve "Ego, psikoza kaçarak, uyumsuz (uygun olmayan) düşüncüyü savuşturmuştur. Ego, uygun olmayan düşünceden ayrılır (kopar); ama ikincisi (psikoz) ayrılmaz bir biçimde bir gerçeklik parçasıyla bağlantılıdır, böylece (ego bu amaca ulaşabildiği ölçüde) o da kendini kısmen ya da tamamen gerçeklikten koparır. Bence, bu ikinci olay deneğin fikirlerinin bir hallüsinasyonun canlılığına ulaştığı koşulu yaratır" (1895a, 59f.).

Bundan iki yıl sonra, paranoyanın savunmacı bir psikoz olduğu sonucuna varmıştır (1896, 177) ve onun da tıpkı obsesif (takıntılı) nevroz gibi, kendini kınama (azarlama) ile geliştiğini söylemektedir. Obsesif nevrozda görülenin aksine, hasta, bu azarlamaları haklı bulmaz ve bu nedenle bir kefarete (ceza) olarak kompulsif davranışlar göstermez. Paranoyada kendini azarlama "yansıtma (projeksiyon) olarak tanımlanabilecek bir biçimde bastırılır. Başka insanlara güvenmeme biçiminde görülen savunmacı bir semptom ile bastırılır. Bu sayede denek, kendini azarlama davranışına gösterdiği onayı geri çeker ve sanki bunu telâfi etmek üzere, kuruntulu düşüncelerinde kendisine geri dönen öz-azarlamalarına karşı bir korumadan mahrum bırakılmıştır (age., 184). Paranoyanın tipik bir semptomu olan 'sesler' duymak, 'çocukluk travmasına benzeyen deneyimlerle ilgili öz-azarlamalar'dan kaynaklanmaktadır (age., 182); görsel hallüsinasyonlar da çocuklukta görülen görüntülerin bastırılmasıdır."

Freud, Frau P. hastasını örnek vererek, onun bütün semptomlarının geçmişteki (erkek kardeşi ile cinsel ilişkide bulunduğu altı ile on yaşları arasındaki) cinsel sahneler ile doğrudan bağlantılı görsel veya akustik (sessel) yansımalar (projeksiyonlar) olarak yorumlanabileceğini göstermiştir. Frau P. sürekli olarak, bir kadının karnının alt bölümüyle ilgili görsel hallüsinasyonlar yaşamıştır. Yapılan analiz sonucunda Frau P.'nin hastalığının başında bir hidropati (su kürü) kurumunda bir kadını görerek çok terdirgin (altüst) olduğu anlaşılmıştır; ama aslında bu sahne, kadının erkek kardeşiyle oynadığı cinsel olayları ve bunlarla bağlantılı suçluluk duygularının anılarını maskeleyişine yardımcı olmuştur.

Freud'un bu nevroz kuramını psikozlara kadar genişletmesi, o zaman varolan psikiyatri kurumunda, bugün psikozun sosyo-genetik kuramının uyandırdığına benzer bir eleştiriye yol açmıştır (karşılaştı, Krüll, 1977a). Onun paranoyayla ilgili görüşleri Würzburg'tan Dr. Rieger tarafından "korkunç, iğrenç, kocakarı psikiyatrisi" denerek reddedilmiştir (1950, 171, 2 Kasım 1896).

1896 yılında Viyana'da Psikiyatri ve Nöroloji Topluluğu'nun önünde "Histerinin Etiyolojisi" hakkında verdiği konferans buz gibi karşılandı. Önde gelen psikiyatristlerden biri olan Profesör Kraft-Ebing "anlatılanlar bilimsel bir peri masalına benziyor" yorumunu yaptı. Ama anlaşılan Freud bu saldırılardan yılmamıştı, çünkü dinleyicilerini bir grup ahmak olarak nitelendirmiş onların "bin yıllık bir soruna bulunan çözümün önemini takdir etmekten aciz" olduğunu söylemişti (Schur, 1972, 104, 28 Nisan 1896'da Fliess'e yazılan mektuptan).

Bu konferans histeri konusunda, yukarıda anlatılan iki makaleyle aynı fikirleri içeriyordu. Sadece cinsel baştan çıkarma burada daha somut bir biçimde ele alınıyordu:

"18 vakanın tümünde... çocuklukta bu tür cinsel deneyimlerin yaşandığını öğrendim. Vakalarımı, cinsel uyarımın kaynağına göre üç gruba bölebilirim. Birinci grupta saldırılar (tecavüzler) vardır - çoğunlukla kız çocuklarına yönelik, kıza yabancı olan ve kaba, mekanik incinmelere yol açmayı bilen yetişkinler tarafından gerçekleştirilen bir ya da birbirinden ayrı saldırılardır bunlar. Bu saldırılarda (tecavüzlerde) çocuğun bir rızası yoktur, bu deneyimin ilk etkisi çoğunlukla korkudur. Daha çok vaka içeren ikinci grupta ise çocuğun bakıcısı konumundaki kişi (bir kreş hizmetçisi, mürebbiye veya özel öğretmen ya da çok talihsiz bir biçimde yakın bir akraba) çocukla cinsel ilişkiye girmiştir ve onunla

sürekli bir aşk ilişkisi kurmuştur - bu genellikle, uzun yıllar süren ve zihinsel yönü gelişmiş bir ilişkidir. Üçüncü grupta ise, çocuklar arasındaki ilişkiler bulunmaktadır - farklı cinsiyetlere mensup iki çocuk, çoğunlukla da erkek ve kız kardeşler arasında olan, ergenlik çağının da ötesine uzanan ve çift için çok uzun vadeli sonuçları bulunan cinsel ilişkilerdir bunlar... İki çocuğun arasında ilişki olduğu durumlarda, genellikle saldırgan rolünü oynayan erkek çocuğun, daha önce yetişkin bir kadın tarafından baştan çıkarıldığını (taciz edildiğini) bazen kanıtlayabildim. Bunun ışığında, çocukların, kendileri daha önceden taciz edilmedikçe (baştan çıkarılmadıkça), kendi kendilerine cinsel saldırganlık gösteremeyeceklerini varsaymaya eğilimliyim (1896c, 207f.).

İlk olarak çocukları baştan çıkaranlar ve genellikle onlara kaba bir biçimde tecavüz edenler hep yetişkinler olmuştur: "Çünkü çocuklarla girilen bu cinsel ilişkilerin düşüncesi, cinsel açıdan normal olan biri için son derece tiksindiricidir; bunlar sefahat düşkünü ve iktidarsız insanlar tarafından bilinen tüm suistimalleri içerirler; bunların arasında bukkal boşluk ve rektum de cinsel amaçlar doğrultusunda kullanılır. Cinsel arzularını çocuklar üzerinde tatmin etmekten hiç çekinmeyen insanların, bu tatmine ulaşmak için daha yumuşak yöntemler bulmaktan çekineceği düşünülmemelidir (age., 214).

Bununla beraber Freud en kötü cinsel suistimallerden sonra bile savunmacı bir nevrozun oluşmayabileceğini vurgulamaya devam etti. Bunun olması için, deneyimin bastırılması, hafızadan çıkarılması gerekmektedir. Bu deneyimlerin bilinçli ya da bilinçdışı anılara yol açıp açmayacağını belirleyen ne olduğu - bunun, deneyimin içeriği tarafından mı belirlendiği ya da deneyimin gerçekleştiği zamanla mı ilgili olduğu, yoksa daha sonraki etkilerden mi kaynaklandığı - bizim ihtiyatlı bir biçimde kaçınacağımız yeni bir sorundur (age., 211).

Son cümle, Freud'un hâlâ bastırma sorununu çözmediği gösterir, ama aynı konferansta cinsel açıdan taciz edilmiş bir çocukta tacizkâr yetişkin arasındaki bağlantıyı kelimelerle anlatırken bir çözüme son derece yaklaşmıştır:

Bir yandan cezalandırma otoritesi ve hakkıyla donanmış olan ve kendi ruh halinin sınırsız bir biçimde tatmini için rollerini istediği gibi değiştirebilen yetişkin, diğer yanda da çaresizliğinden dolayı bu keyfi iradenin merhametine teslim olmuş, her türlü duyarlılığa karşı prematür (olgunlaşmamış) bir şekilde tah-

rik edilmiş (uyarılmış) bulunan, her türlü hayal kırıklığına maruz bırakılan ve kendisine yöneltilen (atfedilen) cinsel eylemlerin gerçekleştirilmesi genellikle doğal ihtiyaçlarının eksik bir kontrolü (denetimi) ile kesintiye uğrayan çocuk - bütün uyumsuzluklar bireyin ve onun nevrozunun daha sonraki gelişimi üzerinde. her ayrıntısı takip edilmesi gereken sayısız kalıcı etki biçiminde iz bırakır. Bu ilişki iki çocuk arasında meydana geldiğinde, cinsel birleşme sahneleri yine aynı iğrençliktedir, çünkü çocuklar arasında görülen bu tür ilişkiler, çocuklardan birinin daha önce bir yetişkin tarafından taciz edildiğine işaret eder. Çocuklar arasındaki ilişkilerin psikolojik sonuçları son derece uzun vadeli olmaktadır, bu iki insan, ömürleri boyunca gözle görülmeyen bir bağ ile birbirlerine bağlı kalırlar.

Bu nedenle Freud bastırmanın, üstün yetişkin ve tamamen bağımlı çocuk veya ilişki çocuklar arasındaysa, güçlü çocukla zayıf çocuk arasındaki otoriteye dayalı ilişki üzerine kurulduğunu ileri sürmüştür. Çocuğun bu deneyimini anlatabileceği hiç kimse yoktur, yetişkin ondan sessiz kalmasını ister ve onu tam bir denetim altında tutar. Üstelik çocuk, yetişkinin sessizlik talebini, istemeden de olsa, uyduğu emirlere benzeyen bir emir olarak algılayacaktır. Bunun sonucu - Freud'un kolaylıkla tahmin edebileceği gibi bastırmadır, yani bu konuyla ilgili olayların bilinçten silinmesidir.

Freud'un bu son derece aşikâr sonuca varmamış olmasının sebebi muhtemelen birkaç ay sonra baştan çıkarma (taciz) kuramını da terk etmesine yol açacak kişisel sorunlarla bağlantılıdır (karşılaştır aşağıda 1.2).

Ayrıca bu bağlamda Freud'un sadece karşı cins tarafından taciz edilmeyi içeren cinsel taciz türünü düşündüğünü de özellikle vurgulamak gerekir. Eşcinsel ilişkiler Freud'un görmezden geldiği (gözardı ettiği) bir şeydi.

Böylece taciz (baştan çıkarma) kuramı tamamlanmıştı. Fliess'e yazdığı bir mektupta, erken cinsel ilişkinin zamanını saptama konusunda kuramına birkaç ayrıntı daha eklemiştir (1950a, 163, 30 Mayıs 1896). Freud kendi analizine başlayıp kendi çocukluğunu hatırlayana kadar, kuramda başka büyük değişiklik yapılmamıştır. Bulgularından herhangi birini geri çekmek (iptal etmek) zorunda kalmayacağından emindi ve "son derece değerli bir maddenin ana damarını bulduğu" duygusunu taşıyordu. Mektupta, düşüncelerin düşmanca bir biçimde kuşkulandığını

Tablo 1. 1896 yılında Freud'un nevroz kuramı

	Nevrasteni	Anksiyete Nevroza	Melankoli (sadece Fliess mektuplarında "gerçek nevroz" denir)	Migren (sadece Fliess mektuplarında "gerçek nevroz" denir)
Semptomlar (Freud'a göre)	Kafatası için (intrakranial) basınç, omurga irritasyonu, aşırı yorgunluk, hazımsızlık, sinirsel irritasyon vb. Kadınlarda: Genelde histerik semptomlarla bağlantılı.	Kalp hareketlerinde bozukluk, solunumda bozukluk, terleme nöbetleri, ürperme nöbetleri ve titreme, hareketle ilgili baş dönmesi nöbetleri, parestezi nöbetleri Fobilerle bağlantılı: Agorafobi, hareketle ilgili fobiler (trenler, seyahatler vb.) (Ama bakınız: "Obsesyonel nevroz")	Depresyon: Ölümlük korkusu	Nevraljiler (baş ağrıları ve sinirsel rahatsızlıklar)
Etyoloji (Freud'un nedensel varsayımları): "cinsel kuram"	Genel	Gerçek nevrozun nedeni: Mevcut "anormal" cinsel davranış. "Normal": Gebeliği önleyici önlemler almadan yapılan heteroseksüel ilişki. "Cinsel kimya", cinsellik normal bir biçimde ifade edilemediğinde zehirlenir.		
	Özel	Kendi kendini tatmin (mastürbasyon), "anormal" cinsel davranış biçimleri Erkeklerde: Ergenlik çağında yaşılan mastürbasyon, deneyi, daha sonra olgunluktan göreceği "anormal" cinsel davranışa hazırlar. Kadınlarda: Cinsel birleşme esnasında erkekte iktidarsızlık.	Cinsellikten uzak durma Erkeklerde: Coitus interruptus veya iktidar azlığı nedeniyle, cinsel heyecan azlığı Kadınlarda: Bekaret kaygısı, "anormal" cinsel birleşme korkusu.	Erkeklerde: Mastürbasyondan veya kaybolan iktidardan (cinsel güçten) kaynaklanan nevrastenin neden olduğu melankoli. Kadınlarda: Cinsel soğukluk.
Terapi (Freud'un terapötik verileri)	Tedavi edilemez: Psikanaliz yoluyla etkilenemez. Gerçek nevroz ancak, "normal" cinsel davranışa dönüşebilirse ortadan kalkar. Korunma ya da olası önlem: Mastürbasyonun yetişkinin sağlığına hasar vermemesi için gençlere daha fazla cinsel özgürlük sağlanması.			
Freud'un kişisel hayatıyla ilgisi	Freud'ta, bu gerçek nevroz türlerinin hepsinin semptomları vardı.			

Savunma Nevrozları (Savunma, nöropsikozları, psikonevrozlar, geç transfer nevrozları)				
Semptomlar (Freud'a göre)	Histeri	Obsesyonel Nevroz	Paranoya	(hallüsinasyonlu akut omente) (sadece Fliess'e mektuplarda bahsedilmiştir)
	"Dönüştürme Semptomları" farkedilebilir organik temeli olmayan acılar; bilincin bö- lünmesi, hallüsinasyonlar, de- vimsel hiperaktivite ya da ka- tılık, anestezi, nevroz, görsel bozukluklar, çırpınmalar (ka- tılma), kasılmalar, felçler, tik- ler ve seğirmeler vb. Ani kriz- ler biçiminde görülür.	Çeşitli fobiler, hastalanma korkusu, kirlenme korkusu, kompulsif yıkama, kompulsif itkiler (örneğin kendini veya başkasını öldürme itkisi), kompulsif kuruntulanma, kompulsif şüphelenme, kompulsif azarlamalar, kompulsif istifleme, kompulsif seyretnme vb. ("Anksiyete nevrozları" başlığı altındaki fobilere bakınız.)	Zulmedime rehimleri; hallüsinasyonlar, hipokondriya (hastalık hastası) vb.	(belirli değil)
Etyoloji (Freud'un nedensel varsayımları): "cinsel kuram"	Genel	Bütün savunma nevrozları, çocukken (sekiz yaşından önce), yetişkinler ya da cinsel tacize uğramış çocuklar ta- rafından, cinsel yönden, cinsel birleşmeyi andırır şekilde taciz edilmekten kaynaklanır. Ergenlik döneminde, bu ilk deneyimin hatıraları yeniden canlanır ama tekrar bastırılmak zorunda kalır. En sonunda ortaya çıkan semptom, etki ile bağlantılı hale gelir ve ilk deneyim esnasında hissedilen etkiyi savuşturmaya yarar. Kalıtım ya da nevroitik has- salıklara eğilimli olmak, çok küçük bir rol oynar. Freud, savunma nevrozlarının "cinsel kimyası"nı saptayamamıştır.		
	Özel	İlk taciz, edilgen ve tedirgin edici bir biçimde de- neyimlenir (bu nedenle his- teri, kadınlar arasında daha yaygındır). Etki: Bedensel duyumlara dönüştürülerek savuşturulan anksiyete.	İlk taciz, haz alınarak deneyimlenmiştir. Etki: Kabul edile- yen ama dışarıya yansıtılan suçluluk ve utanç duyguları. Yansıtma yoluyla sa- vunma.	Etki: Yas tutmak (ayrıntısıyla belirtilmemiş)
Terapi (Freud'un terapötik verileri)	Psikanaliz: İlk deneyimi ve onunla bağlantılı etkiyi tekrar bilinç alanına getiren terapist, semptomların ortadan kaldırılmasına yardımcı olur.			
Freud'un kişisel hayatıyla ilgisi	Freud kendini analiz etmeden önce, yukarıda anlatılan savunmacı nevrozun belirtilerinden hiçbirini taşımadığını düşünüyordu (bununla birlikte 1897 yılında taciz kurumunu reddetmeden önce kendisinin semptomlarının histerik olduğunu düşünmeye başlamıştı).			

ve “sanki en büyük gerçekleri keşfetmişim gibi” bir yalıtılmışlık içinde yaşadığını yazmıştır. “Şimdi tıptan psikolojiye geçtiğim için” demesiyle Freud’un felsefi bilgiye duyduğu özlem tatmin olmuş gibidir. “Kendi iradem dışında bir terapist oldum. Histeriyi ve obsesyonel nevrozu tamamen tedavi edebileceğime... eminim” (age., 162, 2 Nisan 1896).

Tablo 1’de okuyucu, Freud’un şimdiye kadar sunduğum düşüncelerinin gelişiminin şematik özetini bulacaksınız.

1.2 Krizin Akut Aşaması (1896 Yazı - 1897 Sonbaharı)

1.2.1 JACOB FREUD’UN ÖLÜMÜ

1896 yılının yazında Freud babasının hastalandığı haberini aldı, kısa bir süre sonra da bu hastalığın ölümcül olduğunu farkettil. 15 Temmuz 1896’da Fliess’e şöyle yazdı: “Yaşlı adamda mesane ve rektum felci var, beslenmesi de gittikçe bozuluyor. Aynı zamanda zihinsel olarak aşırı uyanık ve öforik. Bunların, onun son günleri olduğunu düşünüyorum, ama son gününün ne olduğunu bilmiyorum...” (Schur, 1972, 105, 15 Temmuz 1896).

Freud’un tepkileri tutarsızdı. Şu açıklamayı yaparak Fliess’le buluşmasını erteledi: “İki günden daha uzun bir süre ve kendimi tamamen vermek istediğim hoş bir olay için babamın yanından ayrılmaya cesaret edemiyorum. Seninle Berlin’de buluşmak ve daha sonra yanlış alarm olduğu anlaşılacak haberlerden dolayı bir gündüz veya gece vakti tekrar alılacele geri dönmek - böyle bir duruma düşmek istemiyorum (age.). Ama bundan kısa bir süre sonra çok daha uzağa ve çok daha uzun bir süre için seyahate çıkmakta bir sakınca görmedi. Ağustos ayında, Viyana’dan 220 km uzaktaki Aussee’ye gitti. Kendi ailesi birkaç haftadır burada tatil yapıyordu. Oradan Viyana’ya hızlı bir biçimde dönmek imkansızdı. Üstelik daha sonra erkek kardeşi Alexander’ı İtalya’ya götürdü. Burada da acil bir mesajın ona ulaşması olanaksızdı, birkaç saat içinde

Viyana'ya da dönemezdi. Jones, bunların, Freud'un çıktığı en uzun seyahatler olduğunu iddia etmektedir (1993, I, 333). Toplam olarak iki ay boyunca Viyana'dan uzakta kaldı - babası ölüm döşeğindeyken.

15 Temmuz 1896'da, yolculuğuna daha başlamadan önce Fliess'e, sanki babasına çoktan veda etmiş gibi şu satırları yazdı: "Yaşlı adamın durumu beni rahatsız etmiyor. Ondan hak ettiği rahatlığı esirgemiyorum. Çok ilginç bir insandı, doğuştan çok mutluydu. Şu anda çok az acı çekiyor, namuslu ve vakur bir biçimde ölüyor. Hem kendisi için, hem de ona bakarken büyük bir acı çeken kız kardeşi için, ona uzun bir hastalık dilemiyorum (Schur, 1972, 105f. 15 Temmuz 1896). Seyahatinden döndükten sonra Fliess'e şöyle yazmıştır: Babam ölüm döşeğinde yatıyor. Bazen aklı karışıyor ve sürekli olarak zatürre ve mukadder olan güne doğru küçülüyor (age., 106, 29 Eylül 1896). Bir aydan kısa bir süre sonra Jacob Freud ölmüştür.

26 Ekim'de Freud Fliess'e şöyle yazmıştır: "Yaşlı adam 23'ü gecesi öldü, onu dün gömdük. Sonuna kadar cesaretini kaybetmedi, olağanüstü bir adamdı. En sonunda meningeal kanama geçirmiş olmalı. Baygınlık nöbetleri, açıklanamaz ateş yükselmeleri yaşıyordu. Geçirdiği hiperestezi ve kas spazmlarından ise normal ateşle uyanıyordu. En son kriz akciğerlerde bir ödeme yol açarak bitti ve rahat bir biçimde öldü. Bütün bunlar, benim için son derece önemli bir dönemde meydana geldi..." (1950a, 170).

Freud'un babasının ölümüyle ne kadar sarsıldığı 2 Kasım tarihli bir mektupta daha iyi görülmektedir: "Yaşlı adamın ölümü beni çok derinden yaraladı. Ona çok değer veriyordum ve onu gerçekten iyi anlıyordum. Derin bilgeliğinin ve hayal gücü zengin kaygısızlığının kendine özgü bileşimiyle, benim için çok şey ifade ediyordu. Öldüğü zaman hayatı çoktan sona ermişti, ama ölüm anında bütün geçmiş canlanıyor" (age.).

Aynı mektupta, cenaze gecesinde gördüğü ve M. Roberta'a göre (1974) önemini kavrayamadığı bir rüya görmüştür. Bu rüyayı "çok hoş bir rüya" biçiminde değerlendirmiştir:

Sana, cenazeyi takip eden gece gördüğüm çok hoş bir rüyayı anlatmalıyım. Kendimi, şu tabelanın asılı bulunduğu bir dükkanda buldum:

Gözleri kapatmamız gerekiyor.

Bu yerin, her gün gitmekte olduğum berber olduğunu fark ettim. Cenazenin olduğu gün berberde çok bekletildim, bu nedenle yas (matem) evine çok geç gittim. Aile bana karşı biraz soğuktu, çünkü cenazenin son derece basit ve sessiz olmasını sağlamıştım. Daha sonra onlar da bunun en iyisi olacağına karar vermişlerdi. Tabeladaki cümlelerin iki anlamı vardı. Yazı "Kişi, ölüye karşı ödevlerini yerine getirmelidir" anlamına geliyordu. Bu da iki biçimde ele alınabilirdi: Görevimi yerine getirmediğim ve davranışım küçümsenmeyi gerektirdiği için, özür dilemem gerekiyordu; ikinci yorumu ise görevin kendisi idi. Bu nedenle bu rüya, hayatta kalanların genelde hissettiği kendini kınama duygusunun bir sonucuydu (1950a, 171, 2 Kasım 1896).

Bence bu rüya, burada bizi ilgilendiren ve o dönemde Freud'un yaşamakta olduğu önemli krizin anahtarını kendinde barındırmaktadır. Bu rüya açıkça Freud'un, babasına karşı duyduğu suçluluk duygularının bir ifadesiydi. Kendisini, düzenlediği cenazeden dolayı suçlu görmesi pek muhtemel gibi durmuyor, çünkü akrabaları daha sonra onun bu davranışını onaylamışlardır. Bununla birlikte M. Robert, bu basit düzenlemelerin, Yahudi törenlerini asgari düzeye indirmek anlamına gelmiş olabileceğini ve bu tasarrufun onun suçluluk duygularını açıklayabileceğini ileri sürmüştür.

Her halikârda Freud, dakik olmadığı için kendini suçlu hissetmiştir. Ama acaba neden, sürekli bir müşterisi olduğu ve muhtemelen cenazeden haberi olan berberden, Grüne Thorgasse'ye geç kalmamak için önce kendisini traş etmesini istemiştir? Acaba burada da, kendini babasının ölüm döşeğinden uzaklaştıran bilinçdışı bir kaçış etkisi mi vardı?

Bence Freud bu rüyanın daha derin ve daha temel bir anlamını kasten ya da bilmeyerek anlatmamıştır. Çünkü, daha ileride tartışacağımız nedenlerden dolayı bu rüyayı tamamen anlayamamıştır. Aynı rüyayı "Rüyaların Yorumu"nda anlattığında, Fliess mektuplarını okumayanların gözden kaçıracağı birkaç ayrıntıyı değiştirmiştir. Benim fikrime göre bu ayrıntılar, bu rüyanın Freud için taşıdığı derin anlama işaret etmektedirler. Rüyaların Yorumu adlı kitapta şu satırları okuyoruz:

"Babamın cenazesinden önceki gece, matbu (basılı) bir ilanı, afişi veya bir posterini rüyamda gördüm. Daha çok tren istasyonundaki bekleme salonlarında bulunan ve sigara içmeyi yasaklayan uyarılara benziyordu. Üzerinde şu yazıyordu:

“Gözlerinizi kapatmanız gerekiyor”

veya

“Bir gözünüzü kapatmanız gerekiyor.”

Bunu genellikle şu biçimde yazarım.

“Gözlerinizi kapatmanız gerekiyor.”

“Bir Gözünüzü

Bu versiyonların her birinin kendine özgü bir anlamı bulunmaktaydı ve rüya yorumlandığında farklı bir yere çıkıyordu. Cenaze için olabilecek en basit töreni seçmiştim, çünkü babamın bu gibi törenlerle ilgili görüşlerini biliyordum. Ama ailenin bazı üyeleri bu tür bir püritenci basitliğe iyi gözle bakmıyordu ve cenazeye katılacakların gözünde küçük düşeceğimizi düşünüyordu. Bu nedenle versiyonlarından biri şu anlama geliyordu: “Bir gözünüzü kapatmanız, yani görmezden gelmeniz (bağışlamanız), göz kırpmanız gerekiyor.” Burada “ya... ya” kalıbının neden olduğu belirsizliği görmek çok kolaydır. Rüya çalışması, aynı zamanda belirsiz olabilecek rüya düşünceleri için birleşik bir üslup oluşturmayı başaramamıştır, böylece iki ana düşünce çizgisi, rüyanın açık anlamında bile farklılık göstermeye (ayrılmaya) başlamıştır (1900a, 317).

İlk versiyonu değiştiren ve bu rüyayı cenazeden sonra değil de önce gördüğünü söyleyen Freud, geç kalışı ile o ortamdan kaçma etkisini ve bundan sonra ortaya çıkan suçluluk duygularını birbirinden ayırmıştır. “Göz kırpma” ile cenazenin süsleri arasında bir ilişki kurabilirdi, hatta en basit törenin babasının isteklerine uygun olacağını ekleyebilirdi. Kendisinin baba sevgisinden mahrum oluşuna “göz kırpmak” çok uygun bir biçimde unutulmuştur.

Duyurunun üslubunda yaptığı değişiklik de bana önemli görünüyor. Freud “Rüyaların Yorumu”nda ilk olası versiyonun bulunabileceğinden söz etmiştir. Ölmüş bir kimsenin gözlerini kapatmak, ona karşı son görevini yerine getirmek, ona veda etmek anlamına gelmektedir. Ama Freud açıkça ikinci versiyonu, yani “bir gözü kapama”yı seçmiştir. Bunu yaparak da rüyanın orijinal bilgisini değiştirmiştir. Kişi eğer tek gözünü kapatırsa hâlâ ne olup bittiğini görebilir, sadece gerçeği diğerlerinden saklar, ama kişi her iki gözünü de kapatırsa hiçbir şey göremez ve tamamen karanlığa gömülür.

Benim görüşüme göre, ilk rüya üzerinde yapılan bu değişiklikler sadece şu anlama gelmektedir: Freud babasının kendisinden son bir hiz-

mette bulunmasını istediğini ama kendisinin belirli gerçeklere gözlerini kapattığını hissetmişti. Bir başka deyişle bu rüya Freud'a, daha çocukken babasının ona öğrettiği, üzerinde hiç konuşulmayan bir tabuyu hatırlatmış olmalı. Bu, Jacob'un geçmişini araştırmama (kurcalamama) tabusuydu. Freud'un babasının ölümünü takip eden ve yaklaşık olarak bir yıl süren kriz, bence, onun bu tabu ile olan mücadelesinin bir sonucuydu. Aylar sonra, bunun başedemeyeceği kadar büyük bir şey olduğunu farketti ve taciz (baştan çıkarma) kuramından vazgeçti.

1.2.2 TACİZ KURAMINI KURTARMA ÇABALARI

Babasının ölümü, Freud'un savunmacı nevroz görüşü üzerinde doğrudan etkili oldu. Fliess'le olan yazışmaları sadece parça parça yayımlandığı için bu etkileri ayrıntısıyla takip edemiyoruz. Ama Freud'un ilgisinin tacizcilere ve onların kendilerine bağımlı olan çocukların güvenini suistimal etme nedenlerine kaydığı açıktır. Onun bu konuyla ilgili tartışmalarına ayrıntılarıyla girmeden önce, dikkatinizi, bu aşamada ortaya çıkan ve takip etseydi çok daha geniş kuramsal yankılar uyandırabilecek olan bir başka düşüncesine çekmek istiyorum. 6 Aralık 1896'da Fliess'e şöyle yazmıştır: "Bildığın gibi, ruhsal mekanizmamızın çeşitli katmanlardan oluştuğu düşüncesi üzerinde çalışıyorum: Hatıra izleri biçiminde varolan materyaller, zaman zaman, mevcut koşullar ile bağıntılı olarak yeniden düzenleniyordu - sanki kopyaları çıkarılır. Bu nedenle kuramında yeni olan şey, hatıranın sadece bir kez değil, birçok kereler var olduğudur; yani çeşitli işaret türleri içerisinde kaydedilirler (1950a, 173).

Bastırma, artık ona kusurlu bir "işaretler" türü, yetersiz bir "çeviri" gibi görünüyordu. "Çeviri"de başarısızlık (çeviri yapamamak) bizim klinik açıdan bastırma dediğimiz şeydi... Tek ve aynı ruhsal safhada ve tek ve aynı türün kopyalarında (transcription), hoş olmayan bir durumun belirmesine karşı *normal* bir savunma gelişebilir. *Patolojik* savunma ise, sadece, henüz çevrilmemiş (tercüme edilmemiş) eski (ilk) bir aşamanın hatıra izlerine karşı yöneltir (age., 175f.).

Freud bu dilbilimsel açıklamayı yeterli bulmuyordu ve mektubunun ilerideki parçalarında enerjiyle ilgili bir yoruma dönmeye çalışmıştı.

Erken çocukluk dönemindeki cinsel deneyimlerin hatıraları son derece yoğun etkilere yol açıyordu, çünkü uyarmanın büyüklüğü zaman geçtikçe, yani cinsel açıdan olgunlaştıkça artıyordu. Bu nedenle, bütün biyokimyasal varsayımları bir kenara atan ve tamamen yoruma dayanan yaklaşımı son derece kısa ömürlü oluyordu (Ricoeur, 1974 Lorenzer, 1973a, 1973b, 1976 ve Lorenzer ve meslektaşları, 1971).

6 Aralık tarihli mektup, ilk kez tacizcilerin sapıklıklarına da atıfta bulunuyordu.

Bana öyle geliyor ki, histerinin en önemli özelliği, tacizcide görülen bir sapıklığın sonucu olmasıdır ve bu kalıtım baba tarafından taciz edilmelidir. Böylece kuşaklar arasında bir değişiklik meydana gelir - 1. Kuşak: Sapıklık. 2. Kuşak: Histeri ve bunun sonucunda beliren kısırlık. Tesadüfen (sırası gelmişken) kişinin içinde de bir dönüşüm (şekil değiştirme, metamorfoz) meydana gelir: Güçlü olduğu yaşlar sırasında sapıktır, daha sonra, bir kaygı döneminin ardından, histerik bir hal alır. Bu nedenle histeri aslında inkâr edilen *cinsellik* değil, inkâr edilen sapıklıktır (1950a, 179f; karşılaştır. 182, 17 Aralık 1896).

Burada ilk kez, çocuğun taciz edilmesinin nedeni olarak, babanın sapıklığından söz edilir. Bu aşamada Freud, henüz kendi babasını düşünmüyordu, çünkü kendisine gördüğü semptomların bir histeriden değil, gerçek bir nevrozdan kaynaklandığını düşünüyordu. Ama kendi nevrozunun çok fazla savunmacı, histerinin bir biçimi olduğunu farkeder etmez histerinin birçok kuşakla ilintili olduğunu belirten kavramıyla kendi geçmişine (tarih öncesine); bir başka deyişle, babasının geçmişine dalmak zorunda kalacaktı.

Freud'un "ruhsal kazıları" hep, onun arkeolojiye duyduğu ilgiyle ilintilendirilmiştir, kendisi de bu bağlantıdan sık sık söz etmiştir. Bence bu ikisi (ruhsal kaygıları ve arkeolojiye duyduğu ilgi onun [çok büyük bir olasılıkla] bilinç dışında) babasının geçmişini araştırma arzusundan kaynaklanmaktadır.

1897'nin başında, Freud, kendi başarılarını sezdi ve gelecekte çok daha büyük keşifler yapabileceği yönündeki güçlü umutlarını ifade etti:

Gemimiz karaya oturmayacak. Aradığımız geçidin yerine, bizden sonra gelecekler tarafından iyice araştırılacak okyanuslar bulabiliriz, ama daha yol-

culuğun başında gemimiz alabora olmazsa, eğer yarattıklarımız dayanırsa, başarılı olacağız. *Nous y arriverons*. Bana on yıl daha versinler, nevrozları bitireyim (çözeyim) ve yeni psikolojiyi bitireyim. Sözüünü ettiğin yakınmalarına karşın, şimdiye kadarki hiçbir yeni yıl ikimize bu kadar zengin vaatlerde bulunmadı. Korkmadığım zaman, cehennemdeki bütün zebanilere dönüşebileceğimi ve en ufak bir korku bile hissetmeyeceğimi bilirsin (1950a, 182f, 3 Ocak 1897).

Bu pasaj Freud'un, nevroz kuramının onu bir gün çok ünlü yapacağına duyduğu kesin inancı yansıtmaktadır. Üstelik metnin ilk cümlesi "Freudçu bir dil sürçmesi" içermekte ve onun arzularına ışık tutmaktadır. Keşfedeceği okyanusların araştırılmasını kendisinden sonra geleceklere bırakacağını söylediği yerde *überlassen* (vasiyetle bırakmak) sözcüğü yerine *erübrigen* (gereksiz kılmak) sözcüğünü kullanmıştır. Burada sanki -bilinçaltında ve sözcüklerin açık anlamları üzerinde gezinirken- sadece yeni okyanuslar keşfetmek istememekte, aynı zamanda buraları kendine ayırmayı, ardıllarına bir şey bırakmamayı da arzuladığını anlatmaktadır. Bence onun, daha sonra, takipçilerinin birçoğu ile çatışmasına yol açan şey, onun, farkında olmadığı bir tutkudur.

İzleyen birkaç hafta boyunca, tacizlerin meydana geldiği yaşla ilgili görüşlerini daralttı: "Şimdi her şey, hayatın ilk üç yılına işaret ediyor" (age.). Psikoz durumunda ise, hastaları üzerinde yaptığı çalışmalar tacizin, çok daha önce, 1 1/4 yaş ile, 1 1/2 yaş arasında gerçekleşmiş olmasının gerektiğini göstermiştir (age, 185, 11 Ocak 1897).

Hastaları ona, çocuklukta yaşanan tacizlerle ilgili gittikçe daha çok miktarda açık deliller sağlıyordu. İlk olarak amcası tarafından taciz edilen erkek bir histerik daha sonra, bu olaya tanık olan kız kardeşi ile ilişki kurmaya devam etmiş, kız kardeş de psikotik olmuştur. Hastanın iki evliliğinden olan çocuklarında da çeşitli nevrotik şikâyetler görülmüştür. Freud şu sonuca varmıştır. "Bu size bir nevrozun, bir sonraki kuşakta nasıl psikoza dönüştüğünü gösterecektir..." (age). Nisan ayında Fliess'e, kendisini 8 ilâ 12 yaşları arasında düzenli olarak yatağa sokan ve dışarı boşalan babası ile ilişkisini itiraf eden bir kadın hastasından söz etti. Kadının kızkardeşlerinden birine de aynı şey olmuştu ve bir kuzeninin "büyük babasının ilerlemesine direnmek zorunda kalmış olduğunu" biliyordu (age., 195f, 28 Nisan 1897).

Bununla birlikte Freud, kendi varsayımlarının doğruluğunu göstermek için çok farklı kaynaklara da bakmıştı. Özellikle de cin çarpması (insanın içine şeytan girmesi) ve cin çıkarma (şeytan çıkarma) konularını inceden inceye araştırmıştı ve cadılar ile içine şeytan giren insanların itiraflarıyla kendi hastalarının söyledikleri arasında paralellikler görülebildiğini düşünmüştü. Her iki tarafın itirafları da cinsellikle baştan çıkarılmayı içeriyordu ve Freud, talihsiz (ters, yersiz) çocukluk deneyimlerinin bu durumun sorumlusu olup olamayacağını düşünmüştü. Üstelik cadılara uygulanan cezalar, hastalarının kendini cezalandırma yöntemlerine benziyordu - kendilerine iğne batıran histerikler ya da "memelerini kesenler." Bu kendine zarar verme eğilimlerinin kökeni her zaman çocuklukta yaşanan bir tacize kadar takip edilebilirdi; hastalarda bundan sorumlu olan kişiler tarafından sürekli olarak iğneyle işkence yapılmıştı. Aynı şekilde engizisyoncular da "şeytani damgaları iğnelerle aramışlardır. Benzer bir durumdan kurbanlar da eski iğrenç bir hikâyeyi anımsarlar. Böylece hem işkenceci, hem de işkenceyi gören kişi kendi çocukluklarını hatırlarlar" (age., 188, 17 Ocak 1897, Almancadan çevrilmiştir). Freud, ortaçağda görülen şeytan girmesi ve şeytan çıkarma olaylarının temelinde, çocuklukta yaşanan tacizin yattığına inanıyordu. Konuyu daha yakından incelemek amacıyla, 15. yüzyılda yazılan ve cadıların teşhis edilmesini konu eden *Malleus Maleficarum* adlı eserin bir kopyasını satın aldı. "Törenleri günümüzde dahi uygulanan, son derece ilkel bir şeytan dinini hayal etmeye başlıyorum ve cadı yargıçlarının neden o kadar katı bir tedavi uyguladıklarını daha yeni anlıyorum. Durumlar arasında çok sayıda bağlantı var" (age, 189, 24 Ocak, 1897).

Freud bu kuramını doğrulamak için Yahudi tarihine de baktı "histerinin negatif olduğu sapıklıklarda, semitik doğuda bir zamanlar din olmuş (Moloch, Astarte) ilkel bir tarikatın (kültür) kalıntılarının bulunduğu düşüncesiyle oynuyorum" (age.). Schur, Fliess mektuplarının editörleri tarafından kesilen bu mektubun diğer satırlarını da yayımlamıştır. Şöyle yazılmaktadır: "Bir düşün; bana bir kız çocuğunun sünnet edilmesiyle ilgili bir olay anlatılmıştı; burada labia minora (küçük dudaklardan) bir parça kesiliyor, oradaki kan emiliyor ve çocuğa oradan alınan deri parçasının bir bölümü yediriliyordu. Bu çocuk on üç yaşına geldiğinde, bir toprak solucanını yiyebileceğini söylemiş ve dediğini gerçekten yapmıştı. Ve senin tarafından gerçekleştirilecek bir ameliyat, bütün bunlara dayalı bir nemofiliden dolayı suya düşmek zorunda kalmıştı (Schur, 1966, 83f,

24 Ocak 1897). Burada Freud -bence hiç de rastlantısal olmayan bir şekilde- sapıklık, semitik bir cinsel tarikatı, iğdiş etme ve Emma dönemi arasında bir bağlantı kuruyordu (bkz. aşağıda 3.1.8 ve yukarıda 1.1.2.3).

Freud kendi çocuklarının da davranışlarını incelemeyi düşünmüş, ama karısındaki engellerin çok büyük olduğunu görmüştür: "Neden kreşe gidip... deney yapmıyorum? Çünkü her gün on iki buçuk saat çalıştığım için buna hiç vakit kalmıyor; ayrıca kadınlar bana araştırmalarımda hiç yardımcı olmuyorlar (1950a, 192, 8 Şubat 1897), yayıncılar tarafından çıkarılmış). Ne Martha Freud, ne de (1896'nın başlarında, Anna'nın doğumundan kısa bir süre sonra Freud'lara tapınan ve Freud'un çocuklarının ikinci annesi haline gelen) Martha'nın kızkardeşi Minna Bernays, Freud'un çocukların cinselliği ile bilgisi vardı (Roazen, 1975, 58). Ayrıca, Freud kendi kuramını desteklemek için çocuklar üzerinde gözlem yapma konusunda hep çekingen davranmıştır. Jones bu bağlamda şöyle yazmıştır: "Çocukların zihnini daha önce mümkün olmayan ölçülerde araştıran bir adamın, çocuk zihnine çok yakınlaşmakta bazı sınıflamalar yaşaması çok acayip. Sanki içinden bir ses ona "Buraya kadar ilerleyebilirsiniz, bundan sonrasına gidemezsiniz." demiş gibi.

Bunun yerine Freud, kendi ailesine dönmüş ve kardeşlerinin nevrotik semptomlarının ne kadarının cinsel tacizden kaynaklandığını saptamak istemiştir. Jones, 11 Şubat 1897'de yazılan ve yayımlanmayan bir mektuptan söz eder. Bu mektupta Freud kendi erkek ve kız kardeşlerinde (ama kendisinde değil) bazı histeri semptomlarının bulunmasına dayanarak, *kendi babasının bile kabahatli (suçlu) olduğu sonucuna varmıştır*. Ama bunun hemen ardından, bu semptomların sıklığının, Freud'un şüphelenmesine yol açtığını da belirtmiştir. O sıralarda Freud, kendi nevrotik semptomlarının, gerçek değil savunmacı bir nevrozdan kaynaklandığını düşünüyordu. Ama kendi ailesini incelemesi bir taşı yerinden oynatmıştı; çünkü bundan birkaç hafta sonra kendisini bu sürecin dışında tutamayarak kendi psikanalizine başlamıştı.

Freud, büyük bir tutkuyla, günde on iki saat hastalarıyla çalışıyor, daha sonra büyük bir şevkle, kendi kuramsal çalışmalarına geçiyordu. 1897 Nisan'ının sonunda, Nuremberg'deki bir "kongre"de Fliess ile buluştu. Her zaman olduğu gibi bu karşılaşma ona yeni bir çalışma he-

yecanı aşıladı. Bu defa, özellikle histeri vakalarında, fantazilerin kaynağını bulmaya yönelik bir düşünce üzerinde durmaya başladı. Bence bu yeni düşünce taciz kuramının önemli bir uzantısını teşkil etmektedir.

Her şey, sahnelerin yeniden canlanmasına işaret ediyor. Bu sahnelere bazen doğrudan da ulaşılabilir; başka zamanlarda ise araya giren bir fantazi perdesi vasıtasıyla onlara ulaşmak mümkün oluyor. Fantaziler, *işitilen* ama ancak *daha sonra* anlaşılan şeylerden kaynaklanıyor. Tabi ki kullanılan materyalin tümü hakiki. Bu materyaller savunmacı yapılar, gerçeklerin yüceltilmesi veya süslenmesi, aynı zamanda kendini suçsuz çıkarma amacına da hizmet ediyor. Bunların olası kaynağı belki de mastürbasyon fantazileri, ikinci önemli keşif ise, histeride bastırmaya maruz bırakılan ruhsal yapıların hatıraları doğru bir biçimde ifade etmemesidir (dışa vurulmasıdır), çünkü hiç kimse iyi bir neden olmaksızın hafızasını harekete geçirmez; bunu sadece primal sahnelerden kaynaklanan impulslarla yapar.

Freud bu mektupla, histerinin kaynağı ile ilgili yeni fikirlerini daha açık bir şekilde ortaya koyduğu bir elyazması yollamıştır:

“Görünüşe göre amacı ilk (primal) sahnelere geri dönmektir. Bu bazı durumlarda doğrudan başarılıdır, ama bazı durumlarda ise dolaylı bir yol takip etmek gerekir. Çünkü fantaziler, bu hatıralara varan yolu engellemek için inşa edilmiş ruhsal yapılardır. Fantaziler aynı zamanda, hatıraları güzelleştirme, yüceltme amacına da hizmet ederler. Fantaziler, önce hakkında birşeyler duyulan daha sonra da faydalanılan şeylerden inşa edilirler; böylece, kişinin kendisi tarafından deneyimlenen olaylarla, hakkında birşeyler işitilen geçmiş olayları (anababaların ve ataların geçmişinden olayları) ve deneğin kendisinin gördüğü şeyleri birleştirirler. Nasıl rüyalar, görülen şeylerle ilintiliyse, bunlar da işitilen şeylerle ilintilidir. (Çünkü rüyalarda hiçbir şey işitmeyiz, sadece görürüz (age., 197f, Müsvedde L.).

Freud'a göre çocuk, primal sahneleri, yani ilk (orijinal) taciz sahnelerini, işittiği şeyler bazında yorumlar. Çocuk, anababası ve ataları hakkında öyküler duyar ve bu olaylarla kendi tacizi arasında bağlantı kurar. Freud, bu sayede çocuğun, ne tacizciden ne de diğerlerinden bir açıklama elde edemeyeceği bir olayı açıklamaya çalıştığına inanmaktadır. Çocuğa uygulanan tecavüz (zorbalık), ancak işitilen öykülerin

yardımla yorumlanabilecek bir şeydi. Bu tür yorumların fantazi olduğu, doğrulanamayacak fikirler olduğu doğrudur. Çünkü doğrulama, gerçekten meydana gelmiş şeyin kavranması anlamına gelecektir. Bununla birlikte çocuk, aile üyelerinden duyduğu öykülere dayanarak fantaziler kurduğu için bu fantaziler gerçeklikten çok da uzak sayılmaz. Bir yetişkin tarafından suistimal edilen bir çocuk, tacizcileri tarafından hissedilen suçluluk ve utanç duygularını çok hassas bir biçimde sezer. Bu olayla bağlantılı olan ya da (yetişkinlerde uyandırdığı duygularla) onların da bu işin içine karıştığını gösteren bir olayın yetişkinler tarafından konuşulduğunu (bu özellikle cinsellikle ilgili konular tartışılırken meydana gelir) duyan çocuk bunları çok dikkatli bir biçimde hafızasına yerleştirecektir. Kurduğu fantaziler kendi deneyimine yakın olan bu gibi konuların etrafında dönecektir.

Freud, bu gibi fantazilerin yüceltme, mevcut gerçeklerin süslenmesi anlamına geldiğini ama aynı zamanda bu korkunç olayın anısını uzaklaştırmaya yarayan, kendini suçsuz çıkarmalar olduğunu düşünüyordu. Çocuk, taciz edilmesini anlaşılabilir kılan bir fantazi geliştirir geliştirmez, bu taciz olayı eskisi kadar ona baskı uygulamayı ve onu rahatsız etmeyi keser - artık çocuk fantaziyi düşünebilir ve gerçek olay konusunda rahatsızlık duymaz. Fantazinin sağladığı korunma, burada açıkça görülmektedir.

25 Mayıs'ta Freud, M Müsveddesinde bu fikri daha da geliştirmiştir. Burada travmatik deneyimler ile fantazilerin birbirine nasıl bağlandığını anlatmaktadır:

Fantaziler, deneyimlenen ve işitilen şeylerin bilinç dışında belli amaçlar doğrultusunda birleştirilmesinden çıkar. Bu amaçlar, semptomların çıktığı veya çıkabileceği hatırayı ulaşılmaz kılmayı hedefler. Fantaziler, tıpkı kimyevi bir maddenin bir başka maddeyle birleşmesi sonucu dağılmasına benzer bir füzyon (birleşme) ve bozulma (çarpıtılma) süreci sonucunda kurulurlar. İlk çarpıtma (bozma), hatıranın, parçalara ayırma süreci sonucunda tahrif edilmesidir. Burada olayların kronolojik dizilişi gözardı edilir. Daha sonra, görsel sahnenin bir parçası, işitsel bir parça ile birleştirilir ve bir fantazi haline getirilir. Geride kalan parça da bir başka şey ile birleşir. Böylece ilk bağlantılarını bulmak imkânsız bir hal alır. Fantazilerin bu şekilde kurulması sonucunda (uyarılma dönemlerinde) hatırlamayla ilgili semptomlar kesilir. Ama bunun yerine, savunmaya yenik düşmemiş bilinç dışı kurgulur vardır. Eğer böyle bir fantazinin yoğunluğu, bilince

ulaşmasına neden olacak kadar artarsa, o fantazi bastırılır ve fantaziden, onu oluşturan hatıralara doğru bir geri gidişle bir semptom yaratılır (age., 204, M Müsveddesi).

Freud, travmatik olayın yetişkinlerin konuşmalarından çıkan fantazi görüntüleri ile, doğrudan bir bağlantıyla değil, "parçalanma" denen bir süreç ile bağlandığını düşünüyordu. Gerçek sahnenin parçaları, işitilenlerin parçalarına bağlanır, böylece bir fantazi halini alır. Parçalanma yoluyla bu şekilde fantazilerin yaşatılması, ilk (orijinal) olayın hatırlanmasını daha da zorlaştırır ve buna karşı bir korunma meydana getirir.

Bununla birlikte bu fantaziler bir süre sonra tehlikeli bir hal almakta ve sırası gelince bunlar da bastırılmaktadır. Freud, bunun sonucunun, ilk (orijinal) sahneye dönüş yapan bir semptomun ortaya çıkışı olduğunu düşünmüştür; çünkü bu sahne, fantazinin ayrıntıları için gerekli olan malzemeleri sunmaktadır.

Böylece, bastırılmış fantaziler, travmatik çocukluk yaşantılarıyla doğrudan bağlantılı olan semptomların ardında yatan nedenleri oluşturur: "Aile içinde bir yabancı olma hayali (karşılaştır, paranoya) sık sık görülmektedir ve bu akrabaları alçaltma işine yarar. Agorafobi, bir fahişelik hayaline (romansına) dayanmaktadır; bu ise aynı aile hayaline kadar uzanmaktadır. Bu nedenle, tek başına dışarı çıkamayan bir kadın aslında kendi annesinin sadakatsiz biri olduğunu iddia etmektedir" (age., 205 M Müsveddesi). Bir başka deyişle, korkutucu taciz deneyimi çocuğun en yakın akrabalarını veya koruyucularını yabancı haline getirir; o zaman da çocuk "bir yabancı olma" hayali içerisinde bu yabancılığa bir açıklama getirmeye çalışır. Bu nedenle paranoyak yabancılaşıma, bu fantazinin bastırılması sonucunda yaşanan bir semptomdur. Daha açık ifade edersek, çocuk, annesinin sadakatsizliğini bir fahişelik fantazisine dönüştürür, bu da daha sonra agorafobi semptomuna yol açar.

Bana öyle geliyor ki, bu fikir ile Freud, ilk saf taciz kuramını bir adım daha ileri götürmüştür. Annenin sadakatsizliğinin "aile romanı" (hayali) etrafında dönen fahişelik fantazisini bir model olarak seçmesi, Freud'un, travmatik olayın sebebinin, sadece somut bir cinsel deneyim (yani çocuklukta yaşanan gerçek bir taciz olayı) değil, aynı zamanda çocuğun birincil bakıcılarının hayatında yer alan rahatsız edici veya şok edici olaylar da olduğunu düşündüğünü göstermektedir. Freud'un bu düşüncenin

arkasını takip etmediği doğrudur, ama bunun tek sebebi, çok kısa bir süre sonra taciz kuramını terk edecek olmasıdır.

Eğer Freud bu kuramı terk etmeseydi, onu sadece cinsel travmalara bağlı olmaktan kurtarabilirdi. Freud savını şöyle sürdürebilirdi: Çocuklukta yaşanan tacizin, travmatik bir etkiyi yol açmak için, mutlaka cinsel içerikli olması gerekmez. Çocuğu, onu yanlış yönlendirerek (alatarak) taciz etmek; örneğin bir annenin ahlâk öğütleri verirken kendisinin sadakatsiz davranışlar göstermesi ya da bir babanın gaddarlığını maskelemek için adalet savaşçısı gibi davranması ya da anne veya babanın mülkiyet ve zulmetme duygularını sevgi adı altında sunması veya bin bir türlü iki yüzlülükler de eğer Freud kuramını bu yönde geliştirseydi bu taciz kuramı içerisinde yer alabilirdi.

Aynı ayda -Mayıs 1897'de- çok sayıda Freudcu keşif meydana geldi. "İçimde kaynayan bir maya var" diye yazdı. "Kendimi rüyalar hakkında yazmak zorunda hissettim. Burada sağlam bir zemin üzerinde olduğumu hissediyorum." Freud bu konudaki literatürü okumuştı ve kendisinden önce hiç kimsenin gerçeğe dair en ufak bir şey dahi sezmediğini görerek sevinmişti. "Kendimi kelt imparatoru gibi hissediyorum: 'Hiçbir insanın bakışlarının, Puck'un maskesini delmemiş olmasından çok mutluyum.' Hiç kimse rüyaların anlamsız değil de, arzuların gerçekleşmesini sağlayan bir şey olduğunu fark etmemiş" (age., 200f, 16 Mayıs 1897). Freud "çok kısa bir süre sonra, çok önemli bir şeyin eklenmesi gerekeceğini" hissediyordu, konuyu şöyle bir toparlayamamasının sebebi de buydu (age.).

Bazı aksilikler de vardı. Hastalarından biri olan banker, "analizinde çok ileri bir noktaya ilerlemiş olmasına karşın, son sahneleri yaşamadan önce kaçmıştı. Bu... bana, varolan bütün faktörleri henüz bilmediğimi gösterdi" (age.). Bankerin davranışı Freud üzerinde büyük bir etkiye yol açmış olmalı ki bunu daha sonra, taciz kuramını terk etmesinin sebeplerinden biri olarak göstermişti (bkz. 1.2.4).

Freud'un yaşadığı bir başka hayal kırıklığı da, yardımcı profesörlük için yaptığı başvurunun reddedilmesi idi. Ocak 1897'de Fliess'e şöyle yazmıştı: "Profesörler kurulunun benim yerime, benden daha genç bir meslektaşımı profesörlüğe layık görmesi beni etkilemedi. ... Bu beni hiç etkilemedi, ama belki de üniversiteye olan son savaşımı hızlandıracak" (age., 190, 24 Ocak 1897). Olayın onu hiç etkilemediğinin

tekrar tekrar vurgulanması, onun aslında hiç de böyle hissetmediğini çok iyi göstermektedir. Mayıs ayında profesörler kurulu tekrar onu önerdi, ama bu kez de görmezden gelindi. Bu son reddediliş gerçekten incitici olmuş olmalı, çünkü o sıralarda kendisinin bir profesör olacak kadar iyi olduğunu hissediyordu (age., 210, 12 Haziran 1897; Schur'a göre bu mektubun gerçek tarihi 22 Haziran'dır). Freud, profesör olarak atanmak için 1902'ye kadar beklemek zorundaydı. Bunun nedenleri başka yazarlar tarafından pek çok yerde tartışılmıştır. Onların tartışmalı fikirlerini burada tartışacak değilim, burada önemli olan bu şekilde tekrar tekrar reddedilmesinin Freud'un bu döneminde ona ek bir yük getirmiş olmasıdır.

1.2.3 KENDİNİ ANALİZ ETMESİ

Freud farkında olmasa da, ürettiği kuramsal düşünceler onu, kendi kendisini analiz etmek zorunda kalacağı bir noktaya götürüyordu. 31 Mayıs 1897'de Fliess'e bir başka not grubu (N Müsveddesi) yolladı. Çocukların, anababalarına karşı düşmanca duygular taşıdığını keşfetmişti ve "erkek evlâtlarda bu ölüm duygusunun babaya, kız evlâtlarda ise anneye yöneldiğini" iddia ediyordu. Kris bu cümleyi Ödip kompleksinin ilk ipucu olarak değerlendiriyordu (1950a, 207, not 3); şüphesiz bu saptama içerik açısından doğrudur, ama önemli bir farkı gözardı etmektedir. Çünkü Freud Müsvedde'de "anababa ile burada gerçekleşen özdeşleşmenin sadece bir düşünce hali (modu) olduğunu ve *bizi motivi arama zorunluluğundan kurtarmadığını*" vurgulamaktadır (1950a, 207, N Müsveddesi, italikler tarafımdan eklenmiştir). Burada, daha sonra Ödip kompleksinde de görülen babaya karşı duyulan ölüm istekleri evrensel bir insanlık durumu olarak sunulmamış, bunların daha da aydınlatılmasının gerekli olduğu vurgulanmıştır. Bunun gizli nedenlerinin bulunması psikologlara ve terapistlere bırakılmıştır).

Freud, bastırmayla ilgili yeni bir görüş de geliştirmiştir. "Anne babaya yöneltile düşmanca duygular, çocuğun onlara karşı merhamet duyduğu dönemlerde -hastalıklarında veya öldüklerinde- bastırılır. Kederin belirtilerinden biri de çocuğun anne ya da babanın ölümünden dolayı ken-

dini kınaması (karşılaştır: “Melankoli” olarak tanımlananlar) veya intikam düşüncesiyle kendini onların yerine koyarak histerik bir biçimde kendini cezalandırmasıdır” (age.). Freud böylece çocuğun, anababasına karşı beslediği kınama duygularını, onları incitmek istemediği için bastırdığını iddia eder.

Bence Müsveddenin bu bölümü büyük bir önem taşımaktadır. Burada, Freud’un birkaç hafta içinde kendi içinde keşfedeceği şeyin önceden yapılmış yorumu bulunmamaktadır. Bu keşif, Mayıs 1897’nin sonunda yukarıdaki satırları yazdığında bir tohum halindeydi:

Freud babasına karşı duyduğu düşmanca itkileri bastırmak zorundaydı, çünkü “yaşlı adam” daha yeni ölmüştü, çünkü keder duyguları ile suçluluk duyguları karmakarışıktı.

N Müsveddesinin son paragrafı ile daha öncekiler arasında bir bağlantı kurmak çok zordur; ilgisiz bir biçimde varılan sonuç, okuyucuyu şaşırtır. Son paragraf şöyledir:

Kutsallığın Tanımı: “Kutsallık” büyük toplumun yararı uğruna, insanların, cinsel sapkınlıklara girme özgürlüklerinin bir bölümünden feragat etmeleri gerçeğine dayalı bir şeydir. Ensestin kâfirce bir şey olarak uyandırdığı nefret (korku), ortak cinsel yaşamın bir sonucu olarak (çocuklukta bile), aile üyelerinin sürekli olarak birbirlerine tutunmaları ve yabancılarla temas kuramaz olmaları gerçeği üzerine kuruludur. Bu nedenle ensest anti-sosyal kabul edilir ve medeniyet ensestin sürekli olarak sonuçlanmasından meydana gelir. Bunun tersi - “üstün insan”dır (age., 209, N Müsveddesi, 31 Mayıs 1897).

Ama bu zihinsel sıçrayış görüldüğü kadar da büyük olmayabilir. Freud pekalâ, çocuğun, hasta, zayıf ya da ölmüş bulunan anababasına karşı duyduğu merhameti, bir başka merhamet biçimi ile, açıkça söylersek, kendileri de merhameti hak eden İsrail’in insanları ile ilişkilendirmiş olabilir. Şimdi dindar Yahudi'lere göre kutsallık, topluma, İsrail halkına hizmet etmekle eşdeğerdir. Yahudiliğin en büyük tabularından biri olan enseste göndermede bulunmak da aynı şekilde açıklanabilir. Bana öyle geliyor ki Freud, babasının kirli çamaşırlarını ortaya dökme konusundaki isteksizliğinin, kendisinin Yahudi halka kabul edilmesinin esas kısmını oluşturduğunu sezgisel olarak fark etmişti. Böylece Yakup’un tabusu onu daha da bağlayıcı hale geldi.

N Müsveddesinin yanında gelen mektupta Freud, kişisel krizinin yaklaşmakta olan doruğunu daha da aydınlatan iki rüyadan söz etmektedir:

Bundan kısa bir süre önce gördüğüm bir rüyada Mathilde'ye (Freud'un ablası) karşı çok yoğun bir aşk duyuyordum, ama onun adı Hella idi, daha sonra "Hella" sözcüğünü çok koyu harflerle yazılmış bir biçimde önümde gördüm. Bunun çözümü şu: Hella, bize bir fotoğrafı yollanan Amerikalı bir kuzenin ismi, Mathilde'ye Hella denebilir, çünkü Yunanlıların son zamanlarda yaşadığı yenilgilerden dolayı durmadan ağlıyordu. Antik Hellas mitolojisine karşı büyük bir tutkusu var, bu nedenle bütün Hellenleri kahraman olarak görüyor. Bu rüya benim, nevrozun kaynağı olarak babayı gösterme isteğimi yerine getiriyor ve devam eden şüphelerime bir son veriyor (age., 206).

Burada Freud amacını çok açık bir biçimde ifade etmiştir: Bir babayı tacizci olarak ifşa etmek istemektedir. Ama bu isteği neden rüya düşüncelerinden çıkarsama zorunluluğunu hissetti acaba? Ablasına karşı duyduğu yoğun aşk duyguları bir taciz biçimi miydi ve böylece kendisini bir nevrozun başlatıcısı olarak görmesi mi gerekiyordu? Acaba Mathilde'nin onu, yenilgisinden dolayı uğruna gözyaşı dökülecek bir kahraman olarak gördüğüne mi inanıyordu. Her halikârda Freud'un da göstermeye çalıştığı üzere bu rüyanın onun analitik şüpheleriyle bağlantılı olması gerekliliği pek inandırıcı gözükmemektedir. Açıkça, kendisinin bu işteki payını henüz fark edememiştir.

İkinci rüyada birincisi kadar çok ipucu içerir. Bu, artık "merdiven rüyası" olarak bilinen ünlü rüyadır.

Bir başka rüyamda da, üzerimde çok az elbise olduğu halde bir merdivenden yukarı çıkıyordum. Merdivenleri çok hızlı çıkıyordum (ama kalbim etkilenmeden!), o anda *arkamdan* bir kadının gelmekte olduğunu *farkettim*. Bunun üzerine orada donup kaldım, başka birçok rüyada da olduğu gibi hareket edemiyordum, felç olmuşum. Ama bu durumda hissettiğim duygu endişe değil *erotik bir heyecandı*. Burada, uka haline özgü felç olma durumunun, teşhirci bir isteğin doyurulması için nasıl kullanılabildiğini görüyoruz. O akşam gerçekten bir alttaki kattan yukarıya merdivenlerden çıkmıştım, üzerimde bir yaka yoktu ve o sırada bir komşuyla karşılaşabileceğim ihtimali aklıma gelmişti (age., 206f, 31 Mayıs 1897, italikleri ben ekledim).

Babasının cenazesiyle ilgili rüyada olduğu gibi (yukarıda 1.2.1'e bakın) Freud, bu rüyayı "Rüyaların Yorumu"nda tekrar anlatırken bazı değişiklikler yapmıştır:

Üzerimde çok az giysi vardı ve merdivenden, zemin kattan bir üst kata çıkıyordum. Her defasında üç basamak çıkıyordum ve çevikliğimden zevk alıyordum. Aniden bir hizmetçinin merdivenden aşağı indiğini gördüm - *bana doğru geliyordu*. Çok utantım ve acele etmek istedim, bu anda ketlenmiş olma duygusu beni sardı: Merdivenlere yapıştım kaldım, yerimden hareket edemiyordum (1900a, 238, italikleri ben ekledim).

Freud burada yaptığı çıkarma ve değişikliklerle, rüyasındaki cinsellikle ilgili unsurları ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Freud'un erotik bir heyecan duyduğunu gösteren ifadelerin çıkarılmasının yanı sıra merdivenlerdeki kadının yönünün değiştirilmiş olması da rüyanın içerdiği cinsel anlamı yok etmeye yaramıştır, bir kadının arkadan geldiğini farkedip şaşırmak, bir kadının merdivenlerden indiğini görmeye oranla, aktif bir eş tarafından taciz edilmeyi daha çok hatırlatmaktadır. Freud'un bu rüyada yaptığı düzeltme, kendisi bunun çocukluğunda hizmetçiyle yaşadığı bir olay olduğunu öğrendikten sonra gerçekleşmiştir (bkz. 1.3.1 ve 3.1.3). Bu hizmetçi o dönemde Freud'a cinsel konularda öğretmenlik yapmıştır (1950a, 220; karşılaştıır, 1900a, 247f.). Bu rüyayı Fliess'e bildirdiğimde, o hizmetçinin varlığını unutmuş haldedir. Freud'un bilinçaltı ona, çocukken taciz edildiği gerçeğini hatırlatmak için bu rüyayı kullanmıştır.

1897 Haziran'ının başlarında, Whitsun tatilinde Freud ailesini Ausee'ye götürmüş ve orada iyice dinlenmeyi planlamıştı "çünkü hiç çalışmak istemiyorum" (1950a, 206, 31 Mayıs 1897). Freud'un entellektüel felci bu tatil esnasında ya da bundan çok kısa bir süre sonra başladı ve taciz kuramından vazgeçene kadar da bitmedi. 31 Mayıs'a kadar "ahlâkın kaynağını bulmak üzere olduğundan" emindi. "Böylece her şey bir beklenti içinde büyüyor ve bana büyük bir zevk veriyor" (age.). Ama üç hafta sonra Fliess'e şöyle yazmıştı: "Daha önce hiç, şu an içinde bulunduğum entellektüel felç büyüüne benzer bir şey hayal etmemiştim. Yazdığım her satır bana işkence gibi geliyor... Lâf arasında, bir süredir bir tür nevrotik deneyim yaşamaktayım; bilincin anlayamayacağı garip haller içindeyim - puslu düşünceler ve muğlak şüp-

heler, şurada burada bir ışık ışını... şu anda bir koza içinde olduğumu düşünüyorum. Bundan nasıl bir yaratığın çıkacağını Allah bilir (age., 210f, 12 Haziran, 1897).

7 Temmuz'da, yaşadığı entellektüel felcin nedeninden hâlâ emin değildi: "Bana ne olduğunu hâlâ bilmiyorum. Kendi nevrozumun en derin yerlerinden gelen bir şey nevrozları anlama yolunda ilerlememi engelledi ve sen de bir biçimde bu işe karıştın. Benim yazma yeteneksizliğim bizim ilişkimizi engellemeyi amaçlıyor sanki. Buna dair herhangi bir kanıtım yok, ama çok belirsiz duygulara sahibim (age., 212, 7 Temmuz 1897).

Freud'un "yazma yeteneksizliği" sadece bir kelime oyunu değil, bir psikomotor bozukluktur. Çünkü Jones yayımlanmamış olan 18 Haziran tarihli bir mektupta yazma konusunda yaşadığı sıkıntının "gerçekten patolojik" olduğunu yazdığını söylemektedir (1953, I, 235). Bundan altı hafta sonra, kendi el yazısının "tekrar insani bir hayal aldığını" yazmıştır (1950a, 214, 18 Ağustos 1897). Nevrozlar konusundaki çalışması onu yine kendi nevrozunun duvarına getirmiştir. Sadece "tarafsız" bir alanda, yani rüya kuramında, hâlâ kendisinden emindir. "Bana en sağlam iş rüyaların açıklamasıymış gibi geliyor; bu konuda çok büyük ve zorlu bulmacalar var" (age., 212, 7 Temmuz 1897).

Freud, 13 Ağustos'ta, en sevdiği dinlenme yeri olan Aussee'de Fliess ile gerçekleştireceği buluşmayı iptal etti. Şöyle bir açıklama yaptı:

İçimde birşeyler mayalanıyor, ama şu anda hazır bir şeyim yok. Psikolojiden son derece memnunum, nevrozlarla ilgili büyük şüphelerimden dolayı çok acı çekiyorum, çok tembelim ve duygu ve düşüncelerimdeki karmaşadan daha iyisini elde etmek için hiçbir şey yapmadım; bu mesele İtalya'yı beklemeli. Kısa bir süre için oldukça neşeliydim, ama bu aralar yine sıkıntılıyım. Şu anda *en çok uğraştığım hastam, kendimim*. Çalışmaktan dolayı daha da yoğunlaşmış bulunan küçük *histerim* biraz daha ilerledi. Geri kalanı gitmiyor (ilerlemiyor). Ruh halimin ilk nedeni bu. *Bu analiz, diğerlerinin hepsinden daha zor*. Şimdiye kadar öğrendiklerimi yazma ve aktarma gücümü felç eden şey de bu. Ama bunun yapılması gerektiğini ve çalışmamda önemli bir aşama olduğunu düşünüyorum (age., 213, 14 Ağustos 1897, italikler tarafımdan eklenmiştir).

İtaliklerle belirtilen bölümler, Freud'un kendine uyguladığı analizin ilk kez yayımlanmış yerleridir. Ama 2 Mayıs tarihli ve daha önce ya-

yımlanmamış olan bir mektupta şunları yazmıştır: “Ancak bilinçdışı alanında çalışma yaparak iyileşebilirim. Sadece bilinçli çabalar ile başarılı olamıyorum.” Jones’a göre, bu cümle Freud’un, kişisel bir analiz yapması gerektiğini farkettiğini gösteren ilk ipucudur (Jones, 1953, I, 325). Başka bir yerde de Jones, Freud’un 1897 Temmuz ayının ortalarında babasının mezar taşı için birşeyler yapmak zorunda olduğundan söz eder. Bu, Freud’un tam da kendi analizine başlayacağı dönemdir (age., 334). Bunun bir raslantı olup olmadığı ancak Fliess’le olan mektuplaşmalarının tamamı yayımlandığında ortaya çıkacaktır.

Freud, imkânsız olanla uğraşmaya cesaret etmiştir: Kendi nevrotik semptomlarını histeri olarak yorumlamaya başlamıştır. Bir başka deyişle bunları gerçek bir nevrozun işaretleri olarak yorumlamayı bırakmış (yukarıda 1.1.2.2’ye bakınız) ve savunmacı bir nevrozun, yani çocuklukta yaşadığı bir tacizin belirtileri olarak ele almıştır. Entellektüel felcine neden olan şey, belirli çocukluk deneyimlerini hatırlaması mıydı? İlk bakıcılarının kendisine karşı gösterdiği yanlış davranışları mı ortaya çıkarmıştı? Acaba yaşadığı felç, babasının cenazesinden sonra gördüğü ve ona, daha ileriye bakmama uyarısında bulunan rüyada sembolik bir şekilde görülen bir ebeveyn tabusunun mu sonucuydu?

Ağustos ayının sonunda Freud İtalya’ya gitti. Bu yolculukta ona kimin eşlik ettiği belli değildir. 18 Ağustos’ta Fliess’e yazdığı mektupta Martha’nın büyük bir sabırsızlıkla bu yolculuğu beklediğini söylüyordu (1950a, 214). Ama Jones’a göre bu yolculukta Freud’a kardeşi Alexander ve Freud’un derslerine girip gittikçe onun kuramlarına bağlanan ve Berlinli bir öğrenci olan Dr. Grattl eşlik etmişti (1950a, 213, 7 Temmuz 1897). Muhtemelen yolculuğa Martha ile başlamıştı -25 Ağustos ile 1 Eylül arasında Fliess’e adresi olarak Viyana’yı vermişti- ve kardeşi ile meslektaşıyla devam etmişti. 20 Eylül’e kadar süren bu yolculuk onları birçok yerin yanı sıra Orvieto’ya da götürmüştü.

Bu bağlamda Freud’un Orvieto’ya yaptığı seyahat özellikle çok önemlidir, çünkü Freud Signorelli’nin katedraldeki frestlerinden çok etkilenmiş; Orvieto’daki “Kıyamet”in “şimdiye kadar gördüğü en iyi kıyamet resmi” olduğunu söylemiştir (1950a, 264, 22 Eylül 1898). Yazdığı kısa bir makalede (1898b) ve “Günlük Yaşamın Psikopatolojisi”nde (1901b) onu bu frekslere çeken şeyin “ölüm ve cinsellik” konusu olduğunu açıklamıştır:

"Konunun kendisinin, düşünce dizileri ile de yakından bağlantılı olduğunu... kabul etmeliyiz. Onlara gösterilen ilginin yoğunluğuna karşın, bu düşünceler, belirli bir ruhsal (psşik) etken tarafından işlenmekten ve onları bilinçli hale gelmekten alıkoyan bir direniş ile karşılaşmaktadır. "Ölüm ve cinsellik" konusu zamanında, bunun gerçekten doğru olduğunu gösteren ve kendi araştırmalarımın elde ettiğim çok sayıda delil bulunmaktadır (1898b, 293f.).

Acaba Freud, Signorelli'nin Orvieto'daki yağlı boyalarının da etkisinde kalarak, babasının tabusunu tekrar hatırlamış olabilir mi? Taciz kuramından vazgeçmeye acaba Orvieto'da mı karar vermişti? Ölüm ve cinsellik, Freud'un ömrü boyunca uğraşacağı ve bundan yirmi yıl sonra insanın iki genel içgüdüğü olduğunu söyleceği iki ana temadır. Freud'u taciz kuramını reddetmeye iten acaba bu iki konu muydu?

1.2.4 TACİZ KURAMINDAN VAZGEÇME

21 Eylül 1897'de, İtalya'dan dönüşlerinden bir gün sonra Freud, bütün biyografların (hayat öyküsü yazarlarının) büyük bir kuramsal dönüşümün açık bir kanıtı olarak gördüğü ve psikoanaliz kuramına yol açan sözünden dönme (geri alma) mektubunu yazmıştır. Bu mektubun uzun bir bölümünü buraya aldım ve daha anlaşılır olmasını sağlamak için içindeki temel savları numaralandırdım:

İşte yine buradayım -dün döndüm- kendimi dinlenmiş, neşeli, yoksullaşmış hissediyorum; şu sıralar yapacak bir işim yok; tekrar yerleşir yerleşmez sana yazıyorum. Sana hemen, geçtiğimiz aylarda içime doğmakta olan büyük sırrı anlatabayım. Artık *neurotic*ama inanmıyorum. Bir açıklama yapmadan bunu anlamak zor; sana söylediklerimi sen güvenilir buldun. Bu nedenle en başından başlayarak *neurotic*ayı reddetme nedenlerimin nasıl belirlediğini anlatabayım [1.1]. İlk etkenler grubu, analizimi bir sonuca vardırma çabalarımın sürekli olarak hayal kırıklığı yaratması, [1.2] bir süre için benim en eğilimli hastalarım gibi görünen insanların kaçması, [1.3] çok güvendiğim tam bir başarıya bir türlü ulaşamamam ve [1.4] kısmi başarılarımı başka, sıradan yollarla açıklayabilme olanağımdı [2.2]. Ayrıca her vakada (buna ben de dahilim) babanın sapıklıktan dolayı suçlanması ve [2.3] aynı koşulun uygulanabileceği bir yerde histerinin beklenmedik bir sıklıkta görülmesi gibi [2.2] şaşırtıcı şeyler de vardı. Oysa ço-

cuklara yönelik sapıkça davranışların bu kadar yaygın olduğu düşüncesi pek güvenilir değildi. (Hastalık ancak, olaylar biriktiğinde ve savunmayı zayıflatan faktörlerden biri varolduğunda ortaya çıkabildiğinden, sapıklık, histeriden çok daha sık olarak görülmek zorunda olacaktı.) [3] Üçüncü olarak, bilinçaltında gerçekliğe dair herhangi bir işaret bulunmadığını farketmiştim, yani gerçek olanla duygusal olarak yüklü kurgu arasında bir ayırım yapmak imkânsızdı. (Bu durum, cinsel fantazinin düzenli olarak anababa temasını kullanması olasılığına açık kapı bırakmaktadır.) [4] Dördüncü olarak, en derin (yaralayıcı) psikozlarda bile bilinçdışı hafıza zuhur etmemekte, çocukluk deneyimleri en karmaşık hallerinde bile açığa çıkmamaktadır. Bilinçdışının, bilincin direncini asla yenemediği görüldüğü zaman, tedavi esnasında, bunun tam aksi bir sürecin, bilinci bilinçdışına tamamen hakim olacağı ölçüde gerçekleşmesi beklentisinin de terk edilmesi gerekmektedir.

Şimdiye kadar, terk etmeye hazır olduğum şu iki şeyden etkilenmiştim [5.1]: Bir nevrozun bütünüyle çözülmesi ve [5.2] nevrozun çocukluktaki etyolojisinin çok iyi anlaşılması. Ama şu anda nerede bulunduğumu bilmiyorum çünkü [5.3] bastırmayı ve onun güçler oyununu kuramsal olarak anlayabilmiş değilim. İnsanı tekrar çocukluğa fırlatan fantazilere yol açan şeyin daha sonra yaşanan deneyimler olduğu da tartışmalı; bu durumda [5.5] kalıtsal eğilim (hastalığa kapılma eğilimi) faktörü tekrar bir etki alanı kazanmaktadır. Oysa ben nevrozu tamamen açıklayabilmek için bu faktörü çıkarmayı kendime iş edinmiştim.

Eğer bunalımda veya bitkin olsaydım ve zihnim karmakarışık olsaydı, bu gibi şüpheler zayıflık işareti olarak görülebilirdi [6.1]. Ama bunun tamamen tersi olan bir halde olduğuma göre, bunların dürtü ve etkili zihinsel çabaların sonucu olduğunu kabullenmeliyim. Ayrıca bu kadar ilerledikten (konunun içine girdikten) sonra, hâlâ böyle bir eleştiri yapabildiğim için kendimle gurur duyuyorum. Acaba bu şüpheler, daha ileri düzeydeki bilgilere varan yolda, sadece bir ara olabilir mi?

[6.2] Durum sanki böyle gerektiriyorken kendimi hiç de rezil olmuş gibi hissetmemem garip. Tabii ki bunu Dan'da anlatmayacağım veya Filistin topraklarındaki Askalon'da yayımlamayacağım. Bu sadece senle benim arasında kalacak. [6.3] Bir yenilgiden çok bir zafer duygusu yaşıyorum (ki bu doğru olmayabilir)...

Hamlet'in olgunlukla ilgili ifadesini değiştiriyorum - neşeli olmak yeterli. [6.5] Çok tedirgin olabiliriz. Sonsuza dek ünlü olma ümidi o kadar tatlıydı ki; belli bir servete, tam bir bağımsızlığa, seyahat olanağına ve çocukları, benim gençliğimi

mahveden endişelerden kurtarabilmek ümidi de öyle. Bütün bunlar histerinin başarılı olup olmamasına bağlıydı [6.6]. Şimdi tekrar sakin ve alçakgönüllü olup, endişelenmeye ve tasarruf etmeye devam edebilirim. Aklıma, derlememdeki bir hikaye geliyor: "Rebekka, şimdi gelinliğini çıkarabilirsin, artık bir Kalle değilsin..."

Eklemem gereken başka bir şey daha var [6.7]. Bu genel çöküşte sadece psikoloji eski değerinden bir şey kaybetmedi [7]. Rüyalar konusu hala emin bir şekilde yerinde duruyor, metapsikolojiyle ilgili esaslarım benim hesaplarımın da ötesine geçti. Örneğin, insanın rüya-yorumu yaparak hayatını kazanamaması çok yazık... (1950a, 215ff, sayılar tarafımdan eklenmiştir; Almanca'dan kısmen çevrilmiştir).

Eğer Freud'un sözünden dönme nedenlerine (1.1'den 4'e) daha yakından bakarsak, (onu kişisel olarak ilgilendiren biri olan [2.2.] hariç) hepsinin hiç de akla yakın olmadığını görürüz. 1.1'le bağlantılı olarak, Freud'un sadece iki ya da üç aydır kendini analiz etmekte olduğu ve hastaları konusunda da asla çok hızlı bir "sonuca" güvenmediği hatırlanmalıdır. Öyleyse neden, aynı zamanda çok zor olarak gördüğü kendi analizi konusunda cesaretini bu kadar çabuk kaybetti? 1.2'deki gönderme muhtemelen, analizinin sona erdiğini 16 Mayıs tarihli mektupla Fliess'e bildirdiği bankerle ilgilidir. O mektupta başarısızlığından kendisinin sorumlu olduğunu çünkü "konuyla ilgili tüm faktörleri henüz bilmediğini" söylüyordu. Böyle bir sonucu beklediğine göre "o kadar çok güvendiği tam bir başarıya ulaşamamanın" bu kadar ani bir umutsuzluğa (çaresizliğe) yol açmasının nedeni nedir? Geçmişte bu tür başarısızlıklar kuramlarını terk etmesine asla yol açmamış, aksine karşısına çıkan engeller onu hep eski (taciz) kuramının çerçevesinde yeni açıklamalar aramaya teşvik etmiştir. Ayrıca terapötik başarıları açıklamak için "diğer, sıradan yolların kullanılması" [1.4] ile neyi kastetmektedir? Acaba kendi psikanalitik yönteminin yetersiz olduğunu mu göstermek istemiştir?

2. maddenin altında sıralanan, taciz kuramını reddetme nedenleri bence çok daha önemlidir. Bütün histerik hastaların babalarının "sapık" olması gerektiği varsayımı (2.1), doğrulanması son derece güç bir iddiaydı. Buna karşın Freud kuramını çoktan, çocuğun hayatındaki diğer birincil bakıcıları (anne, hemşire, amca, akran vb.) da tacizciler grubuna dahil edecek kadar genişletmiş bulunuyordu, bu nedenle buradaki itirazı tamamen geçerli değildi (sayfa 45'e bakınız). Daha önce de belirttiğim üzere 2.2 maddesi bana Freud'un taciz kuramının reddetmesinin gerçek nedeniymiş gibi geliyor. İtaliklerle belirttiğim bölüm, Fliess mek-

tuplarının 1950 baskısında bulunmuyor - bunlar 1975 baskısında eklenmiştir. Öyleyse, aralarında Freud'un kızı Anna'nın da bulunduğu editörler, Freud'un ölümünden sonra bile Jacob'un tabusuna uyuyorlardı. Çünkü Freud kendi analizindeki en önemli olayla karşı karşıya kalmıştı: Kendi nevrotik semptomlarından dolayı babasını suçlamak zorunda kalacağı bir noktaya gelmişti; yapacağı daha derin araştırmalar onu Jacob'un kendi "tarih öncesi"ne götürecekti. Ama Jacob ona, çok dramatik bir biçimde "gözlerini kapatmayı" emretmişti.

Taciz kuramını reddetmeden önce veya reddettikten sonra, Freud, histerinin sıklığını, o dönemin patojenik ve baskıcı cinsel ahlâkıyla açıklamakta bir güçlük çekmemişti. Öyleyse neden bu sıklık, taciz kuramından vazgeçmesinin bir nedeni (2.3) olsun ki? Bilinçdışı alanda gerçek ve kurguyu ayırt etmenin imkânsız olduğunu fark etmek (3) de, Freud'un bastırmayla ilgili eski görüşleriyle çatışma halinde değildi; o zaman, fantazilerin altındaki deneyimleri hep gün ışığına çıkarabilmişti (bu fantaziler, travmatik olayı perdeleyen "paravan" hatıralardı). 4. Maddeyle bağlantılı olarak, bu sonuç, bu tür nevrozun tedavi edilemez olduğu iddiasına yol açıyordu. Çünkü terapist, bilinçdışı süreçleri bilince çıkarmayı başaramıyorsa, hastaya gerçekten yardım edilemez, çünkü o gerçeği kurgusal olandan ayıramaz ve bilinçdışı, kendiliğinden bilince ulaşamaz. Ama Freud, hastanın direnç mekanizmalarını eski yaklaşımı ile aşabilmişken ve bilinçdışı süreçleri bilince çıkarırken bu yaklaşımları kullanmışken, nasıl olup da eski çalışmalar hakkında bu kadar olumsuz bir sonuca vardı?

Freud, taciz kuramını reddetmesinin tüm sonuçlarının farkındaydı. Çocukların anababaları tarafından taciz edilmelerinin - ya da yanıltılmalarının etkilerini gün ışığına çıkarma girişimini terk etmek "nev-roza tam bir çözüm" getirme çabasını terk etmekle eşitti (5.1) Kuramı reddetmesinden sonra, çocukluk deneyimlerini artık nevrozun gerçek nedeni olarak göremediğinden (5.2), nedensel etkenler sorunu tekrar ortaya çıkmıştı. "Kişiyi tekrar çocukluğuna döndüren fantazilere" neden olan sonraki deneyimler de, erken çocukluk dönemindekiler kadar travmatik olabiliyordu (5.4). Freud fantazi kuramında böyle diyecekti (özellikle bkz. 1899a ve aşağıda 1.3.1).

Üstelik daha önce, nevrotik semptomların da sebebinin erken çocukluk döneminden yaşanan taciz olayları olduğunu düşünürken şimdi

tekrar, bu semptomların oluşumunda kalıtsal faktörlerin önemli bir rol oynadığını söylemek zorunda kalıyordu.

Sözünden döndüğü için utanma duygusundan hâlâ çok uzakta olan (6.2) Freud, bir zafer duygusu yaşıyordu ve "dürüst ve etkili entellektüel çabasından" dolayı guur duyuyordu." (6.2) Ama bu duygunun yerinde olmayabileceğini de ekliyordu; bu nedenle" bunu Dan'da anlatmayacak, Filistinlilerin toprakları olan Askalon'da yayımlamayacaktı. "Bence, bu tür pişmanlık ve zafer duyguları tüm tavizlerde görülür. Kişi, birbiriyle çatışan iki amacını, her ikisini de budayarak uzlaştırmaya çalıştığında, bir sonuca ulaşarak sevinir, ama başlangıçtaki hedeflerini de terk ettiği için hayal kırıklığı yaşar. Freud'un "saf" doktrini ona sonsuz ün ve servet de vaat ediyordu (6.5); oysa o doktrinin sulandırılmış halinin ona pek bir şey kazandırma ihtimali yoktu (6.6). Schur'a göre (1972, 191) Rebecca esprisinin anlamı gayet açıktı: "Artık düşün bitti - gelinliğini çıkar" (bkz. aşağıda 3.1.11). Freud kendisini düşününde aldatılan (aldatılarak düşününden çıkarılan) bir gelin gibi hissediyordu! Değerler açısından "genel bir çöküş" yaşamıştı (6.7), şimdi de yeni önceliklerin belirlenmesi gerekiyordu.

Freud, hakkında çok az fikir sahip olduğu bu taciz kuramının bir gün ün yapmasına ve ona oldukça iyi bir refah sağlamasına yol alacağını hiç düşünmemiş olmalı. Kendisi ya da Fliess, eski yaklaşımlarını reddetmek için ileri sürdüğü savların sahte olduğunu fark etmiş miydi? Freud kendi amaçlarından ((5.1): nevroza bir çözüm bulmaktan, (5.2) etyolojisini çocuklukta aramaktan (5.3) bastırma mekanizmasını kuramsal olarak açıklamaktan) vazgeçmişti; temel pozisyonunu (5.5: kalıtsal eğilim faktörünün reddedilmesini ve 5.4: sonraki deneyimlerin psikik travmalara yol açamayacağı iddasını) terk etmişti ve sonsuz üne kavuşma yolunun kendisine tamamen kapandığını (6.5, 6.6) düşünüyordu ve bütün bunları, eski görüşleriyle ilgili tek bir sağlam sav ortaya koymaksızın yapıyordu. Bütün bunlar, terkettiği kurama bir biçimde değer vermekte olduğunu göstermektedir. Yoksa kendisi de, taciz kuramını terk etmesinin akıl dışı bir davranış olduğunun ve bilinçaltı tarafından yönlendirilmesine izin vermekte olduğunun farkında mıydı?

Rüyalarla ilgili görüşleri (7) hâlâ duruyordu, 1895 yılında hazırladığı "Proje"sindeki ve Fliess'e mektuplarıyla birlikte yolladığı müsveddelerdeki fikirleri anlamakta kullandığı metapsikoloji de öyle. Gerçek

nevrozlarla ilgili cinsel kuramı da değiştirmediğini söyleyebilirim (bkz. Yukarıda 1.1.2.2). Bu nedenle vazgeçtiği tek şey taciz kuramıydı. Gördüğümüz üzere bunu da tam, kendi analizi onu, babasını bir tacizci ve sapık olarak suçlamaya ittiği sırada yapmıştı.

1.3 Krizden Sonra

(1897 Kışı - 1899 Ağustos'u)

1.3.1 TACİZ KURAMINDAN ÖDİP KURAMINA

Freud, taciz kuramından vazgeçtiğini bildirdiği hafta Fliess'i Berlin'de ziyaret etti ve 26-29 Eylül 1897 arasında orada kaldı. Bu, talihsiz bir olaydır, çünkü Freud, fikirlerini mektuplarda yorumlamaya devam etseydi, bu gelişimin arka planı hakkında daha net bir fikir sahibi olabilirdik. Ekim'in 3'ünde tekrar, kendi analizinin en son sonuçlarını yazmaya başladı. Anlattığına göre rüyalarını yorumlayarak bayağı ilerleme kaydediyordu. O sırada ve onu takip eden birkaç hafta boyunca, Freiberg'de geçirdiği çocukluğu hakkında birçok rüya gördüğü açıktır. Ne yazık ki bu rüyalarda çok üstün körü bir biçimde söz etmiştir:

Kendi durumunda babamın hiç aktif rol oynamadığını, ama benim ona kendi analojimi (benzerliğimi) yansıttığımı, benim "birincil (esas) yaratıcımın" irkin, yaşlı ama akıllı bir kadın olduğunu, onun bana Tanrı ve cennem hakkında birçok şey anlattığını ve kendi yetenekleri hakkında bana çok şey öğrettiğini; daha sonra (iki ilâ iki buçuk yaşları arasında) kadın bakıcıma karşı libidomon uyandığını; bu olayın Leipzig'den Viyana'ya yapılan bir yolculukta, geceyi beraber geçirdiğimiz sırada muhtemelen onu çıplak görme fırsatını yakaladığımda gerçekleştiğini ve bir yaşındaki kardeşime karşı (kendisi, birkaç ay içinde öldü) hastalıklı, duygular beslediğimi ve onu ölümünün içinde bir suçluluk tohumu bıraktığını söyleyebilirim. Bir ve iki yaşlarım arasındaki suç ortağımın benden bir yaş büyük olan ve şu anda Manchester'da ya-

şayan bir yeğenim (erkek) olduğunu; ben on dört yaşındayken bizi Viyana'da ziyaret ettiğini söyleyebilirim. Bizden bir yaş daha küçük olan kız yeğenime sık sık çok kötü davranırdık. Küçük kardeşim ve erkek yeğenim arkadaşlıklarındaki nörotik tarafı ve bu arkadaşların derinliğini fark etmişti. Yolculuk etme konusundaki endişelerimi sen de tüm çıplaklığıyla gördün.

Bütün bunların temelinde yatan sahnelere hâlâ ulaşabilmiş değilim. Bunlar ortaya çıkarsa ve ben, kendi histerimi analiz etmeyi başarırsam, bana, o kadar küçük bir yaşta yaşama ve hayatta kalma yollarını öğreten o yaşlı kadının anısına teşekkür etmem gerekecektir. Eski düşkünlüğün nasıl tekrar ortaya çıkışını görüyorsan (1950a, 219f. 3 Ekim 1897).

Bu rüyalara ve onların içeriğini gerçeklik açısından incelemeye devam edeceğim (aşağıdaki 3. Bölüm'e bakın). Burada, Freud'un bakıcısı kadınla ilgili anılarıyla tüm göstermek istediğim, taciz kuramından vazgeçişinin bu rüyaların yorumlanışına nasıl bir etkiyle bulunduğu. Freud, mektubunu yazdığı sırada, kendisine "birincil (ilk) yaratıcı" dediği bu bakıcı kadının gerçekten var olup olmadığını, Mayıs ayında merdiven rüyasında bildiğinden daha fazla bilmiyordu. Mektuba bir gün sonra eklenen bir notta, Freud, 3 Ekim gecesi bakıcı kadın hakkında bir başka rüya gördüğünü bildiriyordu:

O benim cinsel konulardaki öğretmenimdi, hantal olduğum ve bir şey yapmadığım için beni azarlardı (nevrotik iktidarsızlıklarda da hep bu durum görülür: Okuldaki yetersizliğin yarattığı kaygı bu şekilde cinsel yönden de pekiştirilir). Rüyada bir domuza ait olduğunu düşündüğüm bir hayvan kafatası gördüm. Oysa bu kafatası, senin benimle ilgili olarak iki yıl önce belirttiğin bir istekle bağlantılıydı: Bir zamanlar Goethe'nin de yaptığı gibi, benim de aydınlanmak için Lido'da bir kafatası bulmamı arzulamıştın. Ama bulamamıştım. Bu nedenle, rüyadan gördüğüm biraz Schafskopf [kelime anlamı "koyun başı"; mecazi anlamı "mankafa". A.P.] idi. Rüyanın tamamı, benim şu an bir terapist olarak yaşadığım yararsızlıkla ilgili göndermelerle dolu. Belki de, histerinin tedavi edilemezliği ile ilgili inancımın kaynağı burada aranmalı. Kadın rüyamda beni, daha önce içinde kendisinin yıkandığı kırmızı bir suda yıkadı... ve onu vermek üzere beni "Zehnerler" (on - Kreuzer parçaları) çalmaya teşvik etti. İlk gümüş Zehnerleri, rüyamda Martha'nın ev işleri için ayırdığı on florinlik banknotların tepesine uzun bir bağlantı (çağırışım) zinciri bağlamaktadır. Rüyanın tamamını "kötü muamele" olarak yorumlanabilir. Tıpkı yaşlı kadının, bana gös-

terdiği kötü muamele karşılığında davranmak için para alıyorum (age, 220f. 4 Ekim 1897).

Freud, bu rüyasını açıkladıktan sonra bile, "cinsel konulardaki kadın öğretimi"nin kim olabileceği konusunda en ufak bir şüphe dahi duymamıştı, çünkü mektubun sonuna şunları yazmıştı: "Acımasız bir eleştirmen tüm bunların, geçmiş tarafından belirlenmediğini, aksine geçmişte yansıtılan bir fantazi olduğunu söyleyebilir. *Experimenta crucis* bu eleştiriyi haksız çıkarırdı. Kızıl su, bu tür bir meseledir. Bütün hastalar, kendi bilgilerine olduğu kadar deneyimlerine de yabancı olan bu korkunç sapık ayrıntıları nereden çıkartıyorlar?" (age.).

Bu aslında geçmişe yansıtılan bir fantazi değil, Freud'un yetişkinlik hayatını etkileyen, çocuklukta yaşamış hakiki bir olaydı. Bundan birkaç gün sonra, bunun doğru olduğunu annesinden öğrendi:

Anneme, hemşiremi hatırlayıp hatırlamadığını sordum "Tabii" dedi "yaşlıca bir kadındı, çok zekiydi. Seni sürekli kiliseye götürürdü. Sen de eve geldiğinde bize vaaz verir, Tanrının, kendi işlerini nasıl yürüttüğünü anlatırdın. Ben Anna'yı doğurmak üzere yataktayken, (Anna Freud'tan iki buçuk yaş daha küçüktü), onun hırslı olduğu ortaya çıktı. Sana verilen tüm parlak Kreuzerler, Zehnerler ve oyuncaklar onun eşyaları arasından çıktı. Kardeşin Philipp polisi getirmek için gitti ve on ay hapis cezası aldı." Bunların, benim rüya yorumumdan çıkardığım sonuçları nasıl doğruladığını görüyorsun (age., 221f. 15 Ekim 1897).

Freud'un annesi aslında, Freud'un bir süre önce terk ettiği taciz kuramını onaylamaktaydı; çünkü, rüyasının gerçek olaylara dayandığını söyleyerek, rüyanın diğer bölümlerinin de fantazi olmayabileceğini göstermekteydi - ama, ya Freud bunlar (kırmızı su, cinsel konularda kadın öğretmenlik) hakkında bir şey sormadığı için ya da başka bir nedenle bunları doğrulamamıştı, çünkü o da bu konularda bir şey bilmiyordu. Fliess'e yazdığı mektupta Freud ayrıntılara girmemişti, sadece yaptığını düşündüğü bir hatadan söz etmişti "Olası bir hatayı kolayca açıklayabildim. Sana, benim Zehnerler çalmamı ve ona vermemi sağladığını yazmıştım. Rüya, bu işi kendisinin yaptığını gösteriyor. Çünkü rüya görüntüsü, bir doktorun annesinden para aldığımin hatırasıydı, yani yanlıştı. Bu rüyada yaşlı kadın benim yerimi almıştı, doktorun annesi de benim annemdi.

Ayrıca yaşlı kadının bir hırsız olduğunun ve rüya yorumunun da yanlış olduğunu fark etmekten çok uzaktım (age., 222 15 Ekim 1897).

Freud bu yorumda kendisi için daha önemli bakıcı kadın tarafından cinsel yönden "taciz edilme" meselesini açıkça izah etmemiştir. Düzeltmek istediği hata - parayı kendisinin mi, yoksa bakıcının mı çaldığı bana nispeten önemsiz gibi geliyor. Freud çocukken cinsel yönden taciz edildiğinin rüyasını görmüştü; rüyasını bu biçimde yorumlamak yerine, ikinci derece önem taşıyan ayrıntılar üzerinde durmuştur.

Freud tesadüfen, bu rüya hatırasının onaylanışını, vazgeçme mektubundan delil olarak sunduğu savlardan birinin (yani bilinçaltında kurgusal olarak gerçeği ayırt etmenin imkânsız olduğu savının) yalanlanması biçiminde de düşünebilirdi. (Madde 3. Bkz. s. 51). Varolmayan "gerçeklik işareti" annesinden gelmişti. ✓

Freud mektubuna, hem rüyasında, hem de uyanırken hatırladığı için kendisini çok etkileyen bir sahneyi anlatarak devam eder. Bu hatıra, o rüyanın kendisine, hayatının daha sonraki bir aşamasında anlatılan bir olay değil de, gerçekten çocukluğunda yaşadığı ve bastırdığı bir olay olduğunun delilini sağlamıştır:

Eğer kadın bu kadar aniden ortadan kaybolduysa, kendi kendime, o olayın bir izleniminin içimde kalmış olması gerektiğini söyledim. Bu izlenim şimdi neredeydi? Daha sonra aklıma, son yirmi beş yıldır [on iki yaşından beri - M.K.) zaman zaman bilinçli hafızama gelen ama bir anlam veremediğim bir sahne geldi. Hüngür hüngür ağlıyordum, çünkü annemi bulamıyordum. Kardeşim Philip (benden yirmi yaş daha küçüktür) benim için bir dolap (kasten) açtı, annemin orada da olmadığını görünce daha fazla ağlamaya başladım; ta ki annem, ince ve güzel görünerek, kapıdan gelene kadar. Bu ne anlama gelebilir? Annemin içinde olmadığını ve kapağı açmamanın beni sakın tutacağını bilirken kardeşim neden dolabın kapağını açmış olabilir ki? Şimdi anlıyorum. Dolabı açması için ona ben yalvarmış olmalıyım. Annemi bulamayınca, kısa bir süre önce ortadan kaybolan bakıcım gibi, onunda kaybolmasından korkmuş olmalıyım. Yaşlı kadının hapse atıldığını ya da "içeri takıldığını" [eingekastelt] duymuş olmalıyım, çünkü şu anda altmış üç yaşında olan kardeşim Philipp, bu tür komik ifadeler kullanmaktan çok hoşlanıyordu, hâlâ da hoşlanır. Ona yönelmen, o bakıcımın kayboluşunda onun rolünün farkında olduğunu açıkça gösteriyor (age, 222f. 15 Ekim 1897).

Bir başka bölümde, bu olayı bir başka taciz vakası olarak ele almakta ne kadar haklı olduğumuzu inceleyeceğiz. Bu taciz olayından başrolde küçük Sigmund değil, annesi Amali ve üvey kardeşi Philipp yer almaktadır (bkz. Aşağıda 3.1.6). Burada, bunun, daha sonra duyulan bir öykü değil de kendisinin yaşadığı bir olay olduğunu iddia eden Freud ile aynı fikirde olabileceğimizi vurgulamak istiyorum.

Kendi vakamda (durumumda) da anneye duyulan aşk ve babaya duyulan kıskançlık buldum. Artık bunun erken çocuklukta görülen genel bir fenomen olduğunu düşünüyorum. Ama bu durum, daha sonra histerik olan çocuklarda her zaman bu kadar erken ortaya çıkmamaktadır. Eğer hal böyle ise, Ödip Kompleksi'nin kavrayıcı gücü, öykünün öngördüğü amansız kadere gösterilen tüm rasyonel itirazlara rağmen, anlaşılır hale gelmektedir. Böylece daha sonraki kader dramalarımın neden başarısız olduğu da anlaşılabilir. Ama bu Yunan efsanesi herkesin fark ettiği, çünkü kendi içinde izlerini yakaladığı bir zorunluluğu yakalamaktadır. Tüm izleyiciler, bir zamanlar tomurcuklanan bir Ödip'ti, rüyalarda tatmin edilen bu duygu gerçek hayatta canlandırıldığı zaman kişinin çocukluk dönemini şimdiki durumundan ayıran bastırmanın tüm gücüyle herkesi korkuyla çekilmeye zorluyordu (age., 223 f. 15 Ekim 1897).

Ödip kuramının, taciz kuramının tersyüz edilmiş hali olduğu açıktır. Freud'a göre herkes bir zamanlar annesine aşık olmuş ve babasını öldürmek istemiştir. Anne ve baba bu gibi arzuların pasif nesnelere dönüştürülmüştür, artık aktif tacizciler değildirler. Bu nedenle kendi Ödip kompleksini açıkça itiraf edebilmiştir. Eğer taciz kuramını savunmaya devam etseydi, anababasının, onda "sapık" duygular uyandırmak için neler yaptığını sormak zorunda kalacaktı.

Freud, bu Yunan efsanesini kuramının temeline yerleştirdiğinde, öyküyü iyi hatırlayamaz, bu nedenle, birkaç ay sonra 15 Mart 1898'de, "Rüyaların Yorumlanması"nı yazarken, Fliess'e, Ödip efsanesi hakkında daha fazla okuması gerektiğini, ama ne okuması gerektiğini bilmediğini söylemiştir (age 248). Ama "Rüyaların Yorumlanması"nı bitirdiğinde, bu efsaneyi oldukça iyi biliyor olduğunu kabul edebiliriz. Ne de olsa, G. De-veraux'nun (1953) da gösterdiği gibi bu efsaneyi kendi "tarih öncesi"nden arındırmıştır.

Gustav Schwab'ın 1838-40'da yayımlanan ve muhtemelen Freud'un daha çocukken okuduğu *Sagendes Klassichen Altertums* (Klasik Çağ Efsaneleri) adlı kitabında bu tarih öncesi olay şöyle anlatılmaktadır:

Teb kralı Laius, karısı Jacasta ile çocuksuz bir evlilik sürdürmektedir. Delfi'den gelen bir Kahin ona bir erkek evlât sahibi olacağını ve kralın kendisinin o çocuğun eliyle öleceğini, çünkü Zeus'un, Pelops'un lânetini duyduğunu söyler. "Çünkü Laius gençliğinden, krallığından sürülmüş ve Pelops'un sarayında kabul görmüştür, ama kendisine yardım eden bu insana olan borcunu, Nemaie oyunlarında Pelops'un güzel oğlunu kaçırarak nankörlükle ödemiştir. Bir hata yaptığını bile bile Laius Kahin'e inanır ve uzun süre karısından ayrı yaşar" (Schwab, 1975 I, 231f; Almanca'dan çevrilmiştir). Jacosta bir erkek çocuk doğurduğunda Laius yeni doğmuş bebeği delik deşik ve bağlı ayaklarla Cithaeron dağlarına attırıştır. Bununla birlikte kendisine çocuğu terketmesi emredilen çoban ona acımış ve onu, efendisine götüreren başka bir çoban, Korint'li Kral Polibus'a iletmiştir. Delik ayağından dolayı çocuğa "şişmiş ayak" anlamına gelen Ödip denmişti. Şimdi de efsanenin, Sofokles'in, oyununda anlattığı bölümü başlıyor. Oidipus büyüyor, Polibus'un gerçek babası olmadığı yolunda dedikodular duyuyor, Delfi Tapınağı'na danışıyor ve kaderinin, babasını öldürüp annesiyle evlenmek olduğunu öğreniyor. Kaderinden kaçmak için Korint'i terk ediyor ve sonra da gerçek babası Laius ile karşılaşır. Schwab bu karşılaşmayı şöyle anlatıyor:

Oidipus kendisine doğru gelen bir savaş arabası gördü... bu arabada, silahları tutan bir adamın, sürücünün ve iki hizmetkârın yanında yaşlı bir adam oturuyordu. Sürücü ve yaşlı adam ona mağrurca, kendilerine yol açmasını emrettiklerinde, doğası gereği sinirli olan Oidipus kibirli sürücüye vurur. Bunun üzerine yaşlı adam çifte üvendiyesini bu cesur genç adamın kafasına yöneltir ve sert bir darbe indirir. Oidipus'un gözü dönmüştür ve hayatında ilk defa, Tanrıların kendisine vermiş oldukları insanüstü gücü kullanır: Bastonunu kaldırıp yaşlı adamı, arabasındaki koltuğundan iter. Bir yarışma başlar: Oidipus'un üç saldırganı defetmesi gerekmektedir, ama onun o genç kuvveti ona zaferi kazandırır. Kaçıp giden bir tanesi hariç hepsini öldürür ve yoluna devam eder.

Oidipus sonunda, korkunç bir canavar olan Sfenks'in tehdidi altındaki Teb şehrine ulaşır. Canavar, Oidipus'a bir bilmece sorar: Sabahleyin dört, öğleyin iki, akşam da üç ayak üstünde yürüyen hayvan

nedir? Oidipus'un verdiği doğru yanıt insandır; insan, hayatının sabahında dizleri ve elleri üstünde emekler, olgunluk yaşlarında iki ayak üstünde yürür ve hayatının akşamında da bir bastonun yardımıyla yürür. Oidipus böylelikle canavarı alteder ve şehri kurtarır. Ödül olarak kendisine kralın dul karısı ve kendi annesi Jocasta verilir. Jocasta ona dört çocuk doğurur, ama daha sonra ilişkilerinin aslı ortaya çıkınca kendini öldürür, Oidipus da kendi gözlerini oyar. Kendisine sadık kalan kızlarından biri, Antigon'un rehberliğinde Teb'i terkederek.

Devereux, Laius'un oğlancılığın "mucidi" olduğunu söyleyen başka otoritelerin iddialarını ortaya koyuyor. Başkaları ise Oidipus'un, Kri-sippus'u kaçırdığı için Hera'nın Laius'a olan kızgınlığını yumuşatmak için feda edildiğini düşünüyorlar. Burada Laius'un suçlanması, oğlanı baştan çıkarmış olmaktan ziyade onu zorla kaçırarak böylelikle Pelops'un misafirperverliğini kötüye kullanmış olmasından dolayıdır. Hiçbiri Laius'un karakteri hakkında pek olumlu şeyler söylemiyor; Schwab onu, Laius ve Oidipus karşılaşmasını anlatmasından ve yeni doğmuş oğlunun ayağını delmesinden de açıkça anlaşılacağı üzere zorba, vahşi ve sinirli olarak tanımlıyor.

Efsaneye göre Laius bu nedenle "sapkın" bir insan, sadistçe hareketleri olan aktif bir homoseksüel ve Freud'un baştan çıkarma teorisinde, kendi çocuklarının nevrozundan sorumlu tipte bir babaydı. Oidipus ise tam tersine, babasının günahlarının kefareтини ödeyen masum bir kurbandı sadece.

Kısaltılmamış Oidipus efsanesi, ayartma teorisi için sembolik bir anlatım olmuş olabilir. Freud'un, bu efsanenin Laius'la ilgili ön kısmını çıkarıp sonra da kendi yeni fantazi teorisi için kullanmış olması da yine kendi babasıyla olan ilişkisine işaret ediyor gibi. Ne pahasına olursa olsun, babasının geçmişini kapalı bir kitap olarak kalmalıydı.

15 Ekim'de yazdığı mektupta Freud şöyle yazıyordu: "Shakespeare'in Hamlet'i, kendi bilinçaltı, bu kahramanının bilinçaltısını anladığı için yazmış olabileceğini düşündüm":

Kendisi saray mensupların böylesine rahatça ölüme gönderirken ve Laertes'i bu kadar çabuk başından atmışken Hamlet'in "Ve vicdan hepimizi korkak kılar" cümlesi ve amcasını öldürerek babasının intikamını almaktaki tereddütü nasıl açıklanabilir? Bu sorulara cevap olarak annesine duyduğu tutku nedeniyle, aynı

şeyi babasına karşı kendisinin de düşünmüş olmasından kaynaklanan iş-kenceden daha iyi açıklamak mümkün mü? "???" Vicdanı, bilinçsiz suçluluk duygusudur. Ve ayrıca Ofelya ile konuşurkenki cinsel soğukluğu, çocuk sahibi olma içgüdüsünü reddetmesi ve sonunda eylemi babasından Ofelya'ya kaydırması, tipik histerik hareketler değil midir? Ve en sonunda, inanılmaz bir şekilde tam benim histeriklerim gibi kendi kendini cezalandırıp aynı rakip tarafından zehirlenerek babasının kaderini paylaşıyor mu?

Freud'a göre, babasının talimatlarını uygulayıp nefret ettiği rakibini ortadan kaldırmasına Hamlet'in engeli, gizliden gizliye annesini arzulamasıydı. Daha sonra (bakınız aşağıda 3.1.6) bu durumun -annesinin ve amcasının acımasızlığına karşı aciz bir öfke duyan oğulun- Freud'un kendi ailesinde de yankı bulduğunu göstereceğim. Bana göre bu, Freud'un, çocukluğundaki dolap anılarını tanımladığı mektubunda değindiği konu. Ayrıca burada Freud'un da bir rüyada yaşlı babasından -Hamlet'te olduğu gibi burada konu intikam olmasa da- oğula önemli vicdan sızlamaları veren emirler almış olduğunu hatırlatmak isterim. Bana kalırsa bu, Freud'un Hamlet konusuyla bu kadar ilgilenmesi için yine bir başka neden.

21 Eylül 1897'nin vazgeçme mektubu hariç, bu mektup (15 Ekim) herhalde Fliess'le olan tüm yazışmalarında en önemli döküman. Bize, ayartma teorisini bıraktıktan sonra Freud'un kendisinin dahi açığa çıkaramamış olduğu bağlantıları, Freud'un kendi çocukluk deneyimleriyle teorik fikirleri arasındaki bağlantıları kurma fırsatını veriyor. Bu onun, Oidipus efsanesinin başını atmış olmasını veya kendi öyküsünün, Hamlet'inkine benzediğini itiraf edemeyişini açıklıyor.

Ekimde Freud neredeyse tamamen kişisel analizine dalmıştı. Kasım ortasında bir bölünmeden söz etmiş (14 Kasım 1897), ama daha sonra yine bu meşguliyetine dönmüş görünüyor. Başka şeylerin yanı sıra, Roma'ya duyduğu özlemin "oldukça nevrotik" olduğunu anlamıştı ve bu nevrozluk da önceki yaz seyahatinde Hannibal gibi Trasimene Gölü'ne kadar gitmiş olmasını açıklıyordu. Yolculuk konusundaki endişelerinin de, Freiberg'ten Leibzig'e yapılmış olan travmatik yolculuğa dair çocukluk anısıyla bağlantılı olduğunu farketmişti (bakınız aşağıda 3.2). Ve yine Fliess'e, ne yazık ki bize ulaşamamış olan rüyalarının tutanaklarını gönderiyordu.

1.3.2 RÜYA YORUMLARI

1897 sonunda Freud, rüyalar hakkında bir kitap yazma fikrini yeniden uygulamaya koyma kararını vermiş görünüyor. Noelde Fliess'e Breslau'da buluştu ve her zamanki gibi yeni bu "kongre" ona yeni fikirler vermişti. Şimdi kendisini bu yeni projesine adanmıştı ve birkaç hafta sonra Fliess'e, "rüya kitabına gömülmüş olduğu" haberini vermişti, ki bundan kastettiği kuşkusuz, bir süredir bu kitap üstünde çalışmakta olduğuydu. "Kongre"den hemen sonra Fliess'e birçok defa "Drekoloji"sinin son bölümlerini gönderdi. Bu ismin sebebi, daha önceki bir mektupta da açıklamış olduğu üzere şuydu: "Benim (yeni Midas'ın) ne çok şeyi berbat ettiğimi sana anlatamam. "Şimdi ise şöyle yazıyordu: "Bugün sana Drekkolojik raporlarımın - benim tarafımdan tek bir okuyucu için yayımlanmış olan çok ilginç bir yayının - No 2'sini gönderiyorum. Elde tuttuğum No 1 ise, senin pek ilgini çekmeyecek çılgın rüyalar içeriyor; onlar, şu anda oldukça karanlıkta olan benim kendi kişisel analizimin birer parçası."

Freud'un rüya bağlantıları onu tekrar tekrar, Fliess'e dahi anlatamayacağı kadar özel ayrıntılara götürüyordu. Birkaçında Goethe'nin Faust'undan bir mısra yazmıştı: "Das Beste darfs du dem Buben doch nicht sagen", "Sonuçta bilebileceğinin en iyisini oğlanlara söylememelisin." Yasak konu hep kendi cinselliği idi, örneğin "derin anlamının bakıcım (annem) ve karım arasında gidip geldiği" düşte olduğu gibi.

15 Mart 1898'de Fliess'e, bariz pozitif bir bakış açısı takınmış olduğu Rüya Yorumları'nın birkaç taslak sayfasını gönderdi. Bu şekilde her bölüm tamamlanınca, tüm yapıtı eleştiri almak amacıyla Freud tarafından dostuna gönderiliyordu. Jones'un da dediği gibi, belli ki Freud, kendisini denetleyecek bir sansürcüye, bir süperegoya ihtiyaç duyuyordu. Ne var ki Fliess Freud'un kişisel analiziyle pek ilgilenmemiş gibiydi - ne Freud'un terapisti oldu, ne de ona düşlerinin ve onun altında yatan çocukluk anılarının daha genel bir yorumunu yapmasına yardımcı oldu. Kısacası Fliess Freud'a, Freud'un kendi hastalarına yapmaya çalıştığı tarzda bir yardımda bulunmadı. Belki de Fliess Freud'a yardımcı olmadaki tek görevinin taslakları okumak ve ona fazla dobra gelen belirli pasajları yumuşatmak olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle Freud'a, ken-

disine mayıs sonunda gönderdiği "büyük" rüyayı kitaba dahil etmemesini önerdi. Freud şöyle yanıtladı:

Ayrıca sana dostça eleştirin için teşekkür ediyorum. Son derece karşılıksız bir işi yüklenmiş olduğunun farkındayım. Eleştirine ihtiyaç duyduğumun farkındayım, çünkü şu anda ben kendim, bir yazarda olması gereken utanma duygusunu kaybetmiş bulunmaktayım. Böylece bu rüya iptal edilmiş oldu. Ne var ki bu cümle artık kalemimden çıktığına göre şimdi onun için bir gözyaşı döküp pişman olduğumu ve onun yerini alacak daha iyi bir tane bulmayı ummadığımı itiraf etmeliyim. Bilmelisin ki güzel bir rüya ve ketumluk birarada olmuyor. En azından bana hangi konuları bu eleştirinin dışında tutup mecnun nerelerinde hain bir eleştirmenin saldırısından çekinmiş olduğunu yaz. Benim endişem miydi, yoksa Martha ya da Dalles (yoksulluk için İbranice'de bir kelime) veya benim anavatersiz olmam mıydı? (Lütfen beni haberdar et) ki bunun yerine konacak herhangi bir rüyadan bu konuyu çıkarayım, çünkü bu tip başka rüyalarım da olabilir...

Freud'un daha sonra "tamamen analiz edilmiş" rüyası olarak tanımladığı bu "büyük" rüya, Rüya Yorumları'na dahil edilmedi. Freud buna pişman olmuştu ve arkadaşına şöyle bir açıklamada bulundu: "Kayıp rüyam için yasım hâlâ bitmedi. Buna karşın yakın bir zamanda bunun yerine kullanılabilecek bir düş gördüm. Bu düşte, bir bina yıkılıyordu (staatliches bir ev yapmıştık) ["staatliches" kelimesi, iki kelimeyi birleştiren bir cinas: "Stattlich" - gösterişli, büyük ve "staatlich" - devlete, halka, siyasete dair]. Bu pasajların her ikisi de Fliess mektuplarının editörleri tarafından kesilip çıkarıldı. Neyse ki, "büyük" rüya hakkında daha sonraki bazı referanslar onların sansürlerine kurban gitmedi. Freud herhalde bütün Rüya Yorumları'nı bu rüya üstüne kurmayı düşünüyordu; onun yerine onu "Rüyalardan küçük bir koleksiyon"la değiştirdi. Fliess'in onu bu ilk seçenekten vazgeçirmiş olması çok üzücü, çünkü Schur tarafından mektubun yayımlanan bölümü bu "büyük" rüyanın oldukça açıklayıcı otobiyografik bölümler içerdiğini ve Fliess tarafından sansürlenmiş rüyanın "İrma" rüyası olmayıp Rüya Yorumları'dan tamamıyla çıkarılmış bir rüya olduğunu ortaya koyuyor.

"Perde Hatıraları"nın, büyük rüyanın en azından bir kısmını içermesi mümkün. O makale Freud tarafından Mayıs 1899'da, büyük rüyadan söz edişinden bir yıl sonra yayımlanmıştı. Konusuna "tamamen analiz

edilmiş" bir örnek demek mümkün, çünkü bağlantıları bugünden buluş çağına ve çocukluğa kadar değişiyor. Yoksulluk ve başka bir kadınla evlilik olayını ortaya koyduğu için dolaylı olarak da Freud'un karısı Martha konularını içeriyor. Mastürbasyon sonucundaki hadım edilme tehdidiyle bağlantılı olarak da endişe ortaya koyuyor. Sadece "anavatanın yokluğu" - Freud herhalde kendisinin Yahudi olmasını kastediyordu - "Perde Hatıraları"nda açıkça anlatılmamış. Bu nedenle eğer "Perde Hatıraları" gerçekten de büyük rüyaya dayanıyorsa Freud onu orada biraz kısaltılmış bir şekilde yeniden yazmış olmalı. Daha sonra bu konuya daha ayrıntılı olarak döneceğim (bakınız aşağıda 3.1.8).

Freud'un "botanik monograf" rüyasından söz ederken "Perde Hatıraları"nda değindiği, Rüya Yorumları'ndan bir açıklamada Grinstein (1968) bu rüyanın, o çalışmada tanımlanmış olana benziyor olması gerektiği sonucuna varmıştı. Botanik monograf rüyası "Martha" temasını daha da detaylı olarak kapsıyor; "yoksulluk" da temel konulardan biri ve "endişe" ile "anavatan yokluğu" da içerikte var.

Freud'un "Perde Hatıraları"ndaki saklambaç oyunu da, kendisini büyük rüyasından kurtarmaya çalıştığını düşündürüyor. Bernfeld'in (1946) göstermiş olduğu üzere, Freud bariz bir şekilde kendi kimliğini o makalede tanımladığı vakanın arkasına saklanmakta: "Mesleği farklı bir alanda da olsa psikanaliz ile onu hafif bir fobiden kurtardığımdan beri psikolojiye merak sarmış olan" üniversite eğitimi almış 38 yaşında bir adam [Freud'un kendisi 1899'da 43 yaşındaydı]. Bu arada, ilk kez psikanalizin temel bir kavramından söz etmesine karşın Freud o makaleyi, Nevroz Teorisi Üzerine Kısa Yazılar Koleksiyonu'ndan çıkardı.

"Perde Hatıraları", Freud'un, ayartma teorisinin yerini yeni Oidipus teorisinin almasını savunma çabasını açıkça yansıtır. Baştan çıkarma teorisine göre makalede geçen çocukluk anısı, düşü gören kişi tarafından bastırılmış olan, gerçek bir baştan çıkarma sahnesinin "perdesi" olmalıydı. Perde hatırası onun yerini alıyor ve aynı duyguları uyandırıyor. Bu teorik önsözde Freud, perde hatıralarının çocukluk deneyimlerinin "önemli şeylerin bastırılıp önemsenmeyen şeylerin korunduğu" anıları olduğunu açıklıyor. Makalede ortaya konan kendi çocukluk anısının da, tam tersine, önemli çocukluk yaşantısı için değil, düşü gören (yetişkin) kişinin bugünkü hayatındaki yasak arzuları için bir perde ekran olduğunu iddia ediyordu. Rüya, diyordu -ister yanlış, ister

doğru hatırlansın- şu anda geçerli olan, yasak bir rüya için uygun bir ekran olabileceği bir çocukluk temasına dayanıyordu. Önsözdeki teorik amaçlarına apaçık ters düşerek şöyle devam ediyordu: "İçeriği, sembolik veya benzeri bağlarla kendisiyle bağlantılı olan ve hafızada daha sonraki bir tarihin izlenim ve düşüncelerini temsil etmesiyle değer bulan bu tip bir hatırlamaya 'perde hatırası' demek mümkündür."

Freud artık Freiberg'te çocukluk sahnesinin yer almış olduğu, karahindibağ kaplı çayırda gerçekten ne olduğunu sormuyordu, çünkü bunun artık bir "perde", rüyanın gerçekte işaret ettiği önemli sahnenin ufak bir bölümü olduğunu düşünmüyordu. Yani perde anısının, gerçek sahnenin yanı sıra başka birkaç sahne üzerine de bir perde gibi inmesine izin vermişti. Makalede kendi kimliğini, hastanın kimliğinin arkasına sakladı ve makalenin kendisini de, Kısa Yazışmalar'a dahil etmeyerek saklamaya çalıştı. Sonuçta bize, sadece yazdıklarıyla değil, davranışıyla da, perde hatıralarının çıkışıyla ilgili eşsiz bir örnek vermiş oldu.

İşte burada. Onu bırakma kararı almakta çok zorlandım. Onu sana vermek için kişisel bir yakınlık yeterli bir neden olamazdı, ama birbirimize karşı entelektüel dürüstlüğümüz bunu gerektiriyordu. Pazar sürücüsü Itzig'in meşhur prensibiyle, hepsi bilinçaltı tarafından yazıldı. "Itzig, nereye gidiyorsun?" "Bana değil, ata sor!" Bir paragrafın başında, asla nereye varacağım bilmiyordum. Tabii okunmak için yazılmadı - ilk iki sayfadan sonra her tür stilden vazgeçtim. Tabii her şeye rağmen sonuçlarına inanıyorum. Şu anda, sonunda içeriğinin ne olacağına dair en ufak bir fikrim yok.

Sansürlü rüya gibi bu belgeler de, muhtemelen cinsel içerikli, oldukça derin kişisel sorunlarla ilgili olmalı. Yukarıdaki pasajı, Rüya Yorumları'nın uzun pasajlarını yazarken Freud'un olası tavrını göstermek için yazdım - Freud kendisini, kaçak bir atın üstündeki binici gibi hissediyordu. Flectere is nequeo superos, Acheronta moveto (Eğer Ulu Güçler'i bükemezsem, Cehennem'i yerinden oynatırım) kitabesinin seçimi de önemli. Bu cümle, Virgil'in Aeneid (VII, 312)'inden alınmıştı ve Jüpiter onun isteklerinden birini reddettiğinde Juno tarafından söyleniyor. Tabii Freud'un kendisi daha çok "bastırılmış içgüdüsel dürtüler"den kaynaklanan rüyanın güçlerini düşünüyordu, ama bu deyiş, kendisinin Rüya Yorumları'na karşı tavrını özetleyen bir söz olarak da görülebilir. Uzun zaman "Ulu Güçler'i, yani babasını, bükmek için çır-

pınmıştı; şimdi de bilinçaltının yardımıyla bunu başarmıştı. Bu kitabın da, babasının ölümü ile biten, kendisi ile babası arasındaki ilişkinin bir incelemesi olduğunu Freud ancak Rüya Yorumları bittiğinde farketti.

Kitap baskıya gönderilip birkaç sayfası hariç hepsi basıldıktan sonra Fliess'e şöyle yazdı: "Sana ait bir şeyden ayrılmanın acı duygusunu çok güzel tarif etmişsin. Bu çalışmayı benim için bu kadar tatsız yapan bu olmalı. Şimdi eserimi seviyorum - tabii pek fazla değil, ama çok daha fazla. Benim durumumda bu çok daha acı olmalı, çünkü ayrılıp giden fi-kirsel mülkiyetler değil, kendi duygularımdı." (Schur,1972,198,4 Ekim 1899)

Freud için, kitabında yazan rüyalar ve rüya bağlantıları sadece rüya teorisinin illüstrasyonları değildi; hepsinin kökleri kendi çocukluğunda yatıyordu ve bu nedenle de onun için dinamik duygusal bir önem taşıyorlardı. Ama altta yatan olayları sadece tam anlayamadığı imajlar olarak hatırlayabildiğinden, rüyalarının, onu tekrar tekrar yeni bilmecelemlerle karşı karşıya getiren kontrol edilemeyen güçlerin hükmünde olduğunu seziyordu.

Eylül 1899'da Rüya Yorumları'nı bitirene kadar Freud'u meşgul eden diğer olay ve fikirler bizi burada ilgilendirmiyor. Bundan sonraki bölümde, baştan çıkarma teorisinde Oidipus teorisine dönmesinin kendi kişisel analizi, Rüya Yorumları'nın kaleme alınması ve dolayısıyla da psikanalizin başlangıcı üzerindeki etkisini göstermeye çalışacağım.

1.4 Sonuç: Baştan Çıkarma Teorisinin Reddedilmesinin Önemi

Baştan çıkarma teorisini atmadan kişisel analizine devam etmek Freud için neden imkânsızdı? Kendisinin de çocuklukta "baştan çıkarılmış" olduğunu anladığında neden neredeyse felç olmuştu? Ve neden yeni fan-tezi teorisi - Ödip teorisi - ona hep kaçmış olduğu, ama şimdi dev bir dalga gibi üstüne kapanan o çocukluk anılarını inceleme fırsatını veriyordu?

Baştan çıkarma teorisine göre ebeveynler ve çocuğun hayatındaki başlıca bakıcılar, aktif "baştan çıkarıcılar" olarak değerlendiriliyor. Freud'un kendi kişisel analizi, kendi nevrotik semptomlarının travmatik çocukluk anılarını defettiğini ortaya koyar koymaz, Freud da kendi ebeveynlerini ve her şeyden önce babasını ortaya koymak zorunda kalacaktı.

Bunun tam tersine, Oidipus teorisine göre ebeveynler aktif baştan çıkarıcılar değil, (erkek) çocuğun kendi libidonik arzularını yönlendirdiği objelerdir; libido da, tek bir amaca (anneye sahip olmak için babayı yok etme) yöneltilmiş evrensel bir güçtür. Baştan çıkarma teorisinin Oidipus teorisi ile değiştirilmesi böylece Freud'a, nevrozuğu için ebeveynlerini suçlamadan kendi çocukluğunu inceleme fırsatını verdi. Yeni teoriye göre bu nevrozun nedeni kendi yasak arzularıydı. Kendi kendisini de bu arzulardan dolayı suçlamak zorunda değildi, çünkü bunlar evrenşeldi.

Oidipus teorisi Freud'u birçok açıdan suçsuz çıkarıyordu. Bu teori babasının kendisine vermiş olduğu tezat görevleri - bir yanda, babasının ihlaline "gözlerini yummak", öte yandan da yine de hayatın(in) büyük sırrını çözmek - uzlaştırabildiği "yaratıcı bir çözüm" idi (Stierlin, 19706, Bölüm 3). Oidipus teorisi de ona bunu yapma fırsatını veriyordu.

Bence 3 ve 15 Ekim 1897 arasındaki Freud'un mektuplarında değindiği ve baştan çıkarma teorisinden vazgeçtikten kısa bir süre sonra başlayan rüyalar seli ve çocukluk anıları, bu vazgeçişin doğrudan sonuçlarıydı. Daha önce çocukluğuna dair rüya göremiyordu, çünkü her düş, kırmaktan çekindiği bir tabuya çıkıyordu. Bu, haziran-temmuz'daki felcini açıklıyordu. Ama bir kez, babasını baştan çıkarma eyleminde "yakalamak"tan artık korkmasına gerek kalmayınca, çocukluğ hakkında özgürce düş görmeye başlamıştı. Kendi düşlerine dair yaptığı tüm bağlantılarında -ve hatta bizimle paylaşmadıklarında dahi- Freud hiçbir zaman gerçek çocukluk deneyimlerine bence ulaşamadı. Bence o düşlerin hiçbirinde, rüyanın perde anıları şeklinde ortaya attığı gerçek sahnelerin fragmanlarından daha fazlasını yakalayamadı. Çünkü başka türlü hiç rüya göremeyeceğinden ve sadece, Oidipus teorisi ona, gerçek olayların yasak keşfini engelleyen içsel bir sansür sunduğu için rüyaları anımsayabildiğinden eminim.

Reddetmenin başka önemli sonuçları da vardı. Freud'un kendisinin de 21 Eylül 1897 tarihli mektubunda vurguladığı gibi, "irsi tabiat (ya-

radılış)", nevrozun nedensel faktörü olarak yeniden ağırlık kazanmıştı. Daha önce ırsiliğin, savunma nevrozunda baştan çıkarmadan çok daha küçük bir rol oynadığına inanırken Oidipus teorisi, çocuğun, kendi ebeveynleri üstüne arzular yönelttiği ve bu arzuların ebeveynlerin hareketlerinden değil, çocuktan kaynaklandığı varsayımıyla başlıyor. Bu arzuların neden bazı durumlarda nevroz oluşturup başkalarında oluşturmadığı başlangıçta açıklanmadı. Çünkü aktif baştan çıkarmayı neden olarak gösteren baştan çıkarma teorisinin aksine Oidipus teorisi bu farklılığı hesaba katamazdı.

Bu nedenle Freud, asıl nevroz (actual neurosis)'a dair cinsel teorisinde hiçbir zaman bırakmadığı içgüdü (instinct) kavramını, savunma nevrozunu da kapsayacak şekilde genişletti. Doğru, hâlâ baştan çıkarma teorisini savunmasına karşın, "cinsel kimya" fikrini savunma nevrozuna uygulama girişiminden hiçbir zaman vazgeçmedi; ama baştan çıkarma teorisinden vazgeçtikten sonra bu girişimler yeni bir ivme kazanmıştı. Libido kavramının olgunlaşması (1905d) ve filogenetik genişlemesiyle, içgüdü teorisi, ırsiliğin Freud'un tüm nevrozlardaki etyolojisi görüşünde gittikçe daha fazla önem kazandığını gösteriyor.

Bu sonuç da, baştan çıkarma teorisini reddetmesi için Freud'un motiflerinin beklenen bir sonucu. İnsan davranışının ırsi (kalıtsal) olduğu fikri, bireysel davranışın açıklaması için deneyimsel içeriğe bakılmasını gereksiz kılıyor (Krüll, 1977a, Bölüm 3). Belirli bir hareketin ırsi olduğunu ya da herhangi bir şekilde kanunlara bağlı olarak organik güçlere dayalı olduğunu kabul edersek, biyografik ve deneysel açıklamalar aramaktan vazgeçeriz. Ve bence Freud'un başına gelen de buydu. Eğer baştan çıkarma teorisine bağlı kalsaydı, "libido" dediğimizin deneyimsel geçmişine bakmak zorunda kalırdı. Freud'un baştan çıkarma teorisini reddettikten sonra içgüdü teorisini, daha fazla derine inmeye cesaret edemediği yerlerde kullandığından eminim.

Freud'un baştan çıkarma teorisini reddetmesi üzerine yazılar yazmış yazarların çoğunun aksine ben Oidipus teorisinin ona, nörolojik kavramlardan, doğal bilime dayanan tıbbi bir teoriden psikanalize veya enerjetikten hermenötike (hermeneutics) yaklaşmakta olduğuna inanmıyorum (Lorenzer, 1973a, 40 f.) (Ricoeur, 1974, özellikle 118ff). Bence Freud baştan çıkarma teorisi ile gerçek psikanalitik teorisini geliştirmişti - yapacağı tek şey onu, cinsel baştan çıkarma üzerindeki aşırı

odaklanmadan sıyırmaktı. Freud, baştan çıkarma teorisini kolayca bir "misguidance" teorisine çevirip genişletebilirdi: Çocuk, ebeveynleri veya bakıcıları tarafından yanlış yönlendirilmiş, bu nedenle nevrotik anormallikler geliştiriyor. Bu teori, bir ve aynı seferde, sosyal olarak kabul edilir davranışa doğru bir "rehberlik" teorisi olurdu. Bence Freud önündeki fırsatı kaçırdı ve içgüdülere dayanan Oidipus teorisi ile ileriye doğru yürümekten ziyade insan davranışının mekanik, biyolojik bir modeline doğru geri adım atmıştı.

Stirlien'le şu hususta aynı görüşteyim: Geniş bir baştan çıkarma teorisinin sağlayabileceği birçok öngöründen, özellikle de "onda belirtilen aile ve şekli insani etkiler" in öneminden (...) vazgeçmek zorunda kaldı. Oidipus teorisinin temelleri, bir baştan çıkarma teorisinin göstereceği pek çok önemli bağlantısını görmezlikten gelmek zorunda bırakıyordu onu. Sonuçları perde anılar örneği ve Oidipus efsanesini kısaltmasından göstermeye çalıştım. Aşağıda başka örnekler verilmiştir (bakınız Bölüm 4).

Ne var ki Freud'un, baştan çıkarma teorisini hiçbir zaman tamamen bıraktığı söylenemez. Rüya Yorumları ve 1910'dan önce yazılmış başka çalışmalarında sık sık iddialarını bu teoriyle destekliyordu ve daha sonraki yazılarında teoriye birçok gönderi buluyoruz - örneğin Otobiyografik Çalışma'daki yazılarında "nevrozların etyolojisinde çocukluk esnasında baştan çıkarma teorisinin, daha az olmakla birlikte belirli bir payı olduğu" yazıyor.

Ama baştan çıkarma teorisini bir daha asla kendisine uygulanmadı. Onu izleyenlerin (Adler, Stekel, Jung, Tausk) eleştirileri karşısındaki saldırgan reaksiyonlarının çoğunu, doğrudan ya da dolaylı olarak, kendisi hakkında dürüst olması ve kendi nevrotik semptomlarını yorumlaması istendiğinde gösteriyordu (bakınız aşağıda 4.1.2). Freud bunun olmasına izin veremezdi, çünkü bunu yapmak için Jacob'un tabusunu yıkması gerekirdi.

2. Tarih Öncesi: Kallamon Jacob Freud

Freud'un 1897 krizinin nedeni, göstermeye çalıştığım üzere, çocukluğunda yatmaktaydı. Bu nedenle biyografi yazarlar, aile geçmişine daha fazla dönmeden -yani Freud'un ebeveynlerinin biyografisine- önce gerçekten de kişinin daha önceki hayatını ortaya koymalıdır. Bu tip bir regresiv analiz, "psikolojik (mantıklı)" olarak doğru olurdu. Ne yazık ki böylesi bir sunuş o kadar karmaşık idi ki, bunun yerine kendimi kronolojik sırada -Jacob Freud'un hayatıyla başlayıp oğlu Sigmund'un çocukluğu ile devam ederek- ilerlemek zorunda hissettim (Bölüm 3'te).

Aynı şekilde, Jacob'un hayatının yanı sıra Freud'un annesininkini de ortaya koymak çok iyi olurdu, ama onun çocukluğu ve evlenmeden önceki gençliği hakkında hemen hemen hiçbir şey bilinmemekte. Ve Amalie Freud kocasından 34 yıl daha uzun yaşayıp 45 yaşında oğlu Sigmund'dan sadece 9 yıl önce ölmüş olsa dahi, bu genç yaşına dair elimizdeki bilgi çok az. Ebeveynleri hakkında hemen hiçbir şey bilinmemekte -örneğin annesi hakkında bildiğimiz tek şey, adı. Amalie'nin, oğlu Sigmund ile olan güçlü duygusal bağlarının ne derece kendi çocukluk bağlarını yansıttığı konusu bu nedenle bugün bile bir sır. Belki de şimdiye kadar yayımlanmamış aile mektupları, bu konuya bir aydınlık getirir.

Jacob Freud hakkında biraz daha fazla biyografik ayrıntı bilinmekte -özellikle de J. Sajner ve R. Gicklhorn'un Çekoslovak arşivlerindeki son aramalarından sonra- ama o bilgiler de miktar olarak fazla sayılmaz. Bu

nedenle temelde burada başarmayı umduğum tek şey, Jacop Freud'un içinde büyüdüğü genel çevreyi tanımlamak ve gününün önemli siyasi ve mânevi akımlarının onu nasıl etkilediği üzerine spekülasyon yapmak.

Jacop, özellikle Doğu Avrupa Yahudileri üzerinde belirgin etkileri olan büyük değişimlerin zamanında yaşadı. Geleneksel yöntemleri terk edip hem entellektüel, hem de maddi olarak kendisine yeni bir hayat kuran ilk Galician Yahudilerindendi. Bu süreci takip etmede yardımcı olması için, o dönemdeki Galician Yahudilerinin tarihine kısaca bakmak yerinde olur sanırım.

2.1 Galician Yahudilik Tarihinde Siyasi ve Entellektüel Akımlar

1772'de, Jacop Freud'un doğumundan sadece 40 yıl önce, Galicia, Avusturya'nın bir parçası haline gelmişti. O zamana kadar 14. yüzyıldan beri Doğu Avrupa politikasında önemli bir rol oynamış olan Polonya'nın parçasıydı.

Diğer federal devletlerle karşılaştırılınca Polonya liberal bir ülkeydi, bu nedenle de işkence gören Batı Yahudileri için bir mıknaş gibiydi: Özellikle 15. ve 16. yüzyılda Yahudiler genellikle zânaatkâr ve tüccar olarak çalıştıkları ve buna ek olarak vergi toplamak, emlak yönetimi ve hancılık gibi asiller için bir dolu hizmette bulundukları Polonya'ya do-luştular. Polonya kralları onlara büyük ölçüde kendi kendilerini yönetme hakkı tanıdılar ve böylece Yahudi topluluğu veya kahal Polonya'da, Yahudilerin oturduğu tüm kentlerde otonom bir birim oluşturdular. Yahudi yeni gelenler Ashkenazın idi (İbranice'de "Almanlar") ve onların dilini -İbranice ile karışmış Orta-Yüksek Almanca- Polonya'ya taşıdılar. "Yiddish" denilen bu dil zaman içinde Slav etkileri de topladı.

Polonya Yahudilerinin altın çağı, Sigismund II'nin (1548-72) hükümdarlığı ile son bulan Jagiellon hanedanı zamanındaydı. Ondan sonra kralın dengeleyici ve birleştirici gücü kırıldı ve böylece kibar takımının (szlachta) merkezkaç eğilimlerini yumuşatacak hiçbir tanınan otorite kalmamıştı. Yani Yahudiler, prenslerin öngörülmez merhametine kalmıştı.

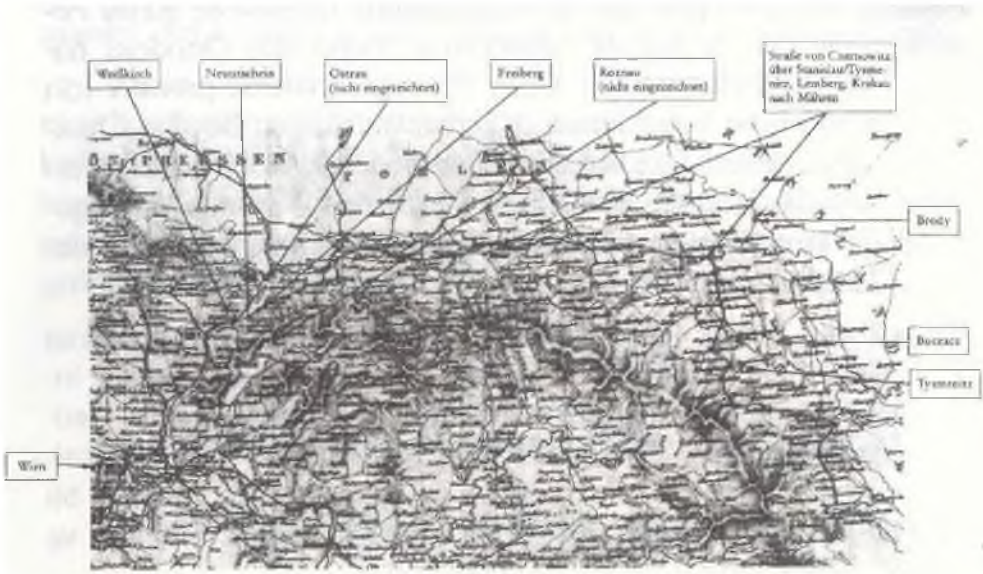
Polonya krallığının yıkımının bir başka sonucu, özellikle de güney Polonya'da, Polonyalı ve Katolik baskıcılarına karşın Rus Ortodoks nüfuzun asi bir hareketlenmesiydi. Çoğu Polonyalı (Katolik) prensler için çalışan Yahudiler, bu başkaldırının ilk kurbanları oldular. Bogdan Chmielnicki 1648'de, bir silahlı Cossacks (Güneydoğudan silahlı köylüler) ordusunun başında, kendisini Ukrayna ve Galicia'dan Warsaw'a kadar götüren bir öldürme ve yağmacılık başlattığında, 100.000-500.000 kadar Yahudi'yi katletti.

Bu ve buna benzer kanlı eylemlerin sonucunda birçok Yahudi'nin morali çöktü. Kendi kendilerine, neden Tanrı'nın, seçmiş olduğu insanları böylesine acımasızca cezalandırdığını, ve Musa'nın Tanrısı kendilerini terkettiğine göre Musa'nın Kanunları'na uymanın ne anlamı kaldığını soruyorlardı. Bu iman krizi, etkileri 19. yüzyıla kadar süren ve bu nedenle de Jacop Freud'un hayatına da yansımış olabilecek mistik ve mesyanik akımlar için verimli bir toprak olmuştı.

Judaism'in çok eski zamanlardan beri mistik bir yâni vardı: Kaballah (anlamı: "Gelenek"). Kaballah'a göre Torah (Tevrat'ın ilk beş kitabı), kutsal bilgeliğin günümüzdeki şekliydi. Bu nedenle inananlar kutsal özü daha iyi kavramak için harflerin ardında yatan Tanrı'nın Kelamı'nın gerçek anlamını anlamaya çalışmakla yükümlüdürler.

İbranice alfabesinde her harf aynı zamanda bir rakamı temsil ettiği için Kabbalistler, sayısal kombinasyonların yardımıyla Tanrı'nın sırrını keşfedebileceklerine inanıyorlar. Onun için kutsal bir sözün harflerinin toplandığında ulaşılan rakamın daha sonra, bu sözün ne zaman gerçekleşeceğini gösteren tarihi hesaplamakta kullanılması ile kehanetlerde bulunmak, çok ender rastlanan bir şey değildi.

17. yüzyıl Polonyası'nda Yahudiler'in kanlı katliamında bu mistik gelenek, Sabbateanism diye bilinen büyük bir mesyanik akıma dönüştü. Türkiye'nin İzmir (Smyrna) kentinden bir Yahudi olan Shabbetai Zevi kendisini Mesih ilan edip Yahudiler'e, sürgünlerine son verip onları Kudüs'e geri götürme sözü verdi. Büyük katliamlardan kaçmayı başarmış olan birçok Yahudi bu söze inanmıştı - özellikle de Chmielnicki tarafından kendilerine yapılan büyük kırıma bir anlam verdiği için; çünkü mistik geleneğe göre Mesih'in gelişinden hemen önce korkunç bir dönem yaşanacaktı. Ne var ki Shabbetai Zevi'nin kısa bir süre sonra yalancı bir Mesih olduğu ortaya çıktı; Türk padişahı tarafından hapse atıldı ve hayatını kurtarmak için 1666'da Müslümanlık'ı kabul etti.

ŞEKİL 3.

Aşağı yukarı 100 yıl sonra, 1775'te başka bir mesyanik tarikat, Polonyalı Yahudiler arasında bir hareketlenmeye neden oldu. Yeni mesih, Jacop Frank, Sabbateanism'in yeni bir şeklini bir cinsel gizem tarikatıyla birleştiren bir akımın başını çekiyordu. Kudsiyete zevk alemleriyle ulaşılabileceğine inanıyordu Frank. Çoğu Yahudi tarafından reddedilen, Frank de Shabbetai Zevi gibi din değiştirdi - İslam'a değil, Katolik Kilisesi'ne yöneldi.

Ne var ki hem Sabbateanism, hem de Frankizm, 19. yüzyıla kadar hâlâ Yahudi müridleri olan akımlardı. Jacop Freud'un bu iki akımla ne kadar ilgili olduğunu söylemek imkânsız; Sigmund Freud'un cinselliğe olan ilgisi ile Frankizm veya insan deneyiminin gizli yönü ile ilgilenmesinin Sabbateanism'le doğrudan bağlantılı olduğunu söyleyen Bakan'ın görüşüne pek katılmıyorum. Eğer böyle bağlantılar varsa, psikanalizin kurucusuna babası tarafından aktarılmış olmaları lâzım, çünkü Freud'un kendisinin Galician akımlarla doğrudan bir teması olmadı.

Bunun aksine, Sigmund Freud'un kendisi tarafından belirtilmiş olduğu için babasının Hasidik bir geçmişe sahip olduğunu düşünmek daha doğru olur. Hasidizm -hasid kelimesi "dindar, samimi" demektir- Doğu

Avrupa Yahudiler'i arasında üçüncü büyük mistik akımdı ve kendisinden önceki iki akımdan çok farklı yönlere sahip olmasına karşın onlarla büyük benzerlikleri de vardı. En farklı yanı, Hasidizm'in yakın gelecek için mesyanik sözler vermemesi, bundan dolayı da beklentilerinin Sabbateanizm veya Frankizm'den çok daha az olmasıydı. Her şeyden önce hiçbir öncü Hasid, başka dinlere kaymadı. Hasidizm'in kurucusu Baal Shem Tov ("İyi İsm'in Efendisi" veya kısaca Besht olarak da bilinen) İsrail ben Elizer idi. 1700 yıllarında doğdu ve ilk başta dualar ve muskalarla şifa dağıtan, fakat bitkilerle hastaları iyileştirip ruh hastalarına şifa verebileceğini de iddia eden bir adamdı. Derin dindarlığı birçok kişiyi etkilemişti. Mesyanik umutlarına ihanet edilmiş ve kuru, uzak hahmalık tartışmalarıyla gittikçe dinden soğumuş olan basit halk, anlayıp tüm kalbiyle kucaklayabileceği bir inancın ihtiyacını duyuyordu. Baal Shem Tov bu ihtiyaca cevap verdi ve onun doktrini kısa zamanda Judaism'deki en önemli ruhi akımlardan biri oldu. İnsanlara mesajı şuydu: Tanrı, kendisini seven ve kendisine saygı gösteren insanları, en eğitimli hahamlardan bile daha fazla sever; kişi sadece Torah'ı çalışarak değil, günlük hayatında da Tanrı ile bütünleşebilir ve Tanrı mucizevi güçleri ve kudretini, inananların arasındaki Zaddikim veya Dindar Olanlar'a verir.

Başka insanların da mucizeler yaratıp kâhin olabileceği inancı Hasidizm'in, 1760'da Besht'in ölümünden sonra da yayılmasını sağladı. Onu izleyen varisleri kendilerini onun havarileri ve Besht'in sahip olduğu güce sahip mucize yaratanlar olarak görüyorlardı. Birkaç Talmudik talebeden daha fazlası onlara katıldığı için biraz da mistisizmi, rabbinik Judaism'le birleştirme yoluna girdiler.

Öyle de olsa Ortodoks Yahudileri, Hasidizm'in yayılmasının, kendi Judaism inançları için tehlikeli olduğunu sezmeye başladılar. Ne zaman Zaddik bir yörede belirip mucizeler ya da kehânetleriyle mürid toplamaya başlasa, saf insanlar hemen onun etrafına kümelenip geleneksel kuralları ihmal etmeye başlıyorlardı. Sonuçta Hasidizm'in düşmanları, bu gibi tüm tarikatların toplumdan atılmasını talep ediyorlardı. Bazı bölgelerde, özellikle de Polonya'nın parçalanmasından sonra Rusya'ya katılmış olan Polonya bölgelerinde -Ukrayna, Podolya ve Wolhynia'da- Hasidizm taraftarları çoğunlukta idi. Bunun aksine Galicia ve özellikle de Lemberg ve Brody'de Rabbinizm (Hahamlık) 19. yüzyıla kadar baskındı. Ancak 1840'tan sonra birçok Zaddikim buralara yerleştiğinde Hasidik akımı Galicia'da da önem kazanmaya başladı. Bu iki akımın, Jacop

Freud'un doğum yeri olan Tyzmenitsde bile nasıl çarpıştığını göreceğiz (bakınız aşağıda 2.3).

Dediğim gibi, bu akımlar, evsahibi ülke Polonya'daki siyasi gelişmelerden bağımsız değillerdi. Chmielnicki'nin liderliğinde Cossacklar'ın saldırısından sonra Polonya prenslerinin kuvveti kırılmıştı. Bunun sonucunda Polonya artık komşularının taleplerine karşı koyamaz olmuştu. 1772'de Polonya'nın ilk parçalanması esnasında Galicia Avusturya'ya bırakıldı. 1773 ve 1795'teki bölünmelerde de eski krallıktan kalanlar Prusya, Rusya ve Avusturya arasında paylaşıldı. Polonya, I. Dünya Savaşı sonrasına kadar milli bağımsızlığını tekrar kazanamadı. O zamana dek Galicia, Avusturya'nın bir parçası olarak kaldı.

İlk bölünmeden önce Avusturya'da sadece 70.000, Macaristan'da da 80.000 kadar Yahudi yaşıyordu. Galicia'nın 1772'de Avusturya'ya katılması üzerine bu sayı 200.000'i aştı. Bu nedenle Maria Theresa (1740-80) ve saltanatı paylaştığı kişi ve varisi II. Joseph (1780-90) bunu, Avusturya'daki Yahudiler'e karşı hep geçerli olmuş olan kısıtlayıcı yasaları Galicia'da da uygulamak için yeterli neden gördüler. Bu yasalar özellikle Yahudiler'in nüfuzunu azaltmayı amaçlıyordu. Yahudiler için seçim vergisi büyük bir acımasızlıkla toplanmaya başlandı; bunu ödeyemeyen birçok kişi de saklanmak zorunda kaldı ve hep sürgün edilme korkusuyla yaşadı. 1773'te oldukça yüksek bir evlilik vergisi yürürlüğe girdi ve onu çok az kişi ödeyebildiğinden birçok Yahudi nikâhları bundan böyle gizli kıyılmak zorunda kaldı.

1785'te Yahudi çocuklarının sadece birkaç tane yapılmış olan Alman okullarına, Normalschulen'e gitmeleri zorunlu kılındı. Yine de böyle bir okula gitmek, evlilik izni almak için önşart koşuldu. 1789'da II. Joseph bu kısıtlamaları, Toleranz-Patent'iyle genişletti, ki bu patent görünüşte Yahudiler'e hürriyet veriyordu, ama aslında sosyal ve kültürel düzenlerinin yıkımı demekti. Bu karar ile Yahudiler'e, kralın diğer vatandaşlarının sahip olduğu haklar ve ayrıcalıklar tanındı. Aynı zamanda da, eski Polonya krallığında en korkunç katliamlarda dahi morallerini yüksek tutmuş olan kahal'lerinin otonom yönetimini bırakmaları şartını da getiriyordu. Dahası, Yahudiler'in eylemlerine konan kısıtlamalar da sıklaştırıldı. Mecburi askeri hizmet 1788'te tesis edildi. Evet, Yahudiler kendilerine bu hizmetten muaf olma hakkını satın alabiliyorlardı, ama bunun sonucunda hem Avusturyalılar Yahudiler'i güvenilmez ahdediyor,

hem de bu muaflik için ödemek zorunda oldukları askerlik vergisi o kadar yüksekti ki, sadece çok az kişi ödeyebiliyordu. II. Joseph'in 1789'da tüm Yahudiler'in aile isimleri alması gerektiği emrini verdiğini de belirtmeliyiz, ki bu, daha önce Yahudiler arasında bir gelenek değildi. Freud ailesinin isimlerini almaları bu zamana rastlıyor.

Yahudi karşıtı önyargılara rağmen bu yasalar, Avusturyalı yöneticilerin tavrında bir dönüm noktasıdır ve aslında Avrupa'daki gittikçe büyüyen Aydınlanma Akımı'nın etkisini yansıtıyorlar. Örneğin Prusya'da, ülkenin liderlerinden bir olan Moses Mendelssohn (1729-1786), Yahudiler'e karşı halkın tavrında değişiklikler yaptırıp birçok eski önyargıyı silmeyi başarmıştı. Amacı, Yahudiler'in toplumla tamamen kaynaşmasıydı, bu da geleneksel Judaism'den vazgeçmek demekti. Mendelssohn, Ortodoks Judaism'in birçok yönünü silkip attı; meselâ birçok Ortodoks Yahudisi'ne göre korkunç bir günâh sayılan bir eyleme girişip İncil'i Almanca'ya tercüme etti. Mendelssohn, Yahudiler'in kendi dinlerine sırt çevirip Hristiyanlık'ı kabul etmesini istemiyordu. İsteddiği, Yahudi dinini yumuşatarak onu aydın fikirlere veya Yahudiler'in adil ve mantıklı bir şekilde topluma katılmasını engelleyen bir barikat olmaktan çıkarmaktı.

Avusturyalı yöneticiler de 18. yüzyıl sonlarına Yahudiler'i Avusturya nüfuzuna katmaya kalktıklarında Aydınlanma'nın fikirlerinden etkilenmişlerdi. Ne var ki hem gizli, hem de açık Yahudi karşıtlıkları nedeniyle ve Galician Yahudileri'nin geleneksel bağlarının gücünü küçümstedikleri için bunu pek başaramamışlardı.

1787'de II. Joseph, Moses Mendelssohn'un öğrencilerinden biri olan Naphtali Herz Homberg'i, Toleranz-Patent'te öngörüldüğü üzere Galicia'da Almanca konuşulan Yahudi okullar açmakla görevlendirdi. Buralarda İncil eğitimine devam edilecekti, ama sadece Almanca'da; ayrıca çocuklara, herhangi bir kheyder veya hahamlık okulunun programında bulunmayan başka konularda da eğitim verilecekti. Galician Yahudileri'nin buna tepkisi, bu okulların boykot edilmesi ve böyle kuruluşların vasıtasıyla çocuklarını Yahudi dininden uzaklaştırmaya çalışan herkese karşı korkunç bir nefret oldu. Herz Homberg, görevinde tam bir başarısızlığa uğradı. Açmış olduğu okulların çoğu 19. yüzyılın başında yine kapatılmak zorunda kalındı, ama birkaç tanesi yine de bazı Galicia kentlerinde kaldı ve Haskalah, yani Yahudi Aydınlanması'nın ge-

lişini hazırlamada katkıda bulundular. Joseph Freud'un doğum yeri olan Tyzmenits böyle bir okula sahipti ve Joseph'in bu okula gitmiş olması bile olasıdır (bakınız aşağıda, 2. 3.).

Yani Galicia Yahudileri'nin Aydınlanma fikirleriyle ilk karşılaşmaları olumsuz oldu. Hem hahamlığın, hem de Hasidizm'in etkisi altındaki Ortodoks Yahudiler, onları Avusturya halkıyla kaynaştırmak için çabalayan tüm yeni yöneticilerin eylemlerine kesin bir direniş gösterdiler. Laik eğitimin yaygınlaşması, İbranice'nin bırakılması ve Musa'nın Kanunları'nın katılığının yumuşatılmasıyla çocuklarının, kendi kültürel miraslarını yitireceklerinden korkuyorlardı. 19. yüzyılın başında Ruslar'ın elinde olan Polonya bölgeleri Ukrayna, Wolhynia ve Podolya, Hasidizm'in mistik akımının etkisi altındayken ve aynı sıralarda yine Rus yönetimindeki Litvanya Ortodoks Hahamlık'ın baskısı altındayken Galicia Haskalah, yani Yahudi Aydınlanması'nın merkezi olmuştu. Aydın fikirler özellikle, o zamana dek Ortodoks Hahamlığı'nın etkisi altındaki kentlere yayılmıştı: Amalie Freud'un doğum yeri Brody, Tarnopol, Lemberg ve -göreceğimiz üzere- Tyzmenits.

Galicalı maskilim'ler -Haskalah taraftarları kendilerine böyle diyorlardı- neredeyse tamamen yeni akımın özellikle etkin olduğu genç Ortodoks çevrelerinden toplanmışlardı. Çoğunun Avrupa eğitimi olmayıp Friedmann'ın da vurguladığı gibi, genellikle dünya hakkında çok yüzeysel bilgiye sahip, kendi kendilerini yetiştirmiş kişilerdi. Alman kültürünü ve Alman dilini kullanmaya eğilimliydiler, örneğin Galicia'daki Yahudi basınının tamamı Haskalah'ın etkisine girmişti.

Maskilim'ler, Ortodoks Judaism'in liderlerini ve özellikle de "mucizeler yaratan" Hasidik hahamlarını küçümsüyor ve onlara karşı öfke kusuyorlardı. Ortodoksların buna yanıtı da onları aforoz etmek ve onlara zulmetmekti; bu zulüm o kadar korkunçtu ki, 1848'de reform yanlısı bir haham ve ailesinin katliamına yol açtı.

19. yüzyılın başında, Joseph Freud büyürken Galicalı Yahudiler böylece iki kutba bölünmüştü - ilericiler ve gericiler. Friedmann bunun sonucunun, ailenin çok derinlerinde "babalar ve oğullar arasında tartışmalar yaratan ve yuvanın huzurunu bozan" ardı arkası gelmez bir savaş olduğunu vurguluyor.

Ne var ki Hahamlık Judaism'i, Hasidizm ve Haskalah arasındaki ilişki sadece çatışmaya dayanmıyordu. Özellikle mistik akımlar Haskalah'ın

birçok fikrine katılıyordu. Aslına bakarsanız mistisizmin Haskalah ve asimilasyon için yolu açtığı söylenebilir, çünkü rabbinical Judaism'in talep ettiği yasalara tam bağlılığı redediyordu. Mistik kitle akımlarının ortaya çıkışından önce Polonyalı bir Yahudi için en katı ortodoksluğun dışında bir kurtuluş yolu aramak imkânsızdı, şimdi ise yeni yollar kendisine açıldı. Mistiklerin geleneksel Rabbinizm'e karşıt saldırıları sayesinde Reform hareketi 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başlarında yükseldi.

Bakan ile şu konuda aynı görüşteyim: Yahudiler'in Doğu Avrupa geçekonu ve shtetl'lerinin ortaçağ tarzındaki düzeninden 19. yüzyıl burjuva toplumuna doğru düz bir çizgi üstünde yürüyerek geçtiğini söylemek mümkün değil. Tecritteki başka akımlarda da, Aydınlanma'nın fikirleriyle hiçbir ilgisi olmayan, aslında onlarla taban tabana zıt olan, ama yine de onlara yolu döşeyecek birçok öncü vardır.

Bu çalışmanın amacı gereği, 18. yüzyıl sonlarında bu entellektüel akımların aynı zamanda siyasi boyutlarının olduğunu da söylemek yerinde olur. Galicia'daki Haskalah sadece Avusturya hükümeti tarafından, Yahudiler'in asimilasyonunu sağlamak ve Ortodoks grubun temelini kazımak için kullanılmadı; Haskalah aynı zamanda, özellikle de 1848 Mart ayının İhtilal'inde Polonyalı Yahudiler ve Polonyalılar arasında bir bağ kurulmasını da sağlamıştı. Polonyalı liderler, özgürlük ve milli bağımsızlık için verdikleri bu mücadelede Yahudiler'in kendi taraflarında yer aldıklarını iddia ederken Yahudiler de kendilerinin ve Polonyalılar'ın ortak bir amaç güden tek bir taraf olduklarını söylüyorlardı. Tyzmenits'in de, Polonya'nın amacına sıcak bakan bir Yahudi akımını desteklediğine dair bazı deliller var (bakınız aşağıda 2.3).

Böylece 19. yüzyılın ortalarında Galicalı Yahudiler'in benimseyebileceği iki asimilasyon çeşiti vardı: Büyük ihtimalle daha emin bir yol olan, Avusturya yöneticileriyle özdeşleşme ya da baskı altındaki Polonyalı azınlıkla özdeşleşme - ki bu seçenek o sıralarda oldukça tehlikeliydi, çünkü Polonyalı ihtilâlciler her yönden saldırıya uğramaktaydılar ve 1863'te bir Polonya başkaldırısı Ruslar tarafından acımasızca bastırılmıştı.

Jacop Freud bu nedenle, eski geleneklerin ve bundan dolayı da Yahudi toplumu organizasyonunun büyük meydan okumalarıyla karşı karşıya olduğu, ama aynı zamanda da Yahudiler'e daha önce tanınmamış fırsatların tanındığı, siyasi ihtilaller ve entellektüel telaşlarla dolu bir dö-

nemde büyüdü. Jacop Freud ve kardeşleri, ebeveynlerinkinden tamamen farklı bir hayat için Galicalı shtetl'in emniyetli ortamını terketmek için kendilerine sunulan fırsatı değerlendirmeye karar verdiler (bakınız aşağıda 2.5).

2.2 Galicia Shtetl'ında Yaşam

Jacop Freud için bu gelenek yokluğunun ne anlama gelmiş olabileceğini okuyucuya göstermek için Doğu Avrupa'nın küçük bir kentindeki bir Yahudi komününde, bir shtetl'daki hayatı gözümüzün önüne getirmemiz gerekiyor.

En etkileyici ve ayrıntılı bilgi, hepsi Amerikalı göçmenlerden gelen raporlara dayanan ve Doğu Avrupa Yahudileri'nin etnografisini temsil ettiği söylenebilecek Zborowski ve Herzog (1952), Landes ve Zborowski (1950) ile Zborowski (19676) 'de bulunabilir. Bu metinler, 19. yüzyıl başlarında Yahudiler'in hayatını genel olarak ele alıp Galicia'ya pek değinmeseler de, bence Galician'ın Yahudi shtetl'ını da yansıtıyorlar, çünkü Doğu Avrupa'daki Yahudiler'in günlük hayatları arasında büyük farklar olduğunu sanmıyorum. Çoğu oldukça fakirdi ve kendilerine düşman olan komşuların arasında yaşamak zorunda olmanın acı kaderini paylaşıyorlardı. Her şeyden önce dinin güçlü bağları, bölgesel farklılıkların birçoğunu yumuşatıyordu.

Yahudi dini bir yaşam şekli; inananların günlerinin her dakikasını dolduruyor. Judaism, bireysel bir ilişki olmayıp "sosyal" bir dindarlık şekli ve bu nedenle de komün yaşamda ifade edilmeli. Bu da shtetl hayatının neden bu kadar olağandışı bir birlik duygusu taşıdığını, beraberliğe dayandığını ve toplumun neden bireylerin davranışları üstünde bu kadar kontrolünün olduğunu açıklıyor. Herhangi bir şeyi gizli tutmak neredeyse imkânsızdı, kişinin kendi içine kapanması Yahudilik dışı bir eylem olarak değerlendiriliyordu. Dindar Yahudi için her günah, aileye, komüne, İsrail insanlarına ve Tanrı'ya karşı bir suçtu. Buna benzer olarak, Tanrı'yı memnun edecek tüm hareketler, Mesih'in gelişini ve sürgününün bitişini hızlandırdıkları için, sadece bireysel refahı değil, tüm İsrail halkının refahını da sağlıyordu.

Shtetl Yahudileri'nin yalnızlığı ve birbirlerine karşı duydukları sorumluluk duygusu, Yahudi dininin temel düşüncelerinden biriydi ve aynı zamanda da etraftaki Yahudi olmayan insanlar (goyimlerin) düşmanca dünyasına karşı bir koruma işlevi görüyordu. Evet, yerli Polonyalı ve Ukraynalı köylülerle olan ilişkileri genellikle iyiydi - Yahudiler ya aracı, ya da doğrudan tüketiciler olarak köylülerin ürünlerini satın alıp onlara zirai olmayan ürünler temin ediyorlardı. Yine de zaman zaman, köylülerin gizli anti-Semitizm (Yahudilik karşıtı) duygularının alevlenip eski dehşet ve katliam anılarının tazelendiği çatışmalar oluyordu.

Ne var ki ortak yoksulluğa rağmen belirgin sosyal farklar vardı. Her shtetl'da sheyneh yidn'ler, biraz daha zengin olan Yahudiler vardı. Çoğunluk, prosteh yidnler, yoksuldu ve pek de saygı görmüyordu; ya kıt kanaat geçiniyorlardı ya da luftmenshen, yani devamlı bir mesleği olmadığı için sadaka ile yaşamaya mecbur olan insanlardı. Ama yikhush, ya da statü, bir Yahudi'nin, refahtan çok fazla kıymetli, zengin olmadan da ulaşabileceği bir şeydi. Yoksul bir evden çıkmış birçok genç Talmud öğrencisi topluluk tarafından veya zengin bir patron tarafından desteklenip yikhush atsmo'ya, yani kişinin kendi çabasıyla ulaştığı yikhush'a ulaşabiliyorlardı. Ne var ki genellikle sadece zenginler ya da onların oğulları bir yeshiva, bir hahamlık akademisinde, okuyabiliyordu. Servetini kendisine saklamayan ve etrafındakileri utandırmadan onu paylaşan zengin talmuk khokhem veya talebe ise en büyük yikhush'a sahipti. Dahası, bireyin yikhush'u tüm ailesine de yansıyordu. Bu nedenle, eğitilmiş ve çok saygıdeğer ataların isimlerini taşıyan "yikhush mektupları", çiftleri evlendirmede çok önemli bir rol oynuyordu.

İyi bir "doğru" Yahudi merhametli ve yardımseverdi. Yoksul olsa bile, sahip olduğu kadarını paylaşması bekleniyordu ondan. Sadaka vermek bir mitsva, yani dini bir emirdi. Aslına bakarsanız, bu sadakayı alan tarafta olmak bir utanç olarak görülüyor ve kişiyi yikhush'undan ayırıyordu; ama aynı zamanda da bu sadakadan faydalanan kişiye iyi bir iş yapma fırsatı sağlıyordu, ki bu da tipik shtetl karakteri olan shnorrer (dilenci)'nin neden Yahudi folklorunda bu kadar geniş işlendiğini açıklıyor.

Başka bir Yahudi erdemi de ölçülü olmaktır. Çocukların kendi kendilerini kontrol etmeleri ve her türlü aşırıktan kaçınmaları beklenir. Bırakın kan dökmeyi, kavgalar ve fiziksel tartışmalar dahi Yahudilik dışı olarak görülüyordu, ki Yahudiler'in kendilerini düşmanlarına karşı savunmamaların bir nedeni de budur.

Dindar Yahudiler bütün hayatlarını, Torah'ta (Pentateuch'ta) sıralanmış ve Talmud'da da sözü geçen ve tanımlanan emirleri, 613 mitsvos'u gerçekleştirmeye çalışarak geçiriyorlardı (M. Friedlaender, 1890). Belirli görevler ve dualar, günlerin belirli zamanlarında ve belirli günlerde yapılıyordu; cuma akşamından cumartesi akşamına dek süren Sabbath'da her türlü iş ve seyahat, ateş yakmak ve para saymak gibi eylemler kesinlikle yasaktır. Sabbath bir dua, Torah'ı okuma, dinlenme ve eğlence günüdür. Sabbath'ı kutlama emrini uygulamak özellikle de Yahudi olmayan bir çevrede, cumartesinin normal bir iş günü olduğu insanların arasında zordu. Ve yine Yahudiler'in pazar gününü normal bir iş günü olarak görmeleri, Hristiyan komşularının tepkisini topluyordu.

Çok sayıdaki beslenme kuralına son derece katı bir şekilde uyuluyordu. Dindar bir Yahudi belirli et çeşitlerini (domuz da dahil) yiyemez. Etler kosher olmalı, yani dini olarak kullanıma müsait olan hayvanları, kanlarının iyice akıtıldığı bir biçimde kesilmeli. Et, süt veya süt ürünleriyle temas etmemeli, bu nedenle de Ortodoks Yahudi evkadını, birbirlerinden kesinlikle ayrı tutulması gereken iki tencere ve tabak seti kullanmak zorundaydı. Beslenme kurallarını bozmak, besini treyf, yani kirli, bu nedenle de yenilmez yapar. Şüpheli bir durumda hahama başvurmak gerekir ve o da kirlenmiş olan mutfak gereçlerini törensel bir suyla yıkama ile "yeniden kosher" yapabilir.

Bu beslenme kuralları, çatal-bıçakların dahi kosher olmadığı, Yahudi olmayanların evinde yemek yemelerini imkânsız kılan engellerden bir tanesiydi. Sonuç olarak Yahudiler'in kendi kendilerine uygulamak zorunda oldukları sınırlamalar, Yahudi olmayan komşuları için akıl almaz sınırlamalardı. Daha da kötüsü, temiz olmadığı düşüncesiyle domuzun yasak olması doğrudan bir hakaret olarak görülmekteydi, çünkü domuz birçok Doğu Avrupalı'nın başlıca hayvani besiniydi.

Beslenme kurallarına kesinlikle uyulması, Yahudi evkadının işiydi. Talmud eğitimi almak bir kadın için uygunsuzdu, çünkü bu, erkeklerle mahsus bir statü edinme eylemiydi. Kocas yeshiva'da, eğitilmiş bir hahamın gözetmenliğinde kutsal metinleri çalışırken kadının aile işini yürütmesi veya aileyi başka açılardan desteklemesi sık rastlanan bir durumdu. Yeterli kop, yani beyin gücüne sahip bir adamın kendisini tamamen talebe hayatına adanması ve karısının da onun görevlerini üstlenmesi doğaldı, çünkü adamın dindarlığının ötede kadına da daha iyi

bir konum hazırladığına inanılırdı - kadınlar cennete sadece kocalarının çabalarıyla ulaşabiliyordu.

Eğitim çok saygıdeğer bir konumu getirdiği için küçük Yahudi oğlan çocuklarının kheyder, yani dini ilkokula 3-4 yaşlarında başlamaları beklenirdi. Burada bir melamed, yani İbranice öğretmeninin denetiminde -kendisi bedeni (fiziksel) cezaları uygulama hakkına sahipti- önce kelimesi kelimesine İbranice telâffuz edip sonra da yüksek sesle okumayı öğrenerek günde 12 saat Torah'ı çalışıyorlardı. Ortodoks Yahudi erkek çocuklarının pek boş vakti olmuyordu - tamamen kutsal çalışmalarına yoğunlaşmaları bekleniyordu. İlk dereceyi bitirdikleri zaman sıradaki sınıfa veriliyorlardı, burada da Talmud'u ve Torah üzerine başka yorumları öğreniyor ve en karmaşık Talmudik tartışmaları takip etmeleri gerekliyordu. Eğer bir çocuğun bir talmud khokhem, yani bir Talmud talebesi olacak kadar zeki olduğu kanaatine varılırsa, onun bir yeshiva'ya girmesi için her türlü yardım yapılıyordu. Eğer ailesi yoksulsa topluluk, genellikle daha zengin ailelerin evlerinde öğünler ayarlayarak, ona yardım ediyordu. Yeshiva bokhers, yani yeshiva talebesi olmayı başaramayanlardan da evde veya besmedresh, yani sinagogda fırsat buldukça çalışmaları beklenmekteydi. Torah çalışmaları her dindar Yahudi için hayat boyu sürecek bir görev, hayatlarındaki tek gerçek amaç idi.

Bir bakıma evlilik dahi Torah çalışmalarına bağlıydı. Genç bir talmud khokhem cinsel duydu ve düşüncelerle kolayca çalışmalarından kopabileceği için erken bir yaşta evlenmeye teşvik ediliyordu; böylece fiziksel ihtiyaçları tatmin edildikten sonra kendisini tüm kalbiyle yeniden Tanrı'nın Kelamı'na verebilirdi. Saflik, inzivaya çekilmekle değil, bir çeşit bağışıklık ile sağlanmaktaydı: "Yahudi manastırı diye bir şey yoktur" diyor bir atasözü. "Alınan önlemler sekse karşı değil, yanlış zaman ve ortamdaki sekse karşı alınır" (Zborowski/Herzog, 1952, 136).

Erken yaşta evlilik sadece Talmud talebeleri arasında değil, genel olarak Doğu Avrupa Yahudileri arasında bir gelenektir. Yahudi kızlarının bakireliği kesin önkoşuldu ve shtetl'in samimi havasından dolayı bireylerin hareketleri üzerinde neredeyse tam bir sosyal kontrol vardı. Bunun sebebi de pek ender olarak evlilikten önce ilişkiye girilmesini ve hamileliği önlemektir. Ama ebeveynler genellikle aşk evliliklerine karşıydılar, çünkü aşkın, kalıcı bir birlikteliği sağlayamayacağına inanılırdı. En ideali, birbirine benzer iki ailenin daha da yakınlaşabileceği bir evlilikti. Böyle ev-

liliklerin, eşler arasında doğal olarak sevgiyi doğuracağına inanılırdı. Hatta bir shtetl deyişinde de şöyle der: "Önce evlen, sonra sev." Evlilikler, eş adaylarına danışılmadan ayarlanır ve shadkhen veya evlilik tüccarı, ebeveynlerle evlilik kontratının tartışır. Artık nişanlı kabul edilen ve 16 veya 17 yaşlarında evlenecek olan 12 yaşındaki çocuklar için anlaşma imzalamak pek de sıradışı bir şey değildi. Shadken'ler genellikle iki eş arasında yaş, yikhus veya refah bakımından çok büyük farklar olmamasına dikkat ederlerdi - ama güvey, yoksulluğunun yarattığı boşluğu olağandışı bir tahsille kapatabilirdi.

Kötü yaşam koşulları sonucunda genç çift (genellikle gelin tarafının) ebeveynlerinin yanında taşınmak zorunda kalırdı. Böyle bir durumda damadın "kest"te yaşadığı söylenirdi. Baba ve oğul arasındaki ilişki genellikle duygusallıktan yoksun, saygıya dayanırken damat ile kayınbaba arasındaki ilişki çok yakın olurdu. Eğer damat gelini, kendi babasının evine götürürse, o zaman sadece baba ve oğul arasında değil, her şeyden önce gelin ve kayınvalide arasında da gerginliğin kaçınılmaz olduğu söylenirdi, çünkü anne ev işleri konusunda sorgusuz sualsiz tek otoritedir ve anne-oğul ilişkisi bir üçüncü kişinin varlığını kaldıramaz.

Burada okuyucu bir Doğu Avrupa shtetl'indeki yaşam koşullarını hayal etmeye çalışmalı: Çok az ailenin iki odadan fazla odası vardı, ama buna rağmen çoğu ailenin de çok sayıda çocuğu vardı. Birçok ailenin, tüm aile yaşamlarının geçtiği tek bir odası vardı. Eğer kız evlenip de kocasını böyle sıkışık bir mekana getirirse genellikle araya bir perde gererek yeni bir oda yaratılır ve böylece bir ölçüde özel bir ortam sağlamış olurdu (Zborowski/Herzog, 1952, 362).

Evlilikte bir dizi özel emre uyulması gerekiyordu. Torah'a göre adet kanaması boyunca bir kadın "kirli"dir ve herhangi bir erkek tarafından dokunulmaması gerekir. Yattığı veya oturduğu her nesne treyf, yani kirlenmiş olur. Bu nedenle de evli çiftin ayrı yataklarının olması gerekir. Adet kanamasının üstünden ancak 7 gün geçtikten sonra bir kadın, topluluğun kurmuş olduğu törensel hamam olan mikya'da yıkandıktan sonra yeniden kosher olur. Bu yasak da her ayın iki haftasında bir kocanın karısıyla yatamayacağı anlamına geliyordu. "Zamanın yarısında kadın ona aittir, diğer yarısında da Tanrı'ya." Bu da Ortodoks Yahudileri'nin neden bir kadına dokunmaktan korktuklarını açıklıyor - kadının saf mı, yoksa kirli mi olduğunu bilemezler. Sadece hamile ka-

dınların temiz olduğu kesindir. Doğum yaptıktan sonra kadınlar yine birkaç hafta için kirlenmiş sayılırlar; bu aralık, erkek çocuk doğurduklarında, kız çocuk doğurduklarından daha kısadır (Leviticus 12:2-5).

Seks, evli eşler arasında konuşulması uygun bir konu değildi, ama kocanın, kendi Torah çalışmalarının bir bölümü olarak, başka erkeklerle cinsel emirleri tartışması beklenirdi. Eşlerin hiçbirine, karanlıkta ve hiçbir canlının göremeyeceği bir ortamda gerçekleşmesi gereken cinsel ilişki konusunda teoride bilgi verilmezdi. Çok az evin ayrı yatak odası olduğuna göre evli çift, tüm çocuklar derin bir uykuya dalana kadar uzun ve sessiz bir bekleyişe girmek zorunda kalırdı. Üreme amacı gütmeyen bir cinsel eylem -özellikle de mastürbasyon ve evlilikdışı cinsellik- büyük bir günah olarak görülürdü (Zborowski/Herzog, 1952, 287). Bir başka katı kural da beden her zaman için kısmen örtülü olmasını emrediyor. Çıplaklığın utanç verici olduğuna inanılırdı. Normalde sadece yüz ve eller açıkta bırakılabilirdi, çünkü vücudun tüm uzuvları, hatta kollar ve ayaklar bile, kişinin çıplaklığına karşı konmuş olan yasağa dahildi (Somogyi, 1979, 50).

Bir oğlan çocuğunun doğması bir kızın doğmasından çok daha iyiydi, çünkü sadece erkek Yahudiler, Tanrı'nın İbrahim'le imzalamış olduğu anlaşmaya adım atabiliyorlardı. Bu da, doğumdan sonraki sekizinci günde sünnetle olmaktaydı. Bazı komünlerde bu seremoni sinagogda, bazılarında ise ebeveynlerin evinde yapılıyordu (M. Friedlaender, 1890). Tören sırasında ailenin saygıdeğer bir dostu sadıç olur ve kucağında bebekle özel bir sandalyede otururken mohel ya da profesyonel sünnetçi, çocuğun derisini keser ve orada bulunanların hepsi bir takdis duası mırıldanırlar (Zborowski ve Herzog, 1952, 318).

Her Yahudi baba, ebeveynlerinin ölümünün üstüne günde üç defa Kaddish okuyacak ve böylelikle de onların ötedeki rahatını sağlayacak bir oğul isterdi. Bu duayı söyleyemeyen bir oğul büyük bir günah işlerdi (Zborowski/Herzog 1952, 309). Erkek evlât istenmesinin bir başka nedeni de, onların talebe olup böylelikle ebeveynlerinin yikhus'unu yüceltebilmeleri idi. Bir kız ise bunu ancak iyi bir evlilik yaparak başarabilirdi. Bu da ebeveynlerin ona bir çeyiz bulmalarını gerektirir, ki genel yoksulluk ortamında bu büyük bir problemdi. "Yaşlı bir çocuk"un doğumu, yani ebeveynlerin geç yaşta doğurdukları bir çocuk ise daha da büyük bir nimetti.

Tipik bir Yahudi ailesinin çok sayıda çocuğu olurdu, çünkü "iyi bir evlilik"in senede bir çocuk meydana getirmesi beklenirdi. Çocuk sahibi olamamak bir utanç kaynağıydı ve karısı 10 yıl kısır kalan bir adam karısını boşama hakkına sahipti. Boşanma için başka nedenlerin arasında kadının kusurları ve özellikle de kocasının terki üzerine kadının yabancılaşması vardı. Ne var ki her iki durumda da sadece koca boşayabilirdi.

Bir erkek çocuğun ilk yıllarında sadece annesi onunla ilgilenir. Ama çocuk İbranice ilkokuluna, kheyder'e başlar başlamaz baba durumu eline alır ve her Sabbath çocuğun bilgisini kontrol ederdi. Böylece baba, Yasa'ya duyulan saygının temsilcisi ve oğulun gözünde ulvi bir figür haline gelirdi. Buna karşın, duygusal olarak ona büyük yakınlığı olmasına karşın baba, kızının entellektüel eğitimiyle hiç ilgilenmezdi. "Aslına bakarsanız, ensest hariç, Kanunlar'da ya da gelenekteki başka herhangi bir yerde babaya, kızıyla olan ilişkisinde yol gösterecek hiçbir yazılı kural yok ve baba da bu, pek gözönüne alınmamış ilişkide gerilimden uzak bir yol izlemeye çalışıyor gibi görünüyor" (Landes ve Zborowski, 1950, 456). Ayrıca babanın kızına -genellikle kendi mizacına uygun- bir koca bulması beklenirdi ve daha sonra bu damatla, kendi oğullarıyla olduğundan çok daha iyi bir ilişkisi olurdu.

Anne ve oğul arasındaki ilişki daha da yakındı. Bir anne, oğlu 13 yaşında bir bar mitzvah erkeği (kelime anlamı: "Emrin oğlu") olup böylelikle erkekliğe adım atana kadar oğluyla aynı yatağı paylaşabilirdi - temizlik tabusu nedeniyle bunu kendi kocasıyla yapamazdı. Landes ve Zborowski bu konuda şöyle bir yorum yapıyorlar:

Cinsel ilişki yasak, ama onun dışında anne ve oğul arasında hiçbir yasak yok. Anne sıcaklık, yakınlık, besin, karşılıksız sevgi, emniyet, pratik gerçeğin temsilcisi. Bu özel libidinal karakter... babanın ruhani, uzak karakterinin tam tersi. Annenin hayatı, ailesinin maddi rahatına ne kadar adanmışsa, babanın hayatı da Yasa'nın öğrenimine o kadar adanmış; hem fiziksel, hem de duygusal olarak oğlundan uzaktır; evin dışında meşguliyeti vardır ve rahatlık getiren bakıcıdan ziyade akıl hocası ve rehberdir... Yine de baba ve oğul, karı ve anneye karşı benzer bir ilişki içindedirler - tabii kadın kocasına saygı göstermek zorundadır ve oğul da zorunlu olarak anneye saygı göstermek zorundadır. Aslına bakarsanız baba ve oğul arasındaki rekabet, büyük ve küçük şekillerde, özel ve resmi olaylarla yansıtılan tanıdık ve bildik bir tema.

Yahudi çocuk, Beşinci Emir'e göre sorgusuz sualsiz ebeveynlerine saygı göstermek ve itaat etmekle yükümlüdür. Ebeveynler çocuklarına ya da Torah'a karşı nasıl davranırlarsa davranırlar bu emir geçerliydi: "Ebeveynler suçlu olsalar ve çocuklarının sevgi ve şükranlarını hak etmemiş olsalar ya da onlarla hiç ilgilenmemiş olsalar dahi çocukların yine de ebeveynlerine karşı görevlerini hürmetkâr bir şekilde yapmaları bekleniyordu, çünkü ebeveynlere karşı saygı ve hürmet, yapılmış hizmetlerin bir karşılığı değildir." Zborowsk'nin görüştüğü ABD'deki Doğu Avrupa Yahudi göçmenleri, babaları eve girdiği zaman hissettikleri "olağanüstü" korkuyu anımsıyorlar. Kendileri anne veya baba olduklarında dahi tateh'leri saygıdeğer bir insan olarak kalıyordu (Zborowski ve Herzog, 1952, 295).

Çocuklar, mammeh'lerine de derekh erets borçluydular. Ne var ki ona karşı duydukları saygı daha farklıydı çünkü onun kocasına karşı konumu, kendi konumlarına benziyordu. En büyük otorite babaydı ve çocukların eğitiminin ilk ve en temel dersi, onun iradesine boyun eğmeyi öğrenmekti.

Kişinin ebeveynlerine karşı saygı ve itaatkârlığı İsrail halkının Tanrı'yla ilişkilerine dayanıyordu: "Onlara karşı bir cisim gibi, eğilebilir cisimler gibi olmalısın, onların iradesine karşı iraden olmamalı. Onlara saygı göstermeli ve Tanrı'dan sonra onlara hürmet etmelisin, çünkü sadece onlar sayesinde Tanrı'ya ulaşabilirsin. Babana ve annene Tanrı'nın insanlık mabedindeki rahipler olarak onlara saygı gösterir... onlara Tanrı'nın, insanlığın ve İsrail'in habercileri olarak bakarsan... o zaman Tanrı'nın sana bahşetmiş olduğu varlığın, doğru bir yaşam olarak çiçek açacaktır."

Büyü ve mistik düşünceler Doğu Avrupa Yahudiler'i arasında çok yaygındı. Bu yoksul ve eziyet gören insanlar, eziyet gören bir azınlık olarak önemsiz varlıklarına bir anlam verebilmek için batıl inançların desteğine sarılıyorlardı. Mistik düşünceleri her şeyden önce kabbalistik geleneklere ve sayı mistisizmine dayanıyordu. İbranice alfabesinin harfleri aynı zamanda birer rakam olduğundan, kelimeleri numaralara "çevirmenin" mümkün olduğunu görmüştük (Trachtenberg, 1939, 262). Bunların toplanması, çarpımı vb. ve bunun ardından yeniden kelimelere çevrilmesi, kehanet amacıyla belirli bir metnin neredeyse sonsuz çeşit yorumuna yol açıyordu. Dahası, muskaların mucizevi güçlerine, düş-

lerde geleceği görebilme olasılığına, ruhların, kötü düşüncelerin, lanetlerin gücüne vb. inanmak, çoğu dindar Yahudi'nin normal dini uygulamalarının uzantıları ve abartılmasından başka bir şey değildi.

Ne var ki şu andaki konumuzdan daha önemsiz gibiler, çünkü şimdi Tyzmenits'den Freiberg'e ve daha sonra da Viyana'ya taşınmanın hayatında ne gibi radikal değişimlere yol açtığını anlamak amacıyla dha ziyade Jacop Freud'un içine büyüdüğü genel sosyal ve dini çevreyle ilgilenmekteyiz.

2.3 Tysmenitz

Tysmenitz (Polonya dilinde: Tysmienica), Jacop Freud'un doğum yeri, Lemberg'in (Lvov) aşağı yukarı 90 mil güneyinde, Karpatlar'ın kenarında, Dniester'e haraç ödeyen bir kentti (bakınız Resim 1). Bugün, Ukrayna SSR'isini, Ivano-Frankovsk İdari Bölgesi'nin (daha önce Stanislav) bir parçası. Tysmenitz'de artık hiç Yahudi komn yok. Kamayı başarmış bir avuç Yahudi'nin dışında Tysmenitz'in tüm Yahudi nüfuzu Alman işgali sırasında ya ölüm kamplarında ya da toplu katliamlarda öldürüldü.

19. yüzyılın başında Jacop Freud orada yaşarken orada yaşayan Yahudiler'in sayısı bilinmemekte. 1765'te 856 Yahudi vergi ödeyen insanlar olarak kayda geçmiş (Blond'a göre Balaban, 1974, 155). Sajner, aşağı yukarı 19. yüzyıl ortalarında, Tysmenitz'de, % 50'sinin Yahudi olduğu 6000 kişi olduğunu söylüyor (1968, 170). Resmi nüfuz sayımı rakamlarına göre 1880'de kentin aşağı yukarı 7000 sakini vardı, ki bunların 2500' ya da % 36'sı Yahudi idi (Encyclopedia Judaica, Cilt I 16, 1492). Nfuzun geri kalanı Rus Ortodoks Ruthenian'lardan (Ukraynalılar, Ruslar) ve Katolik Polonyalılar'dan oluşmaktaydı.

Yahudiler Tysmenitz'de 16. yüzyıldan beri yaşamaktaydı (Blond, 1974, 153). İlk Yahudi komn oraya Kont Potocki ve onun varislerinin hoşgörülü yönetiminde yerleşmiş. Tysmenitz zamanla, Yasa'nın harfi harfine uygulanması için gerekli tüm enstitüleri -örneğin bir mikva ya da törensel hamamı- işletecek imknlara sahip olmayan, yakındaki Yahudi komünler için dini ve idari bir merkez haline geldi.

Kent herhalde 17. yüzyılın sonunda bir sinagog kurdu (Blond, 1974, 152). 1764'teki bir yangından sonra bu yapı yeniden ve bu kez taştan imar edildi (157, bakınız Resim 5).

Tyzmenits zaman zaman etkinliği Brody'ninkin aşan önemli bir ticaret merkeziydi. Ticaret çoğunlukla, Breslau, Leipzig ve başka Alman kentlerinin büyük pazarlarına katılan Yahudiler'in kontrolündeydi. Ayrıca Tysmenitz, Yahudi eğitiminin bir merkeziydi. M Balaban Tyzmenits'de, Crascow'dan hemen sonra gelen ve Stanislav ve Lemberg'ten önce yer alan Galicia'daki ikinci en önemli kültürel merkezdi.

Encyclopedia Judaica (cilt 16, 1492) bize, Hasidizm yanlılarının o sıralarda Tysmenitz'de işkence gördüğünü söylüyor, bundan yola çıkarak da Hasidizm'in kente ulaşmış olmasına karşın yayılmasının, baskın durumdaki Mitnaggedim (mistik akımın katı karşıtları) tarafından engellendiğini düşünebiliriz. Tysmenitz ancak 19. yüzyıl sonlarında kendi Hasidik liderlerini çıkarabildi (Blond, 1974, 175; Aron, 1971, 169).

Yani Hasidizm Jacop Freud'un çocukluğu sırasında Tysmenits'de genel bir kabul görmediyse de - yine de bazı Tysmenitz Yahudileri, yakınlardaki bir tsaddik (zaddic), yani bir Hasidik mucize yaratan hahama gizli ziyaretler yapmış olmalılar - Haskalah, ya da Yahudi Aydınlanma hareketi Tysmenitz'de 18. yüzyılın sonlarında dahi yandaşlar toplamayı başarmıştı.

Hatta Aydınlanma kentte oldukça erken başlamış gibi; 18. yüzyıl başlarında, daha Moses Mendelssohn yeni fikirlerine ulaşmadan Tysmenitz ve başka Galicia kentlerindeki birçok Yahudi dünyasal öğrenim için çabalamaya başlamışlardı bile. 1723'te doğmuş ve Tysmenitz'de uzun yıllar yaşamış olan Beer of Bolekov'un anılarından (Beer, 1922) anlaşıldığına göre orada bir grup Yahudi Latince ve Polonya dilinde yazılmış kitaplar okuyor, ve "kendilerini dünyasal sorunlarla uğraşılıyor", yani Talmud ve diğer geleneksel metinlere dayanan Torah'ın tefsirinden başka çalışmaları yasaklayan ortodoksluğun katı kurallarını kırıyorlardı. Beer'in hatıralarını yayımlamış olan M. Wischnitzer şöyle yazıyor:

Bolekov ve Tysmenitz'de, Brody ve doğu Galicia'nın başka kent ve köylerinde 18. yüzyılda, dünyasal kültür ve İbranice'ye sadakat arasında bir köprü kuran yeni bir hareket filizlendi. Bu, yeni bir dönemin başlangıcıydı. Men-

delssohn, fikirlerini üretmeden çok önce burada Haskalah'ın öncüleri iş başındaydı. Beer'in neslinden olan bu Haskalah-öncesi öncüler henüz eski gelenğin eşiğini aşamıyor ve Ortodoks Yahudileri'nin geniş kitleleri gibi eski Yahudi geleneklerine uyuyorlardı. Daha sonra 19. yüzyıl ortalarında doğu Galícia bir kez daha Haskalah'ın merkezi oldu. Haskalah'ın daha sonraki bu filizlenişi ile neredeyse 100 yıl önceki bu ilk başlangıçlar arasında bir bağlantı olduğundan eminim. Brody, Lemberg, Tysmenitz, Bolekhov ve başka kentler 19., hatta 18. yüzyılda sürekli olarak dış dünyayla ticari ilişkiler içindeydiler, özellikle de ana Alman pazarlarıyla. Bu temaslar doğal olarak genel eğitim ve dünyasal kültüre karşı bir merak uyandırmıştı.

Yeni Avusturyalı yöneticilerin yenilikçi fikirlerinin bu Haskalitlik yandaşları sayesinde Tysmenitz Yahudileri tarafından, başka yerlerdeki kadar soğuk karşılanmamış olması mümkündür. Örneğin 1788'de Yahudi çocuklar için yeni bir okul açıldığında, bu, Il Joseph yönetiminde Napthali Herz Homberg tarafından yaratılmış olan Almanca Yahudi okullarından biriydi. Ve başka yerlerde dindar Yahudiler çocuklarını Yahudilik dışı fikirlere maruz bırakmak istemediklerinden bu okullar hızla kapanırken Tysmenitz'deki okulun 1817'de hâlâ orada olduğunu biliyoruz.

Birçok etkileşim -aydın fikirlerin erkenden uyanması, Almanca okulunun açılması ve tabii dış dünyayla olan ticari bağlar- Tysmenitz Haskalah hareketinin merkezine çevirdiler. En aktif maskilim, Haskalah şampiyonlarının, bazıları Tysmenitz'den geliyordu.

Bu nedenle Jacop Freud'un hem kendisinin, hem de çocuklarının hayatında iz bırakan Aydınlanma fikirleriyle karşılaşmasının, kendisi Moravia'ya gittiğinde olmamış olabilir; doğum yerinde o entellektül akıma zaten maruz kalmış olabilir. Hatta Tysmenitz'deki bazı aktif maskilim'lerin bir dostu dahi olmuş olabilir, çünkü onların birçoğu da kendi neslindendi.

1848'de Tysmenitz, dünyasal bilgi ve Aydınlanma'nın fikirlerini yayma amacı güden bir "Okuma ve Kültür Çemberi"nin açılıma şahit oldu. Polonya lideri Franciszek Smolka'ya yazmış oldukları bir mektupta bu çember, kendilerini daha aktif olarak Polonya'nın özgürleşmesi amacıyla adayabilmeleri için Yahudiler için Polonya okullarının ve zirai yerleşim yerlerinin kurulmasını istiyordu.

ŞEKİL 4.

ŞEKİL 5.

Burada Tysmenitz Yahudileri arasında Polonya taraftarı bir akımın varlığına dair burada söylenmiş olanlar gerçekse, Jacop Freud'un kardeşlerinin aktif olarak Polonya liberasyonu hareketine katılmış olmaları o kadar gerçektir (bakınız aşağıda 3.3.4).

2.4 Jacop Freud'un Çocukluğu ve Tysmenitz'de Sally Kanner'le İlk Evliliği

Galicia ve özellikle de Tysmenitz'deki Yahudi hayatı hakkındaki bu genel araştırmadan sonra şimdi artık Jacop Freud'un oradaki hayatı hakkında elimizdeki verileri biraraya getirebiliriz (Çizelge 3).

Sigmund Freud'un doğum yeri olan Freiberg/Moravia'da Yahudi sakinlerin bazı kayıtları korunmuştu, ama Tysmenitz'de böyle kayıtlar bulunamadı. Bunun nedeni çok basit: Galicia'da Yahudi sakinleri, Avusturya otoritelerinin kendilerine uyguladıkları baskıcı sınırlamalardan kaçınmak için doğumlarını ve evliliklerini gizli tutuyorlardı. Ama doğum, evlilik ve ölüm kayıtları Galicia'da tutulmuş olsa dahi Naziler'in oradaki vahşeti sırasında mutlaka yok edilmiş olurlardı. Bu nedenle Jacop Freud'un hayatını yerel arşivlerden bir daha ortaya çıkarma ihtimali hiç yok.

Jacop, 18 Aralık 1815'te doğdu. Sigmund Freud otobiyografisinde ataları için şöyle diyor: "Babamın ailesinin uzun bir zaman boyunca (Cologne'da) Ren'de yaşadığına, 14. ve 15. yüzyıllarda Yahudiler'e yapılan zulümler sonucunda Doğuya kaçmış olduklarına ve 19. yüzyılda yeniden Litvanya'dan, Galicia üzerinden Almanya Avusturyası'na göç ettiklerine inanmak için nedenlerim var." Hellreich'in Buczacz'taki Yahudi mezarlığındaki mezarlar üzerindeki yazılar ve başka dokümanlardan topladıklarıyla oluşturmuş olduğu Freud ailesinin aile ağacına göre (bakınız Çizelge 2, Kohn'a göre, 1955), aile en az dört kuşak boyunca Tysmenitz'in aşağı yukarı 35 mil doğusundaki Buczacz'da yaşadı. "Freud" ismi muhtemelen, Buczacz'da yaşamış olan Jesucher'in karısı ve Schlo-mo'nun büyükbüyükannesi Freide'dan geliyordu. Bu soyad 1787'de,

henüz Avusturya tarafından yeni alınmış bir bölge olan Galicia'daki tüm Yahudi sakinleri bir aile ismi almak zorunda kaldığında alınmıştı.

Görünüşe göre Freud ailesinden Tysmenitz'de ilk ikamet eden kişi Jacop'un babası Schlomo Freud olmuştu. S. Blond onun Tysmenitz'e Buczacz'dan bir yeshiva talebesi olarak geldiğini düşünüyor. Peppi (veya Pepi, Yiddish: Pessel) Hofmann ile Tysmenitz'de evlenmiş olması ve kayınbabası Siskind (Yiddish: Zisie) Hofmann ile bir yeshiva-bokher olarak kest'te yaşamış olması olasıdır.

Schlomo Freud'un doğum tarihi bilinmiyor, ama Jacop Freud'un büyükbabası olan Siskind Hofmann'inkini J. Sajner ve R. Gicklhorn'un Çekoslovak arşivlerinden bulmuş oldukları dokümanlardan hesaplamak mümkün. Siskind ya 1775 ya da 1768'de doğmuş görünüyor (bakınız aşağıda sayfa 89), yani Peppi, Jacop Freud'un annesi, 1790 veya 1783'den önce doğmuş olamaz -o sıralarda babası 15 yaşında olurdu-veya 1800'den sonra doğmuş olamaz, çünkü bu da onu, oğlu Jacop'un doğumunda 15 yaşında yapar. Jacop doğduğunda herhalde 30 yaşından daha büyük değildi.

Bu durumda Siskind Hofmann, Jacop'un anne tarafından büyükbabası, Jacop'tan sadece 40 (ya da belki 47) yaş daha büyüktü. Siskind Hofmann, 1804'te Galicia ve Moravia arasında seyahat etmeye başlayan bir tüccardı. Schlomo Freud da bir tüccardı ve 1838'den itibaren kayınbabasına arada sırada Moravia'ya eşlik etmeye başlamıştı. Siskind Hofmann ve Schlomo Freud arasında, genellikle baba ve oğul arasındaki ilişkiden çok daha kolay olan tipik bir Yahudi kayınbabadamat ilişkisinin olması çok olası.

Jacop Freud için bu, annesinin ailesinin etkisi altında büyümek demektir; bu da, sonunda neden büyükbabası Siskind Hofmann'a gezilerinde eşlik ettiğini açıklıyor. Jacop'un diğer büyükannesi ve büyükbabasıyla, Schlomo Freud'un ebeveynleriyle olan ilişkisi hakkında hiçbir şey bilmiyoruz.

P. Swales'in son araştırmalarının göstermiş olduğu gibi (bakınız Çizelge 3), Schlomo ve Peppi Freud'un üç oğlu ve bir kızı oldu ve Jacop muhtemelen bunların en büyüğü idi. Freud, daha sonra Breslau'a taşınan amcası Abae'yi şöyle tanımlıyor: "Babamın küçük kardeşi, sıradan bir adam, bir tüccar ve ailesinin öyküsü çok üzücü. Dört çocuktan sadece bir kız çocuğu normal ve Polonya'da evlendi. Oğullardan biri hid-

rosefalik ve ebleh, genç bir adam olarak iyi görünen bir başkası 19 yaşında delirdi ve bir kızları da 20 yaşlarında aynı olayı yaşadı-tuhaf".

Freud ayrıca "Viyana'daki diğer (pek mutsuz) amcasının oğullarından birinin bir epileptik olarak öldüğünü de yazıyor. Bu "diğer amca", R. Glickhorn'un Viyana arşivlerindeki son araştırmalarından sonra hakkında biraz daha fazla şey bildiğimiz Josef Freud idi. Josef, Jacop'tan 10 yaş daha küçüktü.

Schlomo'nun Yahudilik'teki üç entellektüel akımdan hangisine bağlı olduğunu bilmediğimiz için, oğullarına da ne gibi bir eğitim vermiş olduğunu bilmiyoruz. Daha önce de gördüğümüz gibi Tysmenitz'de sadece geleneksel bir kheyder değil, hem hahamlık, hem de Hasidik taraftarı Ortodoks Yahudiler'in karşı çıkmalarına rağmen öğrencileri olan -yoksa 1817'ye kadar özel bir fon tarafından desteklenmesi gerekirdi- bir Almanca Yahudi okulu da vardı.

Jacop günümüze kadar gelen tüm belgelerini Almanca imzalamış, oysa büyükbabası Siskind Hofmann İbranice imzalamıştı. Acaba Jacop bir Almanca okuluna mı gitmişti? Daha çocukken Almanca konuşma ve yazmayı öğrenmiş ve hiçbir Yahudi çocuğunun bir kheyder'de asla edinemeyeceği bilgiyi mi edinmişti? Bu durumda babası Schlomo'nun, Haskalah'ın ilk taraftarlarından olmuş olması gerekir, ki Tysmenitz'deki aydın fikirlerin uzun tarihinden de bildiğimiz gibi bu pek olası olmamakla beraber imkânsız da değil. Schlomo Tysmenitz'den değil, Buczac'dan geliyordu ve oranın da Tysmenitz gibi Haskalitlik bir geleneği olup olmadığını bilmiyoruz. Her halikârda Jacop'un daha sonraki yıllarda bile İbranice okuyabildiğini (Heller, 1956, 419) biliyoruz, bu da babası Schlomo'nun onu bir kheyder'e gönderdiği ve kendisinin oradaki bütün Yahudi çocukları gibi sabahtan akşama kadar İncil'i okuduğuna işaret ediyor olabilir. Belki de eğitimine yeshiva'da devam etti.

Freud bir defasında "babam gerçekten de bir Chassidic (Hasidik) geçmişten geliyor" demişti. "Ben doğduğumda kendisi 41 yaşındaydı ve büyüymüş olduğu çevreden neredeyse 20 yıldır ayrıydı." Schlomo'nun da mı bir Hasid olduğunu söylemek istiyordu? Bu mümkün, çünkü Hasidizm Tysmenitz'de 19. yüzyıl başlarında yayılmıştı. Ne var ki "Chassidic bir geçmiş", sadece Schlomo'nun akrabalarının veya kendisinden ziyade karısının akrabalarının Hasidim olduğu anlamına geliyor olabilir. Bu durumda Jacop bu akrabaları sayesinde mistik fikirlerle tanışmış olabilir.

Freud'un, Jacop'un "yerel çevresinde" hayatının sadece ilk 20 yılında yaşamış olduğunu söylemesi önemli. Bu, Jacop'un aşağı yukarı 1835'te, yani evlendikten ve iki oğlunun doğumundan hemen sonra Ortodoks geçmişini bırakmış olduğu ve Haskalah'ın yeni fikirlerin benimsemiş olduğu anlamına gelebilir. Belki de o zamana kadar, babalarının Yasa'sını katı bir şekilde uygulayan bir dindar Yahudi idi, belki de shtetl onun tüm dünyasıydı ve seyahatlerinde yeni dünyalarla karşılaşana kadar da öyle kaldı.

Bu görüşü destekleyen deliller var, bunlardan biri de 1832'de, kendisi aşağı yukarı 16.5 yaşındayken -oğlu Emanuel'in Nisan 1833'de doğduğunu esas alırsak- Sally Kanner ile olan erken evliliği. Bu evlilik büyük ihtimalle Freud ve Kanner aileleri arasında ayarlanmış bir evlilikti. Damat bu kadar genç olduğu için de kayınbabası ve kayınvalidesiyle kest'te yaşamış olması olası görünüyor. Sally Kanner'in ebeveynleri hakkında hiçbir şey bilinmiyor, Sally'nin kendisi hakkında bildiğimiz tek şey ise ismi.

Emanuel herhalde düğünden hemen sonra doğdu ve Jacop'un ikinci oğlu Philipp de bir buçuk sene sonra, Ağustos ve Ekim 1834 arasında bir tarihte dünyaya geldi. Swales'in kısa süre önce keşfettiği üzere Jacop'un Sally'den iki çocuğu daha olmuştu (Çizelge 3). İkisi de çocukken öldüler.

2.5 Gelenekten Kopuş

2.5.1 GEZGİN YAHUDİ JACOP FREUD

Büyükbabasının Moravia'ya seyahatlerine Jacop Freud neden katılmak istemiş olursa olsun, bu deneyim onun için olağanüstü bir tecrübe olmuş olmalı. At arabasıyla katetmek zorunda oldukları 350 millik yolculuklarında iletişime geçtikleri insanların çoğu da Yahudi idi. Geceleri kosher hanlarda kalıyor ve belki de bir grup Galicalı tüccarla birlikte seyahat ediyorlardı. Öyle de olsa, Galicia shtetl'inin dışındaki hayat Jacop'u şaşırtmış olmalı, çünkü Moravia'daki Yahudi topluluklarında ha-

yatın yeni ve farklı şekilleri herhalde kendisinin Galicia'da yaşadıklarından daha rahat olmalıydı.

Ayrıca bu gezintiler Jacop'a, ailesinin ve komünün katı kontrolünden kaçmak için ilk fırsatları vermiş olabilir. Evet, yine kendi insanlarıyla yolculuk ediyordu, ama yolculuğa çıkan Yahudiler'in, dindar shtetli Yahudileri'nin uyduğu tüm emirlere uyması mümkün değildi. Böylece belki de Jacop ilk defa eski geleneklerin bir kısmından vazgeçmenin mümkün olduğunu farketmişti. Ben özellikle de evlilik dışı cinsel ilişki ve mastürbasyona konmuş katı yasağı düşünüyorum. Karısından birkaç ay boyunca ayrı kalan genç Jacop için kuralları bozma dürtüsü daha da kuvvetli olsa gerek.

Moravialı Yahudiler'in konumu, Galicalı dindaşlarınkinden oldukça farklıydı. Bir yandan Moravia'da Avusturyalı otoriteler Yahudi asimilasyonunu sağlamakta daha kararlıydı; çoğu zaman ebeveynlerin direnmelerine rağmen tüm Yahudi çocuklarının Almanca halk okullarına devam etmesi bekleniyordu (Haas, 1908, 18).

Diğer yandan da, uzak Galicia'dan ziyade Moravia'da 19. yüzyılın ilk yarısında ilan edilmiş Yahudi karşıtı ölçütleri uygulamak daha kolaydı. Yahudiler'in 52 belirlenmiş Yahudi komününün dışında yaşamaları yasaktı ve sakinlerden olmayan Yahudiler'in sadece "İzinli Yahudiler" oldukları zaman bir komünde kalmasına izin veriliyordu. Bu da, Moravia'daki Yahudiler'in sayısının yıllarca neden hep sabit kaldığını açıklıyor.

J. Sajner ve R. Glickhorn'un Neu Titschein'daki (Novy Jicin) arşivlerindeki dokümanlarda bulmuş oldukları üzere, Jacop Freud ve büyükbabası bu sıkıntıları şahsen yaşamışlar. Moravia'da ancak "izinli Yahudiler" olduklarından ikamet izinlerinin uzatılması için devamlı mücadele veriyorlardı. Pasaportları da sadece kısa dönemler için geçerliydi. Jacop Freud'un isminin geçtiği ilk belge, 30 Nisan 1844 tarihli, Freiberg Şehrindeki Yabancı Yahudi Sakinlerin Sicili'nin yanı sıra, kalmalarının nedenlerine dair "açıklamalar"dır. Bu belge, 9. sıradaki Sis-kind Hofmann da dahil olmak üzere 13 Yahudi ismi sıralıyor:

9 Süsskind Hofmann

Geldiği yer: Tyzmenitz

Eldeki pasaportun tarihi: Yok. Geçen mart süresi dolunca yenilenme amacıyla eve gönderilmiş, ama yeni pasaport henüz çıkmamıştır.

Bu gelişinde kalış süresi: Geçtiğimiz 40 yıl boyunca zaman zaman ticaret amacıyla burada kaldım. Başlangıçta bazen benim yerime iş ortağım Salomo Britwitz geliyordu, ama 6 yıldan beri damadım Salomon Freit ve sık sık onun yerini alan oğlu Kallamon Jacop Freit bana eşlik ediyorlar. Kalışımız genellikle senede 5-6 aydır, ama bu sürede komşuluktaki başka birçok yeri de ziyaret ediyoruz. Bu kez Freit 7 hafta kadar önce ayrıldı ve ben de buraya her zamankinden daha erken geldim ve yaklaşık 5 haftadır burada bulunuyorum.

İstenen uzatma süresi: İş sürdürmek için Freit'in geri döneceği Paskalya tatili sonrasına kadar, ama şu anda çok belirgin bir şey söyleyemem. Sonra da eve döneceğim.

Meslek: Yün, kenevir, donyağı, bal ve kürk gibi çeşitli ürünlerin satışı ve işlenmemiş kumaş satın alıp işlenmesini gözetmek.

Sahip olduğu ticaret vergi sertifikası: Elimde 8 Fr'lik [florins = Avusturya guilder] bir ticaret vergi sertifikası var -Freit'in kendi sertifikası var- bu sertifika şu anda yanımda olmayıp evde, ailemedir.

Kiralananmış dükkanın kullanımı: Gün boyunca işimi yürütebilmek için dul Theresia Bohaz'a ait bir evde 27 numaralı odayı ve ürünleri depolamak için aynı adreste iki kiler kiraladım. Bunun dışında, gece kalmak üzere şehir dışında odam var. [İmza İbranice'de] Süsskind Hofmann.

(Bölge Arşivleri, N. Jicin, J. Sajner tarafından kopyalanmış, Almanca'dan çevrilmiş.)

Aynı yıl, 24 haziranda Siskind Hofmann ve Jacop Freud Freiberg'te "izinli sayılmak" için başvuruda bulundular:

Saygıdeğer Yargıç,

Keten, yün, bal, donyağı vb. ticareti yaptığım ve kısmen Freiberg'te, kısmen de komşuluklarında iş amacıyla senelerce ikamet ettiğim bilindiği halde, şimdi amacım Freiberg'te ikâmet etmek, çünkü bu şehir, ticaretim için birçok nedenden dolayı en uygun mekân. Birincisi, ana yol üstünde; ikincisi, nüfuzun tamamı temel olarak kumaş yapımı ile uğraşıyor ve üçüncüsü de, Freiberg, kumaş yapımı ticaretiyle ilgilenen birçok köyün ortasında yer alıyor ve bu nedenle de son derece uygun bir ticaret merkezi.

Freiberg'ten ve komşuluklarından yün kumaş alıp bu bölgede boyanıp işlenmesini sağlamak ve Galicia'dan yün, bal, kenevir ve donyağı getirdiğimden ve bu malı benden satın alan yabancı tüccarlar Freiberg'e geldiğinden, ayrıca bu malları depoladığım kilerleri Freiberg'te kiraladığım için Freiberg'te devamlı kalmak zorundayım.

Artık 69 yaşında yaşlı bir adam olup ticaretin zorluklarına tek başıma göğüs geremediğimden, ben kendim sadece Freiberg'te alım satımla ilgilenirken dış ticareti yönetecek olan torunum Kalman Jacop Freud'u ticaret ortağım yaptım. Ayrıca ticaret amacıyla ilgili Lemberg Bölgesel Yetkililer'den hem kendim, hem de torunum Kalman Freud için bir yıllık ikâmet izni aldım. Bu nedenle Saygıdeğer Yargıç'tan, pasaportun süresi boyunca, yani 18 Mayıs [1]845'e kadar Freiberg'te izinli sayılmamız için bizim için yüksek makamlara başvurmasını arz ediyorum.

Freiberg, 24 haziran [1]844 Siskind Hofmann, Koloman Jacop Freud (Sajner, 1968, 169, Sajner tarafından kopyalanmış orjinalinden eklemeler; Almanca'dan çeviri.)

Bu başvuru üzerime şehrin yargıcı, Kumaşçılar Loncası'ndan bu iki tüccarın kalmasının sadece yararlı değil, şart da olduğunu açıklayan bir bildiri aldı:

Siskind Hofmann ve torunu Kallmann Freud yerli kumaş ustalarının ürünlerini satın alan, yerel halk tarafından tamamlanmasını sağlayıp onları Galicia'ya gönderen ve karşılığında da Galician ürünler ithal eden saygıdeğer ve güvenilir tüccarlar olarak bilinmektedirler. Bu tüccarların Freiberg'teki varlığı hem yerli sakinler, hem de etraftaki köyler için çok önemli, çünkü kumaşçıların ürünleri onlar sayesinde satılabiliyor. Aramızdaki bu tüccarların yeteneklerinden yerel ticaret büyük ölçüde yararlanmaktadır. Bu nedenle de Siskind Hofmann ve Kallaman Freud'un izinli sayılması için bir sertifika başvurusunu hazırlamayı bir görev biliriz.

(Sajner, 1968, 169, değişiklikler orjinaline göredir; Almanca'dan çeviri.)

Prerau'nun bölge müdürlüğü bu talebi 10 Eylül 1844'te kabul etti, ama bir senelik ikâmet için kişi başına 10 guilderlik bir izin vergisi koydu. Her iki adam da sadece Freiberg yargıcına değil, "Moravia-Silesia Bölgesel Hanedan ve Krallık Hükümeti'ne" de itiraz ettiler. Bu itiraz mektubunda, izinli olma vergisinin, gelirlerine uygun olmadığını vurguluyorlardı.

İlk olarak şunu belirtmek isterim ki, önceki dilekçenin yazarı hiçbir zaman Freiberg'te bütün bir sene kalmayı düşünmemiş olan ben Siskind Hofmann için bir izin sertifikasına başvurarak bir hata yapmış. Ben, Siskind Hofmann, yaşının ağırlığı altında bükülmüş ve artık hassaslığı ve hastalığı nedeniyle serbest

ticareti yürütemeyen 76 yaşında bir adamım. Freiberg'e sadece birkaç önemli sorunu çözmek için geldim ve hemen ardından da -Gül Bayramı'ndan hemen sonra- Galicia'da, Tyzmenits'deki evime dönmeyi düşünüyorum. Bu nedenle, hem adım bu dilekçeye yanlış yazıldığı için, hem de Freiberg'te tam bir yıl geçirmeye niyetli olmadığım için, yüksek adaletinize sığınarak sene başına 10 FCM'lik Freiberg'te ikâmet ödemesinden muaf tutulmayı arz ediyorum.

Emrinize amade ben Kallman Freud'a gelince; bana bağlanmış olan 10 FCM'lik ikâmet vergisinin benim iş ve gelirim için çok yüksek olduğunu belirtmek isterim, çünkü bu işte henüz yeniyim, Galicia ülke ürünleriyle önemsiz bir ticaret işi götürmekteyim ve Moldavia ile Wallachia'da satmak üzere başkalarının adına kumaş alıp bundan komisyon kazanmaya çalışmaktayım.

Dahası, her ikimiz de kendi meskenimizde de vergi ve komün ödemelerinde bulunmakla yükümlüyüz ve şimdi de 10 FCM'lik özel bir ikâmet vergisi ödemeye kalkarsak o zaman imkânlarımızın ötesinde bir yük yüklenmiş oluruz ve işimizi tamamen bırakmak zorunda kalırız, ki bu da Freiberg için çok kötü olur, çünkü oldukça gerilemiş olan bu kent şu andaki ticaretinin çok büyük bir kısmını Galicia ürünlerinin ticaretini yapıp başka Moravia kumaşı satın alan bize ve bizim ticaretimize borçlu.

Bu nedenle hoşgörülü Bölgesel Krallık ve İmparatorluk Hükümeti'nden anlayışına sığınarak tüm saygımızla size şu dilekçeyi sunuyoruz: Yüce Hükümet'in ben, yakın gelecekte evinde dönüp Freiberg'teki ikâmet izninden faydalanmayı düşünmeyen Siskind Hofmann'ı belirlenmiş olan 10 FCM'lik ikamet vergisinden muaf tutup, yine 10 FCM'lik vergiye bağlanmış olan ben Kallman Freud'un izin vergisinin 5 FCM'ye indirilmesini arz ediyoruz.

(Bölge Arşivleri, N. Jicin, J. Sajner tarafından kopyalanmış; Almanca'dan çevrilmiş).

Bu başvuru geri çevrildi ve 29 Ekim'de her iki adam da "yerel vergi dairesine 20 guilder" ödediler.

Jacop Freud'un Freiberg'teki hayatına ışık tutmanın yanı sıra bu belgeler aynı zamanda "izinli" Yahudiler'in hangi kısıtlamalar altında çalışmak zorunda olduklarını da gösteriyor. Evet, Jacop Freud ve yükbabası durumlarını abartmış olabilirler, ama ortak yatırımlarının senede aşağı yukarı 1000 guilderlik bir kazancı (kâr değil) olduğunu gözönüne alırsak 20 guilder büyük bir miktar (bakınız Çizelge 6).

Her sene ikâmet izinlerinin uzatılması için başvurmak zorunda kalyorlardı; taa ki Jacop 19 Ekim 1847'de sadece kendisinin "izni" için

başvuran dek. Bu olayda da Freiberg'te sadece 6 ay kalmak istiyordu. Bir kez daha Kumaşçılar Loncası'nın desteğiyle başvuruda bulundu. Mektubunda şöyle yazıyor:

Ben büyükbabam Siskind Hofmann ile iş ortağıyım ve yün, kumaş ve ke-
nevir ile iş yapıyoruz; ama aslında ben sadece bana bu belgeleri gönderen, Sta-
nislaus'taki Abraham Halper'in appointee'si ve Tysmenits'deki Nathan Temer
ile M. N. Herdan'ın further'iyım. Büyükbabamın ortağı olarak Tyzmenits'de se-
nede 3 Fl gelir vergisi ödüyorum, büyükbabam ise 8 Fl ödemekte. Gelir vergisi
sertifikam yukarıda belirtmiş olduğum yerde ve her sene yeni bir pasaporta baş-
vurduğumda, Tysmenits'deki büyükannem Freud'un elindeki bu sertifikayı gö-
türmek zorundayım (Sajner, 1968, 170. düzeltmeler orijinale göre yapılmıştır;
Almanca'dan çeviri).

Bu olayda Jacop Freud'a sadece 3 aylık bir izin sertifikası verildi ve
Prerau Bölge Müdürlüğü ona, kendisinin ve büyükbabasının pasaport
müddetlerinin dolmak üzere olduğunu ve kendi köylerinde gerçekten de
gelir vergisi ödemekte olduklarına dair ellerinde bir delil bulunmadığını
hatırlattı. Bölge müdürlüğü Freiberg Yargıcı'na, bu Yahudiler'in bu 3
ayın sonunda veya "pasaport ve polis kurallarına uymadıkları takdirde"
derhal kovulmaları emrini verdi (Bölge Arşivleri, N. Jicin, J. Sajner ta-
rafından kopyalanmış).

Bu kararın tarihi 10 Temmuz 1848 idi - tüm Batı Avrupa'yı sarsan
ve sonunda Avusturya Yahudileri'ne tam siyasi ve vatandaşlık haklarını
kazandırarak özellikle de serbest hareket etme ve evlilik antlaşmaları
olmak üzere tüm kısıtlamaları kaldıran Mart İhtilali'nden neredeyse 3 ay
sonra. Haas'ın da vurgulamış olduğu gibi bu, Yahudiler için yepyeni bir
dönemin başlangıcı oldu. Öyle de olsa Jacop'un İhtilal'den 3 ay sonra da
her zamanki kadar sert muamele görmesine şaşmamalıyız, çünkü yeni
kanunlar büyük ihtimalle 1848'e kadar uygulanmaya konmamıştı.

Yeni yasalar uygulanmaya konduğunda Jacop'un hemen Freiberg'te
devamlı ikâmet için başvurduğunu varsayabiliriz. Her halikârda 1852
Yahudi Sicili'nde Jacop, Freiberg sınırında olan Klogsdorf belediye ida-
resinde ikamet izinli bir kişi olarak görülüyor (bakınız Çizelge 4). Ne var
ki, Jacop Freud'un hiçbir zaman Klogsdorf'ta yaşamadığı, sadece bir
kente nazaran bir köyde ikâmet haklarını kazanmak daha kolay olduğu
için bu hakları elde etmiş olması daha olasıdır.

1848 yılı Jacop Freud ve birçok Avusturya Yahudisi için bir dönüm noktası olmuş olmalı. Ortodoks Yahudi'nin sığ hayatından özgür burjuvaya doğru büyük adımı atıp kendisini hâlâ eski dünyasına bağlayan tüm bağları kesmeye başlaması herhalde bu zamana rastlıyor.

Jacop Freud'un elinde, Ludwig Philippson tarafından yayımlanmış, İbranice ve Almanca, resimli bir İncil'in bir nüshası vardı. O İncil'deki yazılı sayfalardan birinde Jacop Freud'un imzasını altında 1 Kasım 1848 tarihi var. İncil'in ilk baskısı 1838 ve 1854 yılları arasında yapılmıştı ve bu kitap, aydın ve asimile olmuş Yahudiler'in İncil'i oluvermişti.

Jacop Freud bu nüshayı, yayımlandığı yıl ya da bundan birkaç yıl sonra aldığına göre onun, Yahudi asimilasyonunun yakın taraftarlarından biri olduğu sonucuna varabiliriz. Ve 1 Kasım 1848 tarihinin, daha sonra babası Schlomo'nun ölümünü ve oğlu Schlomo'nun (Sigmund) doğumunu kaydettiği sayfada yer alması, gerçekten de 1848 yılının Jacop Freud'un hayatında bir dönem noktası olduğunu gösteriyor olabilir.

2. 5. 2 JACOP'UN REBEKKA İLE EVLİLİĞİ

1848 ile 1852 arasında Jacop'a ne olduğunu bilmiyoruz. Ama bu, önemli bir dönem olmalı, çünkü 1852 yılında o ve iki oğlu Philipp ve Emanuel -kendisi o sırada evli- Jacop'un karısı olarak tanıtılan 32 yaşındaki bir Rebekka ile Freiberg'e kayıtlıydılar (bakınız Çizelge 4). Eğer yaşları doğru girilmişse, Rebekka Emanuel'in annesi olamaz, çünkü ondan sadece 13 yaş daha büyüktü. Ayrıca -isminden de anlaşılacağı üzere- Jacop'un ilk karısı Sally de değildi. Başka biyografların yanı sıra Sajner ve Glickhorn da onun Jacop'un ikinci karısı olduğunda hemfikirler.

Eğer biz de onların fikirlerine katılacaksak, bu sicil belgesinin doğruluğundan şüphe etmemiz gerekir. Zaten bu belgenin doğruluğu şüpheli, çünkü diğer doğrulanabilir yaş girişleri tamamen yanlış. Jacop'un 1852'de 38 değil, en fazla 37 olduğunu; Emanuel'in 21 değil 19 olduğunu ve Philipp'in de 16 değil 18 olduğunu biliyoruz. Dahası, sonunda Amalie ile evlendiğinde Jacop "1852'den beri dul" olduğunu söy-

lemişti (bakınız Çizelge 3'e dair not). Eğer gerçekten de 31 Ekim 1852'de Rebekka ile evli idiyse (bakınız Çizelge 4'teki tarih), Rebekka Aralık 1852'den önce ölmüş olmalı.

Kısa bir zaman önce J. Sajner ve P. Swales, Rebekka'nın adını Jacop'un 31 yaşındaki karısı olarak 31 Ekim 1852'de Freiberg'teki bir pasaport kütüğünde buldular. Ama bu kaydın üstü çizilmiş (bakınız Çizelge 5). Bu nedenle hiçbir zaman bir Rebekka'nın olmadığı, adının pasaport kütüğünden çıkarılmış olduğu ve görevlilerin Yahudi Kütüğü'nde de aynısını yapmayı unuttukları sonucuna ulaşabiliriz. Ama P. Swales bu iki orijinal kaydın, Rebekka'nın varlığına dair açık deliller olduğuna inanıyor. Rebekka'nın 1852 Ekim ve Kasım ayları arasında hepsi pasaportlu olan Jacop, Emanuel ve Philip ile Galicia'ya bir yolculuk esnasında ölmüş olduğunu düşünüyor. Swales'e göre bu yolculuğun nedeni, Emanuel ile Maria'nın evliliği idi.

Rebekka'nın adının pasaport kütüğünden silinmiş olmasının nedeni, yapmış olduğu pasaport başvurusunun geri çevrilmesi olabilir. Her halikârda, Jacop'un Rebekka ile ikinci evliliğinin sadece bir iddia olduğunu söylemeyi daha doğru buluyorum, çünkü Rebekka'nın Sally olması ve sadece yaşının ve adının değiştirilmiş olması mümkün. Ya da Jacop, sırf Moravia'da ikâmet izni alabilmek için başka bir kadını karısı olarak yazdırmış olabilir.

Ama eğer gerçekten de Rebekka ile evli olduğunu varsayarsak, o zaman, kendimize şunu sormamız gerek: Yine 1852'de Freiberg'teki varlığı kayıtlı olan, iki oğlunun annesi Sally'ye ne oldu? Aynı yılın sonlarında öldü mü? Yoksa Jacop onu boşamış mıydı?

Jacop'un ebeveynlerinin -babası Schlomo hâlâ hayattaydı ve annesi Peppi'nin de hayatta olması muhtemeldir- ve iki yetişkin oğlunun bu evliliğe tepkileri hakkında varsayımlarda bulunmak anlamsız. Ama belirtmeye değer bir gerçek var: Jacop'un ilk karısının birkaç akrabası 1852'de Freiberg'te yaşamış olabilir, çünkü Tysmenitz'den Kanner adında birçok kişi bu kentte kayıtlıydı.

Jacop'un Rebekka ile evliliği -eğer gerçekten böyle bir evlilik olmuşsa- kısa sürmüş olmalı, çünkü 1854 Freiberg Sakinleri Kütüğü'nde Rebekka artık Jacop'un karısı olarak kayıtlı değil ve bir yıl sonra da Jacop, Sigmund'un annesi Amalie ile evli görünüyor. R. Glickhorn'a göre ona bir çocuk doğuramadığı için Jacop Rebekka'yı bırakmış ola-

bilir; çünkü Ortodoks geleneğine göre bu, boşanmak için yeterli bir nedendi. Ne var ki o sıralarda Jacop artık bir Ortodoks Yahudisi değildi; dahası, bu kısırlık maddesi ancak bir kadın 10 yıl içinde kocasına çocuk doğuramadığı takdirde geçerliydi; bu nedenle de Glickhorn'un tahminleri pek sağlam temellere dayanmıyor. Ayrıca Jacop'un ilk evliliğinden zaten iki oğlu vardı.

2.5.3 JACOP'UN AMALIE NATHANSOHN İLE EVLİLİĞİ

Aralık 1953'de Jacop Freud, kendisi Viyana'dayken işini oğlu Emanuel'e devretti. Emanuel, kendisi de vergi ödeyene dek, yani Ocak 1854'e kadar işi tam anlamıyla devralmadı. Bunun geçici bir transfer mi olduğu, yoksa Glickhorn'un düşündüğü gibi 38 yaşındaki Jacop'un artık emekli olmaya mı niyetlendiğini bilmiyoruz. Jacop Viyana'da Amalie ile kendisinin 29 Temmuz 1855'deki evliliğini ayarlarken Emanuel'in sadece işi idare etmiş olması daha olasıdır (bakınız Çizelge 7).

Amalie (Amalia veya Malka) Nathansohn, Doğu Galicia, Brody'de doğmuştu (bakınız Resim 3). Genç bir kız olarak yıllarca, 13 ve 10 yaşında oldukları tahmin edilen iki erkek kardeşinin yaşadığı Odessa'da kalmıştı (bakınız Çizelge 3). Kendisi daha küçük bir çocukken ebeveynleri Viyana'ya, yanına taşınmıştı. 40 yaşındaki Jacop'un henüz 20 yaşına basmamış Amalie Nathansohn'la evlenmesi nasıl oldu acaba (bakınız Çizelge 7). Çift birbirini iyi tanıyor olamazdı, çünkü Jacop 1854'te Viyana'ya dört kez gelmiş olsa da o birkaç ziyarette duygusal bir ilişki kurmuş olması pek olası değil. Hem birbirlerini daha uzun zamandır tanıyor olsalar bile evlilik düşüncesi çok uzak geçmişe dayanıyor olamaz, çünkü 1852'de Jacop hâlâ Sally ya da o gizemli Rebekka ile evliydi.

Evlilikleri Yahudiler arasında gelenek olduğu üzere ayarlanmış bir evlilik miydi acaba? Ama Jacop Nathansohn neden kızı için, babası yaşında bir adamı seçmiş olsun ki? Jacop Nathansohn kızına uygun bir damat bulamayacak kadar fakirdi de Amalie iyi bir geliri olan daha yaşlı bir adamı kabul etmek zorunda mı kaldı? Ya da, aralarındaki yaş farkı sadece 10 yıl olan ve muhtemelen daha önce birlikte iş yapmış olan bu iki adam bir iş nedeniyle mi bu evlilikte anlaşmışlardı? Acaba bir ortaklık mı kurmayı planlıyorlardı?

R. Glicklhorn Amalie'nin, Jacop Freud'un Freiberg'teki gerçek koşullarından habersiz olan ebeveynleri tarafından değiş-tokuş edildiğini düşünüyor. Viyana'da ebeveynleriyle bir buçuk odalı bir dairede oturmuş olan Amalie'nin Freiberg'teki tek odalı dairesini ilk gördüğünde büyük hayal kırıklığına uğradığını söylüyor. Ama iki dairenin boyutları pek farklı değil; dahası, Jacop Nathansohn'un evinde daha başka kaç kişinin kaldığını da bilmiyoruz. Ve birçok Yahudi o zamanlarda çok dar olan mekânlarda yaşadığı için Jacop'un kendisi ve karısı için bir odaya sahip olması bir şans sayılır.

Jacop'un 1852-55 arasındaki mali durumu, Freiberg'teki ihtilâtçıların döndürdüğü parayı sıralamış olan çizelgede gösteriliyor (Çizelge 6). Bu çizelgeden Jacop'un asıl gelirini hesaplamak mümkün değil, çünkü bunu elde etmek için ürünlerin satış ve alımlarının fiyat farkından masrafları çıkarıp Moravia'da satın almış olduğu yün kumaşın Galicia'daki satışından elde ettiği kârı eklemek gerekir. Yine de diğer 18 tüccarla yapılan bir karşılaştırma Jacop'un ilk 6 ihtilâtçı arasında olduğunu gösteriyor.

Öyle de olsa Yahudi kayınvalidesi ve kayınbabasını mali durumu konusunda yanıltmış olabilir, çünkü bu kadar büyük bir yaş farkı Yahudiler arasında çok alışılmadık bir şeydi ve hatta evlilik pazarlığının kurallarına uymuyordu. Fiziksel olarak kusurlu olmak bir yana, çekilmiş olan fotoğraflarından Amalie'nin oldukça hoş bir kız olduğunu görüyoruz. Acaba görünmeyen bir kusuru mu vardı? Bu gibi soruların cevabını herhalde hiçbir zaman bulamayacağız.

Ama bu evliliğin Jacop için yeni bir başlangıç olduğunu ve Tysmenitz'deki eski hayatıyla tüm bağlarını kopardığını düşünebiliriz. Nikâh, Reform akımından Haham Mannheimer tarafından kıyıldı; bu da Nathansohnlar'ın da Aydınlanma taraftarları, maskilim olduğunun açık delili. Acaba Jacop'un son evliliği, Ortodoks Judaism'inden tam kopuşunu mu mühürlemişti? Freud tarafından Rüya Yorumları'nda yazılmış bir pasajdan, Jacop'un Freiberg'teki ilk yıllarında hâlâ bir shtreymel (Galicia'lı Yahudiler'in kenarları kürklü şapkası) ve kuşkusuz bir de kaftan giydiğini biliyoruz. Acaba, daha sonraki fotoğraflarında görüldüğü üzere bunların yerine Batı kıyafetleri giymeye evliliğinden sonra mı başlamıştı?

Jacop'un bu evlilik ile -belki de yetişkin oğullarının kendi konumunu ele geçirmesini istemediği için- kendi kendisine henüz yaşlanmamış ol-

duğunu, hâlâ cinsel olarak aktif ve güçlü olduğunu ispatlamaya çalıştığını da varsaymak mümkün. Jacop'un düşününden bir ay sonra Emanuel baba oldu (bakınız Çizelge 3). Babası 20 yaşında bir kadınla evlenince 21 yaşındaki bekâr Philipp'in ne düşünmüş olabileceği konusuna daha sonra tekrar döneceğim (bakınız aşağıda 3.1.6). Jacop kendisini kısmen kendi ebeveynlerine karşı göstermek zorunda olduğu saygının o ağır yükünden de kurtarmak istemiş olabilir. Tysmenitz'de ve hem babası, hem de büyükbabasıyla yaptığı yolculuklarda kuşkusuz Yasa'ya uymuş ve ebeveynlerinin otoritesine tabi olmuştu. Acaba yeni evliliği ile artık o da kendisini, oğulları için tek otorite olması gereken bir aile reisi gibi mi hissetmeye başlamıştı?

2.5.4 SCHLOMO FREUD'UN ÖLÜMÜ

Jacop'un düşününden 6 ay sonra babası Tyzmenits'de öldü. İncil'de, hayatındaki önemli olayların kaydını düştüğü sayfaya İbranice şunları yazmıştı:

Rabbi [herhalde Reb - Bay] Ephraim Freud'un oğlu babam Rabbi Schlomo Freud bu haftanın 6. gününde, cuma öğleden sonra saat dörtte 16'ncı Adar Rischon [1]616'da cennetteki yerine döndü ve benim doğduğum Tysmenitz'de aynı ayın 18'inde gömüldü. Huzur içinde yatsın... sonuna kadar, toprakta yatanlara seslenilip "Huzur içinde uyanın, Amin" denene kadar. Hristiyan takvimine göre 21 Şubat'ta öldü ve 13 Şubat [1]856'da gömüldü.

Jacop Freud'un babasının Tysmenitz'deki cenazesine katılmış olması mümkün, ama pek olası değil. Bu nedenle de herhalde oğul olarak görevini yapıp babasının mezarının başında Kaddish okuyamamıştı. Bu olayın Jacop'un hayatında çok önemli bir olay olduğunu düşünüyorum; bence -40 yıl sonra Sigmund Freud'un başına gelenden pek farklı olmayarak- kendisinin tüm eski geleneklere sırtını döndüğü bir zamanda babasının ölmüş olması onda derin suçluluk duyguları uyandırmış olmalı. Jacop bir maskil olmuş ve -herhalde babasının, hayatının sonunda dek uyduğu Ortodoks Judaism'le bağlarını koparmıştı ve böylelikle de dinine ihanet etmişti. Başka açılardan da, hatta belki evden uzakta yaptığı iki evlilikten dolayı da suçluluk duymuş olması mümkün.

Eğer Jacop gerçekten suçluluk duyuyor idiyse, o zaman 10 hafta sonra Amalie'nin dünyaya getirdiği ve kendi babasının anısına İbranice'de Schlomo, Almanca'da Sigmund adını verdiği oğlu duygusal açıdan onun için çok önemli olmalıydı. Jacop'un babasına karşı duyduğu suçluluğu yenmesi ve bağışlanması için bir yeni doğmuş oğlunun kendisine vasıta bahşedildiğini düşünmüş olabilir. Bence oğlunun doğduğu andan itibaren Jacop ona çelişkili bir vesayet vermişti: Hem, kökleri uzak geçmişe dayanan Jacop'un suçluluğunu silecek, hem de bu suçluluğun tam olarak ne olduğunu asla ortaya çıkarmayacaktı.

3. Bölüm'de genç Freud'un nasıl bu görevi yüklendiğini ve Jacop'un ifade edilmemiş duygu ve beklentilerinin onun hayatında ne kadar travmatik bir etkisi olduğunu göreceğiz.

2.6 Sonuç: "Yaşlı Adam'ın" Sırrı

Şimdi elimizdeki az miktardaki biyografik metinden Jacop'un oğlundan gizlemeye çalıştığı sırları açığa çıkarmaya çalışalım. Emin olabileceğimiz pek az şey var; en iyi ihtimalle bir dizi "eğer - o zaman" tahminlerine ulaşabiliriz.

Jacop'un hayatında bir kesinti olduğu ve bu kesintinin de, Jacop Tysmenitz'in geleneksel Yahudi shtet'lerini terkedip Moravia'ya seyahat etmeye başladığı zamana denk geldiği kesin gibi görünüyor. Bir Ortodoks Yahudisi olarak yetiştirilmiş olduğu mekân ve muhtemelen ilk evliliği, Ortodoks Yahudileri ile arasındaki bağları iyice sağlamlaştırdığından, diğer, Yahudi-dışı dünya ve Haskalah taraftarlarıyla karşılaşmasının onun hayatında bir dönüm noktasını teşkil ettiğini iddia edebiliriz. Sonunda yeni doktrini ve Yahudi asimilasyonu fikrini benimsemişti.

Ebeveynleri, büyükanne ile büyükbabasının ve kayınvalide ile kayınbabasının bu değişime nasıl tepki verdiğini bilmediğimiz için sadece Jacop'un onlarla zorlu mücadelelere girişmiş olduğunu ve hatta onlarla kopmuş olduğunu varsayabiliriz. Bu durumda, kişinin kendi babasına saygı gösterip onun isteklerini yerine getirmesini emreden kutsal emre de karşı gelmiş oluyor. Dahası, Yahudi geçmişine ihanet etmek gibi kor-

kunç bir günah işlemiş oluyor, ki Ortodoks inancına göre bundan kaçınmanın tek yolu tüm kutsal emirlere kesinlikle uymak ve hiç sorgulamadan İncil'i, Tanrı'nın Kelâmı olarak kabul etmektir.

Bu nedenle, ebeveynlerinden kopmamış olsa dahi gelenekten kopması -ki bunun yapan ilk nesil herhalde Jacop'un nesliydi- özellikle de acı dolu, zorlu zamanlarda onda bir suçluluk duygusu uyandırmış olmalı. Simon'un da vurgulamış olduğu gibi, asimile olmuş Yahudiler kendilerini Torah'ın boyunduruğundan kurtarmışlardı, ama Torah ahlâkının boyunduruğundan değil. Sırf bilinçaltında yatan bir cezalandırılma ihtiyacını tatmin etmek için Jacop'un bu gibi bunalımları kendi kendine yaratmış olması mümkün.

Hem vasiyetini yerine getirmemiş olmasını, hem de kendi babasının ölümünün böyle bir bunalım olması muhtemel; yani Sigmund Freud'un hayatındaki ilk yıllar, Jacop'un korkunç suçluluk duygusunun izlerini taşıyordu. Belki Freiberg'te kalışı da küçük Sigmund için travmatik bir olaydı, çünkü bu, Jacop'un bunalımının en şiddetli olduğu zamana denk geliyordu. Belki de 1896'da onun babası ölünce Sigmund Freud sadece kendi çocukluk travmasını yeniden yaşamakla kalmamış, aynı zamanda bu çocukluk travmasının ilk nedeni olan, babasının bunalımını da tekrarlamıştı. Tıpkı Jacop'un, oğlunun doğumunda olduğu gibi, Sigmund da o sırada 40 yaşındaydı. Jacop'un sadece genel olarak eski gelenekleri terketmekten değil, cinsel davranışları gibi oldukça kişisel ve özel nedenlerle de suçluluk duyduğuna dair belirtiler bulunmaktadır. Hâlâ genç bir adam ve bir tüccar olan Jacop uzun aylar boyunca seyahat ediyordu. Böyle zamanlarda ailesinin ve toplumun kontrolünden çok daha uzaktı. Bu nedenle, Yedinci Emir'i bozmuş olmaktan suçlu olabilir. Gizemli Rebekka ile olan ikinci evliliği -eğer böyle bir evlilik gerçekleşmişse- saklaması bu suçluluk duygularını yansıtan bir davranış sayılabilir.

Ama arzularına direnmiş olsa dahi, seyahatlerinde mastürbasyon yasasına uymak onun için oldukça zor olmuş olmalı. Freud'un henüz baştan çıkarma teorisini işlediği sıralarda kendi nevrotik problemlerinin izini sürerek ulaşmaya çalıştığı "sapkınlık"ı (bakınız yukarıda 1.2.2) Jacop'un mastürbasyonundan başka bir şey olmayabilir. Judaism mastürbasyona büyük bir günah olarak baktığı ve muhtemelen Jacop da -yeni tavrına karşın- böyle hissettiği için, duyduğu suçluluk duygusunda mastürbasyonun büyük rol oynamış olması anlaşılır bir gerçek.

Belki bu kadar genç bir kadınla hayatını birleştirmiş olmaktan dolayı da kendisinden tiksiniyordu. Bunun da yine, her konuda -buna cinsellik de dahil- ölçülü olmayı öğütleyen ve her türlü aşırılığın "Yahudilik dışı" kabul edildiği kuralını bozmak anlamına geldiğini düşünmüş olabilir.

Suçluluk duygusunun sebebi olmuş olsalar dahi Jacop'un oğluna kendi cinsel sapmaları hakkında konuşmuş olması pek mümkün değil. Yahudi babalar kendi cinselliklerini çocuklarıyla konuşmazlardı; seks en büyük tabuydu ve liberal Yahudiler dahi onu kırmış sayılamazlar. Bu nedenle Sigmund Freud için babasının hayatının bu kısmı kapalı bir kitaptı ve eğer babasının bu konuda suçluluk duyguları varsa, bu kitabın Sigmund için önemi daha da büyüktü demektir.

Sonuç olarak Freud'un tüm teorik ve terapötik çalışmasının geçtiği iki ana yolun - insan davranış teorisinin merkezi olacak olan cinsellik konusu ve son çalışması Musa ve Monoteizm'in temeli olan ve birçok başka yazısında da değinmiş olduğu, oğulların babaya karşı duydukları suçluluk konusu - Jacop Freud'un suçluluk içinde kıvrandığı alanların ta kendisiydi.

Bu bağlantıyı bir kenara not ettikten sonra şimdi Sigmund Freud'un, babası ve çocukluğunda onunla ilgilenmiş olan diğer insanlarla ilişkilerine bir göz atabiliriz.

3. Travma: Sigmund Freud'un Çocukluğu ve Gençliği

İlk çocukluk yıllarında başından geçen travmatik bir olay, Freud'un yaşamında iz bırakmış ve görünüşe göre 1857'deki krizi doğrudan etkilemiştir. Bu olay, Freud ailesinin 1859 yılında -Sigmund Freud henüz üç yaşındayken- Freiberg'den ayrılmasıdır. Sigmund bunu daha sonra bir felâket olarak nitelemiştir (1899a, 314). Viyana'ya taşınmanın Sigmund Freud üzerinde neden böyle ağır bir darbe etkisi yarattığını anlamak için öncelikle o sırada onunla ilgilenen birincil bireylere, Sigmund'la ve birbirleriyle ilişkilerine ve onun yaşantılarını nasıl yapılandırdıklarına bakmamız gerekir.

Bu gibi bir yeniden yapılandırmada başlıca sorun, çoğu verinin Freud'un kırk yaşındayken kaydettiği ve bize bölük pörçük ulaşmış olan rüyalarından ve rüya çağrışımlarından alınmasının gerekmesidir. Bu verilerin birçoğu başka bilgilerle desteklenebilse de pek çok konu da mecburen tartışmaya açık kalmaktadır.

3.1 Freiberg'deki İlişkiler Ağı

Sigmund Freud'un doğum yeri olan Freiberg (Pribor) şu anda Çekoslovakya topraklarında bulunan Moravya'nın kuzeybatısındadır. Şehir, Viyana'ya kuzeydoğu yönünde 150 mil (bakınız Şekil 3) ve Silesya ve

Tablo 2. 1859 yazında Freud'un ilişkiler ağı

Freiberg	
117 Schlossergasse Baba Jacob, 43 1/2 Anne Amalie, 24 Sigmund, 3 Erkek kardeş, Julius, bir yıl önce 1/2 yaşında öldü Kız kardeş Anna, 1/2 Aile Zajic, çocuklu	42 Marktplatz Üvey erkek kardeş Emanuel, 26 Hala Maria, 25 ya da 23 Erkek yeğen Johannes (John), 4 Kız yeğen Pauline, 2 1/2 Kız yeğen Bertha, 1/2
Ev numarası 476, 777'nin karşısı Üvey erkek kardeş, Philipp, 24 1/2	Dadı Resi Wittek (hapiste)
	Rebekka, babanın ikinci karısı, muhtemelen hayatta değil
	Freiberg'deki diğer Yahudi aileler, örneğin, Fluss ailesi, çocuklu; Bertsch Kan-ner ailesi. Freiberg'deki diğer insanlar.
<i>Viyana</i> Freiberg'in 150 mil güneyinde Büyükbaba Jacob Nathansohn, 54 Büyükanne, Sarah Nathansohn, yaşı bilinmiyor Dayı Julius Nathansohn, bir yıl önce, 20 yaşında ölmüştür	<i>Tysmenitz</i> Galisya'da Freiberg'in 350 mil doğusunda Büyükbaba Schlomo, 3 1/2 yıl önce öldü Büyükanne Pepi, ölüm tarihi bilinmiyor Sally, babanın ilk karısı, muhtemelen hayatta değil Büyük büyükbaba Siskind Hofmann, muhtemelen hayatta değil
<i>Jassy</i> Moldavya'da, Freiberg'in 420 mil güneydoğusunda Amca Josef Freud, 34, hala Rebekka ve çocuklarla	<i>Breslau</i> Freiberg'in 120 mil kuzeyinde Amca Abae Freud ve ailesi

ŞEKİL 6. Freiberg Belediyesi'nin 2078 sayılı planından detay (1833)
(Devlet Arşivi, Brno; fotoğraf Sajner).

ŞEKİL 7. Freiberg'in panoraması (Çekçe Pribor).

ŞEKİL 8. Arkada Karpat Dağlarıyla Freiberg çevresi.

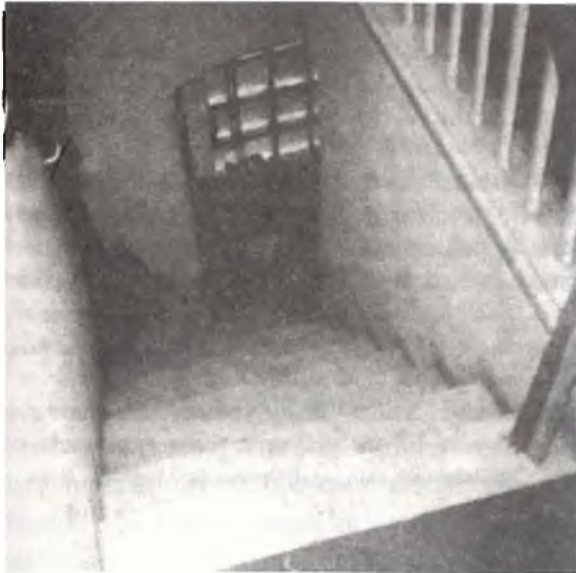
ŞEKİL 9. Yaklaşık 1890'da Freiberg'deki Pazar Yeri. Emanuel Freud'un ailesiyle birlikte yaşadığı ev soldan ilk evdir (fotoğraf, Sajner. Swales).

ŞEKİL 10. Freiberg'de Sigmund Freud'un yaşadığı ev (yaklaşık 1931).

(Sigmund Freud Telif Hakları Ltd. Şti. Colchester, İngiltere).

ŞEKİL 11. Sigmund Freud'un doğduğu evdeki merdiven (1977)

(fotoğraf M. Krull).

Polonya sınırlarına yalnızca 25 mil uzaklıktadır. Moravya Birinci Dünya Savaşı'na kadar Avusturya-Macaristan'ın parçasıydı. Halkın Çeklerden oluşmasına karşın, o sırada konuşulan resmi dil Almancadı.

Sigmund Freud 6 Mayıs 1856'da doğdu. Freud doğduğunda Freiberg, yüzde üçü, yani 130 sakini Yahudi olan, 4500 kişilik bir nüfusa sahip bir kasabaydı (Sajner, 1968, 167). Bunların birçoğu Jacob gibi Galisyalı tüccarlardı. En yakın hahamlık, altı-yedi mil uzakdaki Neu Titschein'deydi (Novy Jicin). Freiberg'de büyük olasılıkla yalnızca sade bir dua evi bulunuyordu. En yakın Yahudi mezarlığı yirmi mil uzaklıktaki Weisskirchen'deydi (Hranice) (Sajner, 1968, 173).

Sajner (1968) ve Gicklhorn'un (1969) sansasyonel keşifleri sayesinde Freud ailesinin nasıl yaşadığı hakkında oldukça fazla bilgi sahibiyiz. Freiberg'in 1883'de yapılmış kadastro haritası (bakınız Şekil 6) aile üyelerinin kaldıkları evleri göstermektedir. Jacob, karısı ve çocukları Zojic adlı bir demircinin evinde birinci katta bir oda kiralamıştır, Zojic de diğer odada ailesiyle birlikte yaşamakta ve zemin katı demirhane olarak kullanmaktadır. Schlossergasse'deki 117 numaralı bu ev bugüne kadar çok az değişikliğe uğramıştır (bakınız Şekil 10). 3. Philipp, Jacob'un hemen karşısında 416 numarada bir oda kiralamıştır. Emanuel ve ailesi ise Marktplatz'da 42 numarada oturmaktadır.

Daha açık olması için Tablo 2'de küçük Sigmund'un Freiberg dünyasındaki ilgili bireylerin yer ve yaş bakımından ilişki ağlarını göstermeye çalıştım. Bu amaçla, o sırada hâlâ hayatta olanların yanı sıra, ölmüş ama Sigmund'un yaşamında önemli bir rol oynamış bireyleri de tabloya dahil ettim. İlişkiler 1859 yazında Freud'lar Freiberg'den ayrılmadan kısa bir süre önce oldukları gibi gösterilmiştir. Tarihleri tam olarak öğrenmek için Freud'un soyağacına bakınız.

3.3.1 FREUD'UN BABASI JACOB

2. Bölüm'de Jacob Freud'un oğlu Sigmund'un doğumuna kadar olan yaşamını yeniden yapılandırmaya çalıştığım için şimdi Freiberg'de baba ile oğul arasındaki ilişkiyi ele alacağım.

Jacob "ikinci" oğluna yeni ölmüş olan babası Salomon'un (Schlomo) adını verdi. Çocuklarına hayattaki anne baba veya akrabalar yerine anısını onurlandırmak istedikleri ölmüş bir kişinin adını vermek bir Yahudi geleneğiydi. Doğum Kütüğü'ne kaydedilen Sigismund'un adı, Schlomo'nun Almanca zafer anlamına gelen Sieg sözcüğünü de çağrıştırıyordu. Freud'un anne babası ve yakın akrabaları ona büyük olasılıkla "Sigi" diyorlardı ve Sigmund kendisi büyükbaba olduğu zaman bile annesi ona hâlâ "Sigi, altınım" diye hitap ediyordu (E. Freeman 1971, 80'in ardından T. Riek; Jones, 1960, I, 3).

Ailenin Tevratına Jacob, İbranice şunları yazmıştı:

Oğlum Schlomo Sigismund [ömrü uzun olsun] [1]616 ayının ilk günü olan Salı günü [üçüncü gün] öğleden sonra saat 6.30'da doğdu - 6 Mayıs [1]856 ayının sekizinci gününde, Salı günü [üçüncü gün] Yahudi Akdine girdi [sünnet edildi] - 13 Mayıs [1]856. Sünneti Ostrau'dan Bay Samson Frankl [Reb Schimschon Frankel] yaptı; vaftiz anne babası, Czernowitz'deki hahamın çocukları, Bay Lippa Horowitz [Reb Lippe Horowitz] ve kızkardeşi Mirl [Mrel] oldu. Kirve [sünnet sırasında çocuğu tutan erkek] Bay Samuel Samuelli [Reb Schmuell Samuelli] idi. (E. Freud, 1977, 46 ve 324, Aron 1956-57'nin eklemeleriyle ve Roback, 1957).

Bu Tevrat'ta Jacob'un diğer dokuz (ya da merhum Julius'u da sayarsak on) çocuğunun hiçbirinin adı geçmez. Yalnızca bu gerçek bile Jacob'un Sigmund'a özel bir değer verdiğinin kanıtıdır.

Bu yönde başka göstergeler de vardır. Freud, devrim yaratan rüya denen (1900a, 208ff.) Kont Thun rüyasıyla ilişkili olarak, Freiberg'de geçen yaşamının bir bölümünü anımsamıştır: "Öyle görünüyor ki iki yaşındayken bile hâlâ zaman zaman yatağımı ısıtıyordum ve bana kızdıkları zaman babama N.'den (herhangi bir büyüklükteki en yakın şehirden) ona yeni, çok güzel, kırmızı bir yatak almaya söz vererek onu avutuyordum... Bu sözüm bir çocuğun bütün megalomanisini sergiliyordu" (1900a, 216f.; Almanca'dan kısmen çevrilmiştir).

İki yaşındaki küçük Sigmund, bu aksiliği gidermeyi önerirken babasının karşısına açık bir güvenle çıkıyordu. Babasını avutmaya çalıştığına göre, onunla ilişkisinin anksiyetesiz olduğu açıktır ve bu da kendisinin Jacob için ne kadar önemli olduğunu çoktan fark etmiş olabileceğini öne sürer. Freud kendi yorumunda yalnızca çocuğun me-

galomanisini vurgulamıştır, ama çocuğun bu şekilde tepki vermesi için babanın da oğlundan megalomanik beklentileri olması gerekmez mi?

Babası Sigmund'un "kahramanca eylemleri"nden bir diğerini öğrendiğinde de oğluyla kesinlikle gurur duymuştur. Sigmund'un kendinden büyük ve güçlü yeğeni John onu dövmüş, ama Sigmund da ona vurma cesaretini göstermiştir ve bu olay üzerine baba/büyükbaba Jacob onları yanına çağırmıştır. Freud sahneyi şöyle aktarıyor: "... Aynı zamanda John'un büyükbabası olan babam suçlar bir tonla bana 'Neden John'a vurdun?' diye sorduğunda kendimi savunmak için yaptığım kısacık konuşmayı sonraki yıllarımda bana sık sık anlattılar. Henüz iki yaşında bile değilken babama verdiğim yanıt şu olmuş: 'Ona vurdum, çünkü o da bana vurdu'" (age., 424f., 484).

Jacob'un bu yanıtı nasıl tepki verdiği merak edilebilir. Ancak, bu olayların her ikisinin de aile içinde anlatılan öyküler arasına girmiş olduğu gerçeği bile, Jacob'un oğlundan ne denli hoşnut olduğunu yeterince açık biçimde gösterir. Ne var ki öykünün gözden kaçan bir parçası daha vardır.

Küçük Sigmund babası hakkında neler hissetmiş olabilir? Jacob, kesinlikle etkileyici bir insandır (bakınız Şekil 16). 1847 yılında verilen bir pasaportta dış görünüşü şu şekilde betimlenmiştir: "İnce, yüz oval, saçlar sarı, gözler kahverengi, burun kalkık" (Gicklhorn, 1976, Tablo 1, J. Sajner'in kopyasından). J. Sajner ve P. Swales tarafından kısa süre önce Freiberg'de bulunan, 1852-7 yıllarına ait belgeler bu betimi doğrular. Jacob değişmez şekilde "açık tenli", "orta yapılı" ve "kahverengi gözlü" olarak tasvir edilir. Sigmund Freud'un oğlu Martin de büyükbabasını uzun boylu ve geniş omuzlu olarak betimlemiştir (1957, 10).

Babasının karakteri konusundaysa Freud, onun "derin bir bilgeliğe ve yaratıcı bir kaygısızlığa" sahip olduğunu (1950a, 170), "doğuştan çok neşeli, ilginç bir insan", "asil ve dışadönük" bir adam olduğunu (Schur, 1972, 105); "mizah duygusuna ve yaşamdaki belirsiz olaylara karşı zekice bir şüpheciliğe" sahip olduğunu; "bir Yahudi anekdotu anlatarak ahlâki bir değere dikkat çekme"yi alışkanlık edindiğini; "zekâsı ortalamanın üstünde, becerikli, kibar, sevgi dolu ve hoşgörülü olduğunu; ve "birşeylerin iyi gitmesi yönünde her zaman ümit dolu" olduğunu (Jones, 1960, I, 3f., 7, 2) söylemiştir. Freud'un babası Jacob sıklıkla

“asık suratlı” ama “en büyük iyimser”dir (1960a, 40). Freud kendisini babasıyla özdeşleştirmekten hoşlanmış ve hatta “fiziksel açıdan babasının kopyası olduğunu ve zihinsel açıdan da bir ölçüde ona benzediğini” belirtmiştir (Jones, 1960, I, 2; aynı yapıtta 38ff.’de aktarılan ve Freud’un babasının ölümünden sonra Fliess’e yazdığı mektuplara bakınız).

Freud’un oğlu Martin, Jacob’un onlara “öyküler anlattığını ve anlatırken de kocaman kahverengi gözlerini sanki ‘Burada yaptığımız ve söylediğimiz her şey büyük bir şakadan ibaret değil mi?’ der gibi kırptığını” yazmıştır (1957, 10). Freud’un kızkardeşi Anna babasının parolasının ahlâklî düşünmek ve ahlâklî davranmak olduğunu söylemiştir. Anna onun “neşeli bir iyimser” ve bir “doğa aşığı” olduğunu belirtmiştir (Bernays, 1930, 5, 8). Jacob’un torunu Judith Bernays Heller de onun mizah yeteneğini ve dostcanlısı, yumuşak tabiatlı tavırları olduğunu vurgulamıştır (1956, 419).

Jacob Freiberg’de kırk yaşındayken henüz seksen yaşında sergilediği yanardöner mizah duygusuna sahip olmayabilir; ancak her halikârda, küçük Sigmund şüphesiz Jacob’u iki yetişkin adam olan üvey abileri Emanuel ve Philipp’in de ona saygı duymaları nedeniyle, olduğundan daha büyük görüyordu. Yine de küçük Sigmund evde özel bir yere sahip olduğunu biliyor olmalıydı, çünkü iki oyun arkadaşı John ve Pauline Jacob’a “büyükbaba” derlerken, kendisi ona bir tanesi arkadaşlarının babası olan iki büyük adam gibi “baba” diye hitap ediyordu. Üstelik, bu harika baba, John’un sporda Sigmund’dan çok daha iyi olmasına karşın, Sigmund’a daha ilgili ve sevgi dolu davranıyordu.

Jacob’un sık sık iş gezisine çıkması da oğluyla ilişkisini etkilemiş olabilir. Jacob’un hâlâ düzenli olarak Galisya’ya mı gittiğini yoksa gezilerinin Freiberg’e yakın yerlerle mi sınırlı olduğunu, bir başka deyişle, evden aylar veya haftalar boyunca mı, yoksa bir kerede birkaç günlüğüne mi uzaklaştığını bilmiyoruz.

Yanıt arayan bir diğer soru da oğlunun gözünde Jacob’un tehditkâr bir kişi olup olmadığıdır; Jacob’un küçük Sigmund’a cinsel organıyla oynamamasını öğütlediği ve hatta oynadığı takdirde onu hadım etmekle tehdit ettiği yönünde birkaç gösterge vardır. Bu göstergelerden ilki, Freud’un çocuk masturbasyonunu tartışırken anne babaların bu gibi tehditlerini doğru kabul ediyor görünmesidir (1908c, 270). Ayrıca

Freud'un birkaç rüyası, baba kişilikleri tarafından hadım edilme korkusuna işaret eden çağrışımlar içermektedir.

Bu bağlamda, hadım edilme tehdidinin Yahudi bir çocuk için oldukça gerçekçi olduğu unutulmamalıdır, çünkü çocuğun sünnet ayını ile hadım edilme arasında bir bağlantı kurması kolaydır (bakınız yukarıda 2.2). Freud kendisi de "Karşılaştığımız genç nörotiklerde, hadım edilme korkusu onların babalarıyla ilişkilerine müdahale ederek son derece büyük bir rol oynar... [Yahudi] çocuklarımız sünnet törenini duydukları zaman bunu hadım edilmeye denk görürler" demiştir (1912-13, 153). Küçük Sigmund bir sünnet törenine katılmış ve böylece bu gibi durumlarda ne olduğunu açık açık görmüş olabilir; bu durumda hadım edilme tehdidini bir diğer boş öğüt olarak gözdardı etmesi olası değildir. Sigmund'un bu tehdidi çok ciddiye almasının bir nedeni daha vardır: O ve yeğeni John, kısa süre önce, küçük Pauline'in penisi olmadığını keşfetmişlerdir (bakınız yukarıda 3.1.8).

Freud'un rüyalarından birinde mastürbasyonla hadım edilme arasındaki ilişki son derece açıktır:

Yaşlı Brücke bana bir iş vermiş olmalı; çok tuhaf biçimde bu, bedenimin alt kısmının, teşrih odasındaymış gibi önümde gördüğüm, ama kendimde yokluklarını fark etmediğim ve yoklukları bende korkunç bir duygu uyandırmayan kalçamla bacaklarımın kesilmesiyle ilgiliydi. Louise N. yanımda duruyor ve işi benimle birlikte yapıyordu. Kalça kesilmişti ve şimdi bir alttan bir üstten, altı ve üstü birbirine karışmış gibi görünüyordu. Kalın, et renkli yumrular (rüyada bana hemoroidleri düşündürdüler) görülebiliyordu. Dikkatlice bakıldığında onun üzerinde buruşturulmuş folyo gibi bir şey seçiliyordu... Sonunda eşyalarımı taşıyan Alpli bir rehberle birlikte değişen bir manzarada yolculuk yapıyordum. Bacaklarımın yorulduğunu düşünen rehber yolun bir bölümünde beni de taşıdı. Zemin bataklık gibiydi; köşeyi döndük; insanlar Kızılderililer gibi yere oturmuşlardı - ve aralarında bir kız vardı. Bundan önce, kesimden sonra hâlâ bu kadar iyi gidebildiğim için sürekli bir şaşkınlık duygusu içinde kaygan zeminde kendi başıma yürüyordum. Sonunda küçük, ahşap bir eve ulaştık; evin sonunda açık bir pencere vardı. Orada rehber beni yere oturttu ve hazır duran iki tahtayı aşılması gereken derin yarığın üzerinden geçmek için bir köprü oluşturacak şekilde pencere eşiğinin üzerine koydu. Bu noktada bacaklarım konusunda gerçekten korktum, ama beklenen geçiş yerine kulübenin duvarları boyunca uzanan tahta sıralar üzerinde yatan iki yetişkin adam ve yanlarında da uyuyan iki

çocuğa benzer şeyler gördüm. Geçmemi mümkün kılacak olan tahtalar değil de çocuklardı sanki. Zihinsel bir korku içinde uyandım (1900a, 425f.).

Bu rüyaların gerçeklik içeriğinin ne olduğunu ararsak, bunların bir kısmının büyük olasılıkla geriye, Freiberg'e gönderme yaptığını buluruz. İlk olarak kırsal bir ortam vardır; ikinci olarak, Freud yetişkin bir adam tarafından taşınmaktadır ve bu, en fazla üç yaşında olduğunu öne sürer; ve son olarak, iki yetişkin adam ve iki çocuk sırasıyla Freud'un Freiberg'de ve yalnızca Freiberg'de birlikte yaşadığı Emanuel ve Philipp ile John ve Pauline olabilir.

Freud'un kendisi bize bu kesim olayının, onu "kendi özel karakterinden pek çok şeyi ortaya çıkarmak" zorunda bırakan benlik çözümlemesini temsil ettiğini söyler. Ne var ki başka yazarların dikkat çektiği gibi (örneğin, bakınız Grinstein, 1968, 436ff.), rüya aynı zamanda açık cinsel imgeler taşır. Freud'a bir baba kişiliği, saygıdeğer Profesör Brücke tarafından verilen "kalçanın kesilmesi" işi, Freud'un itiraf ettiği gibi, son derece kapsamlı bir hadım etme işinin çok canlı bir betimi olmaktadır.

Rüyanın belki de en önemli bölümü, Freud'un kesilme/hadım edilme nedeniyle yürüyememesi ve Alpli bir rehber -bir diğer baba kişiliği- tarafından taşınmasının gerekmesidir. Bu rüya imgesinin Freud'un çocukluğundaki gerçek bir olaya karşılık geldiği varsayılırsa, babanın, çok fazla koşmaktan yorulmuş olan küçük oğlunu sırtında ya da omuzlarında taşıyor olması olasıdır. Çocuğun bu süreçte cinsel açıdan heyecan duymuş ve bu duygu yüzünden ciddi bir ceza almakla tehdit edilmiş olduğu için de korkmuş olması olanaksız değildir. Bu şekilde babası, onu yere indirmediğinde duyduğu korku anlaşılırdır; babasını bir anlamda "tahrik edici" olarak, onu yasak zevkleri tatmaya yönlendiren biri olarak görmüş olmalıdır.

Sonuçta, bu rüyanın, diğer şeylerin yanı sıra, Freud'un mastürbasyona ceza olarak hadım edilmeye karşı duyduğu çocuksu korkuyu, mastürbasyonun erkeklerin cinsel gücünü azalttığını ve dolayısıyla mecazi anlamda onları hadım ettiğini öne süren gerçek nevrozlar kuramında somutlaştırdığı bir korkuyu ifade ettiğini düşünebiliriz (bakınız yukarıda 1.1.2.2).

Bu konu, Freud'un, aslında bir kefen olduğuna ve ona "babaların yapamadıklarını belki de çocuklarının yapabilecekleri"ni ifade ettiğine dikkat çektiği "ahşap ev" imgesinde de yansıtılır (1900a, 455). Bu parça,

genellikle, Freud'un burada kendi başarısızlığını düşündüğü anlamında ele alınmıştır. Ancak bu rüya imgesi aynı zamanda, Jacob'un ona gözlerini kapaması için karışık bir emir verdiği diğer rüyayı anımsatır. Kırk iki yaşındaki Freud'un zihinsel bir korkuyla uyanmasının nedeninin tam olarak, rüyanın ona, babasının ondan bir bilimadamı olmasını beklediğini ve onun mastürbasyon yaptığı için hadım edilmekten, yani daha geniş bir anlamda, zihinsel açıdan iktidarsız olmaktan ve dolayısıyla Jacob'un beklentisini gerçekleştirememekten korku duyduğunu anımsatması olduğuna inanıyorum.

Jacob'un kendisinin bu şeylerden korkuyor olması olasıdır, çünkü o da çağının, mastürbasyonun zihinsel çürümeye yol açacağı yönündeki inancını büyük olasılıkla paylaşmıştır. Bu durumda, bu kadar büyük ümitler beslediği oğlunun "kendi kendini taciz" suçunu işlediğini fark etmesi onun, Sigmund'un geleceği için yapmış olduğu tutkulu planlar hakkında şüphe dolmasına neden olmuş olabilir.

Bu varsayımdan hareketle, Freud'un rüyalarında gördüğü ve ihtirasla ilişkilendirdiği çeşitli "işeme" sahneleri ya mastürbasyonun anı görüntüleri ya da rüya içeriğini sansürleme yönünde bilinçli çabalar olmalıdır. Fliess'le yazışmalarından Freud'un kendi cinselliğine yaptığı bütün göndermelerin yerine "*drekkological*" (dışkı ya da idrarla ilgili) ifadeler (bakınız yukarıda 1.3.2) kullandığını biliyoruz, bu nedenle bilinçli sansür açıklamasının daha doğru olması olasıdır. Eğer "işeme" sahneleri gerçekten mastürbasyon sahneleriye, Jacob'un tepkileri daha iyi anlaşılabilir. Jacob "oğlanın bir hiç olması"ndan korkuyordu (age., 216). İhtirasın mastürbasyonla ilişkili olması her durumda işemeyle ilişkili olmasından çok daha ikna edicidir.

Freud "mastürbasyon"un yerine "işeme"yi koyma işlemini babasına da uygulamış olabilir, çünkü "Kont Thun"da ya da "devrim yaratan" rüyada aydınlatıcı bir sahne vardır:

Bir kere daha istasyonun önündeydim, ama bu sefer yanımda yaşlıca bir beyefendi vardı. Tanınmamak için bir plan düşündüm, sonra bu planın zaten uygulanmakta olduğunu gördüm. Sanki düşünmek ve yaşamak tek ve aynı şeydi. O, kör gibi görünüyordu, en azından tek gözü vardı ve ben ona (şehirden almamız gereken ya da almış olduğumuz) camdan, erkek bir ördek (idrar kabı) verdim. Böylece ben bir hastabakıcıydım ve ona idrar kabı vermem gerekiyordu, çünkü o kördü. Eğer kondüktör bizi böyle görecektse, kesinlikle

bizi fark etmeden bunu yapmamıza izin vermiş olurdu. Burada adamın tavrı ve su döken penis plastik şekilde görünüyordu (age., 210f.).

Freud, kör ya da yarı kör "yaşlıca beyefendi" ile gerçekte babasına gönderme yapıyordu. Söylediğine göre, intikam almak için rüyada rolleri değiştirmişti: Kendisi bir defa anne babasının yatak odasında doğanın çağrısına uymuş ve bunun için babası tarafından cezalandırılmıştı; şimdi ise rüya babasını tehlikeli bir durumda bırakıyordu. "Yaşlıca adam" (bu, açıkça babamdı, çünkü tek gözünün kör olması babamın tek taraflı glokomuna gönderme yapıyordu), tam da çocukluğumda benim onun önünde yaptığım gibi, benim önümde işiyordu. Glokomuna gönderme yaparken, ona ameliyatta yardımcı olan kokaini anımsatarak, sanki bir şekilde ona verdiğim sözü tutuyordum. Aynı zamanda onunla alay ediyordum, ona idrar kabını ben vermeliydim, çünkü o kördü ve son derece gurur duyduğum histeri kuramıyla bağlantılı keşiflerimi ima ederek eğleniyordum" (age., 216f.).

Freud'un işemeye gerçekten mastürbasyona gönderme yaptığını düşünmekte haklıysam, rüyanın neden onu zafer duygusuyla doldurduğu ortaya çıkar. Freud, mastürbasyon yapmasına karşın başarılı olmuş, bir histeri kuramı geliştirmiş ve kokainin tıbbi önemini bulmuştur. Ne var ki, bu keşiflerin gerçek başarılar olmadıklarını unutmamalıyız. Freud Rüyaların Yorumu'nu yazdığında bu kuram kabul görmemişti, üstelik eski histeri kuramından, yani tahrik kuramından da, geçerliliğini henüz kanıtlayamadığı yeni bir fantezi kuramı uğruna vazgeçmişti. Kokaine yaptığı gönderme de görüldüğü gibi değildi. 1884 yılında kokainin anestetik etkilerini keşfettiği doğrudu, ama bu uyuşturucunun cerrahide kullanımını bulan başka bir meslektaşydı ve Freud bu adımı kaçırdığı için sonradan kendine çok kızmıştı (bakınız Jones, 1953, I, 88f.; 1990a, 169ff.). Bu nedenle bu rüya parçasının Freud'daki çağrışımları, kendine duyduğu kızgınlık, mastürbasyon yapmanın onu ünlü bir bilimadamı olmaktan ve dolayısıyla babasına vermiş olduğu sözü tutmaktan alıkoyduğuna dair vardığı üzücü sonuç olarak da yorumlanabilir.

Özgün durumun tersine çevrilmesi -kendisinin değil de babasının üri-nasyon (mastürbasyon) yaparken yakalanması- Freud'un kendi başarısızlığının suçunu babasına yüklemeye çalıştığını gösteriyor olabilir: Baba da mastürbasyona yenik düşecek denli zayıf olduğu için oğul aynı zayıflığı göstermiş ve babasının beklentilerini karşılayamamıştır.

Freud'un çağrışımlarında rüyanın önemli bir unsurunu, iki gizlenme girişimini, gözden kaçırmış olması kaydadeğerdir: "Tanınmamak için bir plan düşündüm" ve "kondüktör ... kesinlikle bizi fark etmeden bunu yapmamıza izin vermiş olurdu." Freud çocukken babasını mastürbasyon yaparken yakalamış olabilir miydi? Yoksa babası çışını yaparken Freud gelmiş ve onu yasak bir şey yaparken yakalanmış izlenimi verecek kadar korkutmuş muydu? Okuyucu, Ortodoks Yahudilerin çocuklarının önüne çıplak çıkmamalarına karşın, Freud'un Freiberg'de bulunan dairelerinin içindeki kalabalık koşulların bu gibi durumları neredeyse kaçınılmaz hale getirebileceğini unutmamalıdır. Ya da belki olay, Freiberg'den travmatik ayrılış sırasında olmuştur, çünkü rüyada bir de istasyon görülmektedir. Bu durumda, küçük Sigmund'un ayrılış günü ya da günlerindeki tüm travmatik olayların üstüne bir tane daha korkunç yaşantısı olmuş olmalıdır (bakınız 3.2).

Yukarıdaki rüya parçasının Freud'daki diğer çağrışımları hep çeşitli baba kişiliklerine karşı duyduğu kızgınlıkları içerir:

Ona camı [idrar kabını] vermek bana ... Zola'nın La terre'sindeki babanın aklını kaybettikten sonra köylüler arasında nasıl muamele gördüğünü anımsattı -Babamın yaşamının son günlerinde bir çocuk gibi yatağını kirlletmesinin trajik karşılığı, benim rüyada hastabakıcı olarak görünmem- "Burada düşünmek ve yaşamak tek ve aynı şey gibiydi" Bu, Oskar Panizza'nın, Baba Tanrı'nın felçli, yaşlı bir adam gibi alçakça muamele gördüğü son derece çarpıcı edebi oyununu anımsatıyordu ... Planlar yapmam babama duyduğum, eski günlerden kalma ... bir kızgınlıktı. Ve aslında bu kızgınlık, içerdığı ihanet ve otoritelerle alaya almasıyla birleşince, babama isyanımı gösteriyordu. Bir Hükümdar ülkenin babası gibidir; baba en yaşlıdır, ilktir ve çocuklar için tek otoritedir ... (1900a, 217. dipnot).

Grinstein (1968, 141ff.) bu çağrışımları uzun uzadıya incelemiş ve edebi göndermelerin, bunaklık, sifiliz, iktidarsızlık gibi hepsinin izleri cinsel sapmalarda bulunabilecek zayıflıklarıyla oğullarına zarar veren tüm babalara yapıldığını göstermiştir. Bu, yapıtlardaki erkek çocukları ya babalarına bağlılıkları nedeniyle süreç içinde zaman zaman kendi yaşamlarına bile feda ederek edilgen biçimde acı çekmekte ya da onların gözlerin değersiz olan babalarının isteklerini reddetmekte, aşırı durumlarda ise babalarını öldürmektedirler.

Rüyadaki "erkek cam" imgesiyle ilgili olarak Freud, Viyana'da neşeli bir gecede "hastanelerde kullanılan cinsten bir erkek idrar kabı"nın şakayla "Lucrezia Borgia'ya ait zehirli bir kadeh"e benzetildiğinden söz eder. Bu çağrışım diğerleriyle uyumludur, çünkü bir Papa'nın kızı olan Lucrezia Borgia, babasının yasadışı cinsel maceralarına konu olmuştur.

Babalara karşı bu öfke Freud'un, babasının, 1896-7 sırasında incelemeye başladığı "sapıklık"ından duyduğu endişenin açık yansımalarıdır. Freud'un babasının cinsel sorunları olduğunu varsaydığına şüphe yoktur. Ancak henüz üç yaşındayken bu fikirleri benimsemiş olamaz. Bu yönde şüphelere kapılması ancak çok daha sonra olmuştur ve Freiberg'den travmatik ayrılışları büyük olasılıkla baba idealinin devrilmesinde anahtar bir yaşıttır. Freiberg'de ya da oradan ayrılırken ortaya çıkan belirli olayalar Freud için simgesel bir anlam kazanmış, bu nedenle de kırk yaşındayken rüyalarında yeniden ortaya çıkmıştır. Freud'un babasına karşı karışık duygular beslediğini yansıtan birkaç rüya daha vardır, ancak bunları ayrıntılarıyla çözümlemenin yeri burası değildir.

3.1.2 FREUD'UN ANNESİ AMALIE

Freud bir keresinde kendine "genç bir kadının en büyük oğlu" demiştir (1960a, 406). Amalie ilk çocuğu Sigmund'u dünyaya getirdiğinde neredeyse yirmi bir yaşında bile değildi. Şimdi, Jacob ya da onu temsil eden bir baba kişiliği Freud'un pek çok rüyasında ortaya çıkarken, Amalie'yi ya da onun gibi bir anne kişiliğini içeren rüyası varsa bile çok azdır. Freud'un başlıca kişiliğin dadı olduğu birkaç rüyası olmasına karşın, Freud annesiyle ilgili böyle bir rüya bildirmemiştir. "Anı Görüntüleri"nde (1899a, 311; aşağıda 123'le karşılaştırm), bir köylü kadın ve bir "çocuk dadısı" vardır ve köylü kadının Emanuel'in karısı Maria değil de Amalie olduğu bile kesin değildir, çünkü köylü kadının iki çocuğu da rüyada rol oynamaktadır. *Rüyaların Yorumu*'nda Freud üç kadından söz eder: Biraz puding almak üzere bir mutfağa girdim. Mutfakta ayakta duran üç kadın vardı; bir tanesi hanın sahibiydi ve sanki Knödel [meyveli hamur tatlısı] yapar gibi elinde bir şey çeviriyordu. Bana hazır olana kadar beklememi söyledi... Sabırsızlandım ve bir yaralanma duygusuyla oradan ayrıldım (1900a, 204).

Freud bu rüya parçasını yorumlarken kadınların “erkeğin kaderini ören” üç Kader Tanrıçası oldukları açıklamasını yapar. Biri, “han sahibesi”, “yaşam ve (benim durumumda olduğu gibi) canlı varlığa ilk besinini veren annedir. Sevgi ve açlık bir kadın göğsünde biraraya gelir, diye düşündüm.” Ve Freud, besleme ile erotik açıdan heyecan verici göğüs arasındaki bağı vurgulamak istercesine “kadın güzelliğinin büyük bir hayranı” olan ve bebekken onu emziren iyi görünüşlü süt annesinden söz ederken “Fırsatımı daha iyi kullanmadığım için üzgünüm” yorumunu yapan genç bir adam hakkında bir anekdot aktarmıştır (age.). Burada Freud kendisinin de annesini, çocuğu koruyacı ve ona sıcaklık veren geleneksel anne kişiliğinden çok, öncelikle erotik açıdan heyecan verici bir insan olarak gördüğünü mü ima ediyordu?

Üç Kader Tanrıçası'na yapılan bir başka gönderme bu izlenimi güçlendirir. Freud, “Üç Tabutun Konusu”nda Üç Kader Tanrıçası'nı şöyle betimler:

Burada temsil edilenin bir erkeğin bir kadınla kurması kaçınılmaz üç ilişki olduğunu iddia edebiliriz -onu doğuran kadınla, eşi olan kadınla ve onu mahveden kadınla- bunlar, bir erkeğin yaşamı boyunca anne kişiliğinin alabileceği üç şekildir- annenin kendisi, anne modeline göre seçilen sevgili ve son olarak erkeği bir kere daha alan Toprak Anne. Ancak yaşlı bir adamın bir kadından ilk olarak annesinden gördüğü gibi bir sevgi görmeyi arzulaması boşunadır; Kader Tanrıçalarının yalnızca üçüncüsü, Ölüm Tanrıçası onu kollarına alacaktır (1913f. 301).

Koruyucu anne kişiliği burada da yoktur. Gerçek anne, yaşlı adamın (1913'de Freud elli yedi yaşındaydı) sevgisini boşu boşuna arzuladığı sevgili için bir modeldir.

Buradan hareketle -ve başka yazarlar da aynı görüşü dile getirmişlerdir (bakınız örneğin, Grinstein, 1968, 191) - Freud'un anne kişiliğini üçe bölməsi, Freiberg'de onunla ilgilenen üç kadına dayanmaktadır: Amalie, Maria ve Resi Wittek. Bu üç kadın içinden Amalie, şüphesiz, Freud'un en az birlikte yaşadığıdır. Dadı, yaşı nedeniyle daha deneyimlidir ve Maria da, Sigmund doğduğunda çoktan anne olmuştur ve bundan dolayı kendini genç üvey kaynanasından daha üstün olarak hissedebilmektedir.

Amalie'nin fiziksel açıdan, yalnızca çok yaşlı kocasına değil, üvey oğlu Philipp'e de çekici geldiğini düşünmekte haklıysam, o zaman Amalie küçük Sigmund'a da bir güzellik ve cazibe resmi olarak görünüyormuş olmalıydı. Bu nedenle, bu özellikler Sigmund'un gözünde normalde bir anneyle ilişkilendirilen özelliklerden -anne sevgisi ve ilgisi- daha belirgin olacaktır, çünkü o, anne sevgisi ve ilgisini bir başka kadından, dışından almaktadır. Freud'un Ödip kompleksi kuramının köklerini bu oldukça sıradışı takımda görmenin akla yatkın olduğunu düşünüyorum. Freud annesiyle kendi ilişkisini gerçekten de genel bir ilke düzeyine çıkarmamış mıdır (bakınız aşağıda 1.3.1.6)?

Freud'un rüyalarından bildiğimize göre dadısı, onun bilişsel ve duygusal gelişimi üzerinde annesine oranla çok daha kesin ve açık bir etkiye sahiptir. Bunun nedeni, Amalie, altı ay sonra ölen ikinci oğlunu doğurduğunda, Freud'un yalnızca on altı aylık olması olabilir. Bebek ölüm oranının o sırada hâlâ her annenin çocuğunu kaybetme olasılığını hesaba katmasını gerektirecek kadar yüksek olmasına karşın bu olay Amalie üzerinde hiç iz bırakmamış olamaz.

P. Swales'in kısa süre önce Viyana'daki İsrail Kavmi Örgütü Arşivinde yaptığı araştırmalar, Amalie'nin oğlu Julius'un ölümünden tam bir ay önce, adı yine Julius olan erkek kardeşinin yirmi yaşında akciğer tüberkülozundan öldüğünü göstermiştir. Bu nedenle, ikinci oğluna onun adını verdiğine göre yakın bir ilişkisi olduğu varsayılan en küçük erkek kardeşinin ölümüyle sarsılan genç annenin bebeği enterite yakalandığında telâşlanmış olması olasıdır. Diğer Julius'dan o kadar kısa bir süre sonra bebek Julius'un da ölümü çok ağır bir darbe olmuş ve iki yaşındaki Sigmund'la ilişkisine de yansımış olmalıdır. Ve eğer Julius Nathansohn'un ne kadar zamandır tüberküloz olduğunu bilseydik, Amalie'nin oğluna geleceği belli olmayan bir erkek kardeşin adını verip vermediğini de söyleyebilirdik.

Ancak, Amalie'nin çok sevgi dolu bir kadın olmaması da olasıdır. İki torunundan ne Judith Bernays Heller, ne de Martin Freud onu öven bir portre çizmişlerdir. Sigmund Freud'un oğlu Martin, büyükannesini bir "kasırğa" olarak betimlemekte ve onun gerçek bir hanımefendi olmadığını, çünkü ona göre pek görgülü davranmadığını söylemektedir. Öyle görünmektedir ki Amalie Viyana'da bile Almanca konuşmamış. Glasya Askenazi dilini konuşmaya devam etmiştir (Freeman'ın ardından

Reik, 1971, 80). Amalie'nin büyük canlılığı ve sabırsızlığı, onun yaşama açlığı, inatçı ruhu, zekası ve kurnazlığı kadar etkileyicidir (M. Freud, 1957, 11; 167, 202). Her iki torunu da Amalie'nin son derece duygusal ve sık sık patlamaya eğilimli olduğunu vurgular. Judith Heller'e göre o, düşünmeden hareket eder, sıklıkla değişken, sivri dilli ve bu yurgandır. Torunları onun yabancıların önünde etrafına cazibe yaymasına karşın, ailesine karşı benmerkezci bir diktatör olduğunu vurgularlar. Martin Freud onun doksan yaşındayken, kendini çok yaşlı gösterdiğini hissettiği bir şapkayı almayı reddettiğini belirtmiştir (1957; 11; Jones, 1960; I, 3'le karşılaştırın).

Judith Heller büyükannesine merhametsiz der, çünkü Rosa Graf'ın kızı, kendisinin torunu Cecilia yirmi üç yaşında trajik bir şekilde öldüğünde, Amalie yaşlı anneyi teselli etmek için hiçbir girişimde bulunmamış, hatta ölümün nasıl olduğuna dair ayrıntıları bile sormamıştır (1956, 421). Üstelik, her iki torunu da Amalie'nin evlenmemiş kızı Adolfine'i (Dolfi) sömürdüğüne ve köle gibi kullandığına ikna olmuşlardır. Freud'un akrabalarıyla ve Amalie'yi şahsen tanıyan kişilerle görüşmeler yapan Roazen, Amalie'nin "klasik bir Yahudi annesi" ve "çocuklarına karşı bir zorba" olduğu izlenimini edinmiştir (1975, 45). Judith Heller'e göre, Amalie oğullarını kızlarına tercih etmiş ve Sigmund'dan manevi destek ve on yaş daha küçük olan Alexander'dan da gündelik işlerde yardım almıştır.

Her iki torunu da Amalie'nin etkileyici bir kişiliğe sahip olduğunda hemfikirdir. Bakışları onun yaşlandığında bile çok iyi görünmesini sağlamıştır ve gençliğinde çok güzel olduğu da açıktır. Judith Heller'i özellikle etkileyen onun iradesinin gücü ve kaderin darbelerini kabul etme yeteneğidir. Roazen, Amalie'nin Karpat Dağları'ndaki Roznau'dan düzenli olarak tedavisini gördüğü tüberküloza karşı verdiği sabırlı mücadelenin de gösterdiği gibi "dayanıklı yaşlı bir kuş" olduğunu düşünür (1976, 45; 1933a, 141; 1969a, 780). Martin Freud onun, "Varşova'nın yıkıntıları üzerinde Alman ordularıyla savaşı", zaman zaman Yahudi halkıyla ilişkilendirilen uysallığın yerine şiddet ya da savaşçı bir ruh sergileyen ırktan biri olduğunu söyler (1957, 11).

Elbette bu torunların çok yaşlı büyükanneleri hakkındaki yorumlarından hareketle Freiberg'deyken yirmi bir yaşında olan Amalie ve onun küçük Sigmund'la ilişkisi hakkında çok fazla sonuca varmak

akıllıca olmaz; bütün söyleyebileceğimiz, bu betimlemelerin Freud'un rüyalarındaki Amalie imgeleriyle çelişkili olmadığıdır. Bu nedenle, Freud aşağıdaki satırları yazdığında çok büyük olasılıkla aklında kendi annesi vardır: "Bir anneye sınırsız doyumu ancak oğluyla ilişkisi getirebilir; bu başlı başına bütün insan ilişkilerinin en mükemmeli ve karışık duygulardan en bağımsız olanıdır. Bir anne, kendinde bastırmak zorunda kaldığı tutkuyu oğluna aktarabilir ve ondan da kendi erkeklik kompleksinden ardakalan her şeyi doyurmasını bekleyebilir" (1933a, 133).

Amalie'nin oğluna bu anlamda "erkeksi" bir kadın, yani kendi gerçekleştiremediği tutkularını oğullarının gerçekleştirmelerini isteyen bir kadın olarak görünmüş olması gerektiğine inanıyorum. Aynı zamanda onun "altın Sigi"sinin Amalie'de başlangıçta büyük umutlar uyandıran ama onu açıkça düş kırıklığına uğratan babasını gölgede bırakarak annesini memnun etmeye çalıştığını düşünüyorum. Belki de Freud'un tutkusunun kökleri, kısmen Amalie'ye babasından daha iyi bir eş olma isteğinde bulunabilir.

Freud'un anne-oğul ilişkisine "karışık duygulardan bağımsız" dediğinde bunun oğul için değil de anne için böyle olduğunu kasdettiği açıktır. Şüphesiz Amalie, oğlunun ününün giderek artmasından çok hoşnuttu. İki torununun çok canlı biçimde betimlediklerine göre, Freud'un yaşgünü partilerinde ya da diğer aile kutlamalarında ilgi merkezi olmayı seviyordu. Ancak, Freud'un annesiyle ilişkisi için söylenebilecek en son şey bu ilişkide gerginlik olmadığıydı ve pazar sabahları annesine yaptığı düzenli ziyaretlerden önce Freud "hazımsızlık krizleri" geçirirdi (Jones, 1962, II, 391; Roazen, 1976, 46). Böylece Freud'un kendine çocukluğuna çekilme izni vererek annesinin şefkatli yanını ortaya çıkardığı konusunda Roazaen'e katılabiliriz. Aksi halde ise, bu psikosomatik semptomu Freud'un annesinin aşırı taleplerine karşı tepkisel saldırganlığının bastırılması olarak yorumlamamız mümkündür.

Aynı zamanda kızkardeşi Anna'ya göre Freud annesi üzerinde büyük bir güce sahiptir ve çocukken bile her istediğini yaptırmıştır. Örneğin, annesi piyano çalmaktan hoşlandığı ve kızkardeşleri de ders almak istedikleri halde Sigmund rahatsız edici bulduğu için piyano elden çıkarılmıştır (Bernays, 1940, 337).

Sigmund'la ilgilenen başlıca kişinin hâlâ dadısının olduğu Freiberg'de tüm bunlara dair çok fazla işaret olmayabileceği doğrudur. Ancak dadı ortadan kaybolup da Sigmund yeni bir şehirde annesiyle kaldığında, özellikle de yitirdiği anne yedeğiyle karşılaştığında gerçek annesine karşı karışık hisler beslemiş olması gerekir. Ailenin Freiberg'den ayrılışının ortaya çıkmasıyla birlikte Freud'un anne imgesi de büyük olasılıkla baba imgesi gibi parçalanmıştır.

Bu nedenle Freud'un biyografi yazarlarının çoğunun aksine ben, Amalie'nin verici bir anne değil, oğlunu talepkâr ve bencil şekilde seven bir anne olduğuna inanıyorum. Bu doğrultuda, Freud'un anne oğul ilişkisi hakkında sık sık aktarılan, aşağıdaki iki yorumunu anne sevgisi üzerine mutlu düşünceler olarak değil, anne zorlamaları üzerine çarpık yorumlar olarak görüyorum. Bu yorumlardan biri Goethe'nin çocukluk anılarından biri üzerine yazılmış bir makalede yer alır ve şöyle der: "Eğer bir adam annesinin tartışma götürmez sevgilisi olarak kalırsa, o zafer kazanmışlık duygusunu, sıklıkla beraberinde gerçek başarıyı getiren, başaracağından emin olma duygusunu yaşamı boyunca taşır" (1917b, 156). İkinci yorumu da Freud'un *Rüyaların Yorumu*'na 1911 yılında eklediği bir dipnottan gelir: "Annelerince tercih edildiklerini ya da kayırıldıklarını bilen insanların yaşamlarında, sıklıkla kahramanca özellikler olarak görülen ve sahiplerine gerçekten başan getiren kendine özgü bir güven ve sarsılmaz bir iyimserlik olduğunu kanıtladıklarını fark ettim" (1900a, 398, dipnot).

Bu şekilde Freud, insanın yaşamda başarıya ulaşması için annesi tarafından yeğlenmesi ya da kayırılması gerektiğine inanmaktadır - ancak bu istedik hedefe ulaşması için insanın annesince sevilmesi gerektiğini söylememektedir. Çünkü gözbebeği olmak, koşulsuz sevilmek anlamına gelmez. Acaba Freud, insanın annesinin tüm talepleri ve beklentilerini karşılamadan da onun tarafından sevilbileceğini, yani sözcüğün tam anlamıyla "anne sevgisi" görebileceğini hiç düşünmüş müdür?

İtiraf etmek gerekirse, her iki durumda da Freud'un Goethe'nin değil, kendisinin annesiyle ilişkisini düşündüğünden emin olamayız, çünkü Freud'un kendini "sarsılmaz bir iyimser" olarak betimlemesi olasılığı zayıftır; *Autobiographical Study*'den hareketle, Freud'un kendisini "neşeli bir kötümser" olarak gördüğü konusunda Jones'a katılabiliriz (Jones, 1962, II, 413). Bu nedenle Freud'un Goethe ile öz-

değişmesinin anneleriyle ilişkilerini içine almıyor olması anlaşılabilir. Bundan dolayı da Freud'un biyografi yazarlarının Amalie'yi sevgi dolu bir anne olarak sunma gayretlerinde çok ileri gitmiş olmaları olasıdır.

3.1.3 FREUD'UN DADISI RESI WITTEK

Daha önce belirttiğimiz gibi, dadısı Freud'un Freiberg'deki ilk yılları boyunca olağanüstü önemli bir rol oynamıştır. R. Gicklhorn ve J. Sajner'in dadının kimliği üzerinde yaptıkları araştırmalardan beri, ben de dahil olmak üzere çoğu biyografi yazarı onun Freud'ların yaşadığı evin sahibi olan ailenin bir üyesi, Monika Zajic olduğunu varsayıyordu. Ancak kısa bir süre önce J. Sajner ve P. Swales, Roznau'da tedavi görenlerin ziyaretçi listesinde, dadının aslında bundan sonra adını kullanacağım Resi Wittek olması olasılığını güçlendiren bir kayıt bulmuşlardır.

Resi Wittek, "çirkin, yaşlı, ama akıllıdır", Çek ve Katolik'tir ve büyük olasılıkla Julius'un ölümünden itibaren Amalie'nin hamileliği ve ardından Anna'nın doğumuna, 1858 Nisan'ından Eylül'üne kadar geçen süre boyunca yalnızca küçük Sigmund'dan sorumlu olmuştur. Resi Wittek'in evli olup olmadığı bilinmemektedir, ancak Sigmund'a kalbini açmış olduğu açıktır ve Freud da daha sonra kendisinin de onu sevdiğini sandığını söylemiştir (1900a, 248). Resi Wittek belki de Sigmund'u Katolik yapmak istemiştir, çünkü ona her zaman kiliseden, Cennet ve Cehennem'den söz etmiştir. Küçük Yahudi çocuğu Sigmund ondan o kadar etkilenmiştir ki evde anne babasının önünde vaiz rolü oynayarak vaazı sırasında onlara "Tanrı'nın işlerini nasıl yaptığı"nı anlatmıştır.

Şans eseri bu, Freud'un anne babasının gerçekten ne denli liberal olduklarını gösterir. Ortodoks Yahudi bir ailede, Musevi olmayan bir dadının bir çocuk üzerinde bu kadar güçlü bir etki yaratmasına asla izin verilmez (Barta, 1975, 114 ve çeşitli yerlerde).

Ne var ki Freud'un ailesinin oğullarını bilerek, örneğin uyumunu desteklemek için bu gibi Hristiyan etkilerine maruz bırakmış olmaları olasılığı zayıftır; bunun yerine Resi Wittek'in genç çocuğun zihni üzerindeki etkisini tam olarak fark etmemiş olmaları daha olasıdır. Resi Wittek görünüşe bakılırsa Freud'la Çekçe konuşmuştur, çünkü daha sonra Freud

bir Çek çocuk şiiri duyduğunda, ne anlama geldiği hakkında bir fikre sahip olmamakla birlikte şiiri gayet rahat hatırlamıştır (1900a, 196).

Her ne kadar hepsi Çekçe konuşan, kiliseye giden ve “farklı” olan Freiberg’li yetişkin ve çocuklara ait olsa da, kendi anne babasının ait olmadığı bir dünyayla kurduğu bu ilk bağlantıların küçük Sigmund’a son derece doğal geldiğine ve aynı zamanda onun duygusal tavırlarını renklendirdiğine inanıyorum. Bu “başka dünya” hakkında çok az şey bilmesi ve bildiklerini de çarpıcı imgeler -kilisenin karanlık iç mekanları, yanan mumlar, ağırbaşlı ortam- halinde duyuları yoluyla öğrenmiş olması, o dünyayı Freud için çok daha büyüleyici kılmıştır.

Freud’un dadısı -onun ve annesinin anımsadığı kadarıyla- onu seven, ona kendi dünyasını muhtemelen büyük bir sezgisel güçle aktaran akıllı ve bilge bir kadındır. Freud’un gördükleri ve duydukları dadının kişiliğiyle birleşerek, asla çözemeyeceği duygusal bir bütün olmuştur, çünkü Resi Wittek birdenbire ortadan kaybolacak ve bu olaydan kısa bir süre sonra Freiberg dünyasının tamamı “tarihe karışacaktır”. Bu dünya ve dadının kişiliği Freud’un bilinçdışının bir parçası olmuş ve Freud onlara yalnızca rüyalarında ulaşabilmiştir, bilinç düzeyinde ise her şeyi unutmuştur.

Freud’un Roma’ya duyduğu özlemin Freiberg dünyasını geri kazanma isteğinin simgesel bir ifadesi olduğu konusunda Grinstein’a (1968, 76 ve 91) katılıyorum. Önceki İtalya gezilerinde Roma yakınlarındaki yerlerden eve dönen Freud Roma’ya 1901 yılında gitmiştir. Onun Roma’ya gitmesine engel olan tuhaf bir şey vardır ve bu şey, Freud’un birkaçını *Rüyaların Yorumu*’nda incelediği birtakım rüyalarda ifade bulmuştur (1900a, 193ff.); bu rüyaların hepsi Roma’nın ulaşılmazlığı hakkındadır. Freud rüya çağrışımlarında, gezilerinden birinde kendisinin de başına geldiği gibi, Roma’ya ulaşamayan ve tekrar Trasimene Gölü’ne dönmek zorunda kalan Kartacalı Sami generali Hannibal’i ortaya çıkarmıştır. “Hannibal ve Roma, Yahudiliğin direnci ile Katolik Kilisesi’nin örgütlenmesi arasındaki çatışmayı simgeliyordu” (age., 196).

Freud bu Roma özleminin, onun şöhret kazanma, Yahudilerin dışındaki dünya tarafından da tanınma arayışını -yani büyük olasılıkla hem annesi, hem de babasının ona aşılama çalıştığı bir tutkuyu- simgelediğini fark etmiştir. Bence Roma’nın aynı zamanda Freiberg’e

dönüş isteğinin de simgesi olduğunu anlayamamıştır. Bu özlemin ayrıca, Musa hakkında olan ve ölümünden kısa bir süre öncesine kadar bitirmediği kitabın da ana bilinçdışı unsuru olduğunu düşünüyorum (bakınız aşağıda 4.2). Musa'nın Yahudi olmayan Mısırlı bir prensesin çocuğu olduğu fantezisi Freud'un kendisinin de Resi'nin çocuğu olduğu fantezisinin bir yansımasıdır. Resi de aziz şeklindeki pek çok Tanrıya tapan, Yahudi olmayan bir "Mısırlı"dır. Freud'un daha sonraki, Tanrı şeklinde antika süs eşyaları biriktirme tutkusu "idollere tapan" dadısıyla özdeşleşmesinden kaynaklanmış olabilir.

Küçük Sigmund'un Resi Wittek'e bağlılığının tek açıklaması dini yaşantılar değildir. Freud Resi'nin onun "birincil yaratıcısı", "cinsel konularda öğretmeni" olduğunu, "sakar olduğu ve hiçbir şeyi beceremediği" için Freud'u "azarladığını", önce kendisinin yıkandığı kırmızı suda Freud'u yıkadığını, Freiberg'deki evlerinde merdivenleri kendi arkasından çıktığını ve sonuçta onu erotik açıdan heyecanlandığını söylemiştir.

Peki neden Resi Freud'un sakar ve beceriksiz olduğunu düşünüyordu? Bunun nedeni belki de tuvalet eğitiminin yetersiz oluşu ve çişini yaparken yerleri ıslatmasıydı. Freud bunu şu şekilde açıklamıştır: "... bana karşı davranışları her zaman yumuşak değildi ve gereken temizlik standardına ulaşamadığım takdirde sözleri sert olabiliyordu... Kadının çocuğa katı davranmasına karşın, çocuğun ona bu dersleri veren yaşlı kadını sevdiğini öne sürmek akla yatkın olur" (1900a, 248).

Ancak bu rüya çağrışımlarında Freud cinsel unsur üzerinde durduğu için, işin içinde başka şeyler olduğunu düşünebiliriz. Acaba Resi yalnızca ona çişini yapmayı öğretirken değil, başka zamanlarda da mı onun penisine dokunuyordu? Freud çocuk cinselliği hakkındaki makalesinde şöyle yazar: "Terbiyesiz dadıların ağlayan çocukları uyutmak için cinsel organlarını okşadıkları bilinmektedir" (1905d, 180, dipnot; 1913b, 232 ile karşılaştırın). Kendi dadısı da Freud'u bu şekilde mi uyutuyordu?

Merdiven rüyasının gerçek bir olayın anısı olduğunu kabul edersek, dadısı Freud'u başka şekillerde de heyecanlandırmış olabilir. Freud'un aşağıdaki satırları yazdığı zaman da kendi dadısıyla yaşantılarını düşünüyor olması olasıdır: "Anne babasının ve ona bakanların çocuğa

gösterdikleri ve erotik doğasını gizlemeyi çok ender başaran 'sevgi' ('çocuk erotik bir oyuncaktır'), erotizmin çocuğun ego-içgüdülerinin katekslerine yaptığı katkıyı artırmaya devam eder ..." (1912d, 181). "Bir çocuğun ona bakmakla sorumlu herhangi biriyle cinsel ilişkisi, çocuğa erotojenik bölgelerinden cinsel heyecan ve doyum duyması için sonsuz bir kaynak verir. Çocukla ilgilenen kişi genellikle annesi olduğu için, ona kendi cinsel yaşamından çıkan duygularla bakar: Onu okşar, öper, kucağında sallar ve çok açık şekilde ona, onu tamamen cinsel bir nesne yerine koyarak davranır" (1905d, 223). Freud'un kendi yaşantılarını düşünüyor olduğu, "onunla ilgilenen kişi... genellikle annesi"nden söz etmesinden çıkarılabilir, aksi halde Freud bu nitelendirmeyi eklemeyebilirdi.

Ancak Resi Wittek onunla ya da ona gerçekten her ne yapmış olursa olsun, 3 Ekim 1897 tarihli rüyasından bildiğimiz kadarıyla Freud onun kendisini cinsel açıdan tahrik ettiğini hissediyordu. Dadısının Sigmund'la ilişkisinde, küçük çocuğun da cinsel duygularla tepki verdiği, cinsel unsurlar olduğuna pek şüphe yoktur; çünkü Freud'un rüyalarındaki dadiyla ilgili çağrışımlar ancak bu şekilde anlam kazanır. Resi'nin de bu duygular nedeniyle kendisini suçlu hissettiği için ceza tehditleriyle onları çocukta bastırmaya çalışması da akla oldukça yakındır. Resi'nin çocukla cinsel oyunlar oynamaktan rahatsızlık duymamış, fakat bir noktada Freud'un anne babasına yakalanmış olması ve çocuğun ancak bundan sonra birşeylerin yanlış olduğunu fark etmiş olması da aynı ölçüde olasıdır. Son olarak, Freud'un ilk kez dadısının uyandırdığı hoş duyguyu mastürbasyonla tekrar yakalamaya çalıştığında ya anne babası ya da Resi tarafından cezalandırılmış olması da olanaksız değildir. Eğer durum buysa, yetişkinler tarafından etkin şekilde uyarılmayla, kendi kendini uyardığında hadım edilme tehdidi altında kalma bileşimi aklını tamamen karıştırmış olduğu için Freud şiddetli çatışmalar yaşamış olabilir.

Küçük Sigmund'un yaşamında bu kadar önemli bir rol oynayan kadın daha sonra Sigmund'un erkek kardeşi Philipp tarafından hırsızlık yaparken yakalanmış, sorgulanmış ve hapishaneye gönderilmiştir. Resi Wittek'in bütün aldığı, anne babasının Freud'a, Freud'un da Resi'ye verdiği "parlak bakır paralar, onluklar ve oyuncaklar" mı olduğu (1950a, 221f.), yoksa kadının evde "ciddi hırsızlıklar" mı yaptığı (1901b, 51) açık değildir. Kesin olan bu olayın Ocak 1859'un başında,

Amalie henüz 31 Aralık 1858'de doğmuş olan Anna'ya bakarken olduğudur. O zaman iki buçuk yaşında olan Sigmund, 3 Ekim 1897 tarihli rüyasının gösterdiği üzere, Resi'nin gitmesinde kendisinin de etkili olduğu bir yana, onun birdenbire ortadan kaybolduğunu bile büyük olasılıkla anlamamıştır. Resi gitmiştir ve Sigmund onu çok özlemektedir. Kısa süre önce ortadan kaybolan dadı gibi annesinin de "kutuya hapsedilmiş" olmasından korktuğu için haykırarak Philipp'ten kutuyu açmasını isteyen çocuk resmi açıkça bu duyguyu yansıtır. Freud'un neler olduğunu gerçekten anlamaksızın yıllarca bu olayı anımsamaya devam etmesi de olayın travmatik olduğunu gösterir. Sigmund'un buradan çıkardığı ders şu şekilde belirtilebilir: Anne kişiliklerinin ortadan kaybolmalarını beklemelisin ve aldığın ve karşılığında verdiğin sevginin yok olmasından korkmakta çok haklısın.

Freud'un kardiyak nevrozunun izlerini bu olaya bağlamakta tereddüt etmiyorum - Grinstein'in de vurguladığı gibi (1968, 196), Freud'un merdiven rüyasını anlatırken kalp durumuna gönderme yapması bu görüşü destekler. Richter ve Beckmann'a göre (1969), çocukla ilgilenen ve duygusal açıdan çocuk için önemli kişilerden çocukluğun başında ayrılmak tüm kardiyak nevrozların etyolojisinde çok önemli bir unsurdur.

Freud'un -ilk psikoanalitik çalışmalarından *Moses and Monotheism*'ine kadar- bütün çalışmalarında göze çarpan ve düşünce ve duygularına hakim olan merkezi ikilik, yani ölümle cinsellik ya da daha sonraki formülasyonuyla Thanatos ile Eros arasındaki ikiliğin kökenleri de onun küçük yaşta dadısından ayrılmasında yatıyor olabilir. Freud'un Resi Wittek'in ellerinde yaşadığı cinsellik tehditkâr ve tehlikelidir, insanların yok olmasına yol açar. Bu şekilde Freud'un "tarihe karışmış yaşlı dadısı" (1900a, 248) üç Kader Tanrıçası'ndan biri olan Ölüm Tanrıçası resmini renklendirmiş olabilir. Hiç kimsenin kendi ölümünü anlayamayacağı gibi, ona sevgi, sıcaklık ve cinsel doyum veren dadının aniden ortadan kaybolması da küçük Sigmund'a anlaşılmaz gelmiş olmalıdır. Freud için dadının, sevgi veren ve yıkıma neden olan büyük evrensel anne simgesi haline geldiği kanısındayım. Resi Wittek'in Yahudi değil de "diğer taraf"dan biri olması, Freud'un iç çatışmalarını büyük ölçüde etkilemiş ve Yahudi dinine karşı tavrına kendine özgü bir renk vermiştir (yukarıda 4.2 ile karşılaştırm).

3.1.4 FREUD'UN ÜVEY ABİSİ EMANUEL

Freud yüksek okuldayken “babamın değil de abimin oğlu olarak doğmuş olsaydım her şey ne kadar farklı olurdu” hayalleri kurmuştur (1901b, 219f.; 1900a, 444, dipnotla karşılaştırın). Onun bu düşünceleri iki yaşında mı, üç yaşında mı edindiğini söylemek mümkün değildir. Ne de olsa o sırada Jacob hâlâ hayatının baharındaydı ve kesinlikle ailenin mutlak reisiydi.

J. Sajner ve P. Swales'in Freiberg'deki araştırmalarının kısa süre önce, Emanuel'ın 1855-57 yılları arasında “orta boy lu” ve “kumral, kahverengi gözlü” olduğunu göstermiş olmalarına karşın, onun kişisel yaşamı ya da görüntüsü hakkında pek az şey biliyoruz. Emanuel büyük olasılıkla Nisan 1833'de doğmuş, Tysmenitz'de büyümüş ve babası Jacob çoğu zaman iş gezisinde olduğu için neredeyse tamamen, evlenmeden önceki soyadı Kanner olan annesi Sally tarafından yetiştirilmiştir. Emanuel doğduğunda Jacob henüz on yedi yaşında olduğu için, büyük olasılıkla *in kest* (karısının evinde) yaşadıysa, Emanuel de Kanner evinde büyümüştür. Bu, onun babasından kaydadeğer şekilde bağımsız olmasını açıklar.

Emanuel küçük üvey kardeşini çok seviyor gibi görünmektedir. Freud 1875 yılında İngiltere'de onu ziyaret ettiğinde Emanuel Viyana'ya onunla ilgili coşku dolu mektuplar yazmıştır (Bernays, 1940, 340). Freud da üvey abisini çok sevmiş (1950a, 321) ve sonraki yıllarda kendini Philipp'den çok Emanuel'e yakın hissetmiştir. 1883'te Martha Bernays'a yazdığı ve her iki üvey abisiyle de buluşmasını anlattığı bir mektupta, Freud Philipp'in varlığını neredeyse tamamen gözardı etmiştir (1960a, 92f.). Freud'un İngiltere'ye ilk ziyareti bu ilişkiyi daha da güçlendirmiş gibi görünmektedir (aşağıda 3.5 ile karşılaştırın). Freud'un “sert en büyük abisi” ona, babasına “bir evlâda yakışır şekilde hürmet göstermesi”ni öğütlemiştir, çünkü Freud “babası açısından ikinci değil, üçüncü kuşağa aittir” (1901d, 227 ve 220); bu yorum genç Freud üzerinde harika bir etki yaratmıştır. Emanuel, genel olarak, Sigmund'un saygı duyduğu ve önerilerini gözardı etmeyi göze alamadığı bir insan olarak kalmıştır. Emanuel'ın ona belki babasının geçmişi de dahil olmak üzere aile sırlarını anlatmış olması da mümkündür.

Freiberg günlerinde Emanuel, küçük Sigmund'u ideal koca olarak etkilemiş de olabilir. “Gerçek” çiftler aynı yaştadırlar, aralarında kendi

anne babası gibi yaş farkı olmaz. Jones, küçük Sigmund'un bakış açısından "Jacob ve Nanny'yi, yani iki yasakçı otoriteyi eşleştirme"nin doğal olduğuna inanır. "Onların arkasından Emanuel ve karısı gelir, geriye de aralarında bir yaş olan Philipp ve Amalie kalır" (1960, I, 10). Bu parçanın Jones tarafından yapılan serbest bir çağrışım mı olduğu yoksa Freud'un yayımlanmamış mektuplarına mı dayandığı açık değildir. Her halikarda Freud, hemen hemen kendi yaşında ve Emanuel'in karısı Maria gibi "iyi" bir Yahudi geçmişi olan yani, hahamlar ve Talmud bilimadamları ile dolu bir sülaleden gelen bir kadınla evlenmiştir.

3.1.5 EMANUEL'İN KARISI MARIA

Emanuel'in evlendiğinde yirmi üç ya da yirmi beş yaşında olan karısı Maria Haham Ferdinand Rokach (ya da Kokach) ile karısı Babeth Kan-ner'in kızıdır. Ferdinand Rokach, Ragewilla'da (ya da Ragewitza) yaşamıştır. Maria ise Milov'da doğmuştur.

Emanuel'in karısı Freud için üçüncü anne kişiliği, üç Kader Tanrıçası rüyasındaki "arkadaş" olabilir. Bu, benim Emanuel'in Maria'yla evliliğinin bir şekilde Freud'a model olduğu inancına da uyar. Ancak bu varsayım olmasa bile, John ve Pauline'in "Anne" dedikleri Maria'nın küçük Sigmund'a anne gibi davrandığını düşünmek kolaydır.

3.1.6 FREUD'UN ÜVEY ABİSİ PHILIPP

Freud'un üvey abisi Philipp, 1858 kışında yirmi dört yaşında ve be-kardı - aslında, oldukça geç, otuz dokuz yaşında İngiltere'de evlendi (bakınız aşağıda 3.5). Philipp küçük Sigmund'un yaşamında özel bir rol oynamıştır, çünkü dadıyı hırsızlık yaparken yakalayan ve onu "kutuya hapseden" Philipp'tir. Jacob'un bu işi neden ona bıraktığı karanlıktır. Büyük olasılıkla kendisi o sırada evde değildir.

Sigmund'un oyun arkadaşları John ve Pauline ona "Philipp Amca" derlerken, Sigmund üvey abisine büyük olasılıkla Philipp diye hitap etmiştir. Freud'un içinde "Amca" terimi geçen birtakım rüya çağrışımlarıyla ilişkili olarak gözleyeceğimiz üzere, küçük Sigmund için de "Amca" ile "Philipp" arasındaki bağlantı yakındır.

Freud Philipp'e "yaramaz abi" demiş ve onun insanlara kaçamak ve sözcük oyunları içeren yanıtlar vermeyi alışkanlık edinmiş olduğunu söylemiştir (1901d, 51) ve Philipp altmış üç yaşındayken hâlâ "esprili ifadeler"i sevmektedir (1950a, 223). Öyleyse Freud Philipp'i şakacı, ciddiye alınmaması gereken ve başka insanlarla alay eden biri olarak mı görüyordu? Emin olabileceğimiz tek nokta, Freud'un Philipp'e Emanuel'e güvendiği gibi güvenmediğidir.

Freud için önemli olan Philipp'in Amalie ile ilişkisidir. Birkaç rüya çağrışımı Freud'un annesinin Philipp'e karşı kayıtsız olmadığını, Amalie'nin Philipp'e ya da Philipp'in Amalie'ye veya ikisinin de birbirlerine karşı üvey anne-üvey çocuk arasındaki normal duyguların ötesinde duygular beslediklerini öne sürmektedir. Freud, çocukluğundaki "kutuya kapatılmış" dadı sahnesiyle (1950a, 223; 1901b, 51) ilişkili olarak şu açıklamayı yapmıştır:

Çocukluğun bu yıllarındaki zihinsel yaşamla ilgilenen herkes, büyük erkek kardeşten talebin daha derin belirleyicisini tahmin etmekte güçlük çekmeyecektir. Henüz üç yaşında olmayan çocuk, kısa süre önce gelen kız kardeşin annenin karnında büyüdüğünü anlamıştır. Aileye yapılan bu eklemeyi onaylamamış ve annesinin içinde daha fazla çocuk olması olasılığına karşı güvensizlik ve endişeyle dolmuştur. Kutu ya da sandık ona annesinin rahmini simgeler. Bu nedenle çocuk bu sandığa bakmakta ısrar etmiş ve bunun için (diğer belgelerde de açık olduğu gibi) çocuğun gelişimle babasının yerini almış olan abisine dönmüştür. Abisinin kayıp dadıyı "kutuya kapattığı"na dair sağlam şüphesinin yanı sıra, ondan başka bir şekilde daha -yani yeni doğmuş bebeği bir şekilde annesinin rahmine yerleştirmiş olmasından da şüphelenmektedir (1901b, 51, dipnot; Almanca'dan kısmen çevrilmiştir).

Küçük Sigmund büyük üvey abisinin annesiyle küçük bir kız kardeş yapmış olmasından şüphelenmiştir. Onun için Philipp'e annesinin sevgisini paylaşmak zorunda olduğu bir rakip gözüyle bakmıştır. Onu annesinden yoksun bırakan babası değil, büyük abisidir. Jones bunu şöyle ifade etmiştir: "Bir de Freud'un kendisinin söylediği gibi şaka yapmaya pek meraklı olan ve Freud'un annesinin eşi olmasından şüphelenen ve gözyaşları içinde annesini yeniden hamile bırakmaması için yalvardığı üvey abisi Philipp vardır" (1962, II, 434; Jones, 1953, I, 10f. ile karşılaştırın).

Çok kesin biçimde Philipp ile annesi arasındaki cinsel bir ilişkiye işaret eden bir rüyanın Freud'da yaptığı çağrışım her yerde bulunabilir. Freud rüyayı şöyle anlatır:

Çok canlı bir rüyaydı; yüzünde kendine özgü huzur dolu, uyur gibi bir ifade olan sevgili annemin kuş gagalı iki (ya da üç) kişi tarafından odaya taşındığını ve yatağa yatırıldığını gördüm. Ağlayarak ve bağırarak uyandım ve annemle babamı da uyandırdım. Kuş gagalı, tuhaf biçimde kumaşlara sarınmış ve fazla uzun boylu tipler Philippson'un İncil'inden çıkmışlardır. Bunların eski Mısır'daki bir cenaze töreninde yas tutanları teselli eden şahin başlı tanrılar olmaları gerektiğini düşünüyorum. Bunun yanı sıra, bu çözümleme aklıma, çocukken evin önünde çimenlerin üzerinde birlikte oynadığımız ve adının Philipp olduğunu sandığım, kötü huylu bir çocuğu, bir kapıcının oğlunu getirdi. Bana öyle geliyor ki cinsel ilişki için eğitilmiş insanların yerine her zaman Latince kökenli "birleşmek" sözcüğünü kullandıkları ve şahinlerin başlarının seçilmesinin yeterince açık biçimde gösterdiği kaba sözcüğü ilk kez o çocuktan duydum. Sözcüğün cinsel anlamını, yaşamın gerçeklerini yakından bilen genç eğitimcinin yüz ifadesinden tahmin etmiş olmalıyım. Rüyada annemin yüzündeki ifade komadaki büyükbabamın ölmeden birkaç gün önce horlayarak uyuyan görüntüsünün aynısıdır. Rüyada "ikinci düzeltme"de yapılan yorum, bu nedenle annemin ölmekte olduğu olmalıdır ve cenaze töreninde yas tutanların teselli edilmesi de bu yoruma uyar. Endişe içinde uyandım ve annemle babam uyanana dek endişem dinmedi. Sanki annemin ölmediğinden emin olmam gerekiyormuş gibi, onun yüzünü görünce birdenbire sakinleştiğimi anımsıyorum (1900a, 583f., italikler özgün metindendir).

Jones bile Freud'un bu durumda Philipp adını üvey abisiyle ilişkilendirmemiş olmasını anlaşılmaz bulmuştur (1953, I, 9). Ben Freud'un bunu -bilinçli ya da bilinçsiz olarak- atlamasının nedeninin Philipp ve Amalie'nin bu sahnedeki başlıca oyuncular olmaları olduğunu sanıyorum. Amalie'nin üvey oğluyla zina yaptığı yönündeki, itiraf etmek gerekirse çok da güçlü olmayan, varsayımı desteklemek için öncelikle, bu rüya sahnesinin bir çocuğun cinsel birleşmeyi gözleyişini içerdiği söylenmelidir. Bu, Freud'un sonraki çağrışımlarından ortaya çıkar: "Diyebilirim ki, yetişkinler arasındaki cinsel ilişkinin onu gizemli bir şey olarak gözleyen çocuğa çarpıcı gelmesi ve onda endişe uyandırması

gündelik bir yaşantıdır. Bu endişeyi, elimizdeki, çocuğun anlayamadığı ve şüphesiz içinde anne babası da olduğu için kabul etmediği, böylece endişeye dönüşen bir cinsel heyecanlanma olduğunu öne sürerek açıkladım" (1900a, 585).

Bu nedenle Grinstein'in (1968, 458ff.) kapıcının oğlunun Sigmund'a cinsel ilişkide bulunmak fiilini öğretmesinden kısa süre sonra dokuz buçuk yaşındaki Sigmund'un anne babasını cinsel ilişkide bulunurken yakaladığı ve sonra da kuş gagalı kişiler hakkındaki o rüyayı gördüğü varsayımına katılabiliriz. Bu durum ayrıca, Freud'un rüya çağrışımlarında aynı bağlamda sözünü ettiği hastanın da kendisi ya da benzeri olduğunu öne sürebilir. Bu hasta birdenbire dokuz yaşındayken başına gelen bir şeyi hatırlamıştır:

Anne babası eve geç gelmişlerdi ve o uyur gibi yaparken onlar da yatmışlardı; kısa süre sonra hızlı soluma sesleri ve ona tuhaf gelen başka sesler duydu; annesiyle babasının yataktaki durumlarını da seçebiliyordu. Daha sonraki düşünceleri de onun annesi ve babasının ilişkisiyle kendisinin küçük kardeşiyle ilişkisi arasında bir benzetme yaptığını göstermişti. Annesiyle babası arasında olanları şiddet ve kavga kavramı içine yerleştirmiş ve annesinin yatağında sık sık kan görmesi de bu görüşünü kanıtlamıştı (1900a, 548f.).

Özellikle küçük bir erkek kardeşle -burada Freud'un kendi çıkışında kavga ettiği biraz daha büyük bir kız ya da erkek yeğen ima ediliyor olabilir (bakınız aşağıda 3.1.7 ve 3.1.8)- kavgasına yapılan gönderme Freud'un aslında kendi hakkında yazmış olduğu varsayımını akla getirmektedir. Ancak bu durumda rüya Freud'un Freiberg'deki çocukluğunu anlatıyor olmalıdır. Öyleyse, John ve Pauline ile oynadığı seks oyunları anne babasını cinsel ilişki sırasında gözlemesiyle ilgili midir? Freud'ların Freiberg'de yaşadıkları yerin darlığı göz önüne alındığında bu varsayımın doğru olması olasılığı artar.

Öyleyse Freud neden bu bağlamda Philipp'in adını ortaya atmıştır? Eğer bir kez daha Freud'un çocukluğundaki kutu ve sandık anılarını hatırlarsak onun hem çocukluk anısında, hem de rüyasında annesi hakkında endişe duyduğunu fark ederiz. Freud çığlık atmış ve ancak annesinin geri döndüğünü görünce sakinleşmiştir. Sandık sahnesinde Philipp'in Amalie'yi hamile bırakmış olmasından şüphe etmiştir. On ya-

şındayken aldığı "cinsel eğitim" in onun iki-üç yaşındayken Freiberg'de şahit olduklarını anlamasına yardımcı olduğuna inanıyorum. Küçük Sigmund'un gerçekten de annesiyle Philipp'i birlikte yakalamış olması olasılığı güçlüyse de, elbette neler olduğunu bilemeyiz. Sigmund yalnızca ikisinin arasında yasak bir şey olduğu için hiç kimsenin bilmemesi gereken bir sır bulunduğunu fark etmiş olabilir.

Philippson'un İncil'indeki resimler Freud'un bu çağrışımını kolaylaştırmış gibi görünmektedir (bakınız aşağıda 3.3.3 ve 19. ve 20. Şekiller). Grinstein (1968) bu resimlere eşlik eden metni ve yorumları çözümlenmiştir. Freud'un sözünü ettiği bir tanesi -Mısır'daki bir cenaze töreni teselli bölümü- 2 Samuel 3-4'e eşlik etmektedir (Philippson, 1858, II, 394; Şekil 40 ile karşılaştırın). Açıkçası bunlar şahin başlı tanrılar değilse de, tuhaf biçimde kumaşlara sarınmış, aşırı uzun boylu, göğüsleri çıplak kadınları resmetmektedir. İncil'in ilgili parçası, Kral Davut'un katledilen General Abner'in yasını tuttuğunu anlatmaktadır. Grinstein'a göre bu bir "ölüm ve hadım etme... cinayet ve yasak bir kadına sahip olma" öyküsüdür (1968, 452).

Kuş kafalı insan şekillerini içeren bir başka resmin, 2 Samuel 19'un metni (Philippson, 1858, II, 459) bir babayla oğlu arasındaki çatışmayı konu alır. Metinde babası Kral Davut'a karşı dolap çevirir, kendini kral ilan eder ve babasının odalıklarıyla yatar (2 Samuel 16), bunun üzerine Kral Davut'un hizmetkârlarınca öldürülür. Grinstein'a göre (1968, 454) bu öyküdeki acıklı unsur, Absalom'un babasını öldürmek istemesine karşın, Kral Davut'un oğlunun öldürülmesi nedeniyle büyük bir acı çekmesidir.

Bu metinler tahrikle ve cezayla ilgilidir ve çerçevesi Freud ailesinin Freiberg'deki durumundan farklı değildir: Kral Davut şüphesiz, küçük oğluna bir tür süper baba gibi görünen Jacob Freud'a karşılık gelmektedir. Sigmund kendi adına kolaylıkla Davut ve Bathsheba'nın oğlu Solomon (2 Samuel 12) ile özdeşleşmiş olmalıdır. Yalnızca ikisinin adlarının aynı olması değil, Davut'un tacını Solomon'un devralması da bu varsayımı doğurur. Solomon'un üvey abisi Absalom "yaramaz" bir çocuktur: Babasının karılarıyla yatmakta ve tacını ele geçirmek istemektedir. Bu günah yüzünden de öldürülmüştür. Freud gerçekten de Philipp ve Amalie'nin günah işlediklerini hissettiyse, Philipp'i Absalom ile özdeşleştirmiş olabilir.

Freud, Philipp ile Amalie arasında bir cinsel ilişki olması olasılığına dair başka imalarda da bulunur. Örneğin, isimlerin unutulmasıyla ilgili olarak şu yorumu yapar:

"Aile kompleksi"nin olumlu şekilde yırtıcı etkinliklerini daha iyi göstermek için çok sayıda örnek biliyorum. Bir gün danışma odama bir kadın hastanın küçük kardeşi olan genç bir erkek geldi. Onu sayısız kereler görmüştüm ve ona ilk adıyla hitap ediyordum. Ama onunla ziyareti hakkında konuşmak istediğimde (bildiğim kadarıyla hiç de sıradışı olmayan) ilk adını unuttuğumu fark ettim ve ne yaparsam yapayım hatırlayamıyordum. Bunun üzerine dükkanların üzerindeki isimleri okumak üzere caddeye çıktım ve ilk karşılaştığımda adı anımsadım. Bu olayın çözümlemesi bana ziyaretçi ile kendi abim arasında koşutluk kurduğumu gösterdi; bu koşutluk, bastırılmış bir soruda başgöstermeye çalışıyordu: "Aynı koşullar altında abim aynı şekilde mi davranırdı, yoksa bunun tam aksini mi yapardı?" Şans eseri her iki durumda da annelerin ilk adının Amalia olması kendi ailemle ilgili düşünceler ve diğer aileyle ilgili düşünceler arasında bir dış bağ oluşmasını sağlıyordu. Daha sonra geriye dönüp baktığımda bana bir faydaları olmadan zorla aklıma gelen yedek isimler Daniel ve Franz'ı da anladım. Bunlar da Amalia gibi Schiller'in Die Rauber oyununda, Daniel Spitzer'in yaptığı bir şakaya maruz kalan isimlerdi... (1901, 23f.).

Ne yazık ki bu metinde Freud'un abilerinden hangisini kastettiği açık değildir, ancak Philipp'i kastediyor olma olasılığı yüksektir. Eğer varsayımım doğruysa, Freud Amalie ile Philipp'i bir çağrışımında daha biraraya getirmiştir. Üstelik Schiller'in Die Rauber'i Freud ailesinde olduğu sanılan karışıklıklarla büyük benzerlikleri olan bir aile oyunudur.

Bir de Hamlet temasını ve sonuncu olmakla birlikte hiç de önemsiz olmayan Ödip efsanesini (yukarıda 1.3.1 ile karşılaştırm) eklememiz gereken tüm bu benzerlikler, Freud'un kendisi ve bütün biyografi yazarları tarafından Ödip fantezilerinin ifadeleri olarak ele alınmaktadır. Ancak acaba bunlar yalnızca hiç gerçek payı olmayan fanteziler midir? Genç Sigmund'un önünde model olarak Philipp bulunmasaydı, onun annesine sahip çıkmaya çalışmayı hemen akıl edemeyeceği inancındayım. Sigmund'un kendini annesinin kaybettiği sevgilisi yerine koyarak ensest isteklerini annesine ancak Philipp ortadan kaybolduktan sonra yönelttiğine inanıyorum. Aslında küçük Sigmund, annesini Freiberg'den ayrılmalarından sonra istedik bir nesne olarak görmeye başlamıştır. Bu

nedenle, Freud Fliess'e "annesine karşı cinsel isteği"nin onunla Leipzig'den Viyana'ya yaptığı bir yolculukta "birlikte bir gece geçirdiklerinde onu çıplak görme fırsatı yakalaması sonucu" uyandığını bildirmiştir (1950a, 219, yukarıda 3.2 ile karşılaştırm). 1859 kışında gerçekleşen bu yolculuk sırasında Freud'un annesinin hamileliğinin belli olması gerekmektedir, çünkü kardeşi Rosa 21 Mart 1860'da Viyana'da doğmuştur. Küçük Sigmund'un Amalie'nin ona ilgisinin giderek artması nedeniyle, Philipp'in annesinin duygularında yarattığı boşluğu doldurma fantezisi bu olay sonucu mu gelişmiştir?

Belki daha da ileri gidebilir ve küçük Sigmund açısından cinselliğin gücü ve tehlikesinin Philipp'de vücut bulduğunu iddia edebiliriz. Çünkü eğer varsayımım doğruysa ve Jacob diğer nedenlerin yanı sıra Philipp ile Amalie'yi ayırmak için oğullarını İngiltere'ye gönderdiyse (bakınız aşağıda 3.2), Philipp aslında dizginlemediği içgüdüleri yüzünden sürgüne gönderilerek cezalandırılmıştır. Freud abisinin zoraki sürgününden, insanın babası tarafından hadım edilmekten ya da mahvedilmekten kaçınması için içgüdülerini ve arzularını bastırması gerektiği sonucunu çıkarmış olabilir. O zaman Freud'un oğulların asıl babaları tarafından zorlandıkları perhize karşı isyan etmeleri imgesi kendi aile yaşamından kaynaklanıyor olabilir (aşağıda 4.1.2.2 ile karşılaştırm).

3.1.7 FREUD'UN YEĞENİ JOHANNES (JOHN)

Freud, Emanuel ve Maria'nın oğlu Johannes'e (İbranice büyük olasılıkla Jochanan) değişmez şekilde John der; bunun nedeni büyük olasılıkla çocuğun daha sonra İngiltere'de bu adla bilinmesidir. John 13 Ağustos 1855'de doğmuştur (Sajner'e göre, Opava Devlet Arşivi) ve Sigmund'dan dokuz ay büyüktür. İki çocuk birbirleriyle neşe içinde oynayan, ama sık sık da tartışan ve kavga eden kardeşler gibidir. İki arkadaştan küçük olanı, ilişkilerinin "zaman zaman arkadaşça, ama bazen de düşmanca" olduğunu (1900a, 198), "birbirlerini sevdiklerini ve birbirleriyle kavga ettiklerini", "ayrılmaz dostlar" olduklarını, ama aynı zamanda "kavga ettiklerini ve birbirlerini ispiyonladıklarını" (483) ve büyüğün onun ilk "dostu ve düşmanı" olduğunu (486) hatırlamaktadır. Freud Fliess'e John'un "suç ortağı" olduğunu yazmıştır (1950a, 219).

Bu ilişkide John kesinlikle ortamı belirliyor ve daha küçük çocuk da daha "deneyimli" yeğeninin izinden gidiyordu. Ancak Sigmund bir noktada "büyük" John'un o kadar da amansız olmadığını fark etmiş olmalıdır:

İki çocuk bir nesne için tartışmışlardır. (Bellek ya da yarı-bellek [aynen alınmıştır] nesnenin ne olduğunu oldukça açık biçimde görüyor olsa da bu soru açık bırakılabilir.) İkisi de oraya diğerinden önce geldiğini ve bu nedenle onu kendisinin alması gerektiğini iddia ediyordu. Yumruklaşmaya başladılar ve güç adaletine üstün geldi. Rüyanın kanıtladığı gibi ben haksız olduğumun farkında olmuş olabilirim... Ama bu sefer ben daha güçlüydüm ve alanın hakimi olarak ben kaldım. Yenilen taraf büyükbabasına -babama- koştı ve beni şikayet etti. Ben de kendimi babamın anlattığına göre şu sözlerle savundum: "Ona vurdum, çünkü o da bana vurdu" (1900a, 438f., parantezler eklenmiştir).

Ne yazık ki Freud kavgaya sebep olan nesnenin ne olduğu hakkında hiç ipucu vermemiştir. Bütün bildiğimiz Freud'un kendini haksız bulduğu, ama yine de görünüşe göre torunu yerine oğluna inanan Jacob'un onayını aldığıdır. John'un bu şekilde azarlanmaya ne tepki verdiğini ve Emanuel'in oğlunu mu desteklediğini, yoksa Jacob gibi Sigmund'u mu tuttuğunu bilmiyoruz.

Her halikarda John büyüyünce ya evden uzaklaştırılmış ya da kendisi evden ayrılmış ve anne babasıyla bir daha bağlantı kurmamıştır. Freud soyağacı (S. Freud Arşivi, New York) John'un on sekiz yaşındayken ortadan kaybolduğunu göstermekte, ama başka ayrıntı vermemektedir. Ancak, Freud'un 1897'de yazdığı ve 1875'de Silberstein'a yazdığı birer mektup da dahil olmak üzere diğer referanslar, John'un on sekizinde değil, daha sonra ortadan kaybolduğunu öne sürmektedir. Ancak her durumda John'un kayboluşu açıklanamamıştır.

İki çocuk şüphesiz, karmaşık aile ilişkilerini temsil etmeleri nedeniyle ailenin kalanından özel ilgi görmüşlerdir. Çocukların bunu fark ettiklerini ve davranışlarını, çevrelerindeki yetişkinlerin çeşitli istekleri, duyguları ve tartışmalarına uyacak şekilde uyarladıklarını düşünebiliriz. Sadece iki baba ve Philipp "Amca" değil, iki anne ve dağı da karşılıklı olarak hoşlandıkları ve hoşlanmadıkları şeyleri bu iki çocuğa kolaylıkla yansıtmış olabilirler; böylece çocuklar da ister istemez bunlara göre davranmaya zorlanmışlardır. Sigmund'un John'a karşı tavırlarının son derece karışık olmasının başlıca nedeni büyük olasılıkla budur.

Freud rüyalarından çağrışımlar yaparken, John'la oynadıkları oyunların sıradan zararsız oyunların ötesine geçtiğini anımsamıştır. Sigmund ve John -yaptıklarının yanlış olduğunu çok iyi bildikleri halde- yasak oyunlar oynamışlardır. Okuyucunun aşağıda (3.1.8) göreceği gibi bu oyunlar büyük olasılıkla cinsel oyunlardır ve iki yaşındaki yeğen/kız kardeş Pauline'i de içermektedir. Ancak her iki çocuğun erkek çocukların her zaman yaptıkları gibi, kimin çişini daha uzağa yapacağını görmek için yarışarak ya da birbirlerinin cinsel organlarına dokunarak homoseksüel oyunlar oynamış olmaları da aynı ölçüde olasıdır. Çocuklar, büyük olasılıkla Sigmund'un onları ele vermesinden sonra, suçüstü yakalanmış gibi görünmektedir, çünkü Freud "Non-vixit" rüyasıyla bağlantılı olarak, hiçbir şeyi gizli tutamadığı için kendisine kızmış ve bu ihanet duygularının izini bir çocukluk durumunun anısına kadar izlemiştir:

... yaşıtlarımla sıcak dostluklarımın yanı sıra düşmanlıklarım da benden bir yaş büyük yeğenimle çocukluğumdaki ilişkilerime kadar uzanır; onun benden nasıl üstün olduğu, ona karşı kendimi savunmayı nasıl öğrendiğim, nasıl ayrılmaz dostlar olduğumuz ve büyüklerin anlattıklarına göre birbirimizle nasıl kavga ettiğimiz ve birbirimizi nasıl şikâyet ettiğimiz. Bütün arkadaşlarım bir anlamda "eski zamanlardan bulanık bir görüntü içinde beliren" (Goethe, Faust ithaf) bu ilk şeklin reenkarnasyonları: Hayaletler [mezardan dönen kişiler] olmuştur. Yeğenim de gençliğimde bir kere daha ortaya çıkmıştı ve o zaman da birlikte Sezar ve Brütüs rollerini oynadık. Duygusal yaşamım her zaman yakın bir arkadaşım ve nefret ettiğim bir düşmanım olmasında ısrar etmiştir. Ve ben de her zaman kendime ikisinin de yenilerini bulmayı başarmışımıdır. İdeal çocukluk durumumun tamamen tekrar ortaya çıkması ve -elbette ilk çocukluk yıllarımda olduğu gibi aynı anda ve sabit gidiş gelişlerle olmasa da- dostum ve düşmanın tek bir bireyde birleşmiş olması benim için ender değildir (1900a, 483).

Freud'un John'la ilişkisini bu şekilde anlatırken kasten mi normalde homoseksüel ilişkiler için kullanılan sözcükleri kullandığını belirlemek mümkün değildir, ancak Jones sayesinde Freud'un örneğin, Jung'a ve Fliess'e "isyanî homoseksüel duygular" beslediğini itiraf ettiğini biliyoruz. Bunların her ikisinin de John'un "hayaletleri" olduklarını düşünebiliriz (Jones, 1953, I, 317).

Freud bu modeli -görünüşte daha üstün bir adama neredeyse köle gibi bir bağımlılık, ardından düşmanlık ve suçluluk duyguları ve bunlarla

beraber kendini haklı çıkarma yönünde zorlayıcı bir istek içeren arkadaşlığı- yaşamında birkaç kere, özellikle de Wilhelm Fliess'le ilişkisinde tekrar edecektir. Schur sayesinde, Freiberg'deki bir olayla pek çok koşutluğu olan bir başka olay biliyoruz. Fliess'in Freud ailesinin bir dostunu ameliyat ettiği ve yaradan uzun bir parça gazlı bezi çıkarmayı başaramadığı Anna-Emma-Irma olayını (Bakınız yukarıda 1.1.2.3) kastediyorum. Bu olay Freud'a Freiberg'de John ve Pauline ile yaşadığı sahneyi (bakınız aşağıda 3.1.8) hatırlatmış ve aynı tepkiyi yaratmış olmalıdır: Bir dostluğun sona ermesi ve suçluluk duygularıyla karışık kızgınlık...

Ancak Sigmund çocukluğunda bir zafer duygusu da yaşamış olmalıdır, çünkü o olaydan kısa bir süre sonra John Freiberg'den ayrılarak meydana ona bırakmıştır. Freud John'dan uzun kaldığına, kendisinin değil onun ortadan kaybolduğuna memnun olduğunu itiraf etmiştir: "Böylece, hayaletlerin istendikleri sürece varolmaları ve istendiğinde ortadan kaldırılmaları bana oldukça doğal geliyordu" (1900a, 485).

3.1.8 FREUD'UN YEĞENİ PAULINE

Emanuel ve Maria'nın kızı Pauline 20 Kasım 1856'da Freiberg'de doğmuştur ve bu nedenle Sigmund'dan yedi buçuk ay küçüktür, yani 1858 kışında tam iki yaşındadır. Freud Fliess'e yazdığı bir mektupta, kendisinin ve John'un ona zaman zaman "kaba" davrandıklarını itiraf etmiştir (1950a, 219, "kaba" Almanca'dan tekrar çevrilmiştir).

İki çocuğun kıza neler yaptıklarını büyük ölçüde Freud'un Anı Görüntüleri'nde (*Screen Memories*) yaptığı yorumlardan yararlanarak ancak tahmin edebiliriz:

Dikdörtgen şeklinde, oldukça dik bir çayır görüyorum, yemyeşil ve sık çimenlerle örtülü; yeşilliğin içinde çok sayıda sarı çiçek var - bunların her yerde görülen kara hindiba çiçekleri olduğu açık. Çayırın tepedeki ucunda bir kulübe [Almanca çiftlik evi] var ve kulübenin kapısında başına eşarp bağlamış köylü bir kadın ve bir dadı ayakta durmuş hararetili bir şekilde konuşuyorlar. Çimenlerin üzerinde üç çocuk oynuyor. Bunlardan biri benim (iki-üç yaşındayım), diğer ikisi benden bir yaş büyük olan erkek yeğenimle benimle hemen hemen aynı yaşta olan kız kardeşi. Sarı çiçekler topluyoruz ve her birimizin elinde önceden top-

lamış olduğumuz çiçeklerden oluşan bir demet var. En iyi demet küçük kızın elinde ve biz -iki erkek çocuk- sanki önceden anlaşılmış gibi kızın üzerine atlayıp çiçeklerini elinden alıyoruz. Kız gözyaşları içinde çayırdan yukarı doğru koşuyor ve köylü kadın onu avutmak için ona bir parça esmer ekmek veriyor. Bunu görür görmez çiçekleri bir kenara atıyoruz, koşarak kulübeye gidiyoruz ve ekmek istiyoruz. Ve alıyoruz da, köylü kadın somunu uzun bir bıçakla kesiyor. Belleğimde ekmek oldukça lezzetli geliyor ve bu noktada görüntü kesiliyor (1899a, 311).

S. Bernfield (1946), bu sahnenin gerçek bir çocukluk anısını yansıttığını, bir başka deyişle “yeğenlerin” John ve Pauline olduklarını göstermiştir. Köylü kadının Freud’un annesi mi, yoksa diğer iki çocuğun annesi Maria mı olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu sahne -yokuşlu bir çayır ve kapısı çayıra açılan bir ev- Freiberg’deki gerçek bir yeri temsil ediyorsa bile, Schlossergasse’de Freud’un doğduğu 117 numaralı ev ya da Emanuel’in Marktplatz’daki 42 numaralı evi olamaz, çünkü ikisinin de arkada yokuşlu bir bahçesi yoktur (6. ve 10. Şekillerle karşılaştırın). Öyleyse olay, büyük olasılıkla, bir köylünün evinde geçmiştir ve köylü kadın da Freud’un dadısının çocukları götürdüğü biridir. Dadının Resi Wittek olup olmadığını söyleyemiyoruz.

Freud’un çiçekler hakkındaki yorumlarından olayın hangi mevsimde geçtiğini söyleyebiliriz: Kara hindibalar hava koşullarına bağlı olarak Nisan ya da Mayıs ayında çiçek açarlar. Bir başka deyişle, bu anı görüntüsü 1859 yılının Nisan ya da Mayıs ayındaki bir olaya gönderme yapmaktadır - bir yıl öncesinde Pauline bir buçuk yaşında, yani gerçek bir demet kara hindiba toplayamayacak kadar küçük olacaktır. Bu nedenle Sigmund üç yaşında ya da yaklaşık üç yaşında, John üç yaş dört aylık ve Pauline de iki buçuk yaşındadır. Bu durumda dadı, Ocak 1859’da on aylığına hapse girmiş olan Resi Wittek olamaz.

Bu rüyanın Freud’daki çağrışımı şöyledir: “Bir kızın elinden çiçeğini almak onu çiçeksiz bırakmak demektir” (1899a, 316); “tüm konunun en baştan çıkarıcı kısmı ... gerdek gecesi resmidir” (age.); “birinin çiçeksiz kalması için yardım almak.” Öyleyse John ve Sigmund’un küçük Pauline’i çiçeksiz bırakmaya çalıştıklarını düşünebilir miyiz? Bu durumda, kadın cinsel organı ve cinsel ilişkinin doğası hakkında tam bilgi sahibi olmaları gerekir ki bu onların yaşındaki çocuklar için olası değildir. Daha olası bir açıklama, ikisinin de bir kızın “içi”nin nasıl gö-

ründüğünü öğrenmek istemeleri ya da John'un kendisine inanmayan Sigmund'a daha önce gördüğü bir şeyi göstermek istemesidir. Ayrıca her iki oğlanın kız kardeşlerinin doğumundan kısa süre sonra bu incelemeyi yapmaya karar vermiş olmaları da mümkündür: Sigmund'un kız kardeşi Anna Aralık'ta, John'un kız kardeşi de Şubat'ta doğmuştur. Her iki çocuğun akli da iki yeni bebeğin nereden çıktıkları konusunda karışmış olmalıdır.

Her halikârda çocuklar, buna karşı koymuş görünen Pauline üzerindeki "inceleme"lerini yürütmekte zorluk çekmişlerdir, aksi halde Pauline sonunda bağırarak kaçmazdı. Sigmund ve John'un daha yakından bakabilmek için "onun üzerine atlamaları" gerekmiştir.

Freud *Rüyaların Yorumu*'nda aynı anı görüntüsünün devamı ya da bir parçası olabilecek "bir adam"ı betimler:

İki çocuğun kavga ettiğini gördü - etraftaki malzemelere bakılırsa bunlar fıçı yapan adamın oğullarıydı. Oğlanlardan biri diğerini yere devirdi, yerdeki oğlanın mavi taşlı küpeleri vardı. Kendisini yere düşüren çocuğu dövmek için sopasını kaldırıp ona doğru koştu. Saldırıya uğrayan çocuk kendisini koruması için, tahta çitin yanında duran ve annesi gibi görünen kadına doğru kaçtı. Kadın işçi sınıfındandı ve arkası rüyayı görene dönüktü. Sonunda kadın döndü ve ona öyle korkunç bir bakış attı ki oğlan dehşet içinde kaçmak zorunda kaldı. Kadının alt göz kapaklarındaki dışarı fırlamış kırmızı etler görülebiliyordu (1900a, 201).

Freud, yorumunda yerdeki küpeli çocuğun bir fahişeyi temsil ettiğini açıklamıştır. "Diğer oğlanın adı Marie idi (yani o bir kızdı)." Rüyayı görene korkunç bir bakış atan kadın çişini yapmak için eğilmiştir. Freud'un "çocukluğunda gördüğü" bir şeyi anımsatan esnemiş kadın cinsel organı sonraki anılarında "şişmiş et" -"bir yara"- olarak ortaya çıkmıştır. Freud rüyasının adamın küçük bir çocukken kızların cinsel organlarını görmek için yakaladığı iki fırsatı birleştirdiğini açıklamıştır: Yere düşürüldükleri zaman ve çişlerini yaparlarken. Ayrıca adamın bu gibi durumlarda gösterdiği cinsel merak yüzünden babası tarafından dövüldüğünü veya cezalandırıldığını da hatırladığı ortaya çıkmıştır (ağ.). Eğer bu rüyayı gören gerçekten Freud ise, küçük kızın düşürülmesi sonucu cinsel organına bakma fırsatı kara hindiba çayırında ortaya çıkmış olabilir.

İki çocuğa mastürbasyonun cezasının hadım edilmek olduğu söylendiği için çocuklar, özellikle de küçük Sigmund, küçük Pauline'in penisinin yerinde yaraya benzeyen pembe bir organ gördüğünde çok korkmuş olmalıdır. Freud'un "Anı Görüntüleri"ndeki çağrışımı onu, kendine özgü biçimde birinin çiçeğini almaktan mastürbasyona götürmüştür. Freud kendisinden başkası olamayan kurgusal deneginden bir başka anı görüntüsünden çağrışım yapmasını istemiştir. Bu görüntüde yürüyüş yaparken bir ağaçtan bir dal çekip koparan ve bunu yaparken yardım alan bir çocuk vardır. Freud'un kendi kendine verdiği yanıt şudur: "Almanca'da 'çekmek' sıklıkla mastürbasyon için kullanılan kaba bir tabirdir" (1899a, 319).

Freud'un alter egosunun ağzından aktardığı bu çağrışımın aslında kendi çağrışımı olduğunu kabul edersek, "çekmek" her iki eylem için de geçerli olduğundan, kendisinin de hadım edilmeyi mastürbasyonla ilişkilendirmiş olması gerekir. Çocuk Sigmund birdenbire hadım etmenin yetişkinlerin boş bir tehdidi olmadığını ve gördüğüne bakılırsa, Pauline üzerinde gerçekten uygulanmış olduğunu fark etmiştir. O zaman evin önünde duran ve elinde bir bıçak bulunan köylü kadın, hadım edilme tehdidinin simgesi olabilir. Eğer bu kadın John'la Pauline'in annesiye, Pauline'i sünnet eden odur; eğer kendi annesiye, o zaman annesi aynı işlemi onda uygulamak için bekliyor demektir! Kadın yabancı biri bile olsa, yalnızca elinde bir bıçak tutuyor olduğu gerçeği bile büyük olasılıkla onu korkunç tehdidin simgesi yapmaya yetmiştir. Freud'un kendisi, bir çocuğun bu gibi bir durumdaki düşünce süreçlerini şöyle betimlemiştir:

Çocuk cinselliği araştırmaları çok erken, zaman zaman yaşamın üçüncü ayından önce başlar. Ama cinsler arasındaki ayrımla ilgili değildir, çünkü çocuklar (en azından erkek çocuklar) her iki cinsin de erkek cinsel organına sahip olduğunu düşündükleri için bu bir anlam taşımaz. Eğer daha sonra bir erkek çocuk küçük kız kardeşini ya da bir kız oyun arkadaşını görerek vajinayı keşfederse, ilk önce duyularıyla algıladıklarını inkâr etmeye çalışır, çünkü kendisi gibi ama bu kadar değerli bir parçadan yoksun bir insan düşünemez. Daha sonra ona sunulan bu olasılık karşısında korkuya kapılır ve küçük organına çok yoğun bir ilgi duyduğu için önceden aldığı tehditler gecikmiş olarak etkilerini gösterir. Çocuk hadım edilme kompleksinin etkisi altına girer (1916-17, 317; 1908c, 1909b; 1924d, 1925 ile karşılaştırın).

Freud'un kendi durumunu düşünüyör olması gerektiğı gerçeğı "yaşamın üçüncü yılından önce" ifadesinde ve bir erkek çocuğun vajinayı "küçük kız kardeşini ya da kız oyun arkadaşını görerek" keşfettiğı yorumunda açıklık kazanır. Freud'un kuramsal yazılarında çok sık olarak kendine özgü belirli yaşantıların bütün insanlar için geçerli olduklarını ima ederek genellemeler yapması çarpıcıdır. Açıkçası, onun çocukluk anıları üzerinde öyle güçlü bir etkiye sahiptirler ki Freud kuramsal fenerini tamamen onlara tutmuş ve diğer insanların yaşantılarını yadsımıştır. Sonuçta ortaya, bebek cinselliğıyle ilgili yukarıdaki yorumda tamamen gözardı ettiğı kadın cinselliğine dair hiç gerçekçi olmayan bir kavram çıkmıştır. Freud, Ödip kuramı gibi hadım edilme kompleksinin de bütün çocuklar tarafından paylaşılan evrensel bir olgu olduğunu ilan etmiştir, çünkü bunu yapmamış olsaydı şüphesiz kendi anne babasıyla ilişkisini daha derinden incelemek zorunda kalacaktı ve bu, her ne pahasına olursa olsun kaçınması gereken bir şeydi.

Ne yazık ki Freud, "Anı Görüntüleri"nde bize, çayır olayında neler hissettiğini anlatmamıştır. Ancak ekmekten abartılı şekilde tat almış olmasının, tedirginliğı için bir anı görüntüsü olduğı; belki de bu açıdan hâlâ penisi olduğunu fark etmesinin onu rahatlattığı görülebilir. Sigmund o zaman hadım edilmekten kurtulmak için, bir daha asla masturbasyon yapmamaya karar vermiş olabilir. O zamana kadar hiçbir şey olmamış olduğı için, aklında o sırada kesinlikle duyumsadığı tedirginlik değil, yalnızca ondan aldığı ders kalmıştır: "Masturbasyon yapmamalısın. Bu ders bellekte olumlu bir duygu olarak saklanmış olabilir: Masturbasyon yapmadığın sürece her şey yolunda gidecek."

Bu şekilde Pauline, masturbasyonun tehlikelerinin canlı kanıtı haline gelmiştir: Onunkini de "çekip koparabilirler." Bu olaydan kısa bir süre sonra Freud'ların Freiberg'den ayrılımalarının, Freud'un Pauline yaşantısı nedeniyle simgesel bir anlam kazandığını ve bu yaşantının küçük Sigmund için olayı gerçekten travmatik yaptığını göstermeye çalışacağım. "Anı Görüntüleri"nde Freud bu bağlantının yalnızca ipuçlarını verir: Alter egosu, doğduğu yerden "tren yolculuğı sırasında meydana gelen iki küçük olay"dan söz eder. Freud'un söylediğine göre, bu olaylar "fobi"sinin çözümlemesinde ortaya çıkmıştır. Bu yorumun Freud'un kendi yolculuk endişesine bir gönderme olabileceğı, Bernfield'in çoktan vurgulamış olduğı bir şeydir (1946, 16).

John gibi Pauline de Freud'un tekrar tekrar karşısına çıkan bir kişiliktir; başka bir deyişle o bir hayalettir. Bu nedenle (1.1.2.3'de sözü edilen Anna-Emma-İrma) Emma Eckstein'in Pauline'in bir reenkarnasyonu olduğuna şüphe yok gibidir. John ve Sigmund'un Pauline'i muayene ettikleri gibi, Freud ve Fliess onu gizlice "muayene etmiştir." Freud'un arkadaşının ameliyat esnasında ne denli dikkatsiz olduğunu fark ettiğindeki telaşı, John ve Pauline ile oynarken yaşadığı duyguların kesinlikle dolaysız bir tekrardır.

3.1.9 FREUD'UN KIZ KARDEŞİ ANNA

Freud'un kız kardeşinin şüphesiz tek odalı dairede doğmuş ve kalmış olmasına karşın Freud, 31 Aralık 1858'de gerçekleşen doğum hakkında hiçbir şey anımsamamaktadır (1899a, 310). Bu nedenle iki buçuk yaştaki Sigmund'un gizemli ve korkutucu bulduğu belirli şeyleri gözlemekle birlikte bilinçli olarak anımsamadığını düşünebiliriz.

Daha önce sözünü ettiğim gibi (3.1.6), Freud belirsiz bir şekilde Anna'nın babasının kardeşi Philipp olduğunu hissediyordu. Bu sonuca tamamen kendisi mi ulaşmıştı yoksa bir konuşmaya kulak misafiri mi olmuştu? Yoksa şüpheleri konusunda elle tutulur bir kanıtı mı vardı?

Her durumda Freud Anna'dan çok hoşlanıyor gibi görünmemektedir. Onun en sevdiği kız kardeşleri Rosa ve Adolfine'dir (Jones, 1953, I, 10). Anılarından bildiğimiz kadıyla Anna sonraki yıllarda abisini kıskanmıştır. Abisinin evde beş kız kardeşi pahasına sahip olduğu ayrıcalıklardan rahatsızlık duymuştur. Özellikle de Sigmund'un annesi ve kız kardeşlerinin çıkarlarına ters düştüğünde bile genellikle istediğini elde etmesi onu kızdırmıştır. Diğer taraftan, kız kardeşler arasında Sigmund'a en sert biçimde karşı çıkabilen Anna gibi görünmektedir (Bernays, 1940).

Elbette Anna Freiberg'deyken henüz bebektir ve Sigmund'la Anna'nın birbirlerinden daha sonraki hoşnutsuzlukları burada olsa olsa desteklenmiş olabilir. Acaba bu hoşnutsuzluğun temelinde bebeğin anenin bu kadar zamanını ve ilgisini çalmasının yarattığı kıskançlık ve öfke mi vardır? Dadısını henüz yitirmiş olan Sigmund annesi tarafından

da reddedilme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu mu hissetmiştir? Küçük Sigmund, bebeğin gelişinden sonra yaşamında olan bütün değişiklikler için onu suçlamış da olabilir.

Grinstein (1974; 1968), Freud'un Freiberg'deyken Pauline'le oynadığı oyunu daha sonra Viyana'da Anna'yla oynadığına inanmaktadır. Bu nedenle, Anna'nın bir ölçüde Pauline'in ilk reenkarnasyonu olduğu söylenebilir.

3.1.10 FREUD'UN ERKEK KARDEŞİ JULIUS

Resmi ölüm kayıtlarına göre, Julius Ekim 1857'de doğmuş 37 ve 15 Nisan 1858'de altı aylıkken "barsak enfeksiyonları"ndan ölmüş, Prag'dan yirmi mil uzaklıktaki Weisskirchen (Hranice) Yahudi mezarlığına gömülmüştür.

Julius doğduğunda Sigmund henüz on yedi aylıktı. Onun yaşındaki çocuklar henüz konuşamadıkları için Sigmund yeni erkek kardeşi hakkındaki duygularını sözcüklere dökememiştir. Ve kardeşi öldüğü zaman da henüz iki yaşındadır ve hâlâ duygularını söze dökme yetisini edinememiştir.

Yine de Freud kardeşi Julius'un doğumu ve ölümünün kendisi için çok önemli olduğunu iddia etmiştir. "Tek söyleyebileceğim ... (birkaç ay içinde ölen) bir yaşındaki kardeşimi kötü niyetler ve gerçek bebek kıskançlığıyla karşıladığım ve ölümünün bende bir suçluluk mikrobu bıraktığıdır" (1950a, 219). Freud, Goethe'nin çocukluk anılarından birini çözümlerken (1917b, 151ff.) Goethe'nin on beş aylıkken, yeni doğmuş kız kardeşini bir "kıskançlık nesnesi" yapmış olamayacağı, bu nefretini daha sonra doğan kız kardeşlerine saklamış olması gerektiği açıklamasını yapmıştır. Bu açıklamanın Freud için de geçerli olduğuna -Freud'un Julius'u değil, bir yıl sonra doğan Anna'yı kıskandığına- inanıyorum (1916-17, 204f.; 1908c, 212f.).

Bu nedenle Sigmund'un erkek kardeşinin ölümü hakkında neler hissettiğini söylemek olanaksızdır. O sırada Sigmund'a büyük olasılıkla dadısı bakıyor olduğu için bu olay onun yaşamında çok büyük değişikliklere yol açmış olamaz - dadısı onu, yalnızca annesinin sorumluluğunda olsaydı geçirmiş olacağı travmatik bir yaşantıdan ko-

rumuş olmalıdır. Amalie'nin zaten bir ay önce ölmüş olan abisi Julius'un yasını tutmakta olduğunu düşünürsek, bu "koruma"nın ne kadar gerekli olduğunu görürüz.

3.1.11 JACOB'UN İKİNCİ EŞİ REBEKKA

Jacob'un Amalie ile evlenmeden önce Rebekka adlı ikinci bir karısı olup olmadığının belirlenemediğini belirtmiştim. Eğer Rebekka gerçekten varsa, küçük Sigmund'un onun hakkında bir şey duyup duymadığını öğrenmek ilginç olacaktır. Schur'a göre, Freud onu bilinçli olarak bilmemektedir. "Ancak bu giz olgusu, Freud'un benlik çözümlemesi, mektupları, yeniden yapılandırmaları ve rüyaları hakkında bildirdiklerini dikkatlice incelememizi haklı çıkaracak kadar önemlidir" (1972, 21). Jacob'un oğulları Philipp ve Emanuel'in yanı sıra Emanuel'in karısı Maria onun varlığını biliyor olmalıdır. Amalie de neredeyse kesin olarak bu bilgiye sahip olmalıdır; çünkü böyle bir bilginin ondan saklanması mümkün değildir. Freiberg'de 1852-1854 yılları arasında Jacob'la herhangi bir ilişkisi olmuş herkesin de bu evliliğin farkında olması doğaldır, çünkü Jacob Rebekka ile ilişkisini saklamayı gerçekten isteseydi Amalie ile birlikte Freiberg'e taşınmazdı.

Schur, Freud'un yazılarında bu gizemli kişiye göndermeler aramıştır. Bu bağlamda, Freud'un Rüyaların Yorumu'nda sözünü ettiği "absürd (saçma) bir rüya"yı aktarmıştır (1900a, 435f., 441ff.; Schur, 1972, 184ff.). Rüya şöyledir:

Doğduğum yerin şehir meclisinden, birinin 1851'de evimde bir kriz geçirmesi sonucu hastaneye kaldırılmasından doğan masraflarla ilgili bir mektup aldım. Bu beni şaşırttı, çünkü ilk olarak, 1851 yılında ben daha doğmamıştım ve ikinci olarak bununla ilgisi olabilecek babam da ölmüştü. Onun yatağında yatmakta olduğu odaya gidip durumu anlattım. Babam şaşırtıcı şekilde 1851'de bir kez sarhoş olduğunu ve hapse atıldığını veya alıkondüğünü anımsadı. Bu, onun T—— firması için çalıştığı sırada olmuştu. "Demek içki de içiyordun. Peki bu olaydan kısa bir süre sonra mı evlendin?" diye sordum. Söz konusu yılın arkasından gelen 1856 yılında doğmuş olduğuma göre, elbette evlenmiş olması gerektiğini düşündüm (1900a, 435f.).

Freud bu rüyanın ayrıntılı yorumlarını yapmıştır. Schur, bunlar üzerinde yaptığı eleştirel bir çözümlemeyle rüyanın açıkça Rebekka'ya işaret ettiği sonucuna varmıştır ve ben de ona katılıyorum. "Freud aslında babasına, 1851'den 'kısa bir süre sonra' kiminle evlendiğini soruyor olabilir mi? 'Dört beş yıl fark etmez' isteğinin gerçekleşmesi için giriştiği sürekli arayışta olduğu "sonuçlar" aynı temanın ifadesi olabilir mi? 'Henüz hayatta olmadıkları bir zaman'dan kalma anılara bakmaya hazır olduklarını söyleyerek Freud'un ilk anıların önemli olduğu iddiasını onaylayan anne babası hakkındaki çağrışımları aynı zamanda babasının bilinmeyen karısına, belki de Freiberg'deki 'tarih öncesi' zamanda öğrenmiş olduğu kadına gönderme yapıyor olabilir mi? Son olarak bu gizemli 1851 tarihi, Freud'un önemli bulduğu 51 yaşla bu denli ilgilenmesine katkıda bulunmuş olabilir mi?" (Schur, 1972, 190).

Daha önce belirttiğim gibi, Freud'un Fliess'e tahrik kuramından "vazgeçtiğini" açıkladığı çok önemli mektup, Schur'un da dikkatimizi çektiği tuhaf bir tümce içerir: "Rebekka, gelinliğini çıkarabilirsin, sen artık bir Kalle [gelin] değilsin..." (1950a, 218, Almanca'dan tekrar çevrilmiştir; Schur, 1972, 191). Bu tümce Fliess mektuplarının editörlerince mi kısaltılmıştır yoksa Freud'un kendisi mi onu üç noktayla bitirmiştir? Her durumda Schur, bu ifadenin geçtiği Yahudi şakasını biliyor gibi görünmekte ve ifadenin özünü şöyle açıklamaktadır: "Bir zamanlar onurlu bir gelindin, ama şimdi başın dertte, düğün bitti - gelinliğini çıkar" (age.).

Schur'un da aklı karışmıştır. "Bu şaka da nereden çıktı şimdi? Neden Freud kendini küçük düşürmüş bir kadınla özdeşleştirdiği bir şakayı kullanıyor? Ve neden şakanın babasının gizemli ikinci karısının adını içeren son cümlesini kullanıyor?" (1972, 191). Acaba Rebekka Jacob'un, Freud'un görmemesi gereken büyük sırrı mıydı? Jacob Rebekka'yla yaptığı hatayı ya da bir kadın için bir diğerini reddettiğini oğlundan saklamaya mı çalışıyordu? Ve Freud'un Rebekka'nın adını kuramından vazgeçtiğini açıkladığı mektupta anımsamasının nedeni, tahrik kuramı için babasının geçmişinde yapmak zorunda kalacağı araştırmayı bırakmaya onu mecbur edenin bu kadın olması mıydı?

3.1.12 FREIBERG'DEKİ DİĞER BAĞLANTILAR

Freud ailesi şüphesiz Freiberg'deki diğer tüccarlar ve aileleriyle yakın bağlantılar içindeydi. Sigmund'un arkadaşları arasında Tysmenitz'li Fluss

ŞEKİL 12. Josef Pur, 1857'de Belediye Tıp Doktoru (Freiberg'de Kasabası Bildiri Kitapçığı) (fotoğraf J. Sajner).

ailesinin çocukları (bakınız aşağıda 3.4) vardı. Emil Fluss ve Sigmund yaklaşık aynı yaştadırlar ve Fluss ailesinin çocuklarının Sigmund'un oyun arkadaşları olmaları olasıdır. Üstelik, Freud'ların Berisch Kanner gibi, Freiberg'deki diğer Yahudi ailelerle ilişkide olmaları da olasıdır. Böylece Freud, bütün Galisyalı Yahudilerin ve sanırım, Jacob ile Amalie'nin de kendi aralarında konuştukları Askenazi dilinin seslerini tanıyor olmalıdır. Amalie'nin yaşlılığında bile Askenazi dilini konuştuğunu biliyoruz (E. Freeman'ın ardından T. Reik, 1971, 80).

Küçük Sigmund'un yaşamındaki Yahudi olmayan önemli kişiler arasında şüphesiz Freud'ların evinde yaşadıkları Zajic ailesi vardır. Demirci Zajic'in oğlu Johann Zajic, Sigmund'dan birkaç yaş büyüktür ve Freud'u yıllar sonra, demirci dükkanını ziyaret etmekten hoşlanan ve "teneke kalıntılarında oyuncaklar yapmada sıradışı bir el becerisi ve yaratıcılık" a sahip olan, "cesur, olgun, hayat dolu ve marifetli bir erkek çocuğu" olarak hatırlamıştır (J. Sajner, 1968, 173'de Johann Smith'in kızı Bayan Balcarkova'nın mektubu). J. Sajner'e göre, adı Josef Pur olan ve aynı zamanda şehrin belediye başkanlığını yapan, Freiberg'in tek gözlü doktoru, büyük olasılıkla Freud'un kardeşi Julius'un ölümünde evde bulunmuş, iki yaşındaki Sigmund düşüp çenesini kestiğinde onu tedavi etmiş ve böylece onun için önemli bir kişi olmuştur (1900a, 17, 560; 1916-17, 201; 1950a, 222; ve Sajner, 1968, 175, bakınız Şekil 12).

3.1.13 FREUD'UN BABASININ TYSMENITZ, JASSY, BRESLAU, VIYANA VE DİĞER YERLERDEKİ AKRABALARI

Bildiğimiz kadarıyla Freud Tysmenitz'e şahsen hiç gitmemiştir. Ancak çocukken oradaki akrabaları hakkında birşeyler duymuş olmalıdır, çünkü Jacob, Emanuel ve Philipp'in o sırada hâlâ iş için Moravya ve Galisya'ya gidiyor olmaları olasıdır.

Küçük Sigmund'a adını aldığı büyükbabası Schlomo ve 1858 kışında hâlâ hayatta olabilecek büyükannesi Pessel (Peppi) hakkında şüphesiz birşeyler anlatılmıştır. Ancak, Freud büyük olasılıkla büyükanne ve büyükbabasıyla hiç karşılaşmamış ve bu nedenle de babasının bir çocuk olarak nasıl muamele gördüğünü izleme yaşantısından mahrum kalmıştır. Jacob Freiberg'de ailenin en büyüğüdür ve onun çocukların gözünde giderek artan önemini azaltacak kimse yoktur. Bundan dolayı, Sigmund, Viyana'da diğer dedesi, Amalie'nin babasının Jacob'u onun önünde azarladığını duyunca çok şaşırmış olmalıdır (bakınız aşağıda 3.3.1).

Sigmund büyük olasılıkla Jacob'un ilk karısı Sally'yi de öğrenmiştir. Sally'nin 1859 yazında hâlâ hayatta olması olası değildir, bir başka deyişle Jacob onu boşamıştır (bakınız yukarıda 2.4). Ama küçük Sigmund onun varlığı hakkında hiçbir şey bilmiyor da olabilir. Peki Sigmund büyükbüyükbabası Siskind Hofmann hakkında bir şey biliyor muydu? Ne

de olsa Siskind, Jacob'la ve ondan önce de Schlomo ile birlikte (yukarıda 2.4 ve 2.5 ile karşılaştırdınız) sık sık Freiberg'de oluyordu ve Sigmund, Freiberg'deki aile dostlarından büyükbüyükbabası hakkında rahatlıkla birşeyler öğrenmiş olabilirdi. Siskind Hofmann'ın nerede ve ne zaman öldüğünü bilemiyoruz, ama kendisi 1859 yılında hâlâ hayatta olabilir. Ancak o sırada Freiberg'de yaşamadığı kesindir, çünkü ismi yerel Yahudi Kütüğü'nde geçmemektedir.

P. Swales'in araştırmalarından Freud'un amcalarının ve halalarının tam sayısını biliyoruz. Büyük olasılıkla Schlomo ve Pessel'in en büyük oğlu olan Jacob'un iki erkek, bir kız kardeşi vardır. Abae Freud, Breslau'da bir yün tüccarıdır. Freud yaşamı boyunca onu "üç defa, her birinde on beşer dakika" görmüştür (1960a, 222). Jacob'un diğer erkek kardeşi, Josef Amca 1859 yılında büyük olasılıkla karısı ve çocuklarıyla birlikte, Moldau (Vltava) Nehri üzerinde Jassa'da yaşamaktadır ve Sigmund'un tüccar olan ve zamanlarının çoğunu yollarda geçiren her iki amcasıyla da Freiberg'de Jacob'a yaptıkları ziyaretlerde karşılaşmış olması mümkündür. Jacob da erkek kardeşlerini kendi evlerinde ziyaret etmiş olabilir, çünkü 1847 yılında birkaç kez Breslau'ya gittiği bilinmektedir. Daha sonra kalpazanlık işine bulaşan (bakınız aşağıda 3.3.4) Josef Amcanın Jacob'un Freiberg'den aniden ayrılmasıyla da ilgisi olabilir, böylece Josef, küçük Sigmund'un yaşamının değişmesine katkıda bulunmuştur. Jacob'un kız kardeşi hakkında, ikinci evliliğini Macaristan'da Lüstmann adlı biriyle yaptığı dışında bir şey bilinmemektedir.

3.1.14 FREUD'UN ANNESİNİN AKRABALARI

Sigmund, Freiberg'deyken annesinin akrabaları, özellikle de Jacob ve Sarah Nathansohn hakkında kesinlikle bir şey duymuş olmalıdır. Ticari aracı olduğunu söyleyen Jacob Nathansohn, iş gezilerinde Freiberg'e gelmiş olabilir ve iki ailenin yazıştıkları da kesindir. Amalie'nin eski evinden uzakta yaşadığı ve Freiberg'de hiç akrabası olmadığı doğruysa, bu gibi bağlantıların onun için önemi iki katına çıkmış olmalıdır ve küçük Sigmund da bu durumdan haberdar olabilir. Ne var ki büyükanne ve büyükbaba Nathansohn aile Viyana'ya taşınıp da onların kapı komşusu olana kadar Sigmund'un yaşamına müdahale etmemişlerdir.

P. Swales'in araştırmalarında Amalie'nin dört erkek kardeşi olduğu görülmektedir: Ondan çok büyük olan Hermann, Nathan ve Adolf ile iki-üç yaş küçük olan Julius. 1859 yılında, Hermann ve Nathan Odesse'ya taşınmışlardır ve Julius çok kısa süre önce, yirmi yaşında akciğer tüberkülozundan ölmüştür. P. Swales'e göre, Freud'un oğlu Oliver'ın S. Bernfield'a yazdığı, yayımlanmamış bir mektup, Freud'un "sevdığı ve gurur duyduğu" amcasının Hermann Nathansohn olduğunu (1900a, 138, dipnot) ortaya koymaktadır. Öyleyse, Amalie'nin de bu en büyük abisiyle iyi geçindiğini söyleyebiliriz. Ne var ki Freud başka yerlerde Hermann'ın elisıklığını eleştirmiştir. Freud'un annesinin b akrabalarıyla Freiberg'de buluşup buluşmadığı sorusu elbette açıktır.

3.2 Freiberg'den Ayrılış

Freud'un yaşamının ilk üç yılındaki karmaşık aile ilişkileri ağını düşündüğümüzde, Freud'un özel durumunun ona yaşamı boyunca değişmeyecek şekilde damgasını vurduğu açığa çıkar. Ancak ailenin Freiberg'den ayrılması Sigmund'un içinde bulunduğu koşulları kökünden değiştirmiştir: Birbiriyle etkileşim içindeki eşler ağı yarıdan fazlaya bölünmüştür, tanıdağ çevrenin yerini tamamen farklı bir dünya almıştır ve Sigmund'un yaşamında kalan insanlar bile artık eskisi gibi değillerdir.

Freud'ların Freiberg'den tam olarak ne zaman ayrıldıkları ve ailenin Viyana'ya yerleşmeden önce Leipzig'de ne kadar süre kaldığı bilinmemektedir. Amalie'nin Freiberg'den ayrılmış olabileceği en erken tarih "Leipzig'de daha fazla kalmak için" Brnn'de (Brno) pasaport aldığı 11 Ağustos 1859 (Sigmund Freud Gesellschaft, 1975, 13); Viyana'ya varmış olabileceği en geç tarih ise Rosa Freud'un doğduğu 21 Mart 1860'dır.

Ailenin tamamının Freiberg'den aynı zamanda mı ayrıldığı, Leipzig'de hep birlikte mi kaldıkları ve Emanuel'in ailesi ve Philipp ile birlikte doğrudan Manchester'a mı gittiği bilinmemektedir. O sırada Freiberg'de demiryolu olmadığı için, Freud'ların at arabasıyla en yakın demiryolu istasyonuna, büyük olasılıkla on sekiz mil uzaklıktaki Ost-rau'ya gidip, oradan da Breslau zerinden Leipzig'e gitmek üzere trene binmiş olmaları gerekir.

Freud, ayrılışlarına yazılarının birkaçında kısaca değinir. Bunlardan biri Fliess'e yazdığı 3 Aralık 1897 tarihli mektuptur: "Breslau çocukluk anılarında rol oynuyor. Üç yaşındayken, Freiberg'den Leipzig'e gittiğimiz sırada istasyondan geçtik ve ilk gördüğüm şeyler olan gaz lambaları bana Cehennemde yanan ruhları anımsattı. Buradaki ortam hakkında bir şey biliyorum. Üstesinden gelmem gereken yolculuk endişesi buna bağlı olmalı" (1950a, 237). Freud'un otobiyografik yapıtı "Anı Görüntüleri"nde de şu satırları okuyoruz: "Çünkü üç yaşındayken doğduğum küçük yerden ayrıldım ve büyük bir şehre taşındım..." (1899a, 309); "... ayrılışım, demiryolunu ilk görüşüm ve trene binmeden önceki uzun araba yolculuğu - bunların hiçbiri belleğimde bir iz bırakmamıştır. Öte yandan, tren yolculuğu sırasında meydana gelen iki küçük olayı anımsıyorum; bunlar, anımsayacağın gibi, fobimi çözümlerken ortaya çıktı" (age., 310); "...babam planlarında iyi niyetliydi ... bütün varlığımı içine alan ilk felâketteki kaybı telâfi etmeye çalışıyordu" (age., 314).

Küçük Sigmund'u bir yetişkin olarak bile hâlâ acı çekmesine yol açacak şekilde korkutan ne olmuş olabilir? Neden bu, ilk olduğunu varsaydığımız demiryolu yolculuğu, üç yaşındaki hayat dolu bir çocuk için olması gereken şekilde mutlu bir olay olmamış da onu telâşlandırmıştır? Bu sorunun açıklaması Freud'un yine Fliess'e yazdığı, ama bu sefer bir hasta hakkındaki mektupta bulunabilir:

Bütün fantezilerinin altında derinlere gömülmüş olarak, tüm şartları yerine getiren ve yaşama dair tüm bilmecelerin içine aktığı primal dönemden (ilk yirmi iki ay) bir sahne bulduk. Bu sahnede aynı anda her şey vardı - cinsellik, masumiyet, doğallık ve bunun gibi. Buna hâlâ inanamıyorum. Sanki Schliemann şimdiye kadar masal olduğuna inanılan bir başka Truva bulmuştu. Aynı zamanda adam hiç utanmadan kendini iyi hissediyordu. Kuramlarımın doğruluğunu benim önümde göstermişti, çünkü [analiz sırasında] şaşırtıcı bir hamleyle bana kendi demiryolu fobimin (benim gözümünden kaçan) çözümünü verdi ... Benim fobim, bebeklikteki oburluğumdan kaynaklanan ve karımın çeyizi olmaması (ki ben bundan gurur duyuyorum) nedeniyle tekrar ortaya çıkan bir yoksulluk ya da daha doğrusu bir açlık fobisiydi (1950a, 305f., 21 Aralık 1899, editörlerin çıkardıkları yerler).

Bu parçayı uzun uzun aktardım, çünkü parça o sırada Freud'un yaklaşımını hastalarının çocukluk travmalarının gerçekliğine dayandırıyor ol-

masına karşın, aynı yıl, yani 1899 yılında yayımlanan "Anı Görüntüleri"nin kanıtladığı üzere kendisi söz konusu olduğunda bu travmaların gerçekliğini reddettiğini göstermektedir.

Freud'un 1905 yılında yazdığı *Three Essays on the Theory of Sexuality* çocukların tren yolculuklarını, çocuk cinselliğini tahrik eden bir kaynak olarak ele aldığı bir parça içerir. Freud'un 1899 yılında hastası sayesinde edindiği içgörünün kuramsal formülasyonunu tam da bu parçadan almış olması çok olasıdır:

... Öyleyse çocukların, havada sallanmak ya da havaya atılıp tutulmak gibi edilgen hareket içeren oyunlardan hoşlanmaları ve bu oyunların durmadan yinelenmesi için ısrar etmeleri, bedenin çeşitli şekillerde mekanik ajitasyonu ile ortaya çıkan bu zevk veren duyuların varlığını doğrular. (Kimi insanlar havada sallanırlarken havanın cinsel organları üzerinde hareket etmesini hemen o anda cinsel bir zevk olarak duyduklarını anımsayabilirler.) Hareketli çocukların uyutulmak için genellikle kucakta sallandıkları bilinmektedir. At arabasında ve daha sonra da trende gitmenin neden olduğu sarsılma daha büyük çocuklarda öyle büyüleyici bir etki yaratır ki herkes yaşamının bir döneminde arabacı ya da makinist olmayı az çok istemiştir. Erkek çocukların demiryollarıyla ilgili şeylere bu denli olağanüstü yoğun bir ilgi göstermeleri ve fantezi üretiminin en etkin olduğu yaşta (ergenlikten kısa süre önce) bu şeyleri kendine özgü biçimde cinsel olan bir simgeciliğin çekirdeği olarak kullanmaları şaşırtıcı bir gerçektir. Demiryolu yolculuğu ile cinsellik arasındaki bu tür zorunlu bir bağlantı, hareket duyularının zevk veren yapıda olmalarından kaynaklanır. Pek çok çocuksu tercihi tersine çeviren represyon (bastırma) durumunda aynı bireyler, ergenlik ya da yetişkinlikte kucakta veya havada sallanmaya bir mide bulantısıyla tepki verecek, demiryolu yolculuklarında korkunç yorulacak ya da yolculuk sırasında anksiyete nöbetlerine tutulacak ve demiryolu yolculuğundan korkarak acı veren yaşantının yinelenmesine karşı kendilerini koruyacaklardır (1905d, 201f., sonuncu dışında italikler eklenmiştir; 1900a, 393 ve 274f. ile karşılaştırın).

Freud'un bir kere daha kişisel bir yaşantısını betimlediğini kabul edersek yukarıdaki parçanın onun Ostrau'dan Leipzig'e kadar olan araba ve tren yolculuğundaki hislerini anlattığını düşünebiliriz. Çocuk cinsel olarak heyecanlanmıştır, fakat bu yasak zevkin cezasının hadım edilmek olduğunu anımsamıştır. Üstelik kısa bir süre önce bu cezanın Pauline'e gerçekten uygulandığını da keşfetmiştir ve bu nedenle istemediği halde

gelen ve denetleyemediği bir duygu yüzünden penisini yitirme korkusuyla dolmuştur. Elbette Freud'un gerçekten mastürbasyon yapmış ve suçüstü yakalanmış olması da oldukça olasıdır. Artık olan olmuştur, şimdi o korkunç ceza ona da uygulanacaktır! Ve Breslau'daki gaz lambalarını gördüğü zaman kalan soğukkanlılığını da yitirmiştir, çünkü dadısı Resi'nin tekrar yanlış bir şey yaparsa Cehenneme gönderileceği tehdidi de gerçekleşiyor gibi görünmüştür. (Bunun dadının tehdidi olduğunu düşünüyorum, çünkü Yahudiler Cehennemin yanan ruhlarla dolu olduğuna inanmazlar.) Mastürbasyon hipotezi Freud'un rüyalarının içinde tren olan bir diğeri de görülür:

Böylece bir seferinde rüyamda ilk üniversite öğretmenlerimden biriyle bir bankta oturduğumu ve etrafı başka banklarla çevrili olan bu bankın ileri doğru hızla hareket ettiğini gördüm... Bir başka sefer ise bir tren vagonunda otuyordum, sol yanımda silindir bir şapka şeklinde olan ama şeffaf camdan yapılmış bir nesne tutuyordum. Bu durum bana hemen o deyişi hatırlattı "*Mit dem Hute in her Hand kommt Man durch das Ganze Land*" ["Eline şapkayı alırsan, her yere gidebilirsin"] ... Kısa bir süre sonra, ... beni zengin ve bağımsız yapacak bir keşifte bulunmak istediğimi gördüm. ...Rüyamda silindir şeklinde camdan bir şapka olan keşfimle yolculuk ediyordum (1901a, 651f.).

Freud, şapkaları erkeklik organı ile ilgili simgeler olarak gördüğünü kendisi söylemiştir (1900a, 355, 360ff.), bu nedenle insanın elinde şapka tuttuğu bir rüya mastürbasyona açık bir gönderme olmalıdır.

Eğer varsayımım doğruysa, yalnızca küçük Sigmund'un olağanüstü canlı bir imgelemi olduğu değil, vardığı korkutucu sonuçların hiç de akla aykırı olmadıkları, yaşantıları bağlamında son derece haklı oldukları da doğrudur. Küçük Sigmund, mastürbasyon, yani cinsel organında cinsel heyecan hissetme suçu karşısında hadım edilmekle tehdit edilmiş; Pauline'in "hadım edilmiş" olduğunu görmüş; trende tekrar cinsel heyecan duymuş ve penisinin kesilmesinden korkmuştur.

Ancak tren yolculuğunun Freud'u bu kadar sarsmasının tek nedeninin bu olmadığını düşünüyorum; benim görüşüme göre yetişkinler, özellikle de anne babası ajite, hatta belki telâşlı davranışlar sergilemiş olmalıdırlar. Çünkü eğer yol arkadaşları tasasız ve neşeli olsalardı, üç yaşındaki bir çocuk ne de olsa istenmeden işlenmiş bir kabahat için bu kadar vicdan azabı çekmezdi. Bu nedenle Sigmund'un cinsel duyguları

hakkındaki telâşi, ailesinin anlaşılmasız kasveti ve ümitsizliğinin tek açıklaması olarak tutunduğu bir belirti olmuş olabilir.

Bu bizi ilk olarak Jacob Freud ve ailesinin neden Freiberg'den ayrıldıkları ve küçük Sigmund'un başına bu "felâket"in neden gelmesi gerektiği sorularına götürür (1899a, 340).

Jones (1950, I, 12) ve Freud'un biyografi yazarlarının çoğu 1850'lerde Moravya'daki tekstil endüstrisini etkileyen ve ticaretin bu dâilyla uğraşan bütün Yahudilerin varlığını tehdit eden ekonomik krizden söz ederler. Jones, el işini gereksiz kılan makinelerin ortaya çıkarılması nedeniyle dokuma endüstrisinin son yirmi yıldır düşüşte olduğunu ve Viyana'dan gelen ve 1840'larda yapılmış olan Kuzey Demiryolu'nun bu şehri atlaması nedeniyle Freiberg'in daha da zor durumda olduğunu iddia eder.

Ne var ki bu kuramın hiçbir dayanağı yoktur ve Jones aslında bu kuramı desteklemek için sağlam kanıtlar gösteremez. Gerçekte, endüstrileşmenin verimlilikte inanılmaz büyüklükte bir artış yaratması nedeniyle Moravya bu yıllarda bir ekonomik patlama yaşamıştır. Sonuçta, Freiberg'in doksan mil batısında bulunan ve Moravya tekstil endüstrisinin merkezi olan Brünn, "Moravya'nın Manchester"i olmuş, sadece yurt içi piyasaya hizmet vermekle kalmayıp, yurtdışından da büyük siparişler alan bir yer haline gelmiştir (Jordan, 1959; J. Sajner'in çevirisi).

Benzer şekilde Jones'un Kuzey Demiryolu'nun oradan geçmemesi nedeniyle Freiberg'in daha da fazla zarar gördüğü iddiası da, en azından Jacob Freud'un işi söz konusu olduğunda, geçerli değildir. Çünkü Jacob'un işi Freiberg'le sınırlı değildir ve onu düzenli olarak yakınlardaki demiryolu merkezlerine götürmektedir. Özellikle, (Sajner'e göre) 1841-1847 yılları arasında yapılmış olan Prerau-Ostrau hattı Freiberg'e yirmi mil uzaklıkta bile değildir. Her halikârda, Jacob'un 1850'lerde ekonomik açıdan başarılı olduğuna dair yazılı kanıtlar bulunmaktadır (bakınız yukarıda 2.5).

Ancak en kötü durumda bile Jacob, örneğin Tysmenitz'den gelen arkadaşları Ignaz Fluss gibi imalatçı olarak koşullara ayak uydurabilirdi. 1854 yılında Fluss da Jacob Freud'dan çok daha az kar eden bir yün tüccarıydı, ama kısa süre sonra Viyana'da bir şubesi bulunan başarılı bir dokuma fabrikasının sahibi olarak Freiberg'de kendine bir yer edinmeyi başardı. Bu nedenle sonuçta Jacob'un Freiberg'den ayrılışının genel bir

ekonomik depresyona bağı olduğunu iddia etmek için bir dayanak bulunmamaktadır.

Jones'un, Jacob Freud'un Freiberg'i yükselmekte olan bir Yahudi düşmanlığı dalgasından kaçmak için terk ettiği yönündeki iddiası da doğru değildir. Çünkü eğer Ignaz Fluss Freiberg'de bir fabrika sahibi olabiliyorsa, militan Yahudi düşmanları Jacob Freud'u da durduramazlardı. Sajner, Jones'un Yahudi düşmanlığı kuramına karşı başka bir kanıt daha getirmiştir; bu, 1859 yılında Freiberg'den ayrılmadan birkaç ay önce Jacob'un isteği üzerine hazırlanan ve Klogsdorf bölgesi belediye başkanınca imzalanan bir yeminli ifadedir. İfade şöyledir:

Aşağıda imzası bulunan Klogsdorf Bölgesi Belediye Başkanı, 18 Aralık 1815'de Tysmenitz'de doğmuş olan Bay Jacob Freud, kızlık soyadı Nathansohn olan Amalie Freud, bu evlilikten olan 6 Mayıs 1857 Freiberg doğumlu Sigmund Freud ile 31 Aralık 1858 doğumlu Anna Freud ve ileride bu bölgenin yasalarına tabi olarak bu evlilikten doğacak bütün çocuklar, bu bölgede ikâmet etme hakkını kazandıklarını ve başka bir yerden vatandaşlık hakkı almadıkları takdirde istedikleri zaman buraya kabul edileceklerini belgelemektedir. Ayrıca aşağıda imzası bulunan Bölge Belediye Başkanı, Bay Jacob Freud'un ve eşinin her açıdan iyi bir üne sahip olduklarını ve aleyhlerinde hiçbir şey bilinmediğini onaylamaktadır (Sajner, 1968, 176; J. Sajner tarafından hazırlanan kopyaya ekler; Almanca'dan çevrilmiştir).

Jacob, Freiberg Belediye Meclisinden de benzer bir ifade istemiş ve 23 Mart 1879'da istediği belgeyi almıştır. Söz konusu belgenin bir kopyası J. Sajner ve R. Gicklhorn tarafından Novy Jicin Bölge Arşivinde bulunmuştur:

Galisya Tysmenitz'den, üretim işiyle uğraşan eski bir tüccar olan Jacob Freud 1844 yılından bugüne kadar burada ikâmet ettiği on beş yılı kapsayan bir iyi hal belgesi talebinde bulunmuştur.

İyi hal belgesi

Moravya Neu-Titschein Freiberg kasabası Belediye Meclisi, Galisya Tysmenitz doğumlu, Klogsdorf Bölgesine kayıtlı Bay Jacob Freud'un 1844 yılından beri bu kasabada vergi ödeyen bir üretim tüccarı olduğunu, yani on beş yıldır burada ikâmet ettiğini ve bu on beş yıl zarfında hem ahlâki açıdan, hem de vatandaşlık görevleri bakımından hiçbir kusuru bulunmadığını belgeler (Bölge Arşivi, N. Jicin, J. Sajner kopyası; Almanca'dan çevrilmiştir).

Bu belgeler alışılmış bir yöntem dahilinde verilmiş olmalarına karşın, Jacob'un Freiberg'den gerçek ayrılış nedeninin Yahudi düşmanlarının zulmü olmasının hiç de olası olmadığını gösterirler. Sonuç olarak, Jacob Freud'un bu ayrılış için başka nedenleri olması gerektiğini iddia etme hakkını kendimde buluyorum. Evet, Jacob, ekonomik nedenlerle ve Freud'un yazdığı gibi "bütün olanaklarını kaybetmiş" olduğu için daha büyük bir şehre gitmek "zorunda kalmış" olabilir (1899, 312). Ama Jacob bunu yaptıysa bile, nedeni genel bir ekonomik düşüş ya da Yahudilere karşı baskıcı önlemler değil, yalnızca kendi kişisel başarısızlıklarıdır.

Bu sonuç, Sigmund Freud'un babasıyla ilişkisi hakkındaki herhangi bir değerlendirme için çok büyük önem taşımaktadır. Çünkü eğer Jacob Freud gerçekten de kendi yetersizliği yüzünden Freiberg'den ayrılmak zorunda kaldıysa, sonraki yıllarda geri dönüp bu "felâket"e bakan oğlu babasını çok eleştirmiş olmalıdır.

Öte yandan Jacob, Leipzig'e büyük oğullarını Avusturya Ordusunun dışında tutmak için de gitmiş olabilir. Kraliyet Bölge Bürosu'nun 21 Mayıs 1857'de Freiberg Belediye Meclisi'nden "Tysmenitz nüfusuna kayıtlı Moises Kanner ile Pinkas Freud'un Freiberg'de yasal olarak ikamet edip etmedikleri hakkında üç gün içinde" bilgi istediğini biliyoruz. Belediye Meclisi'nin 28 Mayıs tarihli yanıtı şöyledir:

1891 sayılı, 21-23. yönergeleriniz uyarınca istendiği üzere, Tysmenitz'den üretim tüccarı Berisch Kanner'in oğlu Moises Kanner'in burada ikâmet ettiğini ve Berisch Kanner tarafından verilen bilgiye göre şu anda Moldavya Galatz'da bulunduğunu ve babası tarafından da kendisinden özellikle istendiği üzere özellikle askerlik hizmeti için başvuruda bulunmak amacıyla bugün geri döneceğini; bu bölgede ikâmet eden Jacob Freud'un oğlu Pinkas Freud'un da burada oturduğunu ve ticari temsilcisi olan babasının evinde, Glogsdorf [aynen alınmıştır] Beledyesince verilmiş, 15 Mayıs 1853 tarihli bir Vatandaşlık Belgesi bulunduğunu bildiririz (Bölge Arşivi, N. Jicin, J. Sajner kopyası; Almanca'dan çevrilmiştir).

Pinkas Freud'un Jacob'un o sırada yirmi üç yaşında olan oğlu Philipp Freud olduğunu düşünebiliriz, çünkü bildiğimiz kadarıyla Jacob'un Philipp ve Emanuel dışında başka yetişkin oğlu yoktur. Mevcut bağlamda, Tysmenitz'li bir başka genç Yahudi'nin, Berisch'in oğlu Moises Kan-

ner'in de askere çağrılmış olması önemlidir. Bu şekilde, Philipp'in ve hatta belki evli olan Emanuel'in bile askere çağrılacak olmaları olasıdır ve aile Avusturya'yı hemen terk etmek zorunda kalmıştır. 1859'da Avusturya Sardinya ile savaştadır ve Leslie Adams'a göre (Roazen, 1975, 27'de aktarıyor) Philipp'in bu savaşta görev yapması gerekmektedir.

Emanuel ve Philipp'in İngiltere'ye ve özellikle Manchester'a, tekstil endüstrisinin kalbine göç etmelerinin sebebi orada başarılı olacaklarını ummuş olmalarıdır. Peki öyleyse, o sırada yalnızca kırk dört yaşında ve yün ticaretinde bu kadar deneyimli olan Jacob neden onlara eşlik etmemiştir? Jacob neden geçinmesinin çok zor olacağı Viyana'ya gitmiş ve neden önce Freiberg'den Viyana'ya giden yol üzerinde bulunmayan Leipzig'de kalmıştır?

R. Gicklhorn'un Viyana arşivlerindeki araştırmaları bir başka olasılığı düşündürür: Jacob ve oğulları 1865 yılında Jacob'un abisi Josef'in sahte para bulundurmak suçundan tutuklanmasına yol açan bir işe girmiş olabilirler (bakınız Gicklhorn, 1976 ve yukarıda 3.3.4). Mevcut belgeler elli ruble değerindeki sahte banknotların Avrupa'da 1863 yılında tedavüle çıktıklarını ve Josef'de bulunan banknotlarla aynı kaynaktan geldiğini göstermektedir. Bütün bu banknotlar İngiltere'den çıkmıştır ve Avusturyalı yetkililer Josef Freud'un Manchester'daki yeğenlerinin bu işe bulaşmış olmalarından şüphelenmişlerdir.

Eğer Emanuel ve Philipp gerçekten de herhangi bir işte kalpazanlara katılma amacıyla İngiltere'ye gittilerse, Jacob Freud'un bu konuda hiçbir şey bilmemesi mümkün değildir. Hatta Freiberg'deki işini, elde edeceği parayla oğullarının İngiltere'ye gitmelerini ve orada yeni bir yaşama başlamalarını sağlamak için, cömertliğinin karşılığını bir gün alacağı umuyla satmış olabilir. Bu durumda Jacob parasız kalmış ve akrabalarından destek alabileceği Viyana'ya gitmek zorunda kalmış olabilir.

Jacob'un Freiberg'den ayrılmasının ve oğullarının İngiltere'ye göç etmelerinin nedeni, Amalie ile Philipp arasında olduğu sanılan ve daha önce sözünü ettiğim (bakınız yukarıda 3.1.6) aşk ilişkisi de olabilir. Eğer varsayımım doğruysa, Jacob karısıyla oğlunun ayrılması için elinden geleni yapmış olmalıdır. Daha büyük ve daha güvenilir, aynı zamanda kendi ailesi olan Emanuel'in İngiltere'de Philipp'e göz kulak olması ve

ona babalık yapması beklenmiştir. Diğer bir deyişle, Jacob oğlunu sürgüne göndermiştir. Bu, Sigmund Freud'un hem rakibi John'dan ayrıldığı sırada, hem de yetişkin yaşamında rakipleriyle bağlarını her kopardığında kendini neden bu denli rahatlamış hissettiğini açıklamaktadır. Babasıyla özdeşleşmesi ona rakiplerden kurtulmanın en iyi yolunun onlardan tamamen kopmak olduğunu öğretmiş olabilir. Elbette bu hipotezi destekleyebilmek için Jacob'un Philipp'le bütün bağlantısını gerçekten kesip kesmediğini bilmemiz gerekir.

Bu çok çeşitli nedenlerden hangisinin Freud'ların Freiberg'den ayrılışlarından sorumlu olduğu artık kesin olarak bilinemez. Ancak, küçük Sigmund'un birlikte Freiberg'den ayrıldığı yetişkinlerin bir endişe ve hatta telâş hali içinde oldukları ve bunun için Sigmund'a hiçbir açıklama yapmadıkları inancımı desteklemeye yetecek kadar kanıt vardır. Bu durumda Sigmund, çevresindeki tüm bu gergin ve tedirgin davranışlara kendisi bir açıklama bulmaya çalışacaktır. Bulduğu açıklama oldukça hayali olmakla beraber üç yaşındaki bir çocuk olarak edindiği yaşantılar ışığında yeterli ve gerçekçidir: O babasının ona kesinlikle yasakladığı bir şey yapmıştır, bunun için suçluluk duymaktadır ve haklı olarak da cezalandırılmaktadır.

Freud *Rüyaların Yorumu*'nda bir "veda" rüyası betimler ve rüyanın konusu, aslında, Grinstein'in belirttiği (1968, 323f.) ve benim de katıldığım üzere Freud'ların Freiberg'den ayrılışıdır:

Profesör M. dedi ki: "Oğlum, Myoplar... Roma şehrinde meydana gelen belirli olaylar nedeniyle çocukları güvenli bir yere götürmek gerekiyordu ve gereken yapıldı. Sahne, bir geçitin, eski tarz bir çifte kapının önüydü (Siena'daki "Porta Romana", rüyadayken de bunu fark etmiştim). Bir çeşmenin kenarında oturuyordum, çok üzgündüm, neredeyse ağlamak üzereydim. Bir kadın -bir refakatçi ya da rahibe- dışarıya iki erkek çocuğu çıkardı ve onları babalarına verdi. Babaları ben değildim. İki çocuktan büyük olanı açıkça benim en büyük oğlumdu; diğerinin yüzünü görmedim. Oğlanları dışarı çıkaran kadın çocuktan bir hoşçakal öpücüğü istedi. Kadının kırmızı burnu dikkat çekiciydi. Oğlan onu öpmeyi reddetti, ama elini sallayarak önce kadına *Auf Geseres*, arkasından da ikimize (ya da ikimizden birine) *Auf Ungeseres* dedi. Bu son sözün bir tercih ifade ettiği kanısına kapıldım (1900a, 441f., özgün metinden editörler tarafından ilk çıkartılanlar).

Freud kendisi bu rüyaya şu açıklamayı getirmiştir: "... Rüyada benim çocuklarımı Roma Şehrinden güvenli bir yere götürme durumum, kendi çocukluğumda meydana gelen benzer bir olayla ilişkilendirilerek bozulmuştur: Uzun yıllar önce çocuklarını başka bir ülkeye götürme fırsatı bulan kimi akrabalarımı kısıkanıyordum" (age., 444, dipnot). Freud bir kere daha Roma'yı Freiberg'e eş tutmuştur. Çocukları şehirden götürmesi gerekmektedir, ama kendisi de bu çocuklardan biridir. Katolik olduğu açık olan refakatçi ya da rahibenin özellikle veda etmek için geri dönen eski dadısı Resi Wittek olması mümkündür; eğer Freud'lar Freiberg'den 1859 Ekiminden önce ayrılmadıysa, Resi Wittek on aylık hapis cezasını tamamlamış olabilir. Grinstein de bu rüya karakterinin Freud'un eski dadısı olduğuna inanmaktadır.

Freud'un oğlu olması gereken ama Freud'un kendi duygularını aktaran çocuk kadına *Auf Geseres*, Freud'a ise *Auf Ungeseres* demiştir. Freud'a göre *Geseres* "ağlayıp sızlayarak" diye de, "mayalı ekmek" diye de çevrilebilir. Freud'un kendi yarattığı bir sözcük olan *Ungeseres* ise Yahudilerin Mısır'dan çıkışları anısına Fısh bayramında yedikleri "mayalı ekmek"tir. Bu nedenle Freud bu sözcüğün bir tercih ifade ettiğini söylediği zaman, Yahudi olmanın Katolik olmaya yeğlendiğini göstermiştir. Ayrıca Bergmann (1976,13) İbranice *geserot* sözcüğünün aynı zamanda "Yahudiliğe karşı kanunlar" anlamına geldiğine dikkat çekmiştir ve Freud'un bu anlamı -en azından bilinçsiz olarak- bildiğine inanmaktadır. Bu durumda *Auf Ungeseres* bu anlamıyla bile olumlu olacaktır, çünkü Freud Yahudilik karşıtı kanunlara sırtını dönmekten hoşnuttur. Şans eseri Freud Siyonist bir oyun olan *The New Ghetto*'nun (Grinstein, 1968, 318ff. ile karşılaştıran) sözünü edip de oyun yazarının, yani İsrail devletinin manevi kurucusu Theodor Herzl'in adını vermediğinde Siyonizme karşı olumsuz tavrını ifade etmiş olabilir (Falk, 1977; Loewenberg, 1970).

Freud'un Emanuel'i ve ailesini kısıksandığı yorumundan (1900a, 444, dipnot; 1901b, 219 ile karşılaştıran) Viyana yerine İngiltere'ye gitmeyi yeğlediği anlaşılmaktadır. Ama ben en çok Freiberg'de kalmak istediğine inanıyorum.

Rüyanın gösterdiği gibi, Freud'un Freiberg'den ayrıldığı için kendini yalnız hissetmiş olması gerektiğini öne sürmek akla yatkın görüyor. Aynı zamanda Freud, daha sonra öykünün tamamını kavradığında

Jacob'un şahsına yönelttiği, büyük bir öfkeyle dolmuş olsa gerek. Bu öfke asla ifade edilemediği için -Philipp'in aksine Sigmund, babasının vefakâr oğlu olmaya karardır- düşmanca duygulara sebep olmuştur. Bu ışık altında incelendiğinde Freud'un babasına karşı Ödip nefreti bile oldukça akla yatkın ve açıklanabilir hale gelir: Babası onun elinden koca bir dünya almıştır ve onu götürdüğü yeni dünya da, en azından başlangıçta, Freud'a acı ve sıkıntıdan başka bir şey vermemiştir. Jacob başarısız olmuş ve sonunda oğlunu tüm ailenin sorumluluğunu omuzlamak zorunda bırakmıştır. Sonuçta Sigmund, ailenin geçimini sağlayan kişi, erkek ve kız kardeşlerinin "baba"sı ve annesinin gerçek eşi olmuştur.

3.3 Viyana'daki İlk Yıllar

3.3.1 FREUD'LARIN MADDİ KOŞULLARI

Jacob Freud ailesini Viyana'nın Yahudi mahallesi olan Leopoldstadt'a götürmüştür. 1857 yılı nüfus sayımına göre, mahalledeki 50 bin kişilik nüfusun yüzde on yedisi Yahudilerden oluşmaktadır ve bu rakam Viyana'daki bütün Yahudi nüfusunun yarısıdır (Viyana Şehri İstatistik Anketi, 1857, IX, R. Sieder tarafından kopya edilmiştir) 1857'yi izleyen yıllarda Yahudi nüfusu hızla artmıştır; 1890 yılında Leopoldstadt'da ikâmet eden 160 bin kişinin yüzde otuz birini Yahudiler oluşturmaktadır.

Leopoldstadt, 1861'e kadar Viyana'nın parçası olmamıştır (Artner, 1937, 146f.). Bundan önce şehirden Tuna Kanalı'yla ayrılan bir banliyodur. Orta Çağlardan beri bir Yahudi mahallesi olmuştur. Övünebileceği birkaç gösterişli binası ve bahçesi bulunan Leopoldstadt'ın merkezi fakir bir bölgedir. 1860'larda inşaat etkinliklerindeki patlama biraz gelişme sağlamışsa da bu gelişme doğudaki bölgelerden sürekli göçmen akımıyla dengelenmiştir.

Arthur karşılaştıkları korkunç koşulları şöyle betimler:

Yeni binalarda pek çok büro ve daire bulunuyordu, ama bunlar kiralارının çok yüksek olması nedeniyle nüfusun çoğu için ulaşılmazdı. Kiracılar kira yü-

künü hafifletmek için genellikle tek odalarını başkalarına kiraya veriyorlardı. Koşullar ürkütücüydü: Sıklıkla "oda kiracısı" ya da "yatak kiracısı" diğer ev sakinlerinden tebeşirle çizilmiş bir çizgiyle ayrılıyordu. Bu koşulların yarattığı büyük psikolojik ve fiziksel tehlikeleri anlatmaya bile gerek yok. Barınma sefaletine bir de yalnızca hâlâ çalışılabilecek işler olduğu için katlanılabilecek olan, ama yine de daha fakir kesimlerin sağlık koşulları üzerinde ciddi etkiler yaratan, artan enflasyon oranı eşlik etmekteydi. Resmi raporlar bile ilk kez "Viyanalı"nın korkunç etkisine yer veriyordu: "Şehirde yaşayan her 10000 kişiden 77'si tüberkülozdan ölüyordu" (1897) (1937, 157, Almanca'dan çevrilmiştir).

Freud'un kendisinin ifadelerinden bildiğimiz kadarıyla Freud'lar da fakir kesim içinde sayılmalıydı (Jones, 1953, I, 15; 157ff.; 1950a, 298; 1960a, 101, 188). Freud daha okuldayken, Amalie tüberküloza yakalanmış ve Karpatlar'a gönderilmesi gerekmişti (1969a, 117, dipnot; Roazen, 1976, 45).

Jacob ve ailesi Viyana'daki ilk yıllarında birkaç kere taşınmışlardır. Doğum Kütüğü'nden (İsrail Kavmi Cemaati, Viyana) öğrendiğimize göre, Freud'lar 1860 Mart'ına kadar Tuna Kanalı'nın yanında Üçüncü Bölge'de "Weissgarber 3"de (3, Obere Weissgarberstrasse) yaşamışlardır. 1863-64 Viyana rehberi bu adreste içki imalatçısı bir Selig Freud olduğunu bildirmektedir. Diğer bir deyişle, Jacob, karısı ve üç çocukları akrabalarından birinin evinde onun kiracılarıdır ve az önce betimlediğimiz kalabalık koşullarda yaşamış olmalıdırlar. Aile, 1861 Mart'ı ve 1862 Temmuz'unda 114, Weissgarberstrasse'de; 1864 Mayıs'ında Tuna Kanalı'nın diğer tarafında İkinci Bölge'de, 5, Pillersdorfsgasse'de ve 1866 Nisan'ında yine İkinci Bölge'de bulunan 1, Pfeffergasse'de yaşamıştır. Freud'un lise raporlarından bildiğimiz kadarıyla aile daha sonra 5, Pfefferstrasse'ye taşınmıştır (Gicklhorn, 1965, 23). Ailenin Kaiser-Joseph-Strasse'ye (şimdiki adıyla Heinerstrasse) taşınması Freud'un üniversite öğrencisi olduğu 1875 yılına rastlar. Bu ev oldukça yeni olmalıdır, çünkü Leopoldstadt'ın 1863 yılı haritasında (bakınız Şekil 13) o zamanlar Augartenstrasse olan alanda böyle bir bina görülmemektedir.

Taşınmak o zamanlarda fakir Yahudiler için sıradışı bir durum değildir. Bunlar, modern anlamda gerçek "taşınmalar" değildir, çünkü insanların birkaç parça mobilyası ve taşınır varlığı vardır. Bu nedenle Amalie'nin anne babası Jacob ve Sarah Nathansohn'un hep aynı dairede oturmuş olmaları kaydadeğerdir.

Freud'un kızkardeşi Anna Bernays Freud'ların dairelerinden birini belirtmiştir. Bu, büyük olasılıkla ailenin 1875 yılında taşındığı Kaiser-Joseph-Strasse'deki dairedir. Evde bir oturma odası, bir yemek odası "Sigmund dışında hep birlikte paylaştığımız" üç oda ve tamamen Sigmund'a ait, caddeye bakan bir penceresi olan, uzun ve dar, küçük bir oda vardır (Bernays, 1940, 336). Freud'ların diğer daireleri hakkında bir şey bilmiyoruz, ama Anna Bernays "kaldığımız yer ne kadar kalabalık olursa olsun" Sigmund'un her zaman kendine ait bir odası olduğunu söylemiştir (age.).

Jacob'un çok yaşlı bir adam olana kadar kendini hep bir yün tüccarı olarak tanımlamasına karşın, Viyana'da ne iş yaptığı bilinmemektedir (bakınız, Lehmann Telefon Rehberi; Gicklhorn, 1965, 23). Çok büyük olasılıkla Jacob'un düzenli bir işi yoktur, çünkü ismi ne Viyana ticaret rehberinde, ne de ticari mükellefler sicilinde geçmektedir, bu da ver-

ŞEKİL 13. Viyana İkinci Bölge, Leopoldstadt haritasının detayı (1863) (Viyana Kasaba ve Kırsal Arşivi).

ŞEKİL 14. Viyana

ŞEKİL 15.

gilendirilen bir geliri olmadığı anlamına gelir. Ancak, dokuz kişilik bir aileyi yalnızca akrabalarının yardımlarıyla geçindirmesi mümkün olmayacağı için, gelirinin resmi olarak beyan edilmesi gerekmeyecek kadar olması muhtemeldir. Grünwald (1941), Jacob'un şehir dışındaki çeşitli Yahudi tüccarlar için aracılık yaptığını ve onlara bağlantılar sağladığını varsayar. Gicklhorn (1976) ise kendi adına, Jacob Freud'un ailesine sahte paraları kullanarak baktığını iddia eder (yukarıda 3.3.4 ile karşılaştırın).

Bu iddiaların hiçbiri somut kanıtlarla desteklenmemiştir. Yalnız, Freud'un, sonuca ulaşmayan pek çok plan yaptığı ve aileyi mali zorluklar içine sokup durduğu için babasına kızdığını biliyoruz. Bu nedenle Freud 1884 yılında nişanlısına şunları yazmıştır: "Dün yolda babama rastladım, hâlâ bir sürü projesi vardı ve hâlâ umut doluydu. Emanuel ve Philipp'e mektup yazarak babamı içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarmalarını istemem gerektiğini düşündüm. Babam bunu yapmak istemiyor, çünkü onların kendisine kötü davrandıklarını hissediyor. Bu nedenle dün gece oturup Emanuel'e çok sert bir mektup yazdım" (1960a,101; 1900a, 217). 1884 yılında Jacob yetmiş dokuz yaşındaydı, bundan dolayı işte başarısız olmakla suçlanamazdı. Ancak Jacob, daha önceki yıllarında da pek başarılı biri olarak görünmemektedir, nitekim Jones da onu "asla girişimci ve başarılı olmayan" ve ileriki yaşlarında "ölümcül bir yardıma muhtaçlık ve hatta çocukluk hali içine saplanan" biri olarak betimlemiştir (1953, I, 157). Martin Freud da Jacob'un her zaman mali açıdan zor durumda olduğunu ve yaşlandıkça, "ailesinin durumunu gerçekten düzeltme çabalarında daha çaresiz ve etkisiz kaldığını" yazmıştır (1957, 20, 24).

Jacob'a İngiltere'deki oğulları dışında kimin yardım ettiğini bilmiyoruz, fakat Jones, Amalie'nin ailesinden yardım almış olması gerektiğini öne sürmektedir (1953, I, 17).

3.3.2 SIGMUND FREUD'UN VIYANA'DAKİ İLK YILLARI

Aniden ortam değiştirmek, üç buçuk yaşındaki küçük Sigmund'a çok büyük sorunlar yaratmış olmalıdır. Sigmund, güçlükler ve endişelere karşı yaşam ve neşe dolu olan tanıdık bir dünyayı unutup, hiç de hoş olmayan yeni bir dünyaya gitmek zorunda kalmıştır. Taşınma onu, nüfusu

Çekler ve Katoliklerden oluşan ve Yahudi ailelerin azınlıkta olduğu küçük bir Moravya kasabasından aşırı kalabalık Leopoldstadt'a, büyük çoğunluğu Yahudilerden oluşan telaşlı bir yoksul tabakasının itiş kakışının ortasına götürmüştür (Bakınız M. Freud, 1957, 19). Ancak çocuk için daha önemli olan büyük olasılıkla onun için anlamlı çok sayıda insanı yitirmesidir. Freiberg'de üç "anne"si vardır: Amalie, Resi ve Maria; Viyana'da ise yalnızca bir tane. Ayrıca yine Freiberg'de üç "baba"sı varken, Jacob, Emanuel ve Philipp, Viyana'da bir babası vardır. Üstelik, Sigmund oyun arkadaşlarını da kaybetmiş ve Viyana'ya geldikten kısa bir süre sonra küçük kız kardeşi Rosa'nın, ardından dört yıl içinde üç kız kardeşin daha ve son olarak da 1866 yılında erkek kardeşi Alexander'ın doğmasına katlanmak zorunda kalmıştır.

Daha da kötüsü, Sigmund'un yaşamında kalan karakterler rol değiştirmişlerdir. Annesi Amalie, anne babasının ve akrabalarının çevresinde, tamamen yabancı bir ortam olan Freiberg'de olduğu gibi değildir. Amalie, Viyana'da oğluna kendinden çok daha emin bir insan olarak görünmüş olmalıdır. Ve sonradan torunları üzerinde büyük bir etki yaratan özelliklerini belki de bu ilk yoksulluk ve zorluk yıllarında geliştirmiştir: Sabırsızlık, bencillik ve düşüncesizlik. Freud'un annesinin aksine babası çok büyük bir aile reisinden, aciz bir emekliye dönüşmüştür. Viyana'da gerçek aile reisi Büyükbaba Nathansohn'dur. Freiberg'de Sigmund'un yalnızca bir "büyükbabası", yani Jacob, olduğu düşünüldüğünde bu yaşantı onun üzerinde çok derin bir etki yaratmış olmalıdır.

Belki de babasını aciz bir insan olarak görmesi ve onun için üzüntü duyması, Freud'un sonraki yaşamında yaratıcı enerjilerini etkileyecek olan korkunç hırsı geliştirmesine yardım etmiş olabilir. Öyle görünmektedir ki, Freud babasının onun Jacob'dan daha başarılı olması yönündeki emrinin gerçek anlamının farkına ilk kez burada varmıştır. İtiraf etmek gerekirse bu emir karışık bir emirdir, çünkü aynı zamanda Jacob'un zayıflıklarını görmemek ve kusurlarına karşın onu şereflelendirmek anlamı da taşımaktadır. Sigmund büyüdüğü için ya da daha doğrusu Sigmund büyüyüp de sürekli gelişen o zekaya erişebilsin diye Jacob giderek daha aciz duruma gelmeye ses çıkarmamıştır. Sigmund'un, beceriksiz babasına duyduğu haklı öfkeyi bastırdığını, çünkü Jacob'un onu kendinden daha çok sevdiğini ve onu kendi ideal egosu, kendi gerçekleştiremediği isteklerin temsilcisi haline getirdiğini düşünebiliriz.

ŞEKİL 16. Jacob Freud (yaklaşık kırk sekiz yaşında) ve Sigmund Freud (yaklaşık sekiz yaşında) (Sigmund Freud Telif Haklar Ltd. Şti. Colchester, İngiltere).

ŞEKİL 17. 1864'de Sigmund, Rosa (ya da Anna?) ve Dolfi ile Amalie Freud (E. Freud (ed.): Sigmund Freud: His Life in Pictures and Words, New York and London 1978).

Freud'un yapıtlarında ve özellikle de *Rüyaların Yorumu*'nda, aşırı hırslı oluşuna ve bunun nedenlerine sayısız göndermeler vardır. Bunların içinde en aydınlatıcı parça belki de aşağıdakidir:

Babam beni yürüyüşe çıkarmaya ve bana içinde yaşadığımız dünyadaki şeyler hakkında görüşlerini açıklamaya başladığında on ya da on iki yaşında olabiliyim. Bir seferinde bana kendi zamanında her şeyin ne kadar iyi olduğunu gösteren bir öykü anlatmıştı. Bana şöyle dedi: "Ben gençken, bir cumartesi günü senin doğduğun yerin caddelerinde yürüyüşe çıkmıştım; kılığım kıyafetim iyiydi ve başımda yeni bir kürk şapka vardı. Yanıma bir Hıristiyan geldi, bir darbede şapkamı çamura düşürdü ve bana bağırdı: 'Kaldırımdan in Yahudi!'" "Peki sen ne yaptın?" diye sordum. Sakin bir şekilde "Yola inip şapkamı yerden aldım" cevabını verdi. Bu, bana küçük çocuğun elinden tutan büyük ve güçlü bir adam için hiç de kahramanca olmayan bir davranış gibi geldi. Bu durumu duygularıma daha çok uyan bir başkasıyla karşılaştırdım: Bu sahnede, Hannibal'in babası Hamilcar Barcas ona evdeki mihrabın önünde Romalılardan intikam almaya yemin ettiriyordu. O zamandan itibaren fantezilerimde Hannibal'in hep bir yeri oldu (1900a, 197; Almanca'dan kısmen çevrilmiştir).

Sık sık aktarılan bu parçada Freud şüphesiz babasını eleştirmektedir. Ama yaptığı karşılaştırma yanlış değil midir? Hamilcar Barcas'ın davranışı kendi babası Jacob'unkinden çok mu daha kahramancadır? Aslında iki baba-oğul ilişkisi arasında büyük bir benzerlik vardır: Her iki baba da başarısızdır, her ikisi de "Roma" tarafından aşağılanmıştır, her ikisi oğlundan intikam almasını istemektedir. Bu nedenle, Freud babasını eleştirdiğinden çok onun emrine uyma isteğini ifade etmektedir.

Yine de bu karar karışıklıktan uzak değildir. O da Hannibal gibi bilerek ya da bilmeyerek babasının görevini yerine getirmeyi reddetmiştir. Roma'ya girmemiştir. Freud da babasının emrine karşı bilinçsiz olarak mı isyan etmiştir? Freud'un *Rüyaların Yorumu*'ndaki bu parçayı yazarken yaptığı anlamlı bir hatanın gösterdiği üzere bu sorunun yanıtı olumludur: Freud Hannibal'in babasının ismi yerine abisi Hasdrubal'in adını yazmıştır. Freud bu hatayı Jacob yerine Emanuel'in oğlu olarak doğma isteğinin bir ifadesi olarak görmüştür (1901b, 219f.). Bunun nedeni Freud'un, Emanuel'in ona bu kadar zor bir görev vermeyeceğini düşünmüş olması olabilir. Emanuel kendi başına "büyük" bir adam olmuş ve burjuva topluluğunda kendine şerefli bir yer edinmiştir (bakınız aşağıda 3.5).

Diğer taraftan Jacob Sigmund'dan kendisini çok açık olmayacak şekilde geçmesini ve onun zayıflıklarına gözlerini kapamasını beklemektedir. Freud, yaşamının son dönemlerinde Romain Rolland'a yazdığı bir mektupta bu emrin karşık yapısını betimlemiştir:

Bu kadar uzun bir yol katetmiş olmanın verdiği doyuma bir suçluluk duygusu eşlik ediyor olmalı: Bunda yanlış olan, en eski zamanlardan beri yasaklanmış olan bir şey vardı. Bu, bir çocuğun babasını eleştirmesiyle, ilk çocukluk yıllarında babasına aşırı değer vermesi yerine gerekenden az değer vermesiyle ilgili bir şeydi. Sanki başarılı olmak, insanın babasından daha ileri gitmiş olması demekti ve sanki insanın babasını geçmesi, yasaklanmış bir şeydi (1936a, 247).

Bence, Freud'un 1896-97 krizinde tahrik kuramından vazgeçmesinin nedeni, bu karışık ve yapısındaki çelişki nedeniyle başarılması olanaksız olan görevdi (bakınız Bölüm 1). Bir babanın idealize edilirken bile küçümseyici bir ışık altında gösterildiği bir rüyayla ilgili olarak Freud bunu itiraf etmiştir: "Baba tarafından kullanılan otorite çocuğunun erken bir yaşta onu eleştirmesine yol açar ve onun oğlundan taleplerinin şiddeti çocuğu kendini rahatlatmak için babasının zaafalarını aramaya iter; ancak evlâdının bir babaya özellikle öldükten sonra göstermesi gereken saygı, herhangi bir eleştirinin bilinç düzeyine çıkmasını engelleyen sansürü artırır" (1900a, 435; Almanca'dan kısmen çevrilmiştir).

Göstermeye çalıştığım gibi, Freud'un krizinin başlıca nedeni olan babasının ölümü, çocukken Viyana'da babasına karşı öfkesini bastırmak zorunda kaldığı ve kendi zekâsıyla Jacob'un zayıflıklarını örtmeyi öğrendiği yıllarda kullandığı bastırma mekanizmalarını tekrar harekete geçirmiştir.

Freud örnek bir oğul olmuştur. Jacob'un kendi babasıyla tartışmış bir tanıdığına şöyle dediği söylenir: "Ne? Babana karşı mı çıkıyorsun? Benim Sigmund'um zekâsıyla beni cebinden çıkarır, ama bana bir kere bile karşı çıkmamıştır" (Wittels, 1924, 242).

Ne var ki Freud'un öfkesini ve şüphelerini bastırma girişimleri tamamen başarılı olmuş gibi görünmemektedir, çünkü küçük Sigmund'un Viyana'da bile Freiberg'de onu o kadar üzen sorunların hepsini bastıramadığına dair göstergeler vardır. Böylece, beş yaşındayken meydana gelen bir olayın anısının kara hindiba çayırındaki sahnenin bir tekrarı ol-

duğu söylenebilir. Freud, “botanik monograf” rüyasının yorumuyla bağlantılı olarak bunu şöyle anlatmıştır:

Bir seferinde babam bana ve en büyük kız kardeşime yırtmamız için renkli levhaları olan bir kitap (İran'da bir yolculukla ilgiliydi) verdi. Bu, eğitim açısından haklı gösterilebilecek bir şey değildi! O sırada ben beş yaşındaydım, kız kardeşim ise üç yaşından küçüktü ve yaşamımın o döneminden aklımda kalan neredeyse tek yapay anı ikimizin kitabı neşe içinde (bir enginar gibi yaprak yaparak dediğimi fark ettim) parçalara ayırışımızdır. Sonra okula başlayınca kitap sahibi olmak ve kitap biriktirmek bende bir tutku haline geldi... Bir kitap kurdu oldum. Kendim hakkında düşünmeye başladığım ilk andan itibaren bu ilk tutkumu, sözünü ettiğim çocukluk anısıyla ilişkilendirmişimdir. Ya da daha doğrusu, bu çocukluk sahnesinin daha sonraki kitapsever eğilimlerimin “anı görüntüsü” olduğunu fark etmişimdir (anı görüntüleri hakkındaki çalışmamla karşılaştırım). Ve elbette tutkuların genellikle acıya yol açtığını erkenden keşfetmişimdir (1900a, 172f.).

Freud'un bir kitabı -mecazi anlamda bir çiçeği- “parçalara ayırmak”dan söz ederken doğrudan “Anı Görüntüleri”ne (yukarıda 3.1/7 ve 3.1.8 ile karşılaştırım) gönderme yaptığı gerçeği burada bir başka tersine çevirme durumunun söz konusu olduğunu düşünmeme neden oluyor. Bu anı, Freud'un daha sonraki kitapseverliğinin bir “görüntü”sü değildir (aynı “Anı Görüntüleri”nde olduğu gibi, bu, Freud'un kendi kuramlarıyla çelişirdi), ancak daha eski ve daha zararsız bir sahneyi saklama amacı taşımaktadır. Acaba Freud iki yıl önce Pauline'le oynadığı oyunun aynısını kardeşi Anna'yla mı oynamıştır? Grinstein oynadığına inanır ve Freud'un “Anı Görüntüleri”nde alter egosunun ağzından aktardığı aynı çağrışımlar dizisinin (bir çiçeğin yapraklarını yolmak- çiçeksiz bırakmak- küçük bir kızın cinsel organına bakmak) iş başında olduğunu düşünmektedir. Bu doğrultuda rüyanın gizli içeriği, Anna ve/veya Pauline'in cinsel organıdır ve beş yaşındaki Freud'un kız kardeşi Anna'ya sahip olma yönündeki enstest isteklerini yansıtmaktadır (Grinstein, 1968, 66f.) Grinstein, Freud'un rüyalarıyla ilgili olarak ortaya attığı pek çok çağrışım ile “Anı Görüntüleri” arasındaki bağlantıları çözümlemiş ve Freiberg'de Sigmund ve John'un Pauline'i “inceledikleri” “çiçeksiz bırakma sahnesi”nin Viyana'da da bu sefer başrollerde Sigmund ve Anna olduğu halde yinelendiğine şüphe olmadığını ikna edici biçimde öne sürmüştür.

3.3.3 BABASINDAN ALDIĞI EĞİTİM

Freud aktif olmadığı dönemlerde oldukça yoğun bir şekilde eğitimle iç içeydi. Resmi eğitim süreci, liseye başlayana kadar gündeme gelmemişti. Kız kardeşi Anna Bernays, Freud'un ilkokula gitmediğini; kendi kendini yetiştirmiş biri olan babalarının ona evde özel eğitim verdiğini belirtmiştir (1940, 336). Freud ise ilk derslerini evde aldığını, sonra özel bir ilkokula devam ettiğini ifade etmiştir (1960b, 125).

Jacob'ın oğlunu eski geleneklere göre eğittiği düşünülmektedir. Jacob ve Amelie asimile olmuş Yahudilerdir. Çocuk eğitimi konusundaki düşünceleri Barta'nın belirttiği üzere aşağıdaki gibidir:

Bazı şenlikleri saymasak, Yahudi eğitiminin temelini oluşturan Yahudi gelenekleri Orta Avrupa'da yaşayıp asimile olmuş Yahudilerin evlerinde nadiren hissedilmiştir. Bunun yerine, çocuklarının gelecekte iyi bir toplumsal pozisyon elde etmeleri amacıyla aşırı ihtiraslı planlar uygulamışlardır. Böyle yaparak Yahudi geleneklerinden, Yahudi düşünce tarzından ve gerçek dinlerinden çok şey kaybetmişlerdir. Asimile olan Yahudiler geleceği olmayan insanlardan biri olmayı istemediler ve kaderin belirlediği gerçekten sıyrılmak için ellerinden geleni yaptılar. Onların gözünde gerçek, çevreleri tarafından kabul görme çabalarına gölge düşürüyordu (1975, 116).

Jones, Freud ailesinin Viyana'ya taşındıktan sonra Yahudi mutfağını, geleneklerini ve ayinlerini hayatlarından çıkardıklarına değinir (1957, III 350). Yine de bazı Yahudi bayramlarını kutlamışlardır. Freud 17 yaşında arkadaşı Emil Fluss'a kız ve erkek kardeşlerinin "Purim"i (insanların kılıklarını değiştirdikleri bir Musevi Bayramı) kutladıklarını yazmıştır (1969a, 114). J. Heller, büyükbabası Jacob Freud'un evinde 1892 ya da 1893 yıllarında hamursuz bayramı arifesinin kutlandığını hatırladığını belirtmiştir. Büyükbabasının, ortodoks olmamasına rağmen töreni bütün duaları ve sureleri kalpten bilerek gayet göz alıcı bir şekilde düzenlediğini yazmıştır (1956, 419).

Asimile olmalarına rağmen Freud ailesi Noel'i de kutlamıştır (M. Freud, 1957, 11). Jacob Museviliğin önemli kabul ettiği yanlarını oğluna kazandırmakta hevesli davranmıştır. Bu nedenle Sigmund'la birlikte oturup Tevrat'ı da okumuşlardır. Babası Freud'un 35. Doğum gününde aşağıdaki İbranice pasajı yazarak oğluna bir de Tevrat hediye etmiştir:

מ ק ר א
תורה נביאים וכתובים.

Die
Israelitische Bibel.

Enthaltend:

Den heiligen Urtext,

die deutsche Uebersetzung,

die

allgemeine, ausführliche Erläuterung mit mehr als 500 englischen Holzschnitten.

Herausgegeben von

Dr. Ludwig Philippson.

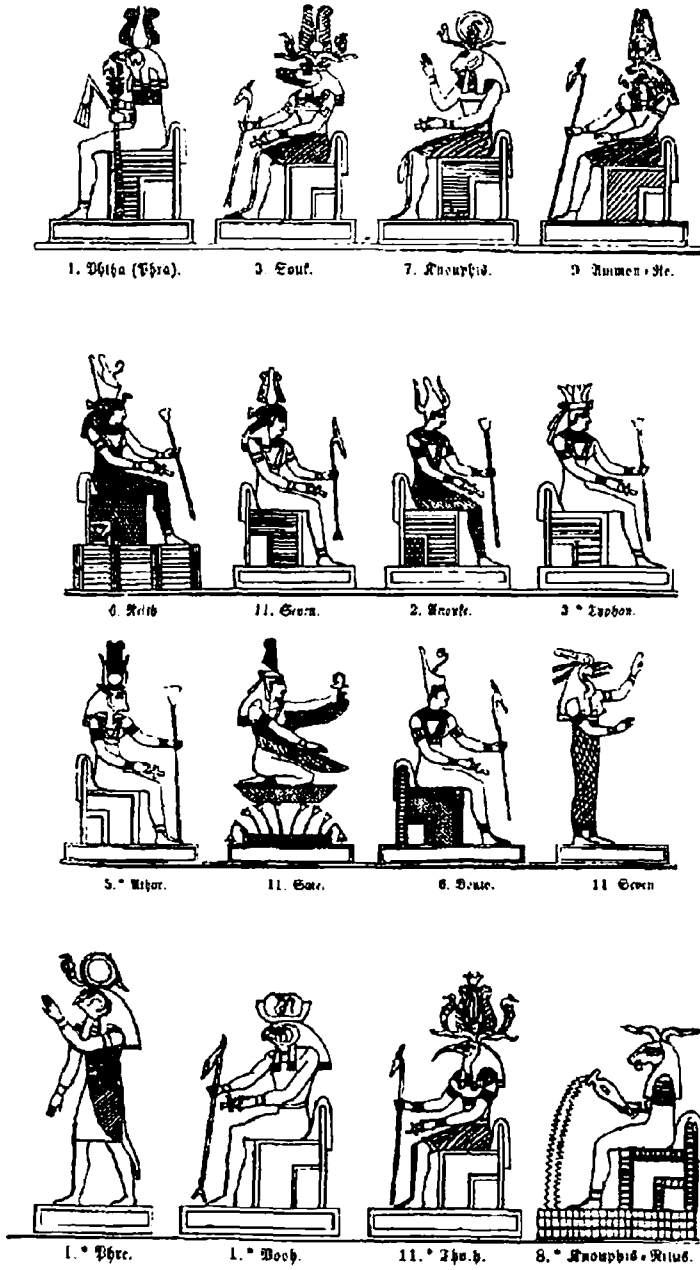
Erster Theil: Die fünf Bücher Moschee.

Mit einem Register.

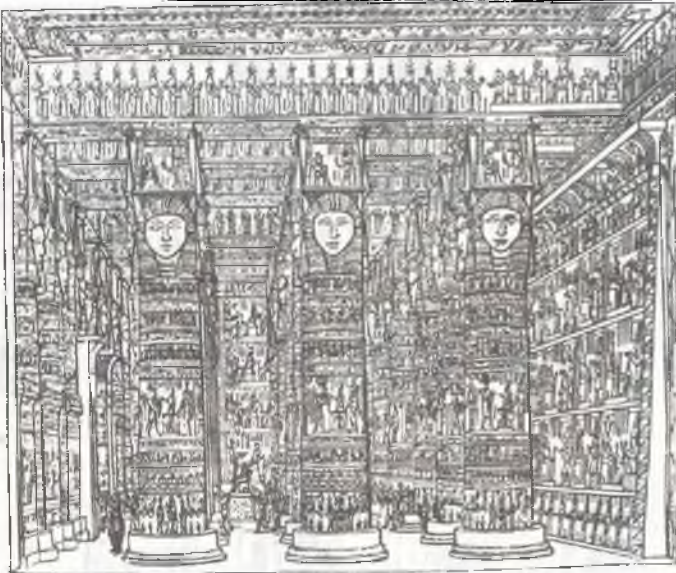
Zweite Ausgabe.

Leipzig, 1858.

Baumgärtner's Buchhandlung.

ŞEKİL 19. Mısır Tannarı. Philippson'ın Tevrat'ından alınmış tahta basma kalıpla yapılmış resimler, 1:869-871 (Deuteronomy'nin resimlendirilmesi 4:15-31).

Bilorelammern. Das Innere des Portikus des großen Tempels von Denderah.

ŞEKİL 20. Mısır Tapınağı, Philippson'ın Tevrat'ından alınmış tahta basma kalıpla yapılmış resimler, sayfa 1164 (Hazeekiah'ın resimlendirilmesi 8:7-13).

Wappstücker Bilden. Von einem Götterpaar, die den Himmelsbogen über dem Kopf haben.

50° 2m

ŞEKİL 21. Mısır Cenaze Teknesi, Philippson'ın Tevert'ından alınmış tahta basma kalıpla yapılmış resimler, 2:459 (2 Samuel'in resimlendirilmesi 19: 17-20).

Mummy Case. Von einem Götterpaar in Ägypten.

ŞEKİL 22. Mısır Cenaze Teskeresi, Philippson'ın Tevrat'ından alınmış tahta basma kalıpla yapılmış resimler, 2: 394 (2 Samuel'in resimlendirilmesi 3: 31-35).

Benim sevgili oğlum (Salomo), Tanrı sana şunları söyleyerek yaklaşıyor (Jcf. Judges 13:25): Yazdığım kitabı oku, orada bilgeliğin, bilginin ve anlayışın kaynağını bulacaksın. Kitapların kitabını gör. Bilgeler bu kitaptan esinlendiler. Kanun adamları kanunu ve adaleti bu kitaptan öğrendiler (cf. 21:18 numaralar). Her şeye kadir olan Tanrının yüzüne bak (cf. 24:4; 16 numaralar), yukarılara tırman ve ruhun kanatlanıp uçuşsun (cf. Psalms 18:10). Bu kitap uzun süre aynen ayetlerin Tanrının hizmetkârlarında saklı kalması gibi saklandı. Senin 35. yaşını doldurman beklendi. Buna yeniden deri cilt yaptırttım ve “Çağlayan” (cf. 21:17 numaralar) adını koydum. Bu kitabı sevgimizin adına ve anısına sana veriyorum. Seni sonsuza kadar sevecek babandan - Jacob, Başkent Viyana, 29 Nisan 5651, 6 Mayıs 1891 (E. Freud, 1977, 134).

Derin duygularla yazıldığı belli olan bu pasajdan, Jacob'ın Tevrat'ı oğluna Tanrının dini öğretilerine ulaşması için verdiği yorumuna varabilir miyiz? Otobiyografi çalışmasında Freud, meslek seçiminden söz ederken, meraklı olduğunu gündeme getirir ve bu nedenle “doğal olaylardan” çok “insani olaylara” ilgi duyduğunu belirtir: “Tevrat'a duyduğum derin ilgi (okumayı öğrenir öğrenmez), daha sonradan farkına vardığım kadarıyla ilgi alanlarımı belirlemekte oldukça etkin oldu.” (1923d, 8; Bu cümle 1935'te eklenmiştir).

Bu yüzden de Jacob'ın oğlunun beynini geleneksel Musevi öğretileriyle doldurmayı değil de Freud'un kendisinin de belirttiği üzere oğluyla Tevrat'ın hikâyesini, daha ziyade Yahudilerin hikâyesini paylaşmayı istediğini düşünüyorum. Freud İbranice okuyamadığını öne sürdüğüne göre (1960a, 394), o ve babasının Tevrat'ı İbranice değil, Almanca çevirisinden okumuş olma olasılıkları yüksektir.

Ayrıca, eğer Jacob oğluna Haskalah ruhunda eğitim veriyse veya Tevrat'ı Almanca okumasının ve yazmasının sağladığı kolaylıkla tarih ve hikâye kitabı okur gibi okumayı öğretmişse, o zaman Tevrat'taki hangi hikâyelerden etkilendiğini öğrenmek ilginç olurdu. Freud'un babasına ve oğullarına yaptığı referanslardan onun Tevrat'taki Jacob'tan (Yakup) etkilendiği görüşüne varabiliriz. Bu Jacob'ın kendi hayat hikâyesine aşırı benzerlik gösteren bir aile hikâyesidir.

Jacob Freud gibi Tevrat'ın Yakup'unun da değişik evliliklerden çocukları vardı. On iki oğlunun içinde en çok Joseph'i severdi, çünkü Sigmund Freud gibi o da babasının yaşlılığında dünyaya gelmişti. Joseph'in

üvey kardeşleri ondan nefret etmişlerdi. Sonuçta onu Mısır'a satmışlardı. Joseph orada güç ve para kazandıktan sonra yaşlı babası ve erkek kardeşlerinin yanına geri dönmüştü (Genesis 28-46).

Sigmund Freud'un Tevrat'taki Joseph'le benzerliği kendisi tarafından da vurgulanmıştır: "Joseph adı benim rüyalarımda önemli bir yer edinmiş durumda (cf. amcamla ilgili rüyalarım). Egom bu isimdeki insanların ardına saklanmayı çok kolay buluyor, çünkü Joseph Tevrat'ta yaptığı rüya yorumlarıyla ünlüdür" (1900a, 484, dipnot). Fliess'a yazdığı mektupta Rüyaların Yorumu adlı kitabı "Mısır Rüya Yorumları Kitabı" olarak adlandırmıştır (1950a, 294). Mısır Freud'a başka bir şey daha simgeliyordu: M. Robert'ın belirttiği üzere (1975, 3. Bölüm ve passim), Mısır, "diğer taraftı"; insanın başarı ve tanınma peşinde koştuğu bir ülkeydi ya da daha iyisi, ailesini sefaletten kurtarmak isteyenlerin bu amaçlara ulaşmak için savaş verdikleri bir ülkeydi.

Özellikle bu hikâyenin Jacob'ın oğluna ilettiği mesajı açıkça gözler önüne serdiğinden eminim. O kendisini Tevrat'taki Jacob olarak görmüş ve oğluna da Joseph rolünü uygun bulmuştur. Sigmund babasının onu ikinci Joseph olarak görmek istediğini fark etmiş olmalıdır. Sağduyulu, akıllı, yaşlılığında babasına destek ve eklemek isterim ki babasının geçmişiyile yok olmak, hatta babasının geçmişine yaklaşmak bile istemeyen bir erkek evlât. Tevrat'taki Jacob ise çeşitli günahlar işlemiştir. Doğma hakkını erkek kardeşi Esau'dan almış ve babasının kutsallığını hileyle elde etmiştir; kayınpederi Laban'ı saf dışı etmiştir. Hatta onun Joseph'in erkek kardeşleri tarafından aldatılması olayında tamamen suçsuz ve masum olduğu söylenemez. O Joseph'i diğerlerine tercih etmiş ve sonra da onu diğerlerinin nefretine terk etmiştir. Ve sonunda Joseph kendi kendisine büyük üvey erkek kardeşi Reuben'in neden "babalarının cariyesi Bilhah'la yattığını" (Genesis 35: 22) ve Jacob'ın buna göz yumup yummadığını sorabilirdi. Joseph bütün bu yanlışları görmezden gelmiş, babasını eleştirmemiş ve onu koşulsuz sevmiştir. Jacob Freud da oğlu tarafından aynen böyle sevilmek istemiştir.

Birlikte oturup Tevrat'ı okumaları babayı ve oğlunu memnun etmiş ve aralarındaki ilişkiyi kuvvetlendirmiştir. Bu birliktelikler sırasında Jacob oğlunun merakını uyandırabileceğini düşünmüş ve Sigmund'un bir düşünür olabileceğine ve büyük Yahudi idealini yerine getirebileceğine inanmıştır. Sigmund zekâsını geliştirmesinin babası için ne kadar önemli

olduğunu keşfetmiş olmalıdır. Belki de Yahudi olmanın, yani zekâ gelişiminde sivrilen insanlardan biri olmanın ne kadar iyi olduğunu anlamıştır (cf. 4.2). Babasıyla birlikte Tevrat okumaları Sigmund'u bir kitap kurdu yapmıştı; zeki ve meraklı bir insandı; yeni fikirlere açıktı, hevesliydi; Musevilik konusunda araştırma yapmaya çoktan hazırды.

Freud'un "insanların kuşlar ve gagalarla" (1900a 583ff.; cf.3.1.6) ilgili rüyaları konusunda yaptığı yorumlardan Philippson'ın Tevrat'ının da onu derinden etkilediğini öğreniyoruz. Bu tahta basmakalıpla yapılmış resimler, içlerinden özellikle 685 tanesi çeşitli konuları işlemiştir: Manzaralar, şehir görüntüleri, doğu kültüründen örneklemeler, Akdeniz hayvanları ve bitkileri ve de klasik devirlerden, özellikle eski Mısır'dan kalma gelenek görenekler. Bu göz alıcı örneklemelere bakarak, özellikle ilgili teksiri okumuş ve babasının derin duygularla açıklamalarına kulak vermiş dikkatli bir gencin hayal gücünü ne kadar meşgul ettiğini hayal edebilirsiniz. Bu örneklemeler Sigmund'un güçlü görsel hafızasına (1901b, 47) katkıda bulunmuştur. Bunun nedeni Mısır Tanrılarının küçük göğüslü kadın figürleri olarak yansıtılmaları değildir (19. ve 20. Resimlere bakınız). Bu resimler onu çok etkilemiştir, çünkü gizemli sorulara, örneğin annesinin vücuduyla ilgili sorulara grafik yanıtlar sunmuşlardır.

Diğer taraftan, Jacob Freud, Tevrat'a ve dini öğretilere dayalı Ortodoks Yahudi eğitimi aldığından oğluna modern Tevrat'ı okuttuğu için kendisini suçlu hissetmiş olabilir. Jacob özellikle "Yukarıda cennete, aşağıda yeryüzünde veya yeryüzünün altında suda bulunan" her şeyin cezalandırılma korkusu nedeniyle yasaklanması gibi putperestlik kabilinden imajlar yansıtan pasajları okuyarak (Exodus 20:3; Deuteronomy 4:23; Deuteronomy 5:8), yaptıklarının Ortodoks Yahudiliğinin öğretilerine aykırı olduğunu fark etmiştir: Oğluna Tevrat'ın Tanrının insanlara yolladığı doğru formunu değil, daha çok putperestlik resimlendirilmeleri içeren çevirisini okutmuştur.

Sigmund babasının hırsını hissetmiş olabilir mi? Jacob'ın çocuklarını eski gelenek ve göreneklere yönlendirirken çok hevesli olmadığını, çünkü asimile olmalarını istediğini ama babasını aldattığı için de kendisini suçlu hissettiğini düşünmüş olabilir mi? Freud, daha sonra "idoller" topladığında, danışma odasını ve çalışmalarını antika heykellerle doldurduğunda (Engleman, 1977; cf. Resim 25) aynı ikilemleri hissetmiş olabilir mi? Deuteronomy'de geçen İsrail'deki insanlara Musa'nın

ölümünden kısa bir süre önce “On Emir”in inmesiyle ilgili pasajlar Philppson’ın Tevrat’ında tahtadan oyulmuş Mısırlı Tanrılar yoluyla resimlendirilmiştir. Burada “insan ruhunun nefreti ve Tanrı tarafından inen vahiyler arasındaki farkı okuyucuya açıklama” hedeflenmiştir (Philppson 1858, I 872; Almanca’dan çevrilmiştir; cf. 19. Resim). Buna eşlik eden teksir Musa’nın kanunlara aykırı davrandığından cezayla yüz yüze gelmesini içerir. Aynı zamanda Tanrı günah da işleseler insanlara inancını yitirmeyeceği sözünü vermiştir.

Bu örneklemelerin Freud’un topladığı ve masasına koyduğu heykelcilere benzerliği göz kamaştırıcıdır (25. ve 26. Resimlere bakınız). Doğru, Freud’un bu heykelcilere baktığında gerçekten ne düşündüğünü bilmiyoruz, ama bu yabancı Tanrılara saygı göstererek babasının Tanrısının gözüne gireceğini düşünmüş ve böyle davranarak özgür bir Yahudi olduğunu ve Jacob’ın emirlerine uyduğunu gösteriyor olabilir. Diğer taraftan, gizli gizli bu yeni Tanrıların onu Yehova’nın gazabından koruyacaklarını düşünüyor olabilir.

Freud’un da aynen babası gibi bu tür korkuları olduğunu ve bunun heykelcik biriktirme tutkusu ve aynı zamanda modern burjuvazi kültürü ve bilimi bağlamında “Yabancı Tanrılara tapma” ortaya çıktığını biliyoruz. Atalarının Tanrısının lânetine karşı cesaret gösterdiği sürece ayakta kalabilmiş ve hayatının büyük bir bölümünü Roma’da geçirmiştir. Ayrıca, Acropolis’i gözlemesi sonucunda gelişen kişiliğinden uzaklaşma hissi (1936a) ve sadece Yunanlılar değil, aynı zamanda Freud’un yaşadığı yıllardaki eğitimli burjuvazi tarafından “Putperest tapınağı” olarak görülmesi, onun eski Musevi Tanrısı tarafından cezalandırılmaktan korkmasının bir simgesi olarak düşünülebilir. Son kitabı, Moses and Monotheism (Musa ve Tek Tanrılı Dinler), onun Musa Peygamberle yaptığı mücadeleyi yansıtır. Peygamberin vereceği ceza onu ürkütmüştür. Oysa ona teslim olmamıştır, çünkü babasının kararsızlık gösteren misyonu onu engellemiştir (aşağıda 4.2’ye bakınız).

Benim görüşüme göre, Freud’un 1896-97 krizinde gösterdiği davranışlarda babasıyla birlikte okuduğu Tevrat’ın etkileri görülmektedir. O zamanlar Jacob Musevi geleneklerine aykırı olarak, daha sonradan “kapalı göz” rüyalarında yansıdığı üzere oğlu üzerinde aşırı bir baskı uygulamıştır; bu Sigmund’ın Jacob’ın emirleriyle son yazılarında bile yüzleşmesine neden olmuştur (1939a).

3.3.4 SAHTE PARA OLAYI

Freud'un 1865 yılında liseye kayıt olduğu zamana kadar olan sürede neler olup bittiğiyle ilgili çok az bilgiye sahibiz. Liseye kayıt olduğu yıl, ayrıntıları R. Gicklhorn'un araştırmaları sonucunda ortaya çıkan bir olay olmuştu (1976). Burada Jacob'ın erkek kardeşi Josef Freud'un sahte para bulundurmaktan 20 Haziran 1865'te tutuklanmasından söz ediyorum. Bu bağlantıyla Freud aşağıdaki rüyayı görmüştü: "I.) ...Arkadaşım R. Amcamdı.- Ona karşı çok ilgi duyuyordum. II.) Yüzü gözlerimin önündeydi, ama biraz değişmişti. Sanki yanlara doğru genişlemiş gibiydi. Yüzünü sarı bir sakal çevrelemişti." (1900a, 137; orijinalinden kesintiler yapılmıştır).

Freud'un bizim tartışmamızla paralel olarak bu rüyaya getirdiği yorum şöyleydi:

"R. amcamdı. 'Bunun anlamı ne olabilir?' Birden fazla amcam olmadı (Yani Joseph amcamdan başka) (Dipnot: Hafızamın, uyanık hafızamın bu noktada analiz yapma amacıyla ne kadar daraldığını gözlemlemek çok şaşırtıcı. Esasında 5 tane amcam var, ama ben sadece birini sevdim ve değerli gördüm. Oysa rüyayı yorumlama direnişine boyun eğmemek üzere savaş verirken birden fazla amcam olmadığını söyledim. Yani rüyada adı geçen amcamı düşündüm.) Bununla ilgili mutsuz bir olay yaşanmıştı. Amcam, yaklaşık otuz yıl önce para kazanma hevesiyle kanunlar tarafından şiddetle yasaklanan bir işe bulaşmıştı; bu yüzden de cezalandırılmıştı. Üzüntüden saçları birkaç gün içinde ağaran babam, amcam Joseph'in kötü biri olmadığını, sadece budala olduğunu söylerdi. Bunlar onun kelimeleriydi... Ama rüyada bir yüz görmüştüm. Hatları uzamıştı ve sakalları sarı renkti. Esasında, amcamın yüzü de böyleydi, hoş bir sakalla çevrelenmiş büyük hatlı bir yüzü vardı... Amcam bir suçluydu... Bu yüzden de amcam Joseph'e hiç yakınlık duyamamıştım (1900a, 138 ff).

Freud bu rüyayla ilgili olarak ayrıca şunları söylemiştir: "Duygusal etkilenmenin kaynağı çocukça duygular olabilir (rüyanın son bölümünde belirtildiği üzere). Amca-yeğen ilişkisi çocukluğumun ilk deneyimlerinin tuhaf doğası nedeniyle... bütün arkadaşlıklarımın ve nefretlerimin kaynağı olmuştu" (1900a, 472).

Viyana basını Joseph'in tutuklanmasını ve mahkemeye çıkarılmasını ayrıntılarıyla vermiştir. Ayrıca, olay Avusturya Emniyet Genel Müdürü Belcredi, Dışişleri Bakanı Mensdorf ve yurtdışındaki değişik Avusturya Büyükelçiliklerinin resmi yazışmalarına kadar yansımıştır. Emniyet Müdürünün 16 Ekim 1865 yılında Dışişleri Bakanına gönderdiği memorandum ortaya çıkmıştır. Aşağıda ilişkili pasajlardan bir bölüm bulacaksınız:

Viyana'da sahte para basma olayının üçüncüsü ortaya çıkarılmıştır. Bu yıl Haziran'ın yirmisinde Yahudi Joseph Freud, yüklü miktarda sahte parayı (100 parça 50 rublelik banknotlar) bulundurmaktan tutuklanmıştır. Nominal değeri 17.950 ruble olan 359 banknot bulunmuştur. İfadesi alınan Freud Yahudi olduğunu ve evli ve iki çocuk babası olduğunu belirtmiştir. Tysmenitz'de Galicia'nın Stanislav bölgesinde dünyaya gelmiştir. Uzun süre Modavia'da yaşamış, 1849 yılında Jassy'le evlenmiş, daha sonra Galatz'da demir ticareti yapmıştır. 1861'den bu yana Viyana'da yaşamaktadır. Londra, Manchester, Birmingham, Leipzig ve Brüksel'e ziyaretleri olmuştur. Yabancı ülkelerle düzenli olarak mektuplaşmıştır. Macaristan Trencsin'de yaşayan damadı Adolf Kornhauser, Freud'un işlediği suça yardımcı olmaktan şüpheli bulunmuş ve bu nedenle tutuklanmıştır. Joseph Freud sahte olduğunu bildiği banknotların kaynağıyla ilgili olarak ilk sorgulamasında, geçen yıl Viyana'da yaşadığı sırada gittiği Galatz'da tanıştığını iddia ettiği Czernowitz'den Osias Weich adında birinin adını vermiştir. Bu durumda sahte para olayının yatağının İngiltere olduğu düşünülmektedir. Şu anda İngiltere'de yaşayan Joseph'in kardeşinin iki oğlu tarafından yazılmış oldukça şüpheli mektuplar da bunu doğrulamaktadır. Mektuplardan birinde Joseph'in kardeşinin iki oğlu, denizde kum onlarda para olduğunu yazmaktadır; akıllı ve zeki olduklarından servetin onlara sürekli göz kırptığını belirtmişlerdir. Bir başka mektupta Freud ailesine gülen yıldızın amcalarına da gülüp gülmediğini sormuşlar ve daha çabuk, daha verimli olanaklar sağlayabilecek bir banka adı istemişlerdir." (Gicklhorn, 1976, 39f.; orijinali araştırılmış ve Almanca'dan çevrilmiştir).

Ne yazık ki Belcredi'nin alıntılar yaptığı "erkek kardeşin iki oğlu"nın mektupları korunamamıştır. Yine de mektupları yazanların Emanuel ve Philipp olma olasılığı yüksektir, çünkü bildiğimiz kadarıyla Josef Freud'un İngiltere'de yaşayan başka yeğeni olmamıştır. Belcredi'nin sahte ruble olayıyla ilgili raporunun son kısmından çıkarılan önemli bir yorum da şudur:

"Elli sahte ruble banknotunu basan kalpazanların yatağı İngiltere'dir; banknotlar ilk olarak 1862 yılı sonu, 1863 yılı başında onaylanmıştır. Polonyalı göçmenler banknotları milliyetçilik ve asilik duygularıyla basmışlar ve piyasaya sürmüşlerdir. Banknotların piyasaya sürülüşünü Polonya kökenli Yahudiler bizzat yapmışlardır" (orijinal teksirden Almanca'dan çevrilmiştir).

Freud ailesinin Freiberg'ten ayrılması konusundaki nedenleri araştırırken, Jacob Freud'un büyük oğullarının kalpazanlarla ilişkileri olabileceğinden söz etmiştim. Onlara katılmak üzere Manchester'a gitmiş olabilirler. Emniyet Genel Müdürü haklıysa, kararlarının politik bir dürtüyle verilmiş olma olasılığı yüksektir. Tysmenitz'den gelen Emanuel ve Philipp eski Polonya Hükümdarlığının Rusya bölümünde yaşayan Polonyalı milliyetçilerle bağlantı kurmuş ve bağımsızlık mücadelesi vermiş olabilir. Esasında, Avusturya galicia, hatta tam Tysmenitz'de bu tür bir Polonya mücadelesi yaşandığına dair açık kanıtlar vardır (Friedmann, 1929, 199; Blond, 1974, 155).

Josef Freud ve Osias Weich'in duruşmaları 21 Şubat 1866'da yapılmıştır. Her ikisi de 10 yıl hapis cezasına çarptırılmışlardır. Joseph Freud'un karısı Rebekka, 1866'dan 1870'e kadar kocasının iyi halinin göz önünde bulundurulması için dilekçeler yazmıştır. Kocasını 1870 yılında bu sayede erkenden salıverilmiştir. Aksi takdirde dilekçelerin devam etme olasılığı yüksektir (Gicklhorn, 1976, 6: Viyana Devlet Arşivinden bilgi edinilmiştir).

Amcası tutuklandığında ve hapis cezasına çarptırıldığında, Sigmund Freud 9 yaşındaydı. Profesör Gicklhorn o zamanlar Jacob Freud'un evinin de polis tarafından arandığını iddia etmektedir (age., 17). Fakat Jacob Freud adı hiçbir basın raporunda yer almadığına göre, bu varsayım oldukça spekülatiftir. Şüphesiz, bu çocukların Emanuel ve Philipp olduğunu düşünmemiz durumunda, polisin "erkek kardeşin iki çocuğu"nın babasını takip etmekte başarısız olduğunu ortaya koymaktadır. Viyana'daki Joseph, erkek kardeşini bu soruşturmadan uzak tutabilmeyi başarmıştır.

Gicklhorn'un bu olayın küçük Sigmund Freud'a etkileri konusunda vardığı sonuçların sağlam düşünceler olmadıkları kansındayım. Sigmund o dönemde amcasının bahtsızlığının aileyi nasıl bir uçuruma sürüklediğinin farkında olmayabilir, hatta üvey kardeşleriyle bu olay ara-

sında bir ilgi olduğundan habersiz olabilir (eğer ilgi varsa). Gicklhorn'un grafiksel açıklamaları, okul arkadaşlarının amcasının tutuklanması ve hapse atılması konusunda onunla dalga geçip geçmediklerini de açıklığa kavuşturamamıştır. Oysa Sigmund Freud'un tuhaf birşeyler olduğunu sezindiğini ortaya atmakta haklıdır. Aksi takdirde Freud, otuz yıl sonra gördüğü bir rüyayla bağlantı kurup babasının "saçının birkaç gün içinde ağardığını" hatırlayamazdı.

3.3.5 FREUD'UN ERKEK KARDEŞİ ALEXANDER

Aynı yıl (1865) Ekim ayının 3'ünde Amalie'nin babası Jacob Nathansohn vefat etmiştir. Viyana'da ölüm olaylarının kaydedildiği bir kurumdan, Seegasse'de bulunan bir Yahudi hastanesinde saat 9'da hayata gözlerini yumduğunu öğrendik. Öldüğünde altmış yaşındaydı. Ölüm nedeni olarak kangren öne sürülmüştür. Sigmund dedesini en son 9.5 yaşındayken ziyaret etmişti; dedesi o zaman komada ölümle pençeleşiyordu (1900a, 583; cf. sayfa 117). Bu manzara onu üstünde yoğun etkiler bırakmıştı. O sırada annesinin yanında olduğunu düşünüyoruz. Sigmund Freud'un babasının ölümle mücadelesini gözleyen annesinin duygusal çöküntüsünü hissetmiş olma olasılığı yüksektir.

Jacob Nathansohn öldüğünde, Amalie son çocuğu Alexander'a hamileydi. Alexander 19 Nisan 1866 yılında dünyaya geldi. Freud'un "insanlar, kuşlar ve gagalar" bağlamındaki rüyasına yaklaşımla bağlantı olarak büyükbabasının ölümünden kısa bir süre sonra Philipp adlı "Avukatın kötü huylu oğlu" tarafından bir kenara çekilmiş ve yetişkinlerin cinsellikleri konusunda bilgilendirilmiştir. Annesinin son hamileliği ona daha önceki hamileliklerinden farklı şeyler hissettirmiştir. Annesinin bile hamile kalabilmek için oyun arkadaşının anlattığı gibi cinsel birleşmeye girdiğini fark etmiştir.

Bu bilginin Freiberg'te annesi ve Philipp'le ilgili belli belirsiz anılarını uyardığını düşünürsek, rüyada yaşadığı şiddetli duygusallık daha anlaşılır olacaktır: Amalie'nin rüyada da ölen babasının yatağının başucunda gösterdiği güçlü duygusallıkla paralel olarak heyecan yaşayacağını düşündüğünden Freiberg'te iki ya da iki buçuk yaşındayken açıklanamaz ve tarif edilemez bir kaygı yaşamıştır.

Anna Freud Bernays babasının önerisinin ne olduğunu sorduğunu ve Freud yeni erkek kardeşine Alexander adını verdiğini belirtmiştir (1940, 337). Sonuçta, Sigmund erkek kardeşi Philipp'i annesinin ilgisinden yoksun bırakmayı amaçlamış olabilir mi? Suzanne Bernfeld, Alexander'ın Makedonyalı Philipp'in oğlu olduğuna inandığını belirtmektedir (1951, 126). Bu durumda, Freud'un kardeşine karşı daha sonradan üstlendiği babalık rolü bu fantezilere dayalı olarak gelişmiş olabilir. 1895'te Alexander'a "benim küçük kardeşim" diyerek seslenmiştir (1950a, 122). Onunla seyahatlere çıkmış; gerek maddi, gerekse manevi açıdan hep destek olmuştur. Freud Alexander'la ilişkisinde Emanuel'in kendisiyle ilişkisini taklit etmiştir: Emanuel'in ikinci bir baba olduğuna inanılmıştır (3.1.4 ve 3.5.'e bakınız).

Alexander'ın huyunun annesine benzediği düşünülmektedir. Müziğe yatkın, hikâye anlatmaktan hoşlanan biridir; anlattığı hikâyelerdeki karakterleri kolaylıkla canlandırabilmektedir. Sigmund'la birbirlerine hiç benzememektedirler (M. Freud, 1957, 17). Philipp hakkında çok az şey bilmemize rağmen Emanuel ve Philipp'in aynen Freud ve Alexander gibi birbirlerine benzemediklerini söyleyebiliriz. Hem Alexander, hem de Philipp çok geç evlenmişlerdir; Philipp 1873'te 39 yaşında, Alexander ise 1909 yılında 43 yaşındayken evlenmişlerdir.

1865 ve 1866 yazları arasındaki 12 aylık süreç küçük Sigmund açısından önemli deneyimler ve olaylarla doludur: Amcası Joseph'in Sigmund'un babasını, dolayısıyla bütün aileyi tehdit edecek şekilde tutuklanması; liseye kayıt olması; büyükbabasının ölümü; avukatın oğlundan cinsellik konusunda ilk bilgilerini öğrenmesi; büyük olasılıkla annesi ve babasının cinsel birlikteliklerine tanık olması ve Alexander'ın doğumu. Sigmund'un babasıyla arasında geçen oldukça üzücü konuşmanın da bu döneme denk geldiği düşünülmektedir. Babasının bir Hristiyan'ın baskısıyla kafasından şapkasını çıkarttığını öğrenmiştir (Freud o zaman 10 ya da 12 yaşında olduğunu söylemektedir; 1900a, 197; cf. sayfa 142).

Freud'un askeri yönü de (Jones, 1953, 1.23) bu dönemde açığa çıkmıştır. Kahramanlara ve savaşçılara tapmış, Hannibal, Napoleon, Büyük Alexander gibi liderlere aşırı saygı duymuştur (Grubrich-Simitis, 1971, 29). Sanki burjuvazi dünyasını, "diğer tarafı" özümsemek istiyor gibidir. İyi günler yaşanmaktadır. Avusturyalı Yahudilerin üzerindeki po-

litik kısıtlamalar kaldırılmaktadır; resmi olarak 1866-1867'de özgürlüklerine kavuşmuşlardır (Kinder/Hilgemann, 1966). Freud'un fan-tezileri gerçekçidir, umutları doğru çıkmıştır.

3.3.6 LİSE YILLARI

Sigmund Freud, 1865 sonbaharında yeni kurulmuş "Leopoldstadter Communales Real und Obergymnasium" (1960b, 125) okuluna kayıt olmuştur. Diğer bir deyişle, normal kayıt yaşından bir yaş küçük olmasına rağmen okula kabul edilmiştir; bu annesinin veya babasının ona katı bir eğitim temeli kazandırdıklarının göstergesidir. Lisede 8 yıl boyunca sınıfın en iyisi olmuştur (Gicklhorn, 1965, 20). Bu da Jacob'un oğluna çalışma sevgisi kazandırdığını ve bu nedenle okul yaşantısının kolaylaştığını ortaya koymaktadır.

Yine de 1886 yılında Martha'ya yazdığı mektuptan çıkardığımız kadarıyla, her şeye karşı çıkma ruhu yontulmamıştır: "Bana bakan biri böyle olduğumu aklına bile getirmez. Okulda da hep cesur muhalefet yaptım. aşırı bir ucun korunması gerektiğinde ben hep el altındaydım. İnsanların istediği gibi olmaya başladığımda herkes bana güveniyordu, çünkü benden şikâyetçi olmaları için bir nedenleri kalmamıştı" (1960a, 215).

1914 yılında şunları yazmıştır:

Erkek çocuk daha bebekken dış dünyayı gözlemeye başlıyor. Babasının düşüncelerinin ötesinde, ilk ideallerinden farklı boyutlarda keşiflere girişebiliyor. Babasının en akıllı, en yumuşak, en zengin olmadığını fark etmeye başlıyor. Babasından memnuniyetsizlikleri artmaya başlıyor. Babasını eleştiriyor; toplumdaki yerini sorguluyor ve neden olduğu hayal kırıklığının cezasını çekmesini sağlıyor... İşte gençler gelişimlerinin bu döneminde öğretmenleriyle ilişki kuruyorlar. Şimdi okul idarecileriyle ilişkinizi daha iyi anlayabileceksiniz. Çoğu baba olmamış bu erkek yöneticiler bizim yedek babamız oluyorlar.... Çocukluğumuzda her şeyi bilen babamıza yönelttiğimiz beklentilerimizi ve saygımızı öğretmenlerimize yansıtıyoruz. Ve onlara evde babalarımıza davranışlarımızı gizi davranıyoruz. Ailemizde edindiğimiz kararsızlığı onlara yansıtıyoruz. Onlarla aynen babamızla mücadele ettiğimiz gibi mücadele ediyoruz. Bebekliğimizi ve ailemizin evini saymazsak, okul idarecilerine davranışlarımız sadece anlaşılmasa değil aynı zamanda affedilmez bir hal alıyor (1914f., 244).

Bu muhalif olma tavrı sonucunda, “sevilmeyen, cahil bir müdür”e karşı girişilen savaşta Freud, daha on beş yaşında olmasına rağmen öncülük yapmıştır (1900a, 211). Gicklhorn, Freud'un sınıf arkadaşlarının davranışlarından dolayı ayıplanmalarını ve cezalandırılmalarını protesto ettiğini öne sürmüştür (1965).

Bu muhaliflik ruhu, Freud'un kendisinin de belirttiği üzere, sınıfın başkanı oluncaya kadar devam eder. Notlarının ortalaması 1.5'tan daha iyi olan “tercihli öğrenci” olarak ilan edilmiştir (age., 20).

Freud tüm bunlara rağmen müfredat dışı etkinliklere zaman ayırabilmiştir. Örneğin, arkadaşı Eduard Silberstein'la birlikte İspanyolca öğrenmişlerdir:

İnsanların spora ve mal mülk edinmeye ihtiyaç duydukları kadar arkadaşlığa ihtiyaçlık duymadıkları bir dönemde arkadaş olduk. Birşeyler paylaşmaya çalışıyorduk. Okuldaki her saatimizi birlikte geçiriyorduk. Birlikte İspanyolca öğrendik; kendi mitolojimizi yarattık; birbirimize büyük Cervantes'in eserlerinden aldığımız kimsenin bilmediği isimler taktık. İspanyolca bir kitaptan hastane kapısında uzanmış iki köpek arasında geçen konuşmayı okuduk, adları çok hoşumuza gitmişti. Yazı dilinde de konuşma dilinde de onun adı Berzanga, benim ki ise Cipion'du... Birlikte the Academia Castellana adında bir düşünce kulübü kurduk. Birbirimizin yemeklerini paylaştık ve birbirimizden asla sıkılmadık (1960a, 112, Martha Bernays'a gönderilen mektup, Şubat 7, 1884).

Freud'un Silberstein'a yazdığı yetmiş mektubun baskıya hazır olmalarına rağmen henüz piyasaya çıkmamış olması gerçekten üzücü. Stanescu (1965), bu mektupların “gerçekleri ve düşünceleri” içerdiğini öne sürmektedir; ayrıca, Freud'un kişiliğinin gelişimini anlamaya da yardımcı olacaklardır.

3.4 Freiberg Ziyaretleri

Freud ve arkadaşı Eduard Silberstein (Stanescu, 1965, 127) 1870 yılı kışında Freiberg'e gitmişlerdir. Freud, o sırada Freud'un biyografisini yazan bütün yazarların on altı, on yedi olarak saptamada bulunmalarına

rağmen sadece 14.5 yaşındadır. "Screen Memorie"te ikinci şahsiyeti Freud'un Freiberg'e bir daha geri dönmediğini ortaya koymaktadır. Freiberg'de yetişmiş olan arkadaşı Emil Fluss'a yazdığı mektuplardan bu bilginin doğru olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu yüzden de 7 Şubat 1873'te Emil Fluss'a Freiberg'e ilk geldiğinde başına gelen "iki yıllık" bir hikâyeden söz eder (1969a, 113). Fluss'a yazılan mektupların editörü I. Grubrich Simitis Freud'un tarih konusunda yanıldığını iddia eder. O da Freud'un Freiberg'e 1872'den önce gelmediğini düşünmektedir (1971, 104). On yedi yaşında genç bir erkeğin bir olayın bir yıl mı, yoksa iki yıl önce mi olduğunu unutmuş olması oldukça normaldir. Bu yüzden de Freud'un kendisine güvenmek ve doğum yerini görmeye ilk defa 1870 yılı kışında gittiğine inanmak daha mantıklı gelmektedir.

Freiberg'e başka maksatlarla gitmiş olma olasılığı da vardır. Annesi Roznau'da tedavi olduğundan, okul yıllarında sık sık onu ziyarete giderdi (1933a, 141). Freiberg Roznau'dan sadece on beş mil uzaklıktaydı.

1870 kışında Silberstein'le Freiberg'i ziyaret etmişti; 1872 yazındaysa yanında iki arkadaşını götürmüştü (1969a, 107). Bu ziyaret altı hafta sürdü; Ağustos'un başından Eylül ayının ortalarına kadar.

Freud, bu ziyareti sırasında "Ichtyosaura" (nesli tükenmiş deniz sürüngen) olarak adlandırdığı Gisela Fluss'a aşık olur. Gisela'nın ağabeyi Emil Fluss'a yazdığı mektuplarda Gisela'dan bu isimle söz eder. Onun için neden bu komik adı seçtiği bilinmemektedir. "Screen Memories"de bu olayı şöyle tanımlar:

Ben on yedi yaşındaydım. Yanlarında yaşadığım ailenin on beş yaşındaki kızlarına aşık olmuştum. Bu benim ilk aşkımdı ve çok yoğun duygular içindeydim, ama bunu herkesten saklı tutmaya kararlıydim. Birkaç gün sonra kız okula geri dönmüştü (tatil nedeniyle evlerine gelmişti). Uzun süreli yakın birliktelik sonrasında yaşanan bu ayrılık özlemimi iyiden iyiye arttırmıştı. Ormanda saatlerce tek başıma yürüdüm, kendimi gökyüzünde şatolar inşa ederken buldum. Bunların gelecekle ilgisi yoktu, ama geçmişti geliştirmek gerektiği ortaya çıkıyordu. Keşke hiç darbe yemesem! Keşke evde büyüsem, yetişsem, serpilsem ve ağabeylerimin göz bebeği olarak kalsam! Sonra da babamın mesleğini seçsem ve onunla evlenebilsem. Nasılsa, bunca yıl geçtikten sonra onu en ince ayrıntısına kadar tanımış olacağım. Hayal dünyamın yarattığı şartlarda onu bu kadar şehvetle seveceğimden hiç şüphe duymamıştım. Tuhaf bir şey. Şimdi zaman zaman onu gördüğümde -bu günlerde biriyle evlenmek üzere-

bana oldukça ilgisiz biri gibi geliyor. Ama hâlâ yıllar önce onu ilk gördüğümde beni aşırı etkilemiş olduğu sarı elbiseyi unutamadım. Başka yerde aynı rengi gördüğümde hep onu hatırlıyorum (1899a, 313).

“Screen memories”deki diğer pasajlarda olduğu gibi Freud burada da dürüst değildir (cf. sayfalar 63-123): 1872 yılında 17 değil, 16 yaşındadır. Aşık olduğunu da bir sır gibi saklamamıştır. Emil Fluss’un olup bitenlerden haberi olmuştur. Freud ona, “Ichthyoscuro’dan bilgi almak konusunda ısrarcı davranırsan, flört etmek daha ironik. Kısacası olay ciddilikten çok alay dolu. Doğru, sen ‘İspanyol Akademisi’nde eğitim görmedin (bizim ikimizin yaşadığı toplumda olduğu gibi). Eğer görseydin, o zavallı kızı nasıl yüzüstü bıraktığımızı duymuş olurdun ve onunla ilişkimiz konusunda farklı görüşlere sahip olurduk” (1969a, 110, 28 Eylül 1872; Almanca’dan çevrilmiştir).

O ve “Academia Castellana”nın diğer tek üyesi olan arkadaşı Silberstein, Gisela Fluss’u maskaraya çevirmişlerdir. Bu ona karşı duygularının o kadar da derin olmadığını göstermektedir. Büyük bir olasılıkla bu flört gençlik heveslerinden biridir. Freud trenle Viyana’dan Freiberg’e giderken yolda pencereden bile bir kızla flört etmiştir (1969a, 108 f).

Gisela Fluss’a karşı arkadaşlarına itiraf ettiğinden çok daha derin duygular yaşamış olabilir. Bir keresinde nişanlısına: “Sana on altı yaşımın baharında ilk aşkımın Gisela Fluss olduğunu söylemiş miydim? Hayır, o zaman bana gülmeye başlayabilirdin. Öncelikle zevkimden dolayı, sonra da bu çocukla tek bir nötr ve kibar lâf konuşmadığım için. Şimdi düşündüğümde, o zamanlar doğum yerime geri döndüğümde olsa gerek oldukça yumuşak olduğumu düşünüyorum (age., 109, dipnot 28 Ekim 1883; Almanca’dan çevrilmiştir).

Freud’u Freiberg’e ziyaretinde Gisela’yla tanışması bağlamında bu derece önemli olacak şekilde harekete geçiren arkadaşlarına, hatta belki kendine bile itiraf edemediği şey ne olabilir? Bu soruyu yanıtlayabilmek için kendimizi on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında yaşayan cinsellikten tamamen habersiz, cinselliğine ulaşmaya çalışan bir delikanlının yerine koyabilmeliyiz. Aynı zamanda Yahudi bir aileden geldiğini, asimile olmasına rağmen, kökeninin Doğu Avrupa Ortodoks geleneklerine dayandığını unutmamalıyız. Bu onu Yahudi olmayan delikanlılara göre

seks konusunda daha çarpık düşünmeye itmiş olabilir. Eğer bunu Jacob Freud'un kendisini suçlu hissetmesi olarak ele alacak olursak, oğlunu seksi tabu olarak görmeye şartlandığını düşünebiliriz (2.6'ya bakınız). Böylece, on altı yaşındaki Freud'un cinsel dürtülerinden dolayı ne kadar acı çektiğini görebiliriz. Mastürbasyonun fiziksel ve akli dengede bozukluklara neden olduğuna inanılırdı, bu yüzden de bunu yapmak insanların kaygılanmalarına ve kendilerini suçlu hissetmelerine neden olurdu. Ahlâki ve diğer nedenlerden dolayı diğer cinsel tatminlere ulaşmak imkânsız hale gelirdi. Bu şartlarda ilk ziyaretlerinde çocuk gibi görünen genç bir kız, aniden genç bir kadın rolüne bürünmüş ve onu duygu karmaşasına itmiştir.

Freud, fantezi kurmaya başladığında hep cinselliğin etkisi altında kalıyordu. "Screen Memories" aşağıdaki pasajı gündeme getirmektedir:

Bir kızın elinden güllerini almak onu soldurmak anlamına gelir. Bu fantezideki cömertlik ve benim ilgisizliğim ne kadar da büyük tezat oluşturuyorlar (Gisela Fluss'la tanışması)... Olayın bir delikanlıyı baştan çıkaracak kısmı gerdek gecesini hayal etmek (Ondan sonra ne olduğuyla kim ilgilenir?). Bu hayal gün ışığına çıkmıyor: Kıza karşı duyulan saygı bunu bastırmanıza neden oluyor. Böylece bu bilinçaltında kalıyor (1899a, 316).

Freud cinsel fanteziler konusunda ise şunları ifade etmiştir:

Eğer bu dürtüler çabucak geçmezse, o zaman fanteziler şeklinde ortaya çıkmalarının haricinde bir yol bulamazlar. Bu aynen değişik şartlar altında anemizin cinsel etkinliklerinin ortaya çıkmasına benzemektedir. Bu yükselen tanisyon sonuçta beraberinde mastürbasyonla rahatlamayı getirmektedir... Bu da sevilen kişiyi fahişe konumuna indirgemektedir... Buluş çağındaki bir erkeğin oluşturduğu fantezileri anlamamız kolaylaşır... Buluş çağında yapılan mastürbasyonun fantezilerde saplantılara neden olduğunu düşünmek o kadar da zor değildir (1910h, 171f).

Freud'un bazı fantezilerinin başka bir açıklaması vardır. Gisela'yla tanıştıktan sonra yaptığı yalnız yürüyüşlerde gökyüzünde şatolar inşa ettiğini, bunun da geçmişi onarmak olduğunu düşünmüştür. Freiberg'de kalırsa ve onu elde ederse neler olacağını hayal etmektense neden bu kızı gerçek hayatta günün birinde elde edeceğini düşlememiştir?

Babasının mesleğine soyunacağını düşünmesinin altında Jacob'ın getirdiği çelişkili zorunlulukların yattığına inanıyorum (3.3.3'e bakınız). Bunun nedeni doğum yerini gördükten sonra yumuşaması da olabilir. Freud da tüccar olmayı istemiştir, çünkü ancak böylelikle Jacob'ın getirdiği zorunlulukların altından kalkabileceğini düşünmüştür. Büyük bir düşünür olmak, Yahudi olmayan bir dünyada isim edinmek, ekonomik bağımsızlığını kazanmak, rahat bir yaşam sürdürmek ve evliliği ertelemek onun için cinsel tatmine ulaşmanın en doğal yollarıdır.

Belki de Freiberg'i ziyaret ettiğinde babasının ilk eşi Sally'yle Tysmenitz'de evlendiği zamanki aynı yaşta olması rastlantı değildir. Jacob babası ve büyükbabası gibi tüccar olmuştur ve oğluna daha iyi olmak istiyorsa kimseyi taklit etmemesi gerektiğini öğretmiştir. Sigmund babasının entellektüel olmak yerine tüccar olduğu için pişmanlık hissettiği izlenimine kapılmıştır.

Eğer bu varsayımlar doğruysa, o zaman Freud'un "geçmişi geliştirme" fikri sadece kendi çocukluğunu değil, aynı zamanda aynısını tekrarlamak istemediği babasının geçmişini de içermektedir. Ben, Freud'un çocukluk anılarının depreştiği ve onu etkisi altına aldığı Freiberg'e geri dönüşünün bu çağrışımları ve kaderini kabul etmesi açısından yakaladığı ilk şans olduğunu düşünüyorum.

Emil Fluss'a yazdığı mektuplar Freud'un bu dönemlerde gönderdiği mektupları Sigismund" yerine "Sigmund" olarak imzaladığını göstermektedir (1969a, 109f., dipnot). Daha önceden belirttiğim üzere birçok eleştirmen bunu Freud'un o dönemlerde kişilik krizi yaşadığına yorumlamışlardır. Bu görüş her ne kadar benim Freud'un Freiberg'e geri dönüşüyle kendi kaderi ve kişiliği arasında kurduğum ilişkiye dair tahminlerimle aynıymış gibi görünse de bana göre elimizde Freud'un "Sigmund" ve "Sigismund" arasında önemli bir fark hissettiğine dair somut deliller yoktur. Uzun ismi sadece uyumlu olsun diye kısaltmış olabilir.

Emil Fluss'a yazılmış bir mektuptan Freud'un Matura'yı (okul bitirme sınavını) 1873 yılının başlarına aldığını biliyoruz. Bu sınavı üstün başarıyla geçmiş (1969a, 21f., 16 Haziran 1873) ve hukuk okumaktan vazgeçip "doğa bilimcisi" olmaya karar vermiştir (age., 116, 1 Mayıs 1873).

3.5 Freud'un İngiltere'deki Üvey Erkek Kardeşleri

Freud, okul bitirme sınavından sonra Manchester'da yaşayan üvey erkek kardeşlerini ziyaret etmeye niyetlenmişti. Bu ziyaret, Freud'un Viyana'da iki yıldır tıp okumaya başladığı 1875 yılına kadar ertelenmek zorunda kalmıştı.

1875 yılında Emanuel, Manchester'ın oldukça iyi mahallelerinden biri olan Green Street, Ardwick 12 numarada oturuyordu. Mesleği kaynaklara "kumaş pazarlamacısı" olarak geçmiştir. İş adresi olarak, şehrin merkezindeki "69, Thomas Street, Schudehill" verilmiştir (Bilgi Manchester Rehberi, F. Shepherd'dan elde edilmiştir).

Beş çocuğu vardır: John, Pauline ve Bertha Freiberg'de doğmuşlar; Solomon (Samuel, Sam) 28 Haziran 1860'ta Lower Broughton'da, Matilda ise 12 Mayıs 1862 yılında Manchester'da dünyaya gelmişlerdir (Londra Kayıt Bürosu). Matilde Emanuel'in en küçük çocuğu olduğundan, Freud'un aile ağacında görülmez (Sigmund Freud Arşivi, New York). 1871 yılında yapılan sayımlarda Emanuel ve Maria'nın çocuğu olarak kayıtlara geçmediğinden de (B. Williams'tan alınan bilgiye göre), erken yaşta ölmüş olabileceği düşünülmektedir. Oysa bu konuda Kayıt Bürosu'ndan kesin bir kanıt ele geçirilememiştir (Araştırma E. Kuhne tarafından yapılmıştır).

Philipp Freud, 15 Ocak 1873 yılında Birmingham'lı Bloome (Bloomah) Frankel'le evlenmiştir (Londra Kayıt Bürosu). İki çocukları olmuştur; Pauline (Poppy), 23 Ekim 1873, Moris Herbert Walter ise 2 Nisan 1876 tarihlerinde dünyaya gelmişlerdir. Gerek evlilik cüzdanında, gerekse nüfus cüzdanında Philipp'in adresi "96, Shudehill" olarak geçmektedir. Bu onun daha iyi bir semte taşınmadığı anlamına gelmektedir. İlk olarak 1879 yılında Ardwick semti sakini olarak kayıtlarda yer almıştır (Bilgi Manchester Rehberi, F. Shepherd'dan elde edilmiştir).

Philip kendisini "yabancı mallar ithal" eden biri olarak adlandırmıştır. Evlilik cüzdanlarında ise "kuyumcu" olduğunu belirtmiştir.

Sigmund Freud, Eduard Silberstein'a gönderdiği bir mektupta Manchester'da yaşayan iki ağabeyini ziyaretini oldukça iyi tanımlamıştır:

Viyana, 9 Eylül 1875

Querido Berzanga!

İki sabah önce, iki haftalık uzun bir seyahatten sonra güzel Viyana'ya geri döndüm. Bu iki günü kendimi İngiliz alışkanlıklarından arındırmaya verdim. Şimdi bu küçük odam daha rahat görünüyor. Bütün varlığımı yerlerine yerleştirdim, aklım da artık karışık değil. Manchester'da tam bavullarımı hazırlarken elime geçen mektubuna cevap yazabilmek için ışığı oldukça sönük bir gaz lambasının yanında oturuyorum (İngiltere'de bütün dilenciler gaz kullanıyorlar)....

Şüphesiz, İngiltere'deki akrabalarımın kimler olduğunu ve onlar hakkında ne hissettiğimi bilmek istiyorsundur. Geçmişte sana onlardan pek söz setmemiştim. Onlar benim anne ayrı, baba bir erkek kardeşlerim; babamın ilk evliliğinden olmuşlar. Benden yirmi ya da yirmi iki yaş büyük olan en büyük erkek kardeşim Emanuel çok genç yaşta evlenmiş; genç olanı Philipp ise iki buçuk yıl önce evlendi. Freiberg'de bizimle yaşıyorlarmış, büyük ağabeyimin en büyük üç çocuğu da orada doğmuşlar. İşleri nedeniyle İngiltere'ye taşınmak zorunda kalmışlar, 1859 yılından bu yana orada yaşıyorlar. Şu anda oldukça saygın bir pozisyonda olduklarını söylemek yalan olmaz, sadece zengin değiller aynı zamanda kişisel açıdan çok şey elde etmiş durumdalar. Dükkanları var; büyük ağabeyim kumaş, küçük ağabeyim ise mücevher satıyor. İki yengem de tatlı, neşeli ve hoş kadınlar. Biri İngiliz, onunla hemen hemen her konuda iyi anlaştık. Bana amca diyen yeğenlerimden biri olan John, kelimenin tam anlamıyla bir İngiliz. Normal ticari eğitimin gereksinimlerinin ötesinde dil bilgisi ve teknik beceriye sahip. İki tane de büyüleyici kız yeğenim var: Pauline 19 yaşında, Bertha ise 17 yaşında. Bir de Sam adında 15 yaşında bir erkek yeğenim var. Bu isim İngiltere'de oldukça "zeki ve kurnaz" biri olarak bilinen Pickwick nedeniyle sıkça konan bir isim. Akrabalarımı eleştirmekten çok övmeyi tercih ediyorum. Onları birçok açıdan takdir ediyorum. Ne de olsa kardeş ve amca olarak bir şekilde tarafsız davranmam mümkün değil. İngiltere'ye gelecek olursak, kısıtlamaları göz önünde bulundurmazsak, burada yaşamaktansa orada yaşamayı tercih ederim: yağmur, sis, içki ve muhafazakarlık diz boyu. Başka ülkelerde tuhaf karşılanabilecek ve tolerans gösterilemeyecek İngiliz özellikleri benim karakterime çok uyuyor. Kimbilir, dostum, bakarsın çalışmalarımı tanımladıktan sonra dost bir rüzgâr beni İngiltere'ye sürüklemes de burada kalmanı sağlar. Sana bir itirafta bulunayım: Şimdi birden fazla idealim var. Geçmişteki teorik idealime bir de pratik olanı eklendi. Geçen yıl en çok istediğim dileğimin ne olduğu sorulsaydı, şöyle yanıtlardım: Bir laboratuvar ve boş zaman veya bir bilimadaminin ihtiyaç duyabileceği her türlü tesisatla donatılmış bir

gemi. Şimdi şu şekilde yanıt vermeyeceğimden pek emin değilim: İnsanın vücudunu kemiren hastalıklara çare bulmak üzere çeşitli çalışmaların yürütülebileceği büyük bir hastane. Eğer etrafımda az sayıda insan veya bilimadamı görmek yerine çok sayıda insana ulaşmak istiyorsam, İngiltere çok uygun bir yer. Saygı duyulan, basın ve patronları tarafından desteklenen bir adam orada fiziksel hastalıkları tedavi edebilme bağlamında harikalar yaratabilir; yeter ki yeni tedavi yöntemlerini keşfetmeye hazır olsun. Bütün bunlar hâlâ belirsiz alanlar. Burada son vermeliyim.

Londra, Sheffield, Birmingham ve Oxford gibi turistlerin görmesi gereken yerlerin hiçbirini göremedim. Bir dahaki seneye beni tekrar İngiltere'ye beklediklerini söyleyerek rahatlattılar. İçindeki şaire de şöyle bir dokunayım: Denizi gördüm; sahilde denizin dalgalarını kovalayarak yengeç ve deniz yıldızı toplamaya çalıştım.

Çok az kitap getirdim, ama okuduğum kitaplar, yaptığım bütün çalışmalarda, Tyndall, Huxley, Lyell, Darwin, Thomson ve Lockyer gibi imrendiğim bazı İngiliz bilimcilerinin izinden gitmeme yardımcı olacaklar.

Felsefeye her zaman olduğundan daha fazla ilgi duymaya başladım. Sana güzel bir tıraş bıçağı ve jilet aldığımı bilmeni isterim. Seni yeniden göreceğim günü sabırsızlıkla beklediğimi söylersem, umarım bana inanırsın. Bana geliş tarihini ve zamanını bildir. Seni istasyonda karşılamaya hazırım.

En İyi Dileklerle,

Cipion

Not: Annem annene selam söylemeni ve sağlığının hepimizin umduğu gibi iyi olup olmadığını sormanı istiyor.*

Bu mektup beni, sadece Freud'un üvey erkek kardeşleri hakkında bilgi verdiği için değil, aynı zamanda Freud'un mesleki arzularına ışık tuttuğu için de büyülemektir.

İngiliz akrabalarıyla ilgili olarak, 1875 yıllarına gelinmiş olmasına rağmen John hâlâ anne babasıyla yaşıyor görünmektedir. Diğer bir deyişle, on sekiz yaşına geldiğinde gözden kaybolmamıştır (3.2.7'ye bakınız).

* Bu mektup Freud Telif Hakları Ltd. Şti. tarafından sağlanmıştır. Freud-Silberstein mektuplarının basılmamış bir kopyesidir. A. J. Pomerans tarafından incelenmiş ve çevrilmiştir.

Mektup ayrıca benim üvey kardeşlerin İngiltere’de on yıl içinde, sefalet içinde yaşayan göçmenlikten saygıdeğer vatandaşlığa terfi ettikleri var sayımımı doğrulamaktadır. İlk önceleri şehrin kuzeyindeki fakir semtlerden biri olan Lower Broughton’da yaşamaya başlamışlar, ama 1871 yılında Ardwick’e taşınmayı başarmışlardır (1861 Sayımları, 1871 Sayımları; bu bilgi B. Williams’tan alınmıştır). The Making of Manchester Jewry adlı kitabın yazarı olan B. Williams, beni ayrıca orta halli Yahudilerin çoğunun kuzey Manchester’da yaşadıklarını, sadece çok azının Güney kısımlarda yaşamayı başardıkları konusunda bilgilendirmişti. Freud’ların şehrin kuzeyinden güneyine göçleri, Doğu Avrupa’dan şehrin kuzeyine gelen Yahudilerin durumlarının iyileştiğini ispat etme çabasıyla ortaya koydukları bir tepkidir. Emanuel’in daha sonradan taşındığı Ardwick ve Chorlton-on-Medlock en saygın semtler değildir, ama burada yaşayan Yahudiler de, Almanlar da, İngilizler de diğer daha önceden yaşadıkları semtlerdeki insanlardan daha saygındırlar (Williams, 1976, 310f).

Williams’a göre, Emanuel ve Philipp, 1872 yılında Chorlton-on-Medlock’ta eski cemaatten memnun kalmayan Yahudiler tarafından kurulan güney Manchester Sinagogunun kurucuları arasındadırlar. Yeni grup kendisini hem fakir göçmenlerden, hem de Büyük Sinagogu yöneten Yahudi vatandaşlardan uzak tutmak istemiştir (age., 310ff). Emanuel ve Philipp’in sinagogun kurucuları arasında olmaları sosyal açıdan ne kadar geliştiklerini göstermektedir; bu ayrıca sırtlarını Museviliğe çevirmediklerinin de bir göstergesidir. Hâlâ sallantıda olan sosyal statülerinin gerek fakir, gerekse popüler Yahudi gruplarla sürekli ilişki içinde olarak teste maruz kalmasını istememiş olabilirler.

Emanuel, epeyce yaşlandıktan sonra Manchester’dan pek uzak olmayan deniz kıyısındaki sayfiye yerlerinden biri olan Southport’ta ikinci evine taşınmıştır. Freud 1908 yılında buraya ziyarete gelmiştir (Jones, 1965, II, 52). Sigmund Freud’un oğlu Martin amcasının Southport’taki evini ziyaret etmeleriyle ilgili olarak şunları ifade etmiştir:

Emanuel amca, Moravia, Freiberg’de küçük ama başarılı bir tekstil tüccarı olan Jacob Freud’un oğlu olarak Manchester’a geldiğinde ne sosyal, ne de başka açıdan önemli biri değildi. 1913 yılında kısa bir süre tatil yapmak için Viyana’dan yanına gittiğimde, onu Southport’ta oldukça büyük ve rahat bir evde yaşarken buldum. Bu, çok çalışarak, emek ve beceri sarf ederek varlık elde

etmiş biri için oldukça normal olabilir, ama beni şaşırtan Emanuel amcamın asil bir İngiliz centilmeni olmasıydı. Esasında, İngilizlerin evlerinde gördüğüm şeyleri, Emanuel amcamın Southport'taki evinde görmek beni pek memnun etmedi. Bu onun giyimi, tavırları ve misafirperverliğini de kapsıyor... Emanuel amcamın önce değiştiği, sonra da seksen yaşında işinden emekliye ayrılıp kontrolü oğlu Sam'e devrettiği izlenimine kapıldım. Emanuel amcamla ilgili daha önceki yıllara ait hatırladığım şeyler de var. Viyana'da gençliğim zamanında üvey kardeşinden çok hoşlanan biri olarak (babam) Emanuel amcamın sık sık bize geldiğini anımsarım. Bu olayı anımsıyorum, çünkü bize hediyeler getirdi. Para harcamayı severdi, ama boşa harcamaktan nefret ederdi. Sonuçta, hediyelerin seçimi, fiyatlarına değil yararlarına veya eğitici olmalarına bağlı olarak yapılıyordu (1957, 12-13).

Freud 1875 yılındaki ziyaretinde kırk üç yaşındayken, oğlunun yaklaşık kırk sene sonra seksen yaşındaki yaşlı Emanuel'le ilgili olarak ifade ettiği izlenimlerin aynısını mı edinmiştir? Emanuel Freud'da da tam bir asimile olmuş insan izlenimi mi yaratmıştır? Jacob'un iki büyük oğlu, Emanuel ve Sigmund, sırtlarını Ortodoksluğa çevirerek babalarının esaretine boyun eğdiklerini fark etmişler midir? Emanuel küçük kardeşine ona hürmet göstermesi konusunda öğüt verdiğine göre Jacob'la ilişkileri konusunda konuşuyor gibi görünmektedir.

Philipp'le ilgili bu kadar az bilgi olması tuftadır. Jones Philip'in sonunda bir sokak serserisi olduğuna (1855, II, 434) ve resmi ölüm kayıtlarında eski mücevherat satıcısı olarak geçtiğine parmak basar. Freud'un oğlu Martin, Philipp 1911 yılında öldüğünden ve Martin'de 1913 yılına kadar Manchester'a gidemediğinden Philipp amcasını hiç ziyaret etmemiştir. Freud da Philipp'le buluştuğu konusunda hiç bilgi vermez. Üvey kardeşi olarak hep Emanuel'den söz etmektedir. Bu ilgisizliğe basılmamış aile mektuplarında açıklama bulabilme olasılığı vardır.

İngiltere'ye yaptığı bu ziyaretle Freud'un çocukluğu ve gençliği yakınlaşmış, yani sonradan yaşadığı deneyimler hep bunlardan temel almıştır. 1881 yılında mezun olana kadar öğrenci olarak geçirdiği yıllar, 1882-1886 yılları arasında Martha Bernays'la nişanlandığı sırada mezuniyet sonrası araştırması üzerinde çalıştığı yıllar, 1896-1897 krizi öncesinde pratisyen hekim ve yeni evlenmiş koca olarak geçirdiği yıllar, daha önceden incelediğimiz hayatının ilk yıllarında yaşadığı olayların sonuçları olarak onun yaşadığı krizi anlamamıza fazla bir katkıda bu-

lunmamaktadır. Freud'un biyografisini yazan bütün yazarlar daha sonraki yıllarını en ince ayrıntılarına kadar irdelemişlerdir.

3.6 Sonuçlar: Jacob Freud'un Emirleri ve 1896-97 Krizi

Freud ailesiyle ilgili sayısız veriye sahibiz, ama bu veriler parça parça, yani elden geçmemişler. Tamamlanmamış bir resim, kırık mozaik görüntüsündedirler. Küçük parçalar korunmasına rağmen ortada olmayan bölümler resmin tamamlanmasını engellemektedir. Yeniden yapılacak her türlü çalışma zaten varolan seçeneklerden birini gündeme getirecektir. Diğer parçaların keşfedilmesi bizi orijinal resme daha fazla yakınlaştıracaktır, ama o zaman da bir önceki yapılanmaların hepsini gözden geçirmek zorunda kalacağız. Buna benim kendi çabalarım da dahildir.

Freud'un 1896-97 yıllarında yaşadığı psikanalizi yaratan krizin daha çocukluğuna kadar uzandığını söyleyebilir miyiz? Bu kriz Freiberg'deki olayların neden olduğu ve sonra Viyana'ya kadar giden, hatta kökeni Jacob Freud'a kadar ilerleyen çocukluk travmalarının bir tekrarı olarak görülebilir mi? Bu iddiayı destekleyecek birtakım paralellikler olduğuna inanıyorum.

1896-1897 krizinin doğasının ve içeriğinin, Freud'un Freiberg'ten ayrıldığı 1859-1860 yıllarında yaşadığı deneyimlerle karşılaştırılması her ikisinin yapısal olarak benzeştiklerini ortaya koymaktadır:

Freud'un Freiberg'te çocukça keşif duygusuyla bebeklerin nereden çıktıkları sorusuna yanıt aramaya başlaması üzerine cinsellik konusuna ilgi gösterdiğine inanıyorum. Küçük Pauline'nin vücudunu inceleyerek iki cinsiyet arasındaki fiziksel farklılıklara yanıt aramaya çalışmıştır. Bu keşif, kendisini ürpertici şekilde tehdit altında hissetmesine neden olmuştur. Hadım olma tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. Bunu babası mastürbasyona karşı bir uyarı niteliğinde öne sürmüştür. Doğru, bu tehdit uygulamaya konmamıştır; penisini korumuştur, ama Freiberg'i kaybetmiştir. Kendisini her zaman bu kaybın sorumlusu olarak görmüştür.

Bu kayba bağı olarak gelişen olayları hep bastırmıştır. Bilinçaltına itilmişler ve burada bunlara neden olduğunu düşünerek hissettiği suçluluk duygusuyla birleşmişlerdir. Bilinçaltında arzularını güdüleyici bir güç oluşturmuşlardır. Bu başarılar elde ederek tanınma isteğini doğurmuştur.

Benzer şekilde, Freud, 1896-97 krizi sırasında savunma nevrozunun etyolojisini keşfetmeye çalışırken cinsellikle, daha çok çocuk cinselliği konusuyla haşır neşir olmuştur. Yasaklanan şeyleri yapmanın beraberinde cezaları getirdiğine dair bastırılmış çocukluk korkuları üzerine yaptığı çalışmalar babasının ölümüyle yarıda kalmıştır. Bastırılmaktan henüz kurtulmuş anıları gerisingeri bilinçaltına gönderilmiştir. Freud'un yaratıcılık çabalarında bir kez daha artış gözlenmiş, bu psikanalizin bir teori olarak gelişimini hızlandırmıştır.

Cinselliğin gizeminin araştırılması; cezalandırılmayla tehdit edilerek yaptırımlara maruz kalma; suçluluk duygusunun bastırılması ve bu duyguların gittikçe artan zihinsel etkinliklerle telâfi edilmesi Freud'un yaşantısında sadece bu iki kriz sırasında değil ortaya çıkan her fırsatta da yinelenmiştir. Gisela Fluss'la yaşadığı deneyim de bu bağlamda ele alınabilir. Aynen daha sonraki Emma, Irma, Anne hikâyeleri gibi (1.1.2.3'e bakınız).

Ben yine de mevcut benzerliklerin dış yapıdan kaynaklanan paralelliklerden daha önemli olduğuna inanıyorum:

Her iki kriz de Freud'un cinselliğe ikilemli yaklaşımından kaynaklanıyor gibi görünmektedir. Freiberg'te bakıcı Resi Wittek tarafından kışkırtılınca heyecanlanmış ve kendisini iyi hissetmiştir. Yine de hadım olma tehdidi altında tehlikede olduğunu düşünmüştür.

Kırk yaşında bir erkek olarak, cinselliğin, temel olarak iki kutupluluk nedeniyle nevrozun bir sonucu olduğunu keşfettiğini inanmıştır. Bu bir açıdan kurtarıcı gibi görünürken, diğer açıdan tehlike sinyalleri vermektedir. Yanlış kanallara yönlendirildiğinde, nörotik halsizlik olarak nitelendirilebilecek hadım olayına neden olmaktadır.

Freud'un yaşantısındaki iki dönemde de her şeyin temelinde suçluluk hissi yatmıştır. Çocukken cinselliğe merakı ve mastürbasyon kendisini suçlu hissetmesine neden olmuştur; fantezisinde cehenneme gönderilerek cezalandırılmış, Freiberg'ten ayrılmışlardır. Doğru, belki bu seyahatten anne babasının da sorumlu oldukları düşünmüştür, ama olaya fantezisi yoluyla açıklama getirmeyi daha mantıklı bulmuştur. Bir ye-

tişkin olarak, evlâda yakışır şekilde hürmet göstermediğinden kendisini suçlu hissetmiştir. Aynı zamanda, babasının ölümü, bir zamanlar çocuğun kendisini suçlu hissetmesinin altında kendi cinsel arzularının yat-tığını, anne babaların bir kusurunun olmadığını vurgulayan evrensel Ödip kompleksi gibi fanteziler yaratarak asimile edebildiği bastırılmış çocukluk deneyimlerini yeniden alevlendirmişti.

Bu mitin Freud'un yaşadığı krizin kökenine inmesini engellediğine inanıyorum. Çocukça neden aramaya sıkı sıkıya bağlanmış olmasına rağmen, çocukluk fantezilerinin gerçekleri görmesine engel olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden de Jacob'ın Freiberg'teki çadırlarını kaldırmasının altındaki o geçerli nedenleri bir türlü anlayamamıştı; bu nedenler belki de Jacob'un cinsellik ve babasına hürmet duyguları arasında yaşadığı kendi suçluluk duygusundan kaynaklanmaktaydı. Ben Freud'un her iki kriz sırasında, Jacob'un gerçek yanıtları bulması konusunda yüklediği tabulardan dolayı kendisini kaygılandıran sorunlara anlam yükleyebilmek amacıyla bir fantezi teorisi yaratmaya zorlandığına inanıyorum.

1896-97 krizi sırasında Freud ona işkence çektiren sorunun yanıtının, kendi nörotik semptomlarının gerçek nedeninin Jacob'ın yaşadığı sorunların bir tekrarı olduğunu fark edememiştir. Jacob da aynı yaşlarda babasını kaybetmiştir. Freud Jacob'ın onu çelişkili bir takım misyonları yerine getirmeye çalışan "bağımlı delege" yapmaya çalıştığını anlayamamıştı. Jacob onun kendisinden daha iyi bir evlat olmasını beklemiştir; aynı zamanda sıkışmış Ortodoks geleneğini terk etmek ve burjuva bir toplumda başarıya koşmak durumundadır. Benim görüşüme göre, Jacob'ın kurduğu emirler sisteminin temelini oğlunun geleneklere sırtını dönmesi, ama Yahudi kültürünün dayalı olduğu temel taşlardan biri olan büyüklere hürmete bağlı kalması oluşturmaktadır.

Jacob'un oğlu Schlomo ya da Sigmund'a getirdiği bu yaptırımlarla kendi babası Schlomo'ya karşı hissettiği suçluluk duygusundan arınmayı hedeflediğine inanıyorum. Küçük Freud'un beyni olduğu için Jacob'un yaptırımlarını uygulayabiliyordu, Jacob'un hissettiği suçluluk duygusunun yükünü kendi omuzlarından atmaya hedefliyordu. Ben bu noktada Jacob'un iş hayatında gittikçe artan derecede başarısız olmasına da bir açıklama geldiğine inanıyorum. Sanki kendisini artık daha fazla başarılı olmak zorunda hissetmemektedir. Hatta babasına karşı hissettiği

suçluluk duygusu sanki başarısız olmasını gerektirmektedir. Oğlu onun yerine başarılı olabilirdi. Belki de Jacob bilinçdışında acı çektiğini zannettiğim kişisel başarısızlıklara davetiye çıkarmıştır; Amalie ve Philipp arasındaki ilişki, Viyana'da iş hayatında yaşadığı başarısızlık ve belki de Freiberg'te yaşanan başka bir başarısızlık...

Freud bu bağlantıları kuramamıştı, ama en azından hissettiğinden eminim. Yıllar boyunca içinde biriken babasına karşı hissettiği öfke ve nefret duygularından bu sonuca varabiliriz, bu 1896-97 yılları arasında yaşadığı kriz öncesi ve sonrası rüyaları yoluyla ortaya çıkmıştır. Onu esareti altına almaya çalışan babasından nefret etmiştir, bu nefret onun neden babasının verdiği emirler nedeniyle sorun yaşadığı da gözler önüne sermektedir. Freud'un kendisini neden insan ruhunu açıklığa kavuşturacak bir konuyu çalışmaya adanmışının, neden nöropsikolojiye devam etmediğinin ya da daha az zahmetli bir meslek seçmediğinin nedenleri olmalıdır. Burada Freud'un babasına karşı hissettiği öfke tahrik edici bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır: İlkönce Resi'nin erotik davranışlarından, sonra da babasının boyunduruğuna girmekten tahrik olmuştur. Özellikle çelişkili talimatlar geldiğinde her bir emir kışkırtıcı olduğundan egonun tanımlanma ihtiyacı hayal kırıklığına uğramaktadır.

Freud, hayatı boyunca babasının emirlerine karşı savaş vermiştir; ben bu emirlerin onda nevrotik semptomlar doğmasına neden olduğuna inanıyorum. Bu had safhaya ulaştığında, Freud babasının tutarsızlıklarına tam ayak uydurmaya başladığında, bu sefer de Jacob ölmüştür. Freud'un babasıyla babasının geçmişi konusunda konuşmamasına rağmen -bu Jacob'ın tabularını iyice kökleştirmiştir- babasının ölümü yapacağı diğer araştırmaların önünde daha da aşılamaz engeller oluşturmuştur. Freud'un sözünü tutmama üzerine yazdığı mektubun üzerinden bir sene geçmiştir (1.2'ye bakınız) ve baştan çıkarma teorisinden kurtulmak için duraklama süresi boyunca mücadele vermiştir. Ama sonra babasının hükmü geçmeye başlamış ve Freud bütün ilişkilerine rağmen onun emirlerine boyun eğmiştir: Babasının suçluluk dolu geçmişini irdelemeyi bırakmış, baştan çıkarma teorisinden vazgeçmiş ve bunun yerine görevinin bilincinde bir evlât olarak Ödip teorisinin de yardımıyla tüm suçluluk hissini kendi omuzları üzerine almıştır. Bu kendi kendini bırakma duygusunun "Musa" ile yüzleştğinde birtakım sembolik ifadelerle ortaya çıkmasına daha sonra açıklık kazandıracağız (4.2'ye bakınız).

En büyük zafer, oğlu ve torunu ona ve Yahudi geleneklerine sadık kaldıklarından dolayı Freud'un büyükbabası Schlomo'un olmuştur. Jacob, kendi oğlu Scholomo'u geleneksel Yahudi ideallerindeki kursosuz baba-oğul ilişkisiyle doldurarak babasına karşı hissettiği suçluluk hissinden arınmaya çalışmıştır: Bir Yahudi çocuğu babasını yüceltmeli; bilimselliğiyle kendisini, babasını ve tüm İsrail halkını sürgünden kurtarmalıdır. Aynı zamanda, bütün bunların ötesinde "On Emir"e uymalı, anne babasına hürmet duymalıdır. Evet, Sigmund Freud'un Torah ve Talmud'la sınırlı, bu yüzden de bir Mesih inmesini ve sürgünün sona ermesini ön plana çıkaran Ortodoks Yahudi öğretilerine göre eğitim görmediği doğrudur, ama o da Yahudi halkının kurtuluşu açısından elinden geleni yapmıştır. En azından asimile olmuş bir Yahudi olan Jacob Freud'un gözünde.

Babasının istediği gibi bir evlât olarak Freud, Jacob'ın babasına karşı hissettiği suçluluk duygusundan sıyrılmasına yardımcı olmuştur. Bu amaçla sadece kendi babasının değil, bütün babaların uzlaştıncı baştan çıkarma teorisinden de vazgeçmiştir. Jacob suçluluk duygusunun üstesinden oğlunun yardımıyla gelebilmiştir; Sigmund ise bunu "teorik çocuğu" Ödip teorisine dayalı psikanaliz yoluyla aşabilmiştir. İkisinin de babalarına duydukları saygı sonucu gelişen sorunların üstesinden gelebilme açısından ruhsal yapıları benzerlik göstermektedir. İkisi de babalarına karşı çıkmamışlardır, her ikisi de kendi yollarını bularak görevlerini yerine getirmişlerdir. Bu çelişkili emirleri omuzlamışlardır.

Bize göre Freud'un psikanalizi bulması oldukça önemli bir konudur, çünkü babasının da muhtemelen cinsellikle ilgili sorunları vardır; babasıyla din konusunda mücadele vermiş olabilir. Freud da iyi bir evlât olarak babasının emirlerine boyun eğmiştir. Bu yüzden de babasını memnun etmek için çocukça davrandığı zamanlar olmuştur. Stierlin'in Hitler üzerine yazdığı kitapta (1975b) belirttiği üzere gerçek eserler üretmek için insan -iyi ya da kötü- çocukluğundan aldığı güdülerle hareket etmektedir; bunlar yetişkinlerin dünyasında aşırı *banal* isteklerle değerlendirilmeye alınmaktadır. Büyük bir adamın içinde küçük bir çocuk görmek hayal kırıklığı yaratmaktadır - eserlerini yaratırken küçük bir çocuk haline dönmesi bütün dünyada hayranlık uyandırmaktadır. Oysa bu bilgiyi, Freud bize kendi düşüncelerimize çocuklukta yaşadığımız deneyimler aynasından bakmamızı öğrettiğinden değil, en derin duygularımızı yaşarken bir zamanlar olduğu gibi çocukluğumuza geri döndüğümüzü düşünerek kullanmalıyız.

4. Emirlerin Yerine Getirilmesi

Jacob'un emirlerinin Freud'un bilimsel çalışmalarını ve kişisel ilişkilerini nasıl etkilediğini, Freud'un 1897 krizi sırasında olduğu gibi tabularından kaynaklanan soruları yanıtlamaktan ne kadar kaçındığını ayrıntılarıyla ortaya koymak oldukça önemlidir. Freud'un aile yaşantısıyla ve psikanalitik teorinin gelişimiyle ilgili görüşlerini inceleyen herkes bu tabuların onun teorik çalışmaları ve pratik yaşantısı üzerine uyarladığı sınırlamaları görünce şaşkına uğrayacaktır.

Bu yüzden, karısıyla ve çocuklarıyla ilişkisi spekülasyona açık olmasına rağmen, yazılarında bu konuya çok az değinmiştir. Bütün kanıtlar, Freud'un karısından ve çocuklarından özel yaşantısına pek burunlarını sokmamalarını, kendisinin ve önceden babasına ait geçmişinin önüne engel olarak koyduğu tabulara saygı duymalarını beklemiştir. Çocukları Freud'un geçmişi ve ataları konusunda ne öğrenmişlerse, biyografisini yazan yazarlardan öğrenmişlerdir.

Martin Freud'un babasıyla ilgili olarak yazdığı kitapta, Freud'un çocuklarıyla, bunun da ötesinde oğullarıyla ilişkisinde babasından öğrendiği bazı yöntemleri uyguladığına dair bulgular geçmektedir. Örneğin, Freud'un kızı Anna'yla olağanüstü yakın ilişkisi bile (yaşlılığında ona karısından bile yakın olan), Jacob'un tabularının diğer bir sonucu olarak kabul edilmiştir. Freud'un, hem de onu yüceltme şansı vermeden babasından aldığı emirleri kızına yansıttığı düşünülmüştür. Anna'nın da Jacob ölmeden önce Freud'un yapmaya çalıştığı gibi emirlere uyup uymadığı bilinmemektedir. Birkaç defa aşık olduğu belirtilmiştir. Babasıyla sıkı bağları onu geçmişine bağlamıştır (Roazen, 1975, 438).

Freud'un karısının, psikanaliz dahil hiçbir konuda bilgi sahibi olmaması şaşırtıcıdır. Freud'un cinsellik gibi onu yakından ilgilendiren konular da dahil olmak üzere hiçbir görüşünden haberdar değildir (Reik, Freeman'dan sonra, 1971, 80f). Simon, bu bağlamda Freud'u "Shul" (Sinagogda) kesin açıklık kazanmış cinsellikle ilgili emirlerin ve sınırlamaların Talmud açısından yorumlanmasını tartışmakta özgür olarak nitelendirmiştir, ama karısıyla bu konuda tek bir şey bile paylaşmamıştır. Şüphesiz, Franz-Joseph'in Viyana'sında Yahudi olmayıp da bu çeşit kısıtlamalardan acı çeken insan sayısı oldukça azdır, ama Freud'un geniş ufkunun daraldığını, Jacob'dan devraldığı görüşlerin etkisi altında kaldığını söyleyebiliriz.

Freud'un izinden gelenlerle ilişkileri Jacob'ın tabuları ile renklenmiştir. İki türlü müridinin olması ilgi çekmiştir: Görüşlerine tamamen katılanlar ya da en azından açıkça ters düşmeyenler (Abraham, Jones, Ferenczi, Rank, Sachs, Reik, Federn, Numberg ve diğerleri) ve onunla rekabet edip, kendi bildiklerini yapanlar (4.1.2.1'e bakınız). Bir de Tausk ve Silberer gibi sorunlara yenilip, hayatlarına son verenler olmuştur. Her durumda da Freud'un oğulları gibi gördüğü bu adamlara karşı duyguları rollerin değişimini gündeme getirmiştir, kendisini Jacob'un yerine koymuş ve onlardan babasının kendisine empoze ettiği gibi verdiği emirlere uymalarını beklemiştir.

Freud'un hastalarıyla ilişkilerini ince ayrıntılarıyla irdelemek, kendi babasıyla sorunlarını çalışmalarına ne dereceye kadar yansıttığını gün ışığına çıkaracaktır. Örneğin, hastalarından biri olan Dora (1905e), Freud'un kendisinin çözülmemiş sorunlarının genç kızın aile yaşantısının dinamiklerinin yanlış yorumlamasına neden olduğundan analizden kopmuştur (Stierlin, 1975c, 137; Slipp, 1978, 138). "Kurt Adam" konulu (1918b) en ayrıntılı çalışmalarından birinde Freud hastanın nevrotik semptomlarının çocuklukta yaşanan baştan çıkarmaya ve diğer travmatik çocukluk deneyimlerine bağlı olarak gelişimini izlemekte başarısız olmuştur. Bunun yerine hastayı Kurt Adamın diğer Ödipal fantezi ifadeleri yoluyla tedavi etmeye çalışmıştır (Stierlin, 1975c, 183; Gardiner, 1972). Ve sonuçta, Schreber'in durumunda (1911c), Freud hastanın aile geçmişini bilmesine rağmen görmezden gelme kararı almıştır (Schatzman, 1973, 1976; Krüll, 1977b; cf. sayfa 35, not 33).

Bütün bunların yanı sıra, Freud'un bütün yazılarını teorilerinin tüm değişiklikler ve gelişmeleriyle Jacob'un tabularına uyup uymadığını ortaya çıkaracak davranışlarına açıklama getirecek şekilde irdelenmesi ilginç olacaktır. Ben böyle bir incelemenin Freud'un Musa üzerine yaptığı çalışmalarla bağlantılı olarak çalışmalarındaki boşlukları, çelişkileri ve uyumsuzlukları göstereceği ve bazı konulara aşırı duygusal yaklaşımını ortaya çıkaracağından eminim.

Benim görüşüme göre, Freud'un 1890'larda projesiyle birlikte ortaya çıkarmayı denediği ama başaramadığı "metapsikoloji" türünden birşeyler yazmayı başaramaması tesadüfi değildir (1950a; cf. 1.1.2.4'e bakınız). 1915 yılında "Metapsikoloji Üzerine Yazılar" adlı on iki eseriyle birlikte teorik görüşlerine sistematik bir açıklama getirme atılımında bulunmuş, ama yine başarılı olamamıştır. Bu yazılardan sadece beş tanesi basılmıştır (1915c, 1915d, 1915e, 1917d ve 1917e); diğer yedi tanesini yok ettiği düşünülmektedir (1915c 105ff'e edit edilmiş giriş yazısına bakınız). Freud'un teorik yazıları her biri kendi içinde oldukça önemli bireysel kitaplar ve yazılardan oluşmaktadır, ama bir bütün oluşturmamaktadır. Ben bu başarısızlığın Freud'un bilincinde olmadığı bir dürtüden kaynakladığına inanıyorum. Teorisinin geçici bir karaktere sahip olması, uyarlanabilir olması gerekiyordu. Böylece gelecekte ortaya çıkacak dışsal ve içsel değişikliklerde bastırılmış çocukluk hatıralarının zorla ortaya çıkması durumunda onu koruyacaktır.

Bu yüzden Ödip teorisi, aynen Freud'un "patriarkal" biri olup çıkması gibi, babayı öldürme teorisine dönüşmüştür (4.1.2'ye bakınız); Freud sevdiği insanları kaybedince libido teorisi içgüdü ikilemi teorisine (cinsellik ve ölüm içgüdüleri) zemin hazırlamak zorunda kalmıştır (1920g). Ego, id, süperegö'yü de içerecek şekilde yapısal teorisi bile kanserin ortaya çıkmasıyla çakışan kişisel uyumun bir fazında görülmüştür. Ben teorilerindeki bu değişikliklerin kişisel deneyimlerine tepki olarak ele alınması gerektiğine inanıyorum. Şüphesiz, burada ölüm içgüdüleri teorisi ve yakın bir arkadaşının ölümü arasında sıradan bir ilişki olduğunu söylemiyorum, ama bu kişisel deneyimler çocukluk travmalarıyla bağlantılı gibi görünmektedir. Teorik görüşlerinin transformasyonun Jacob'ın tabularıyla ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Freud'un kadın cinselliğini açıklamada tuhaf bir şekilde yetersiz kalmasının kökeni bu tabuya dayanmaktadır. Fliess'in mektuplarında, teorisinde kadın cinselliğine bir açıklama getiremediği için pişmanlık duyduğunu belirtmiştir (1950a, 302, 5 Kasım 1899). 1926 yılı kadar geç bir dönemde hâlâ "Genç erkeklerin değil de genç kızların cinsellikleri konusunda çok az şey biliyoruz. Bu ayırımdan dolayı utanmamalıyız. Her şeyin ötesinde psikoloji bağlamında yetişkin kadınların cinsel hayatları karanlık bir kıta gibi" şekline yazılar yazmıştır (1926e, 212).

Freud yetmiş beş yaşına gelene kadar kadınların cinselliği konusunda bir teori geliştirememiştir; bu, her ne kadar bize bir engel oluşturmaya da bunu geliştirmek onun için şaşırtıcı bir keşif olacaktı. Bu konuda "Kızlardaki bu erken Ödip öncesi dönem konusundaki içgüdülerimiz bizi şaşırttı. Bu aynen başka bir alanda, Yunan medeniyetinden sonra gelen Minoan-Mycenean medeniyetini keşfetmek gibi bir şey. Anneye bu ilk bağlılığı analiz etmek bana çok zor gelmektedir - yeniden canlandırmak neredeyse imkânsız gibi görünmektedir. Sanki amansız bir bastırışa mağlup olunmuş gibidir" yorumunda bulunmuştur (1931b, 226).

Ben bu bastırmanın, arkeolojik karşılaştırmanın da ortaya koyacağı üzere Freud'un bayan hastalarında olduğu kadar Freud'un kendisinde de olduğuna inanıyorum. Bu konuya geç ilgi göstermesi annesinin 1930 yılında ölümüyle açıklanabilir - doksan beş yaşındayken "Female Sexuality"nin (Kadın Cinselliği) basılmasından bir yıl sonra. Sanki annesi sağken bu konuyla başedemezmiş gibi görünmektedir, burada Jacob'un tabularına bir kez daha teşekkür edebiliriz.

Bütün bu konuları derinlemesine irdelemek gerekmektedir. Bu da oldukça konu dışına çıkmamızı gerektirecektir. Oysa Freud'un Jacob'un emirlerine karşı yaptığı çalışmalar beni oldukça tatmin etmiştir. Bunlar bizi psikanaliz konusunda yapılan son çalışmaların ortaya attığı zor bir takım soruları yanıtlamaya yakınlaştırmaktadır.

Bundan sonra Freud'un Musa üzerine yazdığı yazıları incelemeye çalışacağım. "The Moses of Michelangelo" (1914b) ve "Moses and Monotheism" (Musa ve Tek Tanrılı Dinler) (1939a) gibi yazılar bizim konumuza girmektedir, çünkü Freud'un babasıyla ilişkisini gözler önüne sermektedirler.

4.1 Sigmund Freud ve Michelangelo'nun Musa'sı

1901 Eylül'ünde Freud en sonunda kısıtlamalarının üstesinden gelip Roma'ya seyahate gittiğinde, Vincoli'deki St. Peter Kilisesindeki Michelangelo'nun Musa'sı onu çok etkilemişti: "Hiçbir heykel beni bu kadar etkilememiştir. Onun bakışındaki öfkeyi ne kadar çok... yazarak desteklemeye çalışmışım. Gözlerinin baktığı insanlardan biriymişim gibi oradan yavaşça süzölmeye çalıştım. Bu kalabalık kimseyi ikna edecek güce sahip değil; ne inançları ne de sabırları var; hayali idollere yeniden ulaştığında sevinç gösterisinde bulunurlar" (1914b, 213, Resim 24).

Daha sonradan yine Roma'ya gittiğinde, Freud heykeli görmeye gidememiştir. 1914 yılında Michelangelo'ya atfettiği sanatsal özellikleri gözden geçirmeye çalıştığı "The Moses of Michelangelo"yu yazmıştır. Oysa eser Musa'yla yüzleşmesini yansıtmıştır. Arkadaşları ve izinden gidenler stilin yazarı ortaya çıkardığını belirtmelerine rağmen Freud'un yazıyı anonim bastırmasından bu çıkarımda bulunmak mümkündür (Jones, 1955, II, 366). "Screen Memories"i anonim bastırmamasına rağmen otobiyografisi yazılan karakterini gizlemeye çalıştığı gibi Musa yazısını da gizlemeye çalışmıştır. Ancak 1924 yılında bir açıklama yaparak yazarın kendisi olduğunu belirtmiştir.

Freud bir keresinde E. Weiss'e bu yazıyla ilişkisinin "aşk ürünü bir çocukla" ilişkisiyle aynı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca bu analitik olmayan çocuğu son ana kadar yasallaştırmadığını da eklemiştir (1960a, 412, 12 Nisan 1933). Bu açıklamayla belki de yazısının kişiselliğinin çok güçlü olduğunu, biyografi özelliklerinden mahrum olduğu belli olan yazıyı bu yüzden de onu bilimsel çalışmaları içine katmak istemediğinin anlatmaya çalışmaktadır.

Freud, bu yazıda sanatçılığı irdellemektedir; Michelangelo'nun Musa'yı tabletleri parçaladıktan kısa bir süre sonra öfke içindeyken değil de tabletler elinden çıktıktan sonraki bir anda yansıttığını belirtmektedir. Freud, Michelangelo'nun sanatsal yanını kullanarak Tevrat'taki hikâyeyi tabletlere zarar vermeyen ve son ana kadar koruyan bir Musa yaratarak değiştirdiğine inanmaktadır:

ŞEKİL 23. Philippson'ın
Tevrat'ından çeliğe şekil vermeye
çalışan Musa görüntüsü.

ŞEKİL 24. Roma, 5. Pietro
Vincoli'de yer alan
Michelangelo'nun Musa heykeli.

Öfkesinin ilk aşamasında Musa harekete geçmeyi, fırlatmayı, intikamını almayı ve tabletleri unutmayı arzulamıştır, ama bu kıskırtmanın üstesinden gelmeyi başarmıştır. Şimdi orada öylece oturacak, öfkesi donacak, acısı hor görmeyle karışık bir yumak oluşturacak. Tabletleri fırlatıp atmayacak, böylece onlar taşla birlikte kırılacaklar. Öfkesini kontrol etmiş olacak. Onları koruma pahasına tutkularını dizginlemiş olacak. Öfkesini ve gazabını bertaraf ederek, tabletleri ihmal edecek ve onları tutan el geri çekilecek. Kaymaya başladılar ve kırılma tehlikesiyle yüz yüze geldiler. Bu onu kendisine getirdi. Misyonunu hatırladı ve duyguları harekete geçmeye başladı. Eli hareket etti ve yere düşmekte olan tabletleri kurtardı. Bu sırada hareketsiz kaldı. Michelangelo onu anıtın muhafızı olarak yansıtmış (Papa II. Julius, M.K.)... Michelangelo farklı bir Musa yaratmış... tarihteki geleneksel Musa'dan daha üstün bir Musa. Kırılmış tabletler konusunu yeniden uyarlamış; Musa'nın öfke içinde bunları kırmasına izin vermemiş. Kırılmaları tehlikesine karşı uyanık olmasını, öfkesinden arınmasını sağlamaya ve bu koşulla harekete geçmesini önlemeye çalışmış. Bu yolla Musa'ya yeni ve insani özelliklerin ötesinde bir şeyler eklemiş. Böylece, aşırı fiziksel gücün çerçevelenmesi kendisini adadığı amacın hatırına tutkuyla mücadele eden bir insanı mümkün olan en yüksek zihinsel başarının somut göstergesi olarak yaratmış. (1914b, 229f., 233).

Michelangelo'nun sanatsal yaklaşımına yapılan diğer bütün yorumlar gibi Freud'un yorumları da spekülattır, bizi kendi içindeki sanatçıya sırdaş yapmaktan kaçınmaktadır. Freud'un Musa heykelini, yüz ifadesinden, sakalından tutun da bedeninin duruşuna kadar ayrıntılarıyla incelemesi oldukça ikna edicidir; Michelangelo'nun Musa'yı tutkularını kontrol edebilen biri olarak yansıtmak istediğini gösterir gibidir. Yine de Freud yazdığı yazının yazarını sır olarak tutmasından da anlaşılacağı üzere burada kendinden o kadar emin olmadığını hissettiğini vurgulamaktadır (Jones, 1955, II, 365ff.; Freud/Abraham, 1965, 171). Her durumda da 1913 yılında Roma'yı ziyaret edene kadar bunu bastırmayı düşünmemiştir, heykelin yanına gidip oturmuş ve kendisini orijinal görüşüne bağlı hissetmiştir.

Freud'un bu düşüncüyü desteklemek için Tevrat'tan Musa'nın pek ispat edilmemiş zihinsel durumunu yansıtmayan pasajlar alıntılamaı tuhaftır. Bu pasaj Musa'nın tabletleri aldıktan sonra Sina dağından ayrılmasıyla ilgilidir. İsrailileri, altından yapılmış dananın etrafında dans ederken bulunca tabletleri fırlatıp atmış, dininden dönenleri ce-

zalandırmıştır; üç bin kadarı kendi kardeşleri “Levites”ler tarafından öldürülmüştür (Exodus 32: 27-28), Musa’nın emrettiği bu cezanın Freud’un yazısında bahsi geçmemektedir. Daha sonra Musa Sina dağına geri dönmüş, Tanrıdan bir kez daha “On Emir” inmiştir.

İkinci ayrılışında İsraililere sinirlenecek bir şey bulamamış, büyük hürmetle karşılanmıştır. Bu Tevrat’ta şöyle verilmiştir:

Musa elinde iki şahadet tabletiyle Sina dağından geldiğinde, yüzü onunla konuştuğunda parlıyordu. Aaron ve İsrail’in bütün çocukları Musa’yı yüzü parlarken gördüler. Yanına yaklaşımdan korktular. Musa yanlarına yaklaştı, Aaron ve cemaatin bütün önde gelenleri ona doğru döndüler ve Musa onlarla konuştu (Exodus 34: 29-31).

Freud, Musa’nın başındaki boynuzlara dikkat edip Michelangelo’nun Musa’yı ikinci ayrılış sonrası yansıtmayı amaçladığını fark etmemiş olabilir. Bu tuhaf aksesuar hatalı bir çeviriye dayanmaktadır (Bergman, 1976, 16): İbranice bir kelime olan *karan* bu pasajda yüzünün parlaması olarak çevrilmiştir. Kelime, hem boynuzları olmak, hem de ışın yaymak anlamına gelmektedir. Bu Musa için pasajın Latince çevirisinde “boynuzlu” denmesine neden olmuştur; bu yüzden de Musa ortaçağda sürekli boynuzlarla anılmıştır. Michelangelo da aynı yanılgıya düşmüş görünmektedir. Her durumda da Tevrat *karan* kelimesini Musa’nın Sina dağında ilk kalışıyla bağlantılı olarak kullanmaz.

Diğer bir deyişle, Michelangelo uyarlanmış tutkularıyla yücelmiş bir Musa yaratmıştır; ilk tabletleri öfkeyle yok etmiş, şimdi Tanrının İsrail halkına gönderdiği ikinci hediyeyle korumayı amaçlamaktadır. Peki o zaman Freud, Musa’nın hürmet eden İsraililere öfke gösterdiği pasaj yerine neden uygun pasajdan alıntılar yapmamıştır? Michelangelo’nun “kırılmış tablet motifini yeniden düzenleme” üzerine eğilip eğilmediğini araştırırken doğru bir bölüm mü seçmiştir? (1914b, 216). Freud Exodus’un diğer iki bölümünü okumadığından konuyu tam olarak anlayamamış mıdır?

Buna inanmak oldukça güç, çünkü Freud Tevrat’ı çok iyi bilmektedir ve daha sonra yaptığı bir çalışmada sorgulanan bölümden alıntılar yapmıştır (1921c, 125). Benim görüşüme göre, Freud en açık seçik yoruma bakmış ve bilinçli ya da bilinçsiz olarak bu heykelde Musa imajı

kendinden ve duruşundan emin göründüğünden kendi duygularını yansıtmamasına izin vermemiştir. Buna ancak “bir sebeple içinden gelen tutkuya karşı başarıyla mücadele veren” ve böylece “duyguları nedeniyle pişman olduğunu reddeden” Musa yoluyla ulaşabilirdi.

4.1.1 SIGMUND FREUD, MUSA’NIN OĞLU

Bence, Freud’un Mikelanj’ın heykelinden bu denli etkilenmesi yaşadığı duygusal karmaşanın bir yansımasıdır. Bir yandan, kendini bu kontrolünü kaybetmeyen yasa düzenleyici ile özdeşleştirir; öte yandan da Musa’yı küçümseyici ve öfkeli üslubuyla kendisini sahte bir puta tapmaya zorlayan bir baba gibi görür. Az sonra, Freud’un Musa’ya karşı duyduğu ve bir oğulun babasına duyabileceği cinsten duygulara benzetebilecek duygularını irdelenecek, ancak kendisini Museviliğin kurucusu ile özdeşleştirmesini daha sonraya bırakacağım (4.1.2’ye bakınız).

Freud’un, Roma kilisesinin karanlığında, hem ürküten, hem de saygı uyandıran Musa’ya rağmen hissettiği utanç ve suçluluk duygularını betimlemesi bana, babasının cenazesinden sonraki gece gördüğü rüyayı anımsatır (1.2.1.’e bakınız). Bu rüyada, kendisini Beşinci Emir’i yaymaması için uyarı bir tablet görür. Şimdi, bu tabletlerin getiricisi olan Musa’nın gözlerine bakmaya korkmaktadır, çünkü kendini, putlara taparak onun emirlerine uymayı reddeden İsraililerden birisi gibi hissetmektedir.

Bakan, Musa’nın heykeli karşısında Freud’un kendini tamamen paradoksal bir durumda hissettiğini belirtir. Bir Yahudi olarak, bu büyük Yahudi yasa düzenleyicisinin kendisini emirlerine uyması için uyardığını hissetmekle birlikte, bu heykelin mezarı çağrıştıran imajına gösterdiği duygusal tepki ile Tanrı’nın Kelâm’ına karşı gelmiştir. Ayrıca, bu heykelin bir Katolik kilisesi içerisinde yer alan bir mezar için yapılmış olması da ironiktir (Bakan, 1958, 134; cf. Robert, 1975).

Bakan, Freud’un, İncil’in Musa’nın Levitlere isyankâr İsrailileri öldürmelerini emretmesinden söz eden kısmını kasıtlı olarak atladığına inanır; ona göre Freud’un bunu yapmasının nedeni, bilinçaltında kendisinin de böyle bir cezayı hak ettiğine inanmasıdır (1958, 156). Hep-

sinden önemlisi, Bakan Freud'un Musa'yı şiddet yanlısı değil, duygularını kontrol edebilen birisi gibi sunmaya uğraşmasının nedeninin, kendisinin Tanrı tarafından cezalandırılacağına ilişkin taşıdığı bilinçsiz korkuların üstesinden gelme çabaları olduğundan emindir (age., 128).

Benim görüşüme göre, bu korkular Freud'un Freiberg'de yaşadığı çocukluk sarsıntısı ile ilgilidir. Kendisini, bir kez daha yasaklanmış bir şeyi yaparken yakalanmış gibi hissetmektedir.

The Interpretation of Dreams (orijinali), Hans Sachs tarafından yazılmış bir metin içerir (1900a, 378ff). Freud'un sadece tamamen aynı fikirde olduğu meslektaş veya öğrencilerinin yazılarını kabul ettiği herkes tarafından bilindiğinden, Sachs'ın görüşlerini Freud'un kendi görüşleri olarak yorumlayabiliriz (Simon 1957'ye bakınız). Bu metin, Bismarck'ın rüyalarındaki bir hikâye ile ilgilidir ("sonra, sol elimle tuttuğum kamçı ile, düz kaya parçasına vurdum ve Tanrı'ya seslendim. Kamçı sonsuza kadar uzadı.....") ve Sachs bunu "uzak geçmişteki çocukluk arzularına" dayanan bir mastürbasyon fantezisi olarak yorumlar. Dahası, Sachs, Bismarck'ın rüyasında kendisini Musa ile özdeşleştirdiğini savunur:

Böylesine çelişkili bir zamanda, Bismarck'ın kenisini Musa gibi özgürlüğe kavuşturmak istediği insanların isyanı, nefteri ve umursamazlığı ile karşılaşmış bir liderler karşılaştırılması mümkündür. Burada, rüyayı gören kişinin çağdaş arzuları ile bağlantı kurmamız gerekir. Fakat, öte yandan İncil'deki metnin bazı ayrıntıları da akla bir mastürbasyon fantezisi getirmektedir. Musa, Tanrı'nın emrine karşı gelerek sopayı eline alır; Tanrı da, onu Vadedilmiş Topraklara girmeden öleceğini söyleyerek cezalandırır. Sopa'nın, yasaklandığı halde ele alınması (rüyada bu hiç tartışmasız erkek cinsel organıdır), sopa darbesinin bir akıntıya yol açması ve ölüm tehdidi hep birlikte çocukluk dönemi mastürbasyonunun öğeleridir.

Freud'un Musa'ya yaklaşımının da benzer bir şekilde açıklanabileceğine inanıyorum, hatta belki de Bismarck'ın rüyası ile ilgili yorumu Sachs'a Freud'un kendisi yapmıştır. Bu durumda, yukarıdaki pasajla ilgili sözler Freud'un kendini gizleme çabası olarak adlandırılabilir: "Bu iki heterojen görüntüyü birleştiren yorumlama sürecini ilgi ile izleyebiliriz (birisini büyük bir dahinin aklından, diğeri de bir çocuğun primitif aklından kaynaklanmaktadır). Bu süreç, konu ile ilgili bütün utandırıcı unsurları başarı ile yok etmiştir" (age., 380 f; kısmen Almanca'dan çeviri).

Mikelanj'ın Musa heykelinin Freud'a sorunları ve çocukluk dönemi sarsıntısı arasında bir köprü kurması konusunda yardımcı olduğunu varsaymak yanlış olmaz. Acaba Freud'un coşkusu erken çocukluk dönemi duygularının yeniden alevlenmesinden mi kaynaklanmaktadır? San Pietro'da başından geçenler, ne de olsa ilk sarsıntı ve onun çok sayıda tekrarı ile aynı karakteri taşıyordu. Bir emre karşı gelmiş, bir mezar imgesi önünde ibadet etmiş ve kendine göre cinsel bir tabu olan mastürbasyona karşı konmuş yasağa da karşı gelmişti. Kızı Anna'nın 1895'deki doğumundan sonra eşi ile cinsel ilişki kurmadığını varsaydığımızı da burada belirtmeliyiz (1.1.2.2.'ye bakınız). Dolayısı ile, kendini suçlu hissettiği için, Mikelanj'ın niyetleri ile ilgili bir teori geliştirmiştir. Bu teori, durumun öznel tehlikesini yok ediyor ve çocukluk yaşantılarının bilincine çıkmasını bir kez daha önlüyordu.

4.1.2 SIGMUND FREUD, PSİKANALİZCİLERİN BABASI

Oysa Freud'a göre, Mikelanj'ın Musa'sı sadece karşısında kendisini bir evlât gibi hissettiği değil, aynı zamanda kendini özdeşleştirdiği bir baba figürü idi. Jones, Freud'un Musa ile ilgili çeşitli duygularının onun kişisel şartlarındaki değişikliklerle ilgili olduğunu vurgulamıştır (1955, II, 368 f.) 1901'de, Roma'yı ilk kez ziyaret ettiğinde tanınmamış bir Viyanalı nörologdu ve bir gün meşhur olmayı umsa da, o sıralarda böyle bir şey pek olası görünmüyordu. 1912 ve 13 yıllarında, makalesi için malzeme toplamak amacı ile heykelin önünde saatler geçirirken ise durumu tamamen değişmişti. 1902'de profesör olduktan sonra, teorileri ve tedaviye ilişkin fikirleri giderek artan sayıda insan tarafından kabul görmeye başlamıştı. Yayınları, dünyanın her yanında ilgi ile karşılanıyor, birçok şehirde psikanaliz dernekleri kuruluyor ve uluslararası kongreler düzenleniyordu. 1909'da ise bir Amerikan üniversitesine ders vermek üzere davet edilmişti. Psikanaliz bir akıma dönüşmüş ve Freud, Musa gibi, bir yaşa düzenleyici ve büyük bir müridler ordusunun lideri olmuştu.

4.1.2.1 Oğulları: Adler, Stekel ve Jung

Fakat, aynı Musa gibi, Freud da, müridlerinin bazılarının, doktrinini tümüyle kabul etmeyi reddettiklerinin farkına vardı. İlk müridlerinden birisi olan Alfred Adler ile Ekim 1911'de yolları ayrıldı, çünkü Adler'in

daha sonra "bireysel psikoloji" olarak tanınacak olan yaklaşımı Freud'dan bazı temel noktalarda ayrılıyordu. Bunların arasında Ödip kompleksini, duyguları bastırmayı, erken dönem çocukluk cinselliğini, rüyaları ve bazı başka unsurları sayabiliriz (1914 d, 15 ff; cf. Freud/Jung, 1974, 447; Nunberg/Federn, 1976/1977, pansim; Jones, 1955, II, 129 ff; and Stekel, 1950, 139 ff). Adler, Viyana Psikanaliz Derneği'nin başkanıydı ve Wilhelm Stekel ile birlikte, Uluslararası Psikanaliz Derneği'nin çıkardığı *Zentralblatt für Psychoanalyse* dergisinin editörlüğünü yapıyordu. Bu derginin yayımcısı ise Freud'du. Kopmalarına daha çok Adler neden olmuştu, ama Freud Adler'den kurtulduğu için memnundu.

1912'nin ilkbaharında ise Stekel'le yolları ayrıldı. Freud'un psikanaliz yönteminden haberi dahi yokken, Stekel çeşitli psikoterapi yöntemleri kullanıyor ve çocukluk yaşantıları ile daha sonra ortaya çıkan nevrotik hastalıklar arasında bağlantılar kuruyordu. Hatta, 1895'te, "Çocuklukta Cinsel Birleşme" isimli bir makalesi yayımlanmıştı. Freud, bu makaleden "Histerinin Etiyolojisi (1896c, 207) isimli çalışmasında söz etmiştir. Stekel, Freud'un yazdıklarından, ki o zaman bunlar Rüyaların Yorumu ve baştan çıkarma dönemi ile ilgili makalelerden ibaretti, çok etkilenmiş ve yeni doktrinin önde gelen savunucularından birisi olmuştu. Psikanaliz üzerine yazdığı çok sayıda makale, Freud'un kuramından daha çok kişinin haberdar olmasını sağlamıştır. Bu özellikle Viyana için geçerlidir (Stekel, 1950; Jones, 1955, II, 134 ff.).

Stekel, Psikanaliz Derneği'ni görünürde, *Zentralblatt* konusunda Freud ile anlaşmazlığa düştüğü için bırakmıştır. Oysa, gerçek neden zaman içerisinde Freud'un bazı görüşlerini reddeder hale gelmesidir. 1908'de yayımladığı *Nervous Anxiety States and Their Treatment*'de Freud'un nevroz kuramından ciddi şekilde farklılıklar gösteren bir anksiyete kuramı geliştirmiştir. Stekel, anksiyete nevrozunun ve nevrasteninin anormal cinsel deneyimlere dayalı olduğunu reddediyor ve Freud'u bütün nevrozların psikik çatışmalardan kaynaklandığına ikna etmeye çalışıyordu (Stekel, 1921a, V, 35 ff.) Fakat Freud görüşünü değiştirmiyordu. Kabul ettiği tek şey, Stekel'in bu psikojenik anksiyete durumlarına "anksiyete histerisi" demesine izin vermek, dolayısı ile onları anksiyete nevrozundan belirgin bir şekilde ayırmaktı. Freud, bunları anormal cinsel deneyimlere bağlamakta ısrar ediyordu. Diğer bir deyişle, heteroseksüel normdan sapan cinsel birleşme şekillerine veya

doğum kontrol araçları kullanımına bağlıyordu (cf. Freud/Jung, 1974, 168 f; Nunberg/Federn, 1976, I, 165 ff, and *apassim*; 1977, II, 320, and *passim*).

Öte yandan Stekel ise bütün nevrozların erken çocukluk dönemi yaşantıları ile ilgili, çelişkili duygulardan kaynaklandığına inanıyordu. Bu nedenle, masturbasyonun kendisini psişik bozukluklarının nedeni olarak görmüyordu. Ona göre, bunların nedeni, anababanın veya diğer unsurların neden olduğu utanç ve suçluluk duyguları idi (Stekel, 1950, 16 ff; Nunberg/Federn, 1976, I, 513 ff.).

Eğer, 1.1.2.2.'de göstermeye çalıştığım gibi, Freud'un gerçek nevroz kuramının kendini korumaya yönelik olduğunu kabul edersek, o zaman Stekel'in kuramını çok tehlikeli bulması kaçınılmazdı. Stekel'i bu kadar itici bulmasının nedeni, eski müridinin, Freud'un nevrozunun da psişik nedenleri olmasında ısrar etmesiydi.

Bence, Stekel, Freud'un 1897'ye kadar savunduğu baştan çıkarma kuramını benimseyen ve onu sürekli geliştiren tek müridi idi. Freud'un çocukluk dönemi ile ilgili cinsel baştan çıkarma saplantısını bir kenara bırakmış ve bir uyarıcıya bağlı olarak ortaya çıkan daha sonra da yasaklanan arzular arasındaki her çelişkinin bir nevroza yol açabileceğini savunur. Ben, Freud'un Stekel'in kuramsal ve tedaviye ilişkin görüşlerine gösterdiği kuvvetli tepkiyi (Jones, 1955, II, 135 ff; Stekel, 1950, 142 ff.) sadece kendisinin 1897'de reddettiği bir teoriye karşı aldığı savunmacı tepki ile açıklanamayacağını düşünüyorum. Eğer Stekel, gerçekten de Freud'un kendi nevrozunun kaynağına yaklaştıysa, Freud'un savunma mekanizmasının bu kadar güçlü işlemesine şaşmamamız gerekir.

Jung'da aşağı yukarı aynı zamanlarda Freud'u terk etmiş ve bu Stekel'in ayrılmasından daha çok acı vermiştir. Freud'un fikirleri yayımlandıkları andan itibaren Jung'u etkilemişti. Jung, *The Interpretation of Dreams*'i 1900'de yayımlanır yayımlanmaz okumuş ve kıdemli bir doktor olarak görev yaptığı Zürih'teki psikiyatri kliniğinde psikanaliz uygulamaları yapmaya başlamıştı.

1907 baharındaki ilk karşılaşmalarından sonra, Freud Jung'un kendi yerini alacağına ikna olmuştu (Freud ve Jung, 1974, 27, 7 Nisan 1907) ancak nerede ise tanıştıkları andan itibaren, Jung'un kendisini bazı kuramsal görüşlerinden vazgeçirme çabalarını görmezden gelmeye baş-

lamıştı. Jung onun genç, dinamik ve Musevi olmayan varisiydi ve Freud onu gerçekten seviyor ve hayatını adadığı psikanaliz çalışmalarını ona miras bırakmayı arzuluyordu. Jung'a bir yazısında şunları demişti: "Eğer ben Musa isem, sen de Yeşu'sun ve Vadedilmiş Psikiyatri Toprakları senin olacak. Ben, uzaktan gözlüyor olacağım (age., 196f, 17 Ocak 1909; cf. 219 f, 16 Nisan 1909). Jung'un tepkisi çelişkilidir. Bir yandan saygıdeğer hocasının isteğini yerine getirmek için acele etmekte, öte yandan da, Freud'un cinsel kuramlarının bazı yanlarını reddetmek şeklinde tezahür eden bir direnç göstermekteydi. Aslında, daha Freud ile karşılaşmadan önce bile Jung, Freud'un bütün nevrozların nedeninin cinsellik olduğu görüşüne tamamen katılmıyordu (age., 6 f, 23 Ekim 1906). Jung daha sonra libido kuramını tekrar elden geçirdiği zaman (Jung, 1912), Freud o kadar kırılmıştı ki, bir daha asla biraraya gelmemek üzere Jung ile yolları ayrıldı.

Ancak, Freud'un da tahtına varis olarak seçtiği bu kişi ile ilgili çelişkili duyguları vardı. Jung mitler ve efsanelerdeki semboller üzerinde çalışmaya başladıktan bir müddet sonra (Ekim 1909'dan sonra, Freud/Jung, 1974, 251 f.), Freud da bu konu ile ilgilenmeye başladı. Ancak Jung'un *Symbols of Transformation*'ı (1952, Bölüm I) yayımlaması ve Freud'un libido kavramını açıkça reddetmesinden bir süre sonrasına kadar bu konuda bir şey yayımlama düşüncesinden hiç söz etmedi. Dinin kökenleri ile ilgili düşüncelerini kapsayan dört makalesi bir süre sonra *Totem and Taboo* başlığı altında yayımlandı (1912-13). Bunların en sonuncusunda (bu Jung'un ayrılışından sonra yazılmıştı), Freud eski müridi ile uzlaşmaya çalıştı. Bence, esas tartışma konusu, her iki erkeğin de sahip olduğu ve birbirlerinin üzerine atmaya çalıştıkları baba saplantısıydı. Jung, babası ile arasındaki çelişkili ilişki nedeni ile Freud'a bir evlât gibi hayranlık duyuyor, aynı zamanda da onu bu güçlü konumundan düşürmek istiyordu. Çünkü, onunla karşılaştırıldığında ondan daha aciz görünmek istemiyordu (Jung, 1962).

Freud ise, benim görüşüme göre, bu ilişkide kendi babası ile ilişkisinin bir tekrarını yaşamıştı. Aradaki tek fark, bu kez kendisini Yakup'un yerine koyarak, Jung'u kendinin bir tür reenkarnasyonu olarak görmesi idi. Kendisi nasıl babası Yakup'a itaat etmiş ise, Jung'un da kendisine itaat etmesini beklemişti. Fakat Jung karşı koymuş ve Freud'dan daha açık olmasını ve kendi zayıflıklarını kabul etmesini istemişti.

Jung, Freud'a 1909 yılında birlikte Amerika'ya yaptıkları geziden itibaren karşı koymaya başlamıştır: "Freud, içeriğini açıklayamayacağım bir rüya görmüştü. Bu rüyayı elimden geldiğince yorumladım, ama bana özel hayatına ilişkin bazı ayrıntıları anlatırsa daha iyi bir yorum yapabileceğimi söyledim. Bu sözler üzerine Freud bana tuhaf ve şüphe dolu bir şekilde baktı ve 'Otoritemi tehlikeye atamam.' dedi (Jung, 1962 162; Almanca'dan çeviri). Jung daha sonra, 3 Aralık 1912 tarihli mektubunda Freud'a bu konuşmayı hatırlattı ve bu aralarındaki arkadaşlığın kopuş sürecini başlattı. Bundan kısa bir süre önce, Kasım ayında, Freud Jung'la ve Uluslararası Psikanaliz Derneği'nin diğer üyeleri ile birlikte katıldığı Münih'te düzenlenen bir toplantı sırasında, otelin yemek salonunda bayılmıştı. Bu olayı sonradan Jung'a şöyle açıklamıştı:

Münih'te geçirdiğim kriz Bremen'de Essighaus'da geçirdiğim krizden daha kötü değildi, akşam kendimi daha iyi hissetmeye başladım ve gece mükemmel bir uyku uyudum. Daha önce koyduğum teşhise göre, şu anda vakitsizlik nedeni ile irdeleyemediğim psikik bir nedene dayalı migrendi (M. Ophthalm türü). Park Otel'in yemek salonu bana hep uğursuz gelmiştir. Altı yıl önce ilk krizimi, dört yıl önce de ikincisini orada geçirmiştım. Bu nevrozla gerçekten ilgilenmeliyim (Freud/Jung, 1974. 524, 29 Kasım 1912).

Bu olayla veya daha önceki olaylarla ilgili olarak Freud'un duygusal durumunu bilemediğimiz için bu açıklamanın nasıl yorumlanması gerektiğini kestirmek oldukça zor. Kesin olan bir şey varsa, o da 1912'deki krizini geçirmesinden az önce Jung'a karşı kişisel bir zafer kazanmış olduğu ve bilincini kaybettiği sırada ölüm ve ölme konularının tartışıldığı...

Benim görüşüme göre, bu krizler Freud'un babası ile ilişkisi ile doğrudan bağlantılıdır. Yakup da, tabusu ile oğluna karşı bir zafer kazanmış ve sonra ölmüştü, hatta çoktan ölmüştü. Şimdi, Freud kendini Jung'un babası gibi görüyordu ve dolayısı ile ona karşı bir zafer kazanmış olmak bir felâketin habercisiydi, çünkü Freud'un deneyimlerine göre, oğlunu ele geçirmek için baba ölmek zorundaydı.

Freud'un, bayılma krizlerinin nörotik bir nedeni olduğuna ilişkin itirafına dayanarak, Jung ona kendisinin de bu nevrozun pençesinde olduğunu söyledi ve ona bunu "ciddiye" alması için yalvardı (age., 525, 3 Aralık 1912). Freud bunu kabul etmedi ve Jung'a, kendi nevrozu ile

onu da hasta etmiş olduğunu reddettiğini çok keskin bir dille ifade etti (age., 530, 5 Aralık 1912). Freud bunu kabul etmedi ve Jung da, kendi nevrozu ile onu da hasta etmiş olduğunu reddettiğini çok keskin bir dille ifade etti (age., 530, 5 Aralık 1912). Jung'un cevabı, Freud'dan ayrılmayı düşündüğünü açıkça belli ediyordu. Freud bunu ona söylediği zaman, Jung çok öfkeli bir mektupla cevap verdi ve ayrılığı çabuklaştırdı:

Öğrencilerinize hastalarınız gibi muamele etme yönteminizin çok budalaca bir hata olduğunu söylemeliyim. Bu şekilde ya kölemsi oğullar ya da şımarık köpek yavruları yetiştirilebilir. (Bu arada Adler, Stekel ve diğer küstahlar Viyana'da sağa sola emirler yağdırmaktadırlar.) Ben sizin küçük hilenizin farkına varabilecek kadar nesnelim. Yakın çevrenizdeki bütün semptomatik eylemleri bir köpeğin koku alması gibi saptıyor, böylece herkesi, kızarak hatalarını kabul eden kız ve erkek çocuklara indirgiyorsunuz. Bu arada kendiniz bir baba gibi tepeden izliyorsunuz. Herkes salak gibi itaatkâr olduğundan kimsenin aklına bu peygambervari adamı sarsalamak gelmiyor ve kendisi analiz edilmek yerine analiz etme eğilimi taşıyan bir hastaya ne söyleyeceğinizi sormuyor. Siz olsanız "Kimde nevroz var?" diye sorardınız. Siz, bir insanın kendini analiz ederek nereye ulaşabileceğini ve aynen sizin gibi, nevrozundan kurtulamayacağını biliyorsunuz. Eğer siz kendinizi komplekslerinizden arındırır, oğullarına babalık yapan biri gibi davranmaktan vazgeçer ve sürekli onları zayıf noktalarından vurmaya yerine zayıf noktalarınıza ciddiyetle eğilirseniz, ben de kendime çeki-düzen verir ve sizinle ilgili tereddütlerimden kurtulurum (age., 534 f, 18 Aralık 1912). Freud yazdığı cevapta, ilişkilerini bitirmeyi önerdi. Jung da kabul etti.

4.1.2.2 Totem ve Taboo

Bu durum hem Freud, hem de Jung için üzücü olmuştu. Jung bir bunalımın eşiğine sürüklendi. Freud ise kendini Viyanalı müridleri ve birkaç sadık izleyicisinden oluşan dar çevresi ile bir kez daha sınırladı. Bu kişilerin çoğu Yahudi idi. Totem ve Tabu'nun dördüncü bölümünde Jung ile ilişkisinin bu şekilde sonuçlanmasının bir tür matemini tutan Freud, bu çalışmayı Jung ile yollarının ayrılmasından sonra, Mayıs 1913'te bitirdi. Freud'un, dünyanın en eski toplumlarından beri babayı öldürme dürtüsünün var olduğuna ve bunun Ödip kompleksinin filogenetik nedeni olduğuna ilişkin meşhur tezi bu çalışmada yer alır. Freud dünyanın en eski topluluğunu şöyle tanımlamıştı:

bütün dişileri etrafında tutan ve büyüyen oğullarını kendinden uzaklaştıran sert ve kıskanç bir baba... Bir gün, uzaklaştırılan erkek kardeşler biraraya geldiler, babalarını öldürdüler, yediler ve bu şekilde babanın saltanatına son verdiler. Bu kardeşlerin her biri aslında bu sert ve ilkel babadan hem korkuyor, hem de hayranlık duyuyorlardı. Onu yiyerek onunla özdeşleşmenin yanı sıra onun gücünden de bir parça almış oluyorlardı (1912-13, 141 f.).

Freud'a göre, ilkel babanın bu şekilde öldürülmesi, baba Tanrıların ortaya çıkmasının başlangıcı olmuştur. Suçluluk duyan oğullar bu şekilde kendilerini affettirmeyi umuyorlardı. Aile, ilk insan topluluğunun yeneden kuruluşundan başka bir şey değildi (age., 149). Hepsinden önemlisi, Freud ilkel babanın öldürülmesinden doğan her erkek çocuğu etkilediğine inanıyordu ve psikik yatkınlığın bu nedenle bir nesilden ötekine geçtiğini ve bu ilk topluluğun deneyimlerinin bilinçaltında binlerce yıl yaşayacağını savunuyordu.

Ben burada, bu kuramın mantıklı veya saçma olup olmadığı ile değil, bir kez daha Freud'a kendi durumunu açıklama olanağı tanınması ile ilgileniyorum. Bu açıklama da, ne yazık ki aynı daha öncekiler gibi aslında gerçeklerin su yüzüne çıkmasını engelliyordu.

O zamanlar, kendisini izleyenlerin çoğu açıkça isyan etmişken, Freud kendini kıskanç erkek evlâtlarının tahtından indirmek istedikleri ilkel bir baba gibi hissediyordu. Jung'a yazdığı bir mektupta şöyle demişti: "Yaşlılık bir aldatmaca değildir. Mutsuz ve işe yaramayan bir yaşlı hemen vurulmalıdır" (Freud/Jung, 1974, 453, 2 Kasım 1911). Bu, aslında onun evlâtları tarafından "öldürülmeye" hazır olduğu anlamını taşııyordu. Tam tersine, o bu evlâtları aynı Yakup'un Filip'i kovduğu gibi kovacaktı. Filip'in suçu babasının üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmaktı.

Freud, Jung'un yıkıcı ihtiraslarına dayanamıyordu, fakat aynı zamanda Jung'un sonuçsuz kalan saldırılarının neden onda anksiyeteye yol açtığını da açıklayamıyordu. Çünkü bunun için kendini ve babasını daha yakından incelemesi gerekiyordu. Bunun yerine, bir kuram bularak anksiyetesinin nedenini geçmişte bulmaya çalıştı. Jung'un ondan nefret etmesi kaçınılmazdı, çünkü bir zamanlar, bir ilkel toplumda, birtakım erkek evlâtlar babalarına düşmanca duygular beslemeye başlamışlardı. Bu "çözüm" sayesinde kendi davranışlarının ne dereceye kadar Jung'un

böyle bir tepki göstermesine sebep olduğunu irdelemesine gerek kalmıyordu. Hatta, daha da genel bir bakışla, babalarının davranışlarının neden oğullarında nefret uyandırdığını araştırmaya hiç gerek yoktu.

Bu nedenle, Freud'un Mikelanj'ın Musa'sı önünde 1901'de ve daha sonra 1912 ve 1913'de hissettiklerinin farklı olması doğaldır. Artık kendisi de, kendine inananların altın bir davanın etrafında dans edişini öfke ile izleyen bir Musa idi. Hatta, Musa'nın duygusal yaklaşımını yorumlayışı bile kendi durumuna uyuyordu. O da, aynı Musa gibi, psikanalizin yasalarını kurtarmaya çalışıyordu. Bunu başarabilmek için "içsel bir tutku"ya karşı mücadele etmesi gerekiyordu (1914b, 230, 233). Freud'un Musa heykelinin önünde duyduğu iki yönlü bir duygusal çelişkiydi: O hem oğul, hem de babaydı ve bu rollerin her ikisinde de kuvvetli ve yoğun tutkular kontrol altına alınmalıydı. "Oğul" olarak kendini vahşi-büyük bir olasılıkla cinsel tutkularının eline memnuniyetle teslim edebilirdi, ama "baba" tarafından cezalandırılmaktan korktuğu için bunu yapamıyordu. "Baba" olarak da emirlerini dinlemeyen isyankâr oğullarına karşı duyduğu öfkeyi kontrol etmek zorundaydı, çünkü eğer öfkesini oğullarından çıkarırsa kendisi de emirlerin içeriğine karşı gelmiş olacaktı.

4.2 Sigmund Freud, İnsan Kimliğinde Musa

Freud'un *The Interpretation of Dreams*'den başka Musa üzerine yoğunlaştığı bir çalışması daha vardır. *Moses ve Monotheism* tamamen Musevilik ile ilgili bir konuyu irdelediği tek kitabıdır (Simon, 1957, 285). Bu kitapta kendi Museviliği üzerinde de durduğundan, bu çalışmayı onun kendi hayatının ve çalışmalarının bir özeti olarak adlandırabiliriz. Aynı zamanda da babası ile de son yüzleşmesidir.

Freud 1923 yılından beri kanser hastası idi ve 1933'te Musa konusu üzerine yeni yorumlar yapmaya karar verdiği zaman, birçok ameliyat geçirmiş bulunuyordu. Musa kitabını yazmak ona bir tür terapi gibi gelmişti. Son altı yılını, hastalığa karşı kahramanca savaşıarak ge-

çirmesini sağlayan gücü bu kitapta bulmuştu. Ölümünden on beş ay önce Nazi işgali altındaki Viyana'dan sürülmesine bile, *Moses ve Monotheism*'i İngiltere'de yayımlayabileceği ümidi ile herkesin beklediği kadar çok tepki göstermemişti. Çıkış vizesi için beklediği korkunç dönem boyunca kitabın üçüncü bölümünü düzeltmekle uğraştı (Jones, 1957, III, 216).

Hayatının son beş ya da altı yılında, bütün entellektüel zekâsını kullanarak yazdığı bu kitap (age., 367) karmaşık bir yapıya sahiptir. Bakan onu "inanılmayacak kadar kötü" olarak nitelemiş (1958, 137) ve eğer Freud tarafından yazılmamış olsa kimsenin ilgilenmeyeceği bir kitap olduğunu söylemiştir. Diğer eleştirmenler kitabın kalitesizliğini Freud'un ilerlemiş yaşı ve kaybetmekte olduğu entellektüel gücü ile açıklamışlardır, ama bu pek geçerli değildir. Çünkü sistematik ve mantıklı bir çalışma olan *Outline of Psychoanalysis*'i de (1940a) Freud bu döneminde yazmaya başlamış ama bitirememişti. O zaman, *Moses ve Monotheism*'in kalitesizliği -ki bunu Freud'un kendisi de kabul etmişti- başka nedenlerden kaynaklanmaktadır diye düşünebiliriz. Bu metnin özürlerle dolu olduğunu da belirtmek gerekir.

Çalışmanın sıradışı hikâyesi bize çeşitli ipuçları vermektedir. 1934'te, Freud Arnold Zweig'a kitabı bitirdiğini ama yayımlayamayacağını hissettiğini, çünkü onun çok tartışmalı olduğunu ve dahası vardı; sonuçlardan da emin olmadığını söylemişti (Freud/Zweig, 1968, 91 f, 30 Eylül 1934; Jones, 1957, III, 216 f.) Çalışmasını 1936 ve 1937'de tekrar yazdıktan sonra içindeki üç metinden birisini 1937'nin baharında yayımladı. Diğer ikisini elinde tutmayı düşünüyordu. Ancak, planının aksine, ikinci metni de 1937'nin sonlarına doğru yayımladı ve üçüncü metni tekrar elden geçirmeye başladı. Nazi Viyana'sından ayrıldıktan ve Haziran 1938'de Londra'ya taşındıktan sonra bu elden geçirme işini bitirdi ve 1939 baharında her üç metni de *Moses ve Monotheism* başlığı altında yayımladı.

Her nedense, üçüncü metnin orijinal versiyonunu da bu kitaba ekledi (*Moses ve Monotheism* III, II. Bölüm olarak). Bu versiyonun tümünü ikincinin kapsamına alamadığı gibi bir de açıklama yaptı (1939a, 103 f.). Bu alışılmadık karar için bir açıklama getirdi: "Bu çalışmanın kaynağının izlerini silmeyi beceremedim, çünkü olanlar çok sıradışı idiler" (1939a, 103).

Freud'un burada *The Interpretation of Dreams*'in ikinci baskısı için yazdığı önsözde kullandığı kelimelerin nerede ise aynılarını seçmesi ilginçtir. Orada da kendi rüyalarını daha yeni örneklerle değiştirmeyi beceremediğini, çünkü kitabın babasının ölümüne bir tepki olduğunu anladığını söyledikten sonra (yukarıda 3 f.'e bakınız), yaşadıklarının izlerini silmeyi beceremediğini de sözlerine eklemiştir (1900a, xxvi). Bence bu paralellik tesadüf değil, her iki çalışmanın da aynı amaç için yazıldığının dolaylı bir kanıtıdır: Freud'un babasının tahakkümü ile savaşmasına yardımcı olmak. Jacob'un ölümünden kısa bir süre sonra *The Interpretation of Dreams*'i yazdığı zaman bu olayın duygusal yansımalarının yeni yeni farkına varıyordu. Kırk yıl sonra, kendisi ölüme çok yaklaşmışken, Jacob'un kendisine verdiği görevi nasıl yerine getirdiğini anlatabilmek için Musa üzerine üçüncü metnini yazmıştı.

Sanki, hem *Moses ve Monotheism*, hem de *The Interpretation of Dreams* Freud'un bilinçaltı tarafından dikte ettirilmişti. Her ikisinde de, Jakob'un tabusuna ilişkin kişisel atıflar ya sansür edilmiş ya da kodlanmıştı. *Moses ve Monotheism*'in kodlanması *The Interpretation of Dreams*'inkinden çok daha kapsamlıdır. Freud'un birçok çocukluk anısının bu ikinci metinde yer almasına rağmen, *Moses ve Monotheism*'de bütün biyografik malzeme Freud'un kuramının sembolik dili ile gizlenmiştir. *The Interpretation of Dreams*'den sonra geçen kırk yıl içerisinde, doğal olarak kuramlarının yardımı ile zengin bir sembol dağarcığı sahibi olmuş ve bu sembollerin yardımı ile, en derin duygularından okuyuculara her şeyi açıkça anlatmadan söz etmeyi başarmıştır. Bu arada bazı şeyleri kendinden de gizlediğini söylemeden geçemeyeceğim.

İlk metindeki birkaç cümle bu varsayımı doğrulamaktadır. Freud'a göre büyük adamların doğuşuna ilişkin mitlerin kökeni, yazarlarının aile hikâyeleridir:

Edebiyatın esin kaynağı, çocuğun ailesi ile yaşadıklarıdır. Erkek çocuk ana-baba ile, özellikle babası ile olan duygusal bağında ortaya çıkan değişikliğe tepki gösterir. Bir çocuğun ilk yıllarında babanın değeri abartılır, buna göre rüyalarındaki ve masallardaki kral ve kraliçeler aslında anababadır. Daha sonraları ise gerçek hayattaki rekabet ve hayal kırıklığının etkisi ile çocuk anababadan kopmaya ve babasına karşı eleştirel bir yaklaşım geliştirmeye başlar. Dolayısı ile, mitteki her iki aile (aristokrat ve sıradan) çocuğun kendi ailesine hayatının çeşitli dönemlerindeki yansımalarıdır (1939a, 12, cf, 71 f.),

Elbette Freud'un kendini ve kendi çocukluğunu düşündüğünden emin olamayız, ama en azından tezini yine erkek çocuklara dayandırmış olmasından dolayı bir paralellik olduğu kesindir. Her şeyden önce, babaya yaptığı atıf açıkça Yakup'a yapılmaktadır. Diğer bir deyişle, Freud yaklaşan ölümüne karşı, tekrar kendi ailesi ile olan geçmişine yönelmekte, ancak bunu Musa mitinin arkasına gizlemektedir. M. Robert, Musa ile ilgili "tarihi roman"ın (Freud bu üslubu bilinçli olarak seçmişti), aslında kendi hayatının romanı olduğu için, Freud'u bu kadar etkilendiğinden emindir. Böyle olduğu için de, ölmeden önce onu bitirmesi gerekmektedir (Robert, 1975, 145).

Eğer Moses ve Monotheism'i, içinde şifreli otobiyografik itiraflar olduğunu bilerek okursak, karmaşık üslup, bol tekrarlar, uyumsuzluklar ve açık çelişkiler bizi daha az şaşırtır. Bunları kısmen Freud da kabul etmiştir. Bu tutarsızlıkları, esas anlamı gizlemek için kullandığı şifreler olarak görebiliriz.

Bu şifreleri zaman, içerik ve bilinç düzeyi açısından gösterdikleri farklılıklar ışığında gruplamaya çalışırsak, *Moses ve Monotheism*'de en az beş ayrı düzlemde söz edebiliriz:

— Musa'nın hayatındaki olayların yeniden inşası ve Museviliğin daha sonra Hristiyanlığın doğuşuna yol açan tuhaf yanları. Bu söz konusu düzlemlerin en açığıdır ve kitap ilk kez okunduğunda yazar sadece bunu kullanmış gibi görünür. Ben buna "tarihsel yeniden inşa düzlemi" diyeceğim.

— Kitapta ayrıca normal ve nevrotik kişiliğin ontolojik gelişimi de anlatılmaktadır. Burada, Freud bir kez daha kuramının esaslarını sunar ve bunu yaparken hem yeni yapısal kuramının terimlerini (Ego, Id, Superego; cf. 1923e), hem de eski baştan çıkarma kuramının terimlerini kullanır. Ben buna "kişilik kuramı düzlemi" diyeceğim.

— *Moses ve Monotheism*'in içindeki bazı pasajlar Freud'un onları yazarken içinde bulunduğu duyguları yansıtır. Bunların arasında yaklaşan ölümünü kabullenme çabaları ile hayatta elde ettiği başarıdan duyduğu gurur da vardır. Buna "Freud'un yaşlanması ile yüzleşmesi düzlemi" diyebiliriz.

— Bilinç boyutu bağlamında sınıflandırılabilir bu üç düzlemin arkasında, bilinçöncesi diyebileceğimiz bir sahada, Freud'un kendi tarihi ve Jacob ile olan ilişkisi yer alır. Bu, kısmen psişik gelişmenin (yani ki-

şilik kuramı düzleminde) genel bir betimlemesi, kısmen de kendisini İsrail halkı veya Musa ile özdeşleştirmesi olarak sunulur (yani tarihsel yeniden inşa düzlemi).

— Ve son olarak, Freud “bilinçaltı” sahasında, kendi doğumundan önce Freiberg ve Tysmenitz’de yaşanmış olması olası fantaziler sunar, Freiberg’de dadı Resi’nin kaybolması, Philipp ve Amalie arasındaki ilişki, babasının davranışı, Freiberg’deki çevresini kaybetmesi gibi kendisini şaşırtan birçok olaydan da söz eder. Bütün bunları ilkel babanın öldürülüşü başlığı altında toplar. Böylece, hem Musa hikayesini, hem de babası ve kendisi de dahil olmak üzere bütün erkek çocukların ontolojik gelişmelerini açıklaması mümkün olur. Geçmişteki babanın katledilmesi, onun fantezisine göre insanın mirasıdır. Ben buna “tarih öncesi fantezisi düzlemi” diyorum.

Şimdi, Moses’ın bazı kısımlarını inceleyelim ve bu düzlemlerin nasıl birbirine bağlandığını ve nerelerde bilinçöncesi ve bilinçaltı boyutların öne çıktığını görelim. Bunlar, Freud’un son çalışmasının gizli anlamını çözmemize yardımcı olabilir. Bu incelemeyi kolaylaştırmak için Freud’un belli başlı savlarını sekiz tez olarak özetlemeye çalışacağım.

1. I. Bölüm’de (“Moses an Egyptian”, 1939a, 7-16) gelişen birinci tez tarihsel yeniden inşa düzlemine aittir. Burada Freud Musa’nın bir Yahudi değil, Mısırlı bir prensesin Nil kıyılarına bıraktığı oğlu olduğunu iddia eder. Bu iddia için sunduğu iki kanıtı kendisi de pek inandırıcı bulmamıştır: “Musa” ismi büyük olasılıkla bir Mısır ismidir ve Musa’nın doğumu ve kendisini tanıtmasına ilişkin İncil’de yer alan hikâye, çeşitli kahramanların doğumuna ilişkin mitlerle çelişmektedir.

Bu mitlere göre, kahraman her zaman asil bir soydan gelir ve halktan birisi tarafından kurtarılır ve bir gün gerçek kimliği anlaşılan kadar bu kişi tarafından büyütülür.

Freud, tereddütleri olmasına, hiçbir tarihsel kanıtı olmamasına rağmen, tamamen fantazilere ve varsayımlara dayanarak Musa’yı asil bir Mısırlı çocuk olarak sunmaya karar vermiştir (1939, 14-15). Böylece, hayran olduğu bu büyük adama soyluluk payesi vermeye çabalamıştır ve bu, bu amaçla denediği ilk şey değildir. Aynı şekilde Shakespeare de soylu bir kimlik yakıştırmış ama bu savını kanıtlayamamıştır (Jones, 1957, III, 428 ff.’e bakınız).

Bu tez, Freud'un kendisinin de soylu köklere sahip olma isteğini yansıtmaktadır (age., 430; Robert, 1975, 149a bakınız). Dolayısı ile, Musa'nın kökeni ile ilgili görüşü kendi çocukluğu ile yüzleşmesi düzleminde ele alınmalıdır.

Mısır'ın Freud için çocukluğundan beri çok özel bir anlamı olduğunu biliyoruz. O ve Jacob, Philippon'un İncil'ini okurken onun içindeki Mısırlı insan figürlerine hayran olmuşlardı. Mısır, diğer tarafın yani Yahudi olmayan dünyanın sembolüydü (Robert, 1975, 42 ff.) ve Freud'u bu dünyaya dadısı sokmuştu. Onun bu dünyada kendini o kadar rahat hissetmesini sağlamıştı ki, Freud kendini Yahudi soyundan gelmeyen bir Musa ile özdeşleştirebilmişti.

Ancak, aşağıda anlatacağımız gibi, Mısır'ın Freud için başka bir sembolik anlamı daha vardı.

2. Tarihsel yeniden inşa düzleminde, ikinci metinde "If Moses Was an Egyptian...." 1939 a, 17-53) Freud bir tez daha geliştirir: Musa esas olarak Mısır'da Firavun Akhenaten tarafından kurulan ve tek Tanrılı bir güneş kültü olan Aten dinindendi (bu din, firavunun ölümünden sonra yerini eski çok Tanrılı dine bırakmıştır). Freud'a göre Musa Mısır'da yaşayan İsrailileri Aten kültürünü sürdürmeleri için seçmiştir. Freud'a göre bu kült, diğer dinlerin hepsinden üstündü. Yine Freud'a göre Mısır'ın iki anlamı vardı: Bir yandan Yahudi olmamamın hülâsası idi, diğer yandan da Museviliği diğer dini gruplardan ayıran her şeyin sembolüydü.

Fakat biz önce Freud'un Musa'nın İsrail'i seçişini nasıl dramatik bir şekilde betimlediğine bakalım:

Hiç şüphesiz, Musa fakir Yahudi kökleri, onların kendi çocukları olduğuna inandırmak için çabalarken, aslında güçlü bir baba örneği de sergiliyordu. Sonsuz güce sahip bir Tanrı'nın ona sadık kaldıkları sürece onlarla ilgileneceği konusunda bir anlaşma yapacak kadar onları değerli bulması da mutlaka bu insanları çok etkilemişti. Herhalde insan Musa ile onun Tanrı'sı arasında bir ayırım yapmak onlar için pek de kolay olmuyordu. Musa galiba kendi kişilik özelliklerinden birkaçını, örneğin öfkeli tabiatını ve sertliğini Tanrı'sına da yaktırmıştı (op. cit, 110).

Başka bir deyişle, Mısırlı Musa, babalarını sevdikleri için yeni Tanrı'yı da seven İsraililerin babası gibiydi. Kendi çocukluğuyla yüzleşme dö-

neminde, Freud kendini Musa ile değil, İsrail halkı ile özdeşleştirmiştir. Bu, az önce alıntıladığım pasajdan öncekinden de kolaylıkla çıkartılabilir:

Herkes, çocukluğundan itibaren, efsanelerdeki kahramanların yenmekle böbürlendikleri babaya özlem duyar. Büyük adamlara yüklediğimiz özelliklerin hepsinin baba özellikleri olduğunu yeni yeni keşfediyoruz. Bunlar kararlılık, irade gücü, enerji; hepsinden önemlisi ayrışıklık, bağımsızlık ve insafsızlığa dönüşebilecek ilahi bir kayıtsızlıktır. Ona hayran olmamız, güvenmemiz ama aynı zamanda da korkmamız gerekmektedir (age., 109 f.).

Bence Freud burada babasına, onu Freiberg'de tanıdığı haliyle bir methiye düzmektedir. Orada Jakob tam bir Tanrı gibiydi. Yetişkin oğulları ile ilişkisinde çok kararlı, iradeli ve bağımsız davranıyordu. Ona hayran olan, güvenen ama aynı zamanda da korkan küçük oğlunu da himaye ediyordu. Dahası, Jacob "kendi insanlarını", "Mısırlı" Freiberg'den Viyana'ya göçe zorlamıştı. Burası Jakob'un Vadettiği Topraklar olmasa da, oğlu burada üne kavuşmuştu.

Jacob -Musa küçük Sigmund- İsrail'le yeni ve mükemmel bir din getirmişti: Yahudilere yeni ve münevver bir bilim ruhu veren ve onları kenar mahallelerden burjuva topluma taşıyan Haskalah'dı.

Bu, Freud'un Musa'nın bu yeni dini icad etmediğini sadece Kral Akhenaten'den devir aldığı iddiasına da uymaktadır: "Eğer bir yandan büyük insan figürlerinin ilâhi boyutlar kazandığını görüyorsak, öte yandan "baba"nın da bir zamanlar çocuk olduğunu hatırlamak zorunda kalıyoruz. Bizim görüşümüze göre, insan kimliğindeki Musa'nın savunduğu din bir baba figürü olan Kral Akhenaten'den devir alınmıştı" (age., 110).

Daha önce de anlatmaya çalıştığım gibi (2.5'e bakınız), Jakob büyük bir olasılıkla Haskalah ile büyükbabası Sisking Hofmann veya Tsymenita'dan başka bir "maskilim" aracılığı ile tanışmıştı. Musa ile Akhenaten arasındaki paralellik burada bile görülmektedir. Dahası, Freud bu yeni hareketin, babasının Ortodoks uygulamalara arkasını dönmesine yardımcı olduğunu, Mısır tarzı çoktanrılılık ile ortak özellikler taşıdığını hissetmiş olabilir. Kısacası, Freud'un gözünde Haskalah, Akhenaten'in Aten dini, mistik-Ortodoks Musevilik ve eski Mısır'ın çoktanrılı Amun dini ile karışmıştır.

Freud'un tarihsel yeniden inşa düzleminde işaret ettiği İsrail halkının seçilmişliği ile çocukluk anıları düzleminde değindiği olaylar arasında paralellik vardır. Freud da babası tarafından Haskalah felsefesini gerçek hayata geçirmek için seçilmişti. Aynı İsrail halkı gibi o da "korkulan babanın en çok sevdiği çocuğu" idi (İbid, 106); o da bir Vadedilmiş Ülkeyi fethetmeye çalışıyordu. Onun ülkesi zihinsel aydınlanma ve bilimdi. Jakob bu dünyaya ancak uzaktan bakabiliyor ama giremiyor.

3. Freud'a göre, Musa İsraililere Tanrı'ları ile ilgili ölümlü bir insan imgesi geliştirmelerini emretmiş ve sünnet adetini uygulamaya koymuştu, çünkü bu yeni dinin farklılığını vurgulamak ve İsraililere seçilmiş olduklarını unutturmamak istiyordu. Bu iki emir de sezgisel bir reddetme içeriyordu ve aklın duyulara karşı zaferi idi (age., 113):

Tanrı'yı görselleştirme yasağı ile başlayan din, yüzyıllar geçtikçe içgüdüsel reddedişler dinine dönüşmüştü. Cinsel perhiz istemiyor, cinsel özgürlüğü kısıtlamakla yetiniyordu. Ancak, Tanrı cinsellikten tamamen soyutlanıyor ve ahlâken mükemmellik mertebesine yükseltiliyordu. Fakat, ahlâk, içgüdülerin bastırılmasıdır. Tanrı, ona inananlardan hayatlarını adil ve faziletli bir şekilde sürdürmelerinden başka bir şey istemez. Yani, bugünkü ahlâk anlayışına göre bile kötü olarak kabul edilen içgüdüsel tatminden uzak durulmalıdır.

Freud, bu yorumunun, kendi çocukluğu ile yüzleşmesi düzleminde ele alınması gerektiğini fark etmiş görünmektedir, çünkü yazmayı şu şekilde sürdürmüştür: ".... çocuğun anababasının otoritesi, yani onu cezalandırmakla tehdit eden baskıcı baba, ondan içgüdülerini reddetmesini istemekte ve neyin yapılabileceğine neyin yasaklanacağına onun adına karar vermektedir" (age., 119).

Jakob da ondan içgüdülerini reddetmesini istemiş, fakat aynı zamanda, aynen Musa'nın ikinci emrindeki gibi, Sigmund'un "aydınlanması" için yönlendirmiştir.

Freud'un, sünnet adetini İsraililere Musa'nın benimsettiği iddiası ise, kesinlikle çocukluk anıları düzleminde ele alınmalıdır. Çünkü bu adetin Sâmiler arasında, Mısır sürgününden önce de var olduğu kesindir. Freud "Moses Romance"ında, Jakob'un, içgüdülerini reddetmesini ve kendini "aydınlanmaya" adanmasını sağlamak için onu nasıl "hadım" etmekle tehdit ettiğini anlatır:

Musa'nın, sünnet adetini yerleştirerek ona inananları kutsallaştırmasının ne anlama geldiğini şimdi anlayabiliyoruz. Sünnet, ilkel toplumdaki mutlak güç sahibi babanın oğullarını güçsüz bırakmasının sembolüdür. Bunu kabul eden herkes babasının isteği doğrultusunda yaşayacağını belirtmiş olur. Bunu belirtmek ya da göstermek acı veren bir fedakârlıkta bulunmayı gerektirse bile (age., 122).

4. Dördüncü tezi ile Freud, yeni dinin çok ağır yükümlülükler getirmesi nedeni ile, İsraililerin Mısırlı Musa'yı öldürdükleri iddisını ortaya atar. Bu görüş, çeşitli din tarihçileri tarafından benimsense bile, aynı Musa'nın Mısır kökenli olduğu tezi gibi kanıtlanamamıştır (Robert, 1975, 152 ff.; Jones, 1957, III, 373 ff.).

Bu tez de, tarihsel yeniden inşa düzleminden, Freud'un kendi çocukluğu ile yüzleşme düzlemine aktarılabilir. Babasının ölümüne ilişkin suçluluk duyguları (1.2.1 ve 4.1.2'ye bakınız) Musa'nın öldürülmüş olduğu düşüncesi ile uyumludur. Freud'da, eski İsraililer gibi, Mosaic dinini çok baskıcı bulmuş ve baştan çıkarma kuramının yardımı ile ondan kaçmaya çalışmıştır. O, babasını öldürmemiştir ama, onun ölümünden sonra, İsraililerin Musa'nın öldürülmüş olduğu iddiasına ilişkin duyduklarını varsaydığı duygulara benzer duygular yaşamıştır. Bu cinayet ile Akhenaten'in doğal ölümünü karşılaştırmış ve her ikisinin de, yönettikleri insanlardan çok ağır taleplerde bulunduklarını ve bunu hayatları ile ödemek zorunda kaldıkları sonucuna varmıştır:

Akhenaten okulundan olan Musa, kralın yöntemlerinden farklı yöntemler kullanmamıştır. Emir vermiş ve insanları kendi inancını benimsemeleri için zorlamıştır. Musa'nın doktrini belki de efendisinininkinden daha sertti. Musa'da, Akhenaten gibi, aydın despotlarla aynı kaderi paylaşmıştır. Musa'ya inanan Yahudiler, Onsekizinci Hanedan zamanında yaşayan Mısırlılar gibi, fazla tatmin bulamamışlardır. Her iki durumda da, kendini dinin baskısı altında hissedenler başkaldırmıştır. Ancak, Mısırlılar, Firavunlardan kurtulmayı kadere bırakıp beklemeyi seçerken, Samiler kendi kaderlerini kendileri çizmiş ve başlarındaki zalimden kurtulmuşlardır.

Freud'un fantezisine göre, kendi babası da, oğlundan çok fazla şey bekleyen "aydın bir despot" olduğu için ölmüştür. Freud, onun vahşi Samiler gibi öldürmemiş ancak kaderin onu ortadan kaldırmasını beklemiştir.

Musa'nın öldürülmesi fikri, Freud'un kendi yaşlılığı ile yüzleşmesi düzleminde de ele alınabilir. Yaklaşan sonun getirdiği çaresizlik ve üzüntü kolaylıkla Musa'nın kaderi ile ilişkilendirilebilir: Yeni bir düşünceye balık eden ve onu ayakta tutan herkes bunun bedelini hayatı ile öder.

5. Beşinci tezinde ise Freud, Musa'nın ölümünden iki ya da daha fazla kuşak sonra, yeni bir İsraili liderin ortaya çıktığını savunur. Bu lider de adının Musa olduğunu söylemektedir ve yanardağ tanrısı Yahwek'e ibadet eden bir çobandır. İsraililer, Kenan ülkesini onun liderliğinde fethederler. Freud'a göre bu ikinci Musa, dinde her türlü büyü keskin bir şekilde yasaklayan "aristokrat Mısırlıdan" çok farklıdır (age., 36). Bu liderlerin Tanrı anlayışları da farklıydı. "Evrensel Tanrı Aten" ile "Tanrılar ülkesindeki şeytan Yahwek"i karşılaştırmak bile mümkün değildi. Yalnız yaşayan Aten, ilkel yanardağ Tanrısından daha ulu ve parlaktı. Freud'a göre, zaman içerisinde hem bu iki Musa figürü, hem de Tanrı kavramları birbirine karıştı.

Tarihsel yeniden inşa düzleminde, İncil'deki Musa karakterinde görülen çelişkileri bu birbirine karışan iki Musa figürü ve onların Tanrı kavramları ile açıklamıştır: "O, baskıcı, çabuk öfkelenen, şiddet kullanan fakat aynı zamanda çok yumuşak ve sabırlı bir insandır. Bu son saydığımız özellikler Mısırlı Musa'ya değil, Midianite Musa'ya daha uygun düşer" (age., 41).

Bu tartışmada Freud'un çocukluk anıları düzlemine kolayca taşınabilir. Freud, birbiri ile çelişen ve biri halktan, diğeri soylu olan iki imgenin, kendi hayatının çeşitli dönemlerinin yansımaları olduğunu itiraf etmiştir (age., 13; cf. p. 182 f). Buna göre, her iki Musa figürü de Jacob'u temsil eder. Önce Freiberg'de küçük Sigmund'un gözündeki şekliyle (o zamanlar Jacob güç ve kuvveti temsil etmektedir) sonra da, genç Freud'un gözüyle (artık Jacob eskisi kadar güçlü olmayan bir babadır). Freud Tanrı Aten'i güçlü Jacob-Musa'ya Yahweh'i de zayıf Jacob-Musa'nın Tanrısına benzetir.

Aynı kitabın başka bir pasajında, Freud iki Musa figürünü ve Tanrıların şöyle betimler: "Aten, yeryüzündeki temsilcisi, atalarının fethettiği büyük imparatorluğun dağılıp hiçbir şey yapmadan seyreten Firavun Akhenaten gibi pasifti. Kendilerine yurt yapmak üzere yeni topraklar işgal etmeye başlayan insanlara Yahweh'in daha uygun olduğu kesindir" (age., 63).

Freud'un bu çelişkinin farkında olduğunu gösterecek bir kanıt yoktur. Acaba neden bazen Aten'i güçlü Yahweh'i zayıf, bazen de birinciyi zayıf ikinciyi güçlü göstermektedir? Benim görüşüme göre, bunun cevabı atıfta bulunduğu düzlemleri birbirine karıştırmasıdır. Birinci metinde, olayları çocukluğu ile yüzleşme düzleminde ele almakta ve kendisini İsrail halkı ile özdeşleştirmekte, ikinci metinde ise kendi yaşlılığı ile yüzleşme düzleminde, kendisine inananlara karşı verdiği mücadele bağlamında kendisini Musa ile eşit görmektedir. Yetersiz baba Akhenaten-Jacob'a atıfta bulunurken, belki de yerine başkalarını koyarak Jacob'a ihanet etmesini haklı çıkarmaya çalışmaktadır. Pasiflik yanlısı Akhenaten-Jacob bir zamanlar güçlü olmuş olsa bile, Vadedilmiş Ülke'nin fethedilmesine katkıda bulunmamış ve oğlu da daha güçlü Tanrılara yönelmek zorunda kalmıştır.

6. Freud, Mısır'da yaşamış olan İsraililerin çocuk ve torunlarının "kendi" Musa'larını ve onun Aten dinini unutmadıklarına ve uzun vadede Mosaic Tanrının yanardağ Tanrısına üstün geldiğine inanıyordu. Birkaç kuşak süren bir gizlilikten sonra, bu Mosaic tanrı Yahudilerin gerçek tanrısı olmuştu:

Mısırlı Musa, insanların bir kısmında oldukça ruhani bir tanrı nosyonu oluşturmuştu. Bütün dünyayı kucaklayan ve güçlü olduğu kadar sevgi de dolu olan bu Tanrı her çeşit tören ve büyüye karşı idi ve insanlardan gerçeği ve adaleti amaç edinmelerini istiyordu. Geçen yüzyıllar süresince, bu gelenek yerleşti ve etkisi yayıldı. Eğer bu diğer tanrının varlığı düşüncesi olmasa idi, İsrail halkının kaderin oyunlarına göğüs gerip, günümüze kadar ayakta kalmaları mümkün olmazdı (age., 50 f., cf. 69 f.).

Bu tezin de Freud'un özel hayatı ile ilgisi olduğu söylenebilir. "Diğer tarafa" dönüş dönemlerinin ardından, kendi kökenlerini hatırlaması için acı veren reddedişler pahasına da olsa birçok defa zorlanmıştır. Dolayısı ile, Jung ile olan tartışmaları ona, Yahudi müridlerine güvenmeyi öğretmiştir. Ölümüne çok az zaman kalmışken yurdundan kovulmanın acısına ve zorluğuna "Aten dininin" gücü ve geleneği sayesinde dayanabilmiştir.

7. Freud yukarıdaki tezi 1937 yılında yayımlamıştır. Ancak bir diğer tezini "çok tartışmaya yol açacağı" ve "tehlikeli" olacağı gerekçesi ile İngiltere'ye gelişine kadar yayımlamamıştır (Ibid., 103). Bu tez, Totem ve

Tabu (1912-13)'da ilk kez geliştirdiği, Musa'nın hikâyesi ile ilkel babanın öldürülüşü arasındaki bağlantı ile ilgilidir. Freud, Mısırlı Musa'nın ve *monotheism*'in tekrar dönüşü hakkında söylenecek her şeyi henüz söylemediğini düşünüyordu. İsrail geleneğinin bir atasının anısını canlı tuttuğu açıklaması yeterli değildi, hatta dahası, Musa'nın dönüşü "ilkel babanın hak ettiği şekilde yeniden ortaya çıkışı" idi (1939a, 86). Freud'a göre, Yahudiler Musa'yı öldürdükleri için, ilkel toplumdan onlara miras kalan "öldürme" dürtüsünü Yahwek dininin gizlilik döneminde bastırmışlar ama Musevilik karşısında bu dürtü çok kuvvetli bir şekilde yeniden ortaya çıkmıştır. Bakın Freud "ilkel babanın" dönüşünü nasıl etkileyici bir biçimde anlatıyor:

.... en sonunda bütün kudretin tek bir Tanrıya verilmesi ve ondan başka Tanrıya verilmemesi konusunda karar verilmişti. Böylece, ilkel toplumdaki babanın üstünlüğü ve onunla ilgili duygular yeniden ortaya çıkıyordu. Uzun zamandır özlenen bu varlıkla tekrar biraraya gelmek çok heyecan verici idi ve Sina dağından yasa koymanın geleneksel betimlemesine benziyordu. Herkes baba-tanrıya hayrandı, müteşekkirdi ve ondan çekiniyordu. Musa'nın dininde baba-tanrıya karşı bu olumlu duygulardan başka duygu beslenmiyordu. Onun isteklerine karşı gelmek akla bile gelmezdi. İlkel toplumdaki erkek çocuk, babasına karşı çaresizdi. Bu duyguları ancak ilkel ve gelişmemiş bir çevrede tüm derinliği ile anlamak mümkündür. Bir çocuğun duygusal dürtüleri bir yetişkininkinden çok daha derin ve kuvvetlidir ve ancak dini bir saadetle onları yaşamak yetişkinler için de mümkün olabilir. Dolayısı ile, ulu babanın dönüşüne gösterilen ilk tepki, Tanrı'ya kendini adanmak olmuştur (age., 133 f.).

Bu anlatımın hayli duygusal olan üslubu, Freud'un bir kez daha kendi duygularını ifade etmekte olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, tekrar kendi çocukluğu ile yüzleşme düzlemine geçmiştir. Acaba kendisi de çok özlenen bir varlıkla yani Freiberg'de babası ile böylesine bir tekrar kavuşmayı yaşamış mıdır? Eğer yaşamışsa, herhalde birlikte İncil okudukları zamanları anımsamıştır. Bu da dini saadet çağrışımını bize açıklar.

İlk Musa'nın geri döndüğü tezini inandırıcı kılabilmek için, Freud çocukluk gelişimi teorisini ortaya atmıştır. Buna göre, çocuklukta yaşanan enstest arzuları bastırılır ve buluş çağına kadar ortaya çıkmazlar. Bu kuramsal noktayı açıklayabilmek için, tarihsel yeniden inşa çerçevesinde

tek başına anlaşılmaz görünen bir örnek kullanmıştır (age., 78 f.). Fakat bu örnek ile Freud'un kendi hayatı arasında şaşılacak kadar çok benzerlik vardır; örnekteki hasta, çocukken babasının tecavüzüne uğramış, çok mastürbasyon yaptığı için hadım edilmekte tehdit edilmiş, örnek evlât olmuş ve benzeri şeyler yaşamıştır. Bu iki hayat hikâyesi birbirinden çok farklı bile görünse, Freud'un şifreli bir şekilde kendi çocukluğundan söz ettiği izlenimini edinmemek mümkün değildir. *The Interpretation of Dreams*'de kendi çocukluğundan dürüst bir şekilde söz etse de, zaman içerisinde dürüstlüğünü biraz yitirmiştir. Ancak onun üzerinde baskı kurmuş imgelerin değişmediği bellidir.

Tarihsel yeniden inşa düzleminde, bu ilkel toplum kuramına dönüş, ona İsrail halkı ile Tanrı'ları arasındaki bağı yorumlama olanağı vermiştir. Çünkü İsraililer, yeryüzündeki her insan gibi, ilk babalarını öldürmekten suçlu oldukları gibi, ilk Musa'larının ölümünden de suçluydular. İlk suçları olduğu için de, ilkel toplumun babası ikinci Musa olarak önlerinde belirince onun üstünlüğünü kabul ettiler. Fakat, Freud'a göre bu mutluluk duygusu içinde çelişkiler barındırıyordu: Oğulları hem hayran oldukları, hem de korktukları babalarını öldürmeye iten "nefret" (age., 134)'de tekrar alevlenmişti. Ama, ilkel toplumda bu nefret cinayetle sonuçlanmışken, Musa dini İsraililere nefretlerini gemlemelerini emrediyordu: "Musa'nın dininde babadan öldürecek kadar nefret etmenin ifadesi mümkün değildi. Açığa vurabilecek tek şey düşmanlık için suçluluk duymak, Tanrı'ya karşı günah işlendiği ve günah işlenmesi bir sona ermediği için de vicdanı rahatlatmanın mümkün olmaması idi" (age.).

Dahası, "insanlar için her şey yolunda gitmiyordu"; bu yüzden, "Tanrı'nın seçtiği ve sevdiği insanlar" oldukları ilüzyonunu canlı tutmaları çok zordu (age.). Allhtan, bu çıkmazdan kurtulmanın bir yolu vardı:

Mutluluğu kaçırmak istemiyorlarsa, günahkârlıkları nedeni ile duydukları suçluluk duygusu aracılığı ile Tanrı'nın suçsuzluğunu kanıtlayabilirlerdi. Onun emirlerine uymadıkları için cezalandırılmayı hak etmişlerdi. Bu derinden gelen doyurulması imkânsız olan suçluluk duygusunu tatmin etmek için de, emirleri daha sıkı, kılı kırk yarar ve sıradan hale getirmeleri gerekiyordu. Dünyevi nimetlerden uzaklaştıkça ve içgüdüsel davranışlardan arındıkça, antik çağın insanlarına nasib olmamış (en azından doktrin ve ilke olarak) ahlâki mertebelere erişebildiler (age.).

Musevi ahlâk anlayışı ve onun dayandığı psikolojik temeli inceleyince Freud'un neden ilkel babanın öldürülmesi fikrini ortaya atma ihtiyacı duyduğunu merak etmemek elde değildir. Bu gereksiz olduğu kadar son derecede tuhaftı, çünkü filogenetik kalıtım varsayımını da içeriyordu. Diğer bir deyişle, Lamarck'ın kuramı bağlamında, yerleşmiş kişiliklerin kuşaktan kuşağa miras kaldığı varsayımını kapsıyordu. Kültürel geleneklerin genetik olarak kuşaktan kuşağa geçip geçmediği sorusunu Totem ve Tabu'da yanıtsız bırakan Freud (1912-13, 158 f.), *Moses and Monotheism*'de cevabından oldukça emin görünür: "Artık, ilkel dönemin psişik yatkınlaştırıcılarının kuşaktan kuşağa miras kaldığı ve bunların sadece uyandırılmalarının yeterli olduğu hipotezini artık kabul etmeliyiz (1939a, 132). Freud bu varsayımın kitle psikolojisinde de, en az bireysel psikolojide olduğu kadar temel olduğu sonucuna varmıştı. Buna göre, bazı bireysel sorunlar, ancak filogenetik olarak açıklanabilirdi; dolayısı ile, "Ödip ve kastrasyon kompleksi söz konusu olduğunda, nevrotik çocukların anababaya davranışı ancak önceki kuşakların deneyimlerine bağlı olarak açıklanabilirdi" (age., 99).

Ben, Freud'un bir kez daha ve 1897-99 yıllarında, Ödip kuramını ilk kez ortaya attığı zamanlardaki nedenler yüzünden, fazla derinlere inmeden ailesi ile ilgili bir hikâye yazabilmesine olanak tanıyacak bir kuram bulduğuna inanıyorum. Aynı Ödip kuramı gibi, suçluluk mirası kuramı da, babasına karşı duyduğu nefreti masalsı bir geçmişe gömmesine ve böylece Jacob'u insan olarak bağışlamasına olanak tanır. Freud'un ilkel toplum betimlemelerini, ailesini Freiberg'deki yaşantısından esinlenerek yaptığı kesindir. Orada, Freud üvey kardeşleri ile birlikte yaşıyordu ve büyük bir olasılıkla hepsi babalarının gücünü kısıkanıyorlardı (cf. Part 3). O, "ikinci ilk-doğan" olarak ilkel topluluk içinde büyümemişti ancak elbette o toplumda yaşamış olan kardeşlerinin suçluluk duygusunu taşıyordu. Geri gelen "Baba-Tanrı"nın gözünde farklı bir konum edinince (büyük bir olasılıkla babası bu oğlunun onun geleceğe dair umutlarını boşa çıkarmayacak kadar akıllı olduğunu fark etmişti), babasına karşı nefret duygularını açığa vurması. İmkânsız hale gelmişti. Ancak bu duygular var olduğu için, oğlan kendisini suçlu hissetmişti ve babasını temize çıkarmak için tek seçeneği içgüdülerini reddetmekti. Böylece, aynı zamanda, "doktrin ve ilke bağlamında yüksek ahlaki mertebelere" ulaşmış ve dolayısı ile hayran olunacak bir insan haline gelmiş oluyordu.

İlkel babanın öldürülmesi kuramı ve bununla ilgili olarak kişilik özelliklerinin bir kuşaktan ötekine geçtiği hipotezi Freud için vazgeçilmez düşüncelerdi (age., 100; cf. 89). Oysa, kendisine en sadık müridleri bile onlardan vazgeçmesini önermişlerdi (Jones, 1957, III, 312 ff.). Onu, hem kendinin, hem de babasının tarih öncesini keşfetmeye çalışmaktan kurtarmaya çalışıyorlardı. Aslında, tarihsel yeniden inşa düzleminde, ilkel toplumda babanın, sonra da Musa'nın öldürülmesi Freud için önemli değildi. Belki de bu yüzden kitabın bu kısmını yayımlamak için çok istek duymamıştı. Fakat, kendi çocukluğu ile yüzleşme düzleminde onlara gerçekten ihtiyacı vardı. Ayrıca Jacob yasaklamış olduğu için, tarih öncesinin yerine de ancak fantezileri koyabilirdi.

8. *Moses and Monotheism*, Freud'un *Totem ve Tabu*'da (1912-13, 153 ff.) yirmi beş yıl önce sunduğu bir diğer kuram ile sona erer. Bu kuram, kitabın sonunda yer aldığı için değil ama, özü nedeni ile şimdi çok önem kazanmıştır. Hristiyanlar, Yahudilerden farklı olarak, ilkel babanın öldürülmesi nedeni ile suçluluk duymazlar. Romalı Yahudi Paul bunu şöyle açıklamıştır: "Biz, içimizden biri bizim için hayatını feda ettiği için suçluluk duygusunun yükünden kurtulduk" (1939a, 135). Paul burada ilkel babanın öldürülüşünden söz etmiyor olsa bile, Freud, İsa'nın bu fedakârlığı ilkel babanın öldürülmesini affettirmek için yaptığından emindir.

Bu kefarete kuramı sayesinde, yeni din oğulun dini haline gelirken, Musevilik babanın dini olarak kalmıştır (age., 136). Bu bağlamda Freud şu yorumu yapmıştır:

Baba ile bağlantılı çelişkiyi yeni dinin nasıl gördüğüne bakmamızda yarar vardır. Esas amacının Baba Tanrı ile barışmak olduğu doğrudur, ancak kendini feda ederek kefarete ödeyen oğul sonunda kendisi Tanrı olmuş ve babanın yerini almıştır. Hristiyanlık bir baba dini olarak başlayıp, oğul dini haline gelmiştir. Yani, babadan kurtulma zorunluluğu kaderinden kaçamamıştır (age.).

Freud'a göre, Paul, Tanrı ile mukavelenin en görünür işareti olan sünnetten vazgeçerek Yahudilerin kişiliklerinin dışına çıkmıştır. Yine Freud'a göre, Paul katıksız tek Tanrılığını da terk etmiştir. Hristiyan dini çevredeki halklardan bir sürü sembolik ritüeller devralmış, büyük ana-tanrıça kavramını tekrar benimsemiş ve çok Tanrılığın kutsal figürlerinin çoğunu biraz örtük biçimde tekrar hayata döndürmüştür (age., 88).

Bu yenilikler Freud'a göre, bir arınmışlık ve özgürlük dönemi getirmişlerdir. Babanın ölümünü bastırma ihtiyacını gereksiz kılarak, Yahudilerin seçilmiş insanlar oldukları fikrini reddederek ve katıksız tek Tanrılığı terk ederek, yeni din ilercisi bir kimlik kazanmıştır. "Tarihi gerçeklerden aldığı güçle, bu yeni inanç bütün engelleri aşmıştır. Seçilmiş olma bilincinin yerini arınma ve özgürlük almıştır (age., 135). Artık Musevilik bir tür fosil olmuştur" (age., 88).

Ancak, Freud Museviliğin eriştiği yüksek ruhani mertebelerin Hristiyanlık için geçerli olmadığına da inanmaktadır. Aten dininden ve onun arkasından gelen Mosaic'den farklı olarak, "Hristiyanlık'ta batıl ve mistik öğeler ve büyü vardır. Ne yazık ki bunlar aklın gelişimini ve aydınlanmayı iki bin yıl kadar engelleyeceklerdir" (age.). Freud şöyle devam eder: "Hristiyanlığın zaferi, Amun rahipleri için Akhenaten'in Tanrısına karşı bin beş yüz yıl sonra ve daha geniş bir platformda kazanılmış taze bir zaferdi" (age.). "Sanki Mısır bir kez daha Akhenaten'in varislerinden intikam alıyordu" (age., 136).

Freud'a göre, Hristiyanlığın avantajları dezavantaja dönüşmüştü. İlk babanın ölümünden suçluluk duymaktan kurtulmuşlardı, ama daha az aydın ve münevver olmuş ve büyü ile mistik olaylara daha fazla kapılır hale gelmişlerdi. Eğer bu düşünceleri tarihsel yeniden inşa düzleminden, Freud'un kendi kendisi ile yüzleşmesi düzlemine taşırsak ve ölümünün de yakın olduğunu düşünürsek, aslında Museviliği ile ilgili olarak duyduğu gururu ifade ettiği sonucuna varabiliriz. Suçun yükünü taşımayı tercih ettiği ve Musevi olduğu için kendini ve kuramlarını geliştirebilmiş ve "psikanaliz dini"ni kurmuştur.

Dolayısı ile, o da bütün diğer Yahudiler gibi Hristiyan olmayı ve "babanın öldürülmesi suçunun yükünden kurtulmayı inatla reddetmiştir" (age., 90). Hristiyanlar onları Tanrı'yı öldürmekle suçlamışlar ve Freud'a göre bunda da çok haksız değillerdir. Çünkü onlar aslında Yahudilere "siz Tanrı'yı öldürdüğünüzü kabul etmiyorsunuz, ama biz ediyoruz ve böylece de günahtan arınıyoruz" demek istemektedirler (age., 136). İlk babanın öldürülüşünden bütün insanlık sorumlu olduğu için, herkes bunu itiraf etmek zorundadır. Moses ve Monotheism şu sözlerle sona erer: "Musevilerin neden ileri bir adım atarak Tanrı'yı öldürdüklerini kabul etmedikleri özel bir suçun yükünü taşımayı ve ağır bir ceza ödemeyi kabul etmektedirler" (age.).

Eğer bu araştırmayı Freud'un kendi kendisi ile yüzleşmesi düzlemine taşırsak, o zamanda cevaplanması gereken soru onun kolay yolu seçmek yerine neden dininin bu saçma özelliğini taşımak zorunda kaldığıdır. O, okuyucularına ne, neden Tanrı'yı öldürdüğünü, ne de, neden babasından nefret ettiğini kabul etmediğini açıklamaz. Bence, bunu yapmaz çünkü cevapları kendisi de bilmemektedir. Babasının ona kendisinden nefret etmeyi ve bu yasağın farkına varmasını da yasakladığını bilmez. Böylece bir tabu oluşmuş olur. Bir anlamda, Freud'un *Moses and Monotheism*'de cevapsız bıraktığı soru cevaplanmış olur. Tabuya bir ad veremediği, yani neden Museviliğe sadık kaldığını açıklayamadığı için, tabuyu yıkmaksızın yapabileceği tek şey soru sormaktır.

Sekiz kuramının bu sonuncusunda, okuyucunun da anlayacağı gibi, çeşitli yorum ve düzlemleri ve Freud'un özdeşleştiği çeşitli kişilikler bir-biri ile değişik şekillerde kesişir. Freud hem Tanrı Baba'ya sadık ortodoks bir Musevi'dir, hem de özgür ve arınmış bir Hristiyanıdır. Bir yandan Museviliğin katı inatçılığını, öte yandan da Hristiyanlığın açıklığını taşır. Hem bir Hristiyan kadar duyulara, hem de bir Musevi kadar ruhaniliğe değer verir. Museviler gibi açtık çeker ama Hristiyanlar gibi muzafferdir. Jacob'un oğlu olarak bir yandan suçu affettirme işini üstlenmiş ve "babanın yerine" geçmiştir, ama öte yandan da, "geleneksel inatçılık" ile babasının tabusuna ve "babanın dinine" bağlıdır. "Çok Tanrılı Mısır'ın sahte Tanrılarına" tapan da odur, "Mosaic Aten dinine" övgüler yağdıran da. Bir yandan Museviliğin katı ortodoks yanını reddeder ve Haskalah'ın ilerici düşüncelerini benimser, öte yandan da kendi ilkelerinden küçük bir taviz vermeyi bile reddeder. Müridlerinin farklı düşüncelerine de izin vermez. Bu bağlamda Freud, Paul'üne benzer bir arınma düşüncesi ile psikanaliz kuramını geliştirmiştir diyebiliriz. Eğer Freud, İsa'nın çarmıha gerilmesini bütün Hristiyanlar için ödenen bir kefaretiler olarak yorumlayan ilk kişinin Paul olduğuna inanıyorsa, o zaman gerçekten de bununla kendi keşfi olan Ödip kompleksi arasında bir paralellik kurabilir. O da insanlara, onları suçluluk duygusundan arındırarak bir mesaj getirmişti: Onların babalarına duydukları şiddetli nefretin her erkek çocuğun yaşadığı evrensel bir duygu olduğuna inanarak rahatlamalarını ve böylece hem kendilerini, hem de babalarını aklamalarını mümkün kılmıştı. Paul tarafından aklanan Hristiyanlar, aynı Freud'un hastaları gibi, kaderlerinin babayı ortadan kaldırma zo-

runluluğu kısmından kurtarabiliyorlardı. Bu kader her kuşakta ortaya çıkmakta ve hiçbir şey onu daha çok dayanılır kılmamaktadır.

4.3 Sonuçlar:

Freud'un *Moses and Monotheism*'deki savları, özellikle Hristiyanlık ve Musevilik arasındaki ilişkiyi irdeleyen son kuramı anlam yüklüdür. Bu savlar, bir yandan Museviliğin tarihi geçmişini anlatır, öte yandan da psikanalizin temel kuramlarının kısa bir özeti niteliğini taşır (Robert, 1975, 191'e bakınız). Bunlar aynı zamanda da, Freud'un yaşamının şifreli bir şekilde anlatılmış hikayesidir.

Moses and Monotheism'de daha fazlası da vardır. Bu eser, Freud'un, içinde babasından söz ettiği ve onunla hesaplaştığı vasiyeti olarak da değerlendirilebilir. M. Robert babası ile ilgili kısımların çok dikkatli bir analizini yapmıştır (age., Bölüm 5). Ona göre hem bu son kitabında, hem de önemli psikanalitik çalışması *The Interpretation of Dreams*'de, Freud "sosyal düzeyde bir aydın olarak çok sıradan bir kişi" olan babasından kendini soyutlamaya çabalamıştır (age., 156). Kendini Musa ile özdeşleştirerek ve onu bir Mısırlı yaparak Freud kendi kökenini reddetmeye çalışmıştır. "O ne Yakub'un oğlu Süleyman'dır, ne de dinini reddetmiş ve ismi büyük bir gelecek vadeden Sigmund'dur. O Musa'dan veya Musevi olsa idi Moşe'nin olacağından daha fazla Musevi'dir. O sadece önemsiz birinin önemsiz oğlu olmak ve yaptığı çalışmalarla anılmak istemiştir" (age., 158).

Kitabın başka kısımlarında Freud'un Musevi kökeninin ona güç verdiğini hatta Freud'un kendisinin de böyle düşündüğünü iddia ettiği için Robert'in bu sonuca varması gariptir.

Bu biraz tek yanlı yorumu ile, Jacob'un oğlundan beklentisinin bütün boyutlarını ve dolayısı ile Freud'un son kitabının bu beklentiyi irdelediğini anlamadığını göstermektedir. Musa'nın Mısırlı olması fan-tezisinin Freud'un aslında bir Musevi olarak doğmamış olmayı arzuladığını gösterdiği konusunda ben de Robert'la aynı fikirdeyim. Eğer bir Hristiyan anababanın çocuğu olarak büyüseydi, Musevilerin sırt-

ŞEKİL 25. Sigmund Freud'un, Berggasse, Viyana'daki çalışma odası (1938).

(E. Engelman: *Berggasse, New York, 1976*)
Philipson'un İncil'den çizimler ile arasındaki benzerliklere dikkat ediniz (19-22 no'lu şekiller).

ŞEKİL 26. Sigmund Freud, Berggasse, Viyana'daki çalışma masası. Philipsson'un İncil'den çizimler ile arasındaki benzerliklere dikkat ediniz (Şekil 19).

(E. Engelman: *Berggasse 19, New York, 1976*).

ŞEKİL 27. Sigmund Freud. Berggasse, Viyana'daki çalışma masasında. 1938'de İngiltere'ye göçe zorlanmadan kısa bir süre önce (E. Engelman: *Berggasse 19*, New York, 1976).

larında taşıdığı büyük kefarete ödeme gereği yükünden kurtulmuş olacaktı. Yine de, hem bu arzusu, hem de babasının Musevi olmasına ilişkin duyguları “bilanço”nun sadece bir kısmıydı. Diğer kısımda, babasını aklıyordu. Jacob ondan beklentisini belirlerken, oğlunun çalışmalarının yolunu açmıştı. Babasının ona verdiği görev nedeni ile bilimsel aydınlanmaya yeni gelişmeye yönelmişti. Oğlu için, o hem kendi çıkarını düşünen “ilkel bir baba” idi ve bunun için Freud onu ya öldürmeli ya da ciddiye almamalı idi, hem de İsrail halkına yeni bir görüş açısı veren Musa idi ve hayatının son günlerinde, bunu başarmış olduğu için, Freud gurur duyuyordu. Bunu başarmak kolay olmamıştı. Eğer Freud Hristiyan olsaydı, her şey çok daha kolay olurdu, ama çektiği güçlüklerin ışığında başarısı ile daha çok gururlanıyordu. Gerçekten de, tam babasının istediği gibi büyük ve önemli bir adam olmuştu.

Ben yine de, Freud'un *Moses and Monotheism*'de sözünü ettiği bu tatmin duygusunun sadece dünyevi başarısı ve fikirlerinin ona getirdiği ünden kaynaklanmadığına inanıyorum. Bu tatmin duygusunun başka bir nedeni de, Jacob'un ona verdiği başka bir görevi daha yerine getirmiş olmaktı: Tabletleri kırmamıştı (Simon, 1957, 305). Sadece babasına değil, İsrail halkına da sadık kalmıştı.

Freud'un ölümü sükunetle karşılayarak gücü bu ikinci görevi de yerine getirmiş olmakta bulunduğundan eminim. Freud'un özel doktoru Max Schur, Freud'un son saatlerini şöyle betimler:

Bir sonraki gün, yani 21 Eylül'de, yatağının yanında otururken, Freud elimi tuttu ve bana: “Sevgili Schur, ilk konuşmamızı mutlaka hatırlıyorsundur. O zaman vakit geldiğinde benimle birlikte olacağına söz vermiştin. Şimdi sadece işkence çekiyorum ve bu çok anlamsız geliyor.” Ona sözümü unutmadığımı söyledim. Rahat bir nefes aldı ve elimi tutmaya devam ederek “Teşekkür ederim” dedi. Biraz durakladıktan sonra “Anna'ya bundan söz et” dedi. Bunları söylerken katiben duygusal değildi ve kendisine acıımıyordu. Gerçeğin tamamen bilincindeydi. Freud'un istediği gibi, Anna'ya bu konuşmamızdan söz ettim. Tekrar ıstırap çekmeye başladığı zaman ona bir morfin iğnesi yaptım. Rahatladı ve huzurlu bir uykuya daldı. Yüzündeki acı ifade kaybolmuştu. Onu iki saat sonra bu dozu tekrarladım. Artık dayanma gücü kalmamıştı. Komaya girdi ve çıkmadı. 23 Eylül 1939 günü sabaha karşı saat 3'te aramızdan ayrıldı (Schur, 1972, 529).

Sözlerimi bitirirken, Freud'un kuramlarının günümüz insanı ile ilgisi konusunu tartışmaya açmak istiyorum. Fikirlerinin öznelliğini fark ettikten sonra, onları kişisel yaşantılardan türemiş genellemeler olarak reddetmeli miyiz?

Eğer bu soruya olumlu cevap verirsek, o zaman bütün sosyolojik ve psikolojik kuramları reddetmemiz gerekir, çünkü sosyal bilimler alanında yapılmış her çalışma, yazarının gücünün ekonomik ve sosyal sorunlar ile yüzleşmesinin bir parçasıdır. Freud'u sadece kendi öznelliğini fark etmediği ve mutlak gerçekleri keşfettiğine inandığı için eleştirebiliriz. Ama bunu bile onâ karşı kullanamayız, çünkü o pozitivistin egemen olduğu bir dönemde yaşamıştı ve o zaman bilimsel gerçeklerin göreceli (izafi) olması söz konusu değildi.

Ben yine de Freud'un kuramlarının temkinli bir şekilde değerlendirilmesinden yanayım. Bunların hangilerinin Jacob'un tabusunu ilgilendiren sorunları gizlemek için Freud tarafından ortaya atıldığını dikkatle irdelemek gerekir. Bunların arasında, filogenetik kalıtıma dayalı ilkel babanın öldürülmesi mitini ve dolayısı ile ona dayandırılan tüm kavramlar ve fikirler ile bir bütün olarak Ödip kuramını sayabiliriz. Bunlar insani boyutu gölgeleyen, insanın sosyalleşmesinde ve dolayısı ile "normal" ve "normal dışı" davranışların ortaya çıkışında sosyal çevrenin rolünü görmezden gelen düşüncelerdir. Hem kuramsal olarak, hem de pratikte, psikanalizi bir çıkmaz yola sokmuştur. Çoğu eleştirmen buna katılmaktadır.

Fakat, Freud'un kendine rağmen veya belki de kendisi ile ilgisi nedeni ile nevrotik veya normal davranışları çocukluk yaşantılarına ve hatta insanın "aile hikayesine" bağlaması insanın analizi için hâlâ çok önemli bir araçtır. Bu kuram, Freud'un kendi yaşantılarının katkısı ile değerlendirildiği ve uygulandığı içindir ki, onun dünyasındaki gerçek ve mistik öğeleri birbirinden ayırabiliyoruz.

Bu çalışmanın da, az da olsa bu ayırmaya katkısı olacağını umut ediyorum. Eğer olursa, Helm Stierlin'in şöyle tanımladığı zor bir işin başarılmasını kolaylaştıracaktır: "Bize miras bıraktığı öncü görüşlerden taviz vermeksizin, Freud tarafından göz ardı edilmiş olan insanlararası ve aile içi ilişkileri irdelemek biz psikanalizcilerin bir görevi, belki de en önemli görevidir" (1975c, 138).

Kaynaklar

Stu. A.: Sigmund Freud: Studienausgabe (10 Bände und nicht numerierter Ergänzungsband). S. Fischer Verlag. Frankfurt/M. 1969–75.

G. W.: Sigmund Freud: Gesammelte Werke (18 Bände). Bände 1–17 London 1940–52. Band 18 Frankfurt/M. 1968. Die ganze Edition seit 1960 beim S. Fischer Verlag. Frankfurt/M.

Stand. Ed.: The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud (24 Bände). The Institute of Psycho-Analysis. The Hogarth Press. London 1953–74.

Abraham, Karl (1912): Amenhotep IV. (Echnaton). Psychoanalytische Beiträge zum Verständnis seiner Persönlichkeit und des monotheistischen Aton-Kultes. In: »Imago« 1, 334–360.

– (1969): Psychoanalytische Studien zur Charakterbildung. Und andere Schriften. Hgg. u. eingel. von *Johannes Cremerius*. Frankfurt/M.

Adams, Leslie (1953/54): A New Look at Freud's Dream »The Breakfast Ship«. In: »The American Journal of Psychiatry« 110, 381–384.

– (1954): Sigmund Freud's Correct Birthday: Misunderstanding and Solution. In: »Psychoanalytic Review« 41, 359–362.

Adler, H. G. (1960): Die Juden in Deutschland. Von der Aufklärung bis zum Nationalsozialismus. München.

Alejchem, Scholem (1964): Menachem Mendel, der Spekulant. München, Zürich.

– (1965): Der Sohn des Kantors. Berlin/DDR (zuerst Jiddisch: Motl Pejssi dem Chassns. 1907).

– (1972): Marienbad. Kein Roman in 36 Briefen, 13 Billets-doux und 47 Telegrammen. München (zuerst 1911).

- Alexander, Franz, Sheldon T. Selesnick* (1965): Freud-Bleuler Correspondence. In: »Archives of General Psychiatry« 12, 1–9.
- Anzien, Didier* (1959): L'auto-analyse. Son rôle dans la découverte de la psychanalyse par Freud. Sa fonction en psychanalyse. Paris (3. neubearb. Aufl. 1988).
- (1978): Inwiefern die Psychoanalyse von ihren Ursprüngen geprägt ist. In: *Chasseguet-Smirgel* (Hg.) (1978), 127–135.
- Aron, Willy* (1956/57): Notes on Sigmund Freud's Ancestry and Jewish Contacts. In: »Yivo Annual of Jewish Social Studies« 11, 286–295.
- (1971): Farzeichnungen wegen opschtam fun Sigmund Freud un wegen sein Jiddischkeit. In: »Yivo Bleter« 40, 166–174.
- *Artner, Karl, Otto Guth, Emil Nekovar u. a.* (1937): Die Leopoldstadt. Ein Heimatbuch. Wien.
- Baeck, Leo* (1958): Aus drei Jahrtausenden. Wissenschaftliche Untersuchungen und Abhandlungen zur Geschichte des jüdischen Glaubens. Tübingen (zuerst 1938).
- (1960): Das Wesen des Judentums. Köln (zuerst 1906).
- Bakan, David* (1958): Sigmund Freud and the Jewish Mystical Tradition. Princeton, Toronto, London, New York.
- Balaban, Majer* (1914): Dzieje Żydów w Galicji i w Rzeczypospolitej Krakowskiej 1772–1868. Lwow (in Polnisch).
- Balmory, Marie* (1979): L'homme aux statues. Freud et la faute cachée du père. Paris.
- Bally, Gustav* (1961): Einführung in die Psychoanalyse Sigmund Freuds. Reinbek.
- Barta, Johannes* (1975): Jüdische Familienerziehung. Das jüdische Erziehungswesen im 19. und 20. Jahrhundert. Zürich, Einsiedeln, Köln (zuerst 1974).
- Baruk, H.* (1959): Freud et le Judaïsme. In: »Revue d'histoire et de la médecine hébraïque« 12, 29–49.
- Beer Bolechow* (1922) (*Dob Beer Bolechower; Bolechower, Beer; Bär*): Zikronot (Erinnerungen). Aroisgeg. mit arajnfir un derqlerungen fun *M. Wischnitzer*. Berlin (in Jiddisch).
- Bergmann, Martin S.* (1976): Moses and the Evolution of Freud's Jewish Identity. In: »Israel Annals of Psychiatry and Related Disciplines«. Jerusalem. 3–26.
- Bernays, Anna Freud* (ca. 1930): Erlebtes. Wien.
- (1940): My Brother Sigmund Freud. In: »American Mercury«, 335–342.
- Bernfeld, Siegfried* (1944): Freud's Earliest Theories and the School of Helmholz. In: »Psychoanalytic Quarterly« 13, 341–362. (Deutsch in Bernfeld/Bernfeld 1981).
- (1946): An Unknown Autobiographical Fragment by Freud. In: »The American Imago« 4, 3–19. (Deutsch in Bernfeld/Bernfeld 1981).
- (1949): Freud's Scientific Beginnings. In: »The American Imago« 6, 163–196 (Deutsch in Bernfeld/Bernfeld 1981).

- (1951): Sigmund Freud, M. D., 1882–1885. In: »International Journal of Psycho-Analysis« 32, 204–217. (Deutsch in Bernfeld/Bernfeld 1981).
- und *Suzanne Cassirer Bernfeld* (1944): Freud's Early Childhood. In: »Bulletin of the Menninger Clinic« 8, 107–113. (Deutsch in Bernfeld/Bernfeld 1981).
- und *Suzanne Cassirer Bernfeld* (1981): Bausteine der Freud-Biographik. (Eingeleitet, herausgegeben und übersetzt von Ilse Grubrich-Simitis) Frankfurt/M.
- Bernfeld, Suzanne Cassirer* (1951): Freud and Archeology. In: »The American Imago« 8, 107–128 (Deutsch in Bernfeld/Bernfeld 1981).
- Berthelsen, Detlef* (1989): Alltag bei Familie Freud. Die Erinnerungen der Paula Fichtl. München (überarbeitete und ergänzte Auflage der Erstauflage von 1987 Hamburg).
- Besançon, Alain* (1978): Freud, Abraham, Laios. In: *Chasseguet-Smirgel* (1978), 17–29.
- Birnbaum, Solomon A.* (1946): The Cultural Structure of East Ashkenazic Jewry. In: »Slavonic East European Review« 25, 73–92.
- Bittner, Günther* (1974): Das andere Ich. Rekonstruktionen zu Freud. München.
- Blond, Szlomo* (ed.) (1974): Tysmienica. A Memorial Book. Tel-Aviv (in Hebräisch und Jiddisch).
- Blum, Ernst* (1956): Über Sigmund Freuds: Der Mann Moses und die monotheistische Religion. In: »Psyche« 25, 367–390.
- Boehlich, Walter* (1989): Nachwort. In: Sigmund Freud (1989): Briefe an Eduard Silberstein 1871–1881. Hg. Walter Boehlich. Frankfurt/M.
- Börne, Ludwig* (1862): Gesammelte Schriften, Bd. 1 und 2. Hamburg, Frankfurt/M.
- Boszormenyi-Nagy, Ivan* (1976): Loyalität und Übertragung. In: »Familiendynamik« 1, 153–171.
- und *Geraldine Spark* (1973): Invisible Loyalties. Reciprocity in Intergenerational Family Therapy. Hagerstown, New York usw.
- und *James L. Framo* (eds.) (1965): Intensive Family Therapy. Theoretical and Practical Aspects. New York (deutsch: Familientherapie, Theorie und Praxis. Reinbek 1975).
- Brenner, Charles* (1967): Grundzüge der Psychoanalyse. Frankfurt (zuerst: An Elementary Textbook of Psychoanalysis. New York 1955).
- Breuer, Josef* (1895): Frl. Anna O... In: *Freud* (1895 d), 20–39.
- Buber, Martin* (1955): Die Geschichten des Rabbi Nachman. Frankfurt, Hamburg (zuerst Frankfurt/M. 1906).
- (1963): Werke 3. Band: Schriften zum Chassidismus. München, Heidelberg.
- Buxbaum, Edith* (1974): Freud und Fließ: Die Geschichte einer Übertragungsneurose. In: *vom Scheidt* (1974) 36–55 (zuerst: Freud's Dream Interpretation in the Light of His Letters to Fließ. In: »Bulletin of the Menninger Clinic« 15, 1951).

- Chasseguet-Smirgel, Janine* (Hg.) (1978): *Wege des Anti-Ödipus*. Frankfurt/M., Berlin, Wien (zuerst: *Les Chemins de l'Anti-Oedipe*, Toulouse 1974).
- (Hg.) (1981): *Psychoanalyse der weiblichen Sexualität*. Frankfurt/M. (zuerst: *La sexualité féminine*. Paris 1964).
- Chertok, Leon* (1973): Freud in Paris (1885/86). Eine psychobiographische Studie. In: »Psyche« 27, 431–448.
- Chirowski, Dominik* (1938): *Dzieje Miasta Tysmienicy*. Lwow (in Polnisch).
- Chodorow, Nancy* (1985): *Das Erbe der Mütter*. Psychoanalyse und Soziologie der Geschlechter. München (zuerst: *The Reproduction of Mothering. Psychoanalysis and the Sociology of Gender*. New York 1978).
- Clark, Ronald W.* (1980): *Sigmund Freud*. Frankfurt (zuerst: *Freud, the Man and the Cause*. New York 1979).
- Dahmer, Helmut* (1973): *Libido und Gesellschaft*. Studien über Freud und die Freudsche Linke. Frankfurt/M.
- und *Thomas Leithäuser, Alfred Lorenzer u. a.* (1973): *Das Elend der Psychoanalyse-Kritik* (Beispiel Kursbuch 29). *Subjektverleugnung als politische Magie*. Frankfurt/M.
- Devereux, George* (1953): *Why Oedipus Killed Laius. A Note on the Complementary Oedipus Complex in Greek Drama*. In: »International Journal of Psychoanalysis« 34, 132–141.
- (1976): *Angst und Methode in den Verhaltenswissenschaften*. Frankfurt/M., Berlin, Wien (zuerst 1973; Original: *From Anxiety to Method in the Behavioral Sciences*. Paris 1967).
- Dinnerstein, Dorothy* (1979): *Das Arrangement der Geschlechter*. Stuttgart (zuerst: *The Mermaid and the Minotaur. Sexual Arrangements and Human Malaise*. New York 1976).
- Dubnow, Simon* (1927): *Weltgeschichte des jüdischen Volkes*. Von seinen Anfängen bis zur Gegenwart. Berlin (zuerst russisch 1920/23). Bd. 6: *Die Geschichte des jüdischen Volkes in der Neuzeit. Erste Periode. Das 16. und die erste Hälfte des 17. Jahrhunderts*.
- (1928): *Weltgeschichte...* Bd. 7: *Die Geschichte des jüdischen Volkes in der Neuzeit. Die zweite Hälfte des 17. und das 18. Jahrhundert*.
 - (1928a): *Weltgeschichte...* Bd. 8: *Die neueste Geschichte des jüdischen Volkes. Das Zeitalter der ersten Emanzipation 1789–1815*.
 - (1929): *Weltgeschichte...* Bd. 9: *Die neueste Geschichte des jüdischen Volkes. Das Zeitalter der ersten Reaktion und der zweiten Emanzipation 1815–1881*.
 - (1975): *History of the Jews in Russia and Poland from the Earliest Times Until the Present Day*. With a Biographical Essay, New Introduction and Outline of the History of Russia and Soviet Jewry 1912–1974 by *Leon Shapiro*. 2 Bde. Philadelphia (zuerst 1916 und 1920).
- Dussler, Luitpold* (Hg.) (1927): *Luca Signorelli. Des Meisters Gemälde*. Berlin und Leipzig.
- Eissler, Kurt R.* (1964): *Mankind at Its Best*. In: »Journal of the American Psychoanalytic Association« 12, 187–222.

- (1966): Sigmund Freud und die Wiener Universität. Über die Pseudo-Wissenschaftlichkeit der jüngsten Wiener Freud-Biographik. Bern, Stuttgart.
 - (1971): Talent and Genius. The Fictitious Case of Tausk Contra Freud. New York.
 - (1977): Biographische Skizze. In: *Ernst Freud u. a.* (1977).
 - (1982): Psychologische Aspekte des Briefwechsels zwischen Freud und Jung. Jahrbuch der Psychoanalyse, Beiheft 7. Stuttgart.
 - (1983): Victor Tausk's Suicide. New York.
- Ellenberger, Henry F.* (1973): Die Entdeckung des Unbewußten. Bd. 1, 2. Bern, Stuttgart, Wien (zuerst: The Discovery of the Unconscious. The History and Evolution of Dynamic Psychiatry. New York).
- d'Elvert, Christian* (1870): Zur Cultur-Geschichte Mährens. Brünn.
- Encyclopaedia Judaica* (1971). 16 Bände. Jerusalem 1971–72.
- Engelman, Edmund* (1977): Berggasse 19. Das Wiener Domizil Sigmund Freuds. Stuttgart, Zürich (zuerst: Berggasse 19. Sigmund Freud's Home and Offices, Vienna 1938. New York 1976).
- Erikson, Erik H.* (1966): Einsicht und Verantwortung. Die Rolle des Ethischen in der Psychoanalyse. Stuttgart (zuerst: Insight and Responsibility. New York 1964).
- (1966a): Der erste Psychoanalytiker. In: *Erikson* (1966), 13–41 (zuerst in »Yale Review« 46, 1958).
 - (1966b): Die psychologische Realität und die historische Aktualität. In: *Erikson* (1966), 146–197 (zuerst: Reality and Actuality. In: »The Journal of the American Psychoanalytic Association« 10, 1962).
 - (1974): Das Traummuster der Psychoanalyse. In: *v. Scheidt* (1974) (zuerst: The Dream Specimen of Psychoanalysis. In: »Journal of the American Psychoanalytic Association« 2, 1954).
 - (1975): Der junge Mann Luther. Eine psychoanalytische und historische Studie. Frankfurt/M. (zuerst: Young Man Luther, A Study in Psychoanalysis and History. New York 1958).
 - (1977): Lebensgeschichte und historischer Augenblick. Frankfurt/M. (zuerst: Life History and the Historical Moment. New York 1975).
 - (1977a): Eine historische Freundschaft. Freuds Briefe an Fließ. In: *Erikson* (1977), 50–81 (zuerst: A Historic Friendship. Freud's Letters to Fließ. In: »International Journal of Psychoanalysis« 36, 1955).
- Falk, Avner* (1977): Freud and Herzl. In: »Midstream«, 3–24.
- (1978): Freud and Herzl. In: »Contemporary Psychoanalysis« 14, 357–387.
- Fließ, Wilhelm* (1906): In eigener Sache. Gegen Otto Weininger und Hermann Swoboda. Berlin.
- Fraenkel, Josef* (ed.) (1967): The Jews of Austria. Essays on their Life, History and Destruction. London.
- Freeman, Erika* (1971): Insights. Conversations with Theodor Reik. Englewood Cliffs.
- Freeman, Lucy* (1973): Die Geschichte der Anna O. Der Fall, der Sigmund

- Freud zur Psychoanalyse führte. München (zuerst: The Story of Anna O. New York 1972).
- Freud, Anna* (1936): Das Ich und die Abwehrmechanismen. München o. J. (zuerst 1936).
- Freud, W. Ernest* (1987): Die Freuds und die Burlinghams in der Berggasse: Persönliche Erinnerungen. In: Sigmund Freud House Bulletin. Vol. 11, No. 1. 2–18.
- (1988): Ziemlich düsterer Alltag in der Berggasse. Rezension von: Detlef Berthelsen: Alltag bei Familie Freud. In: »Zwischenschritte« 7, 114–116.
- Freud, Ernst, Lucie Freud, Ilse Grubrich-Simitis* (Hg.) (1977): Sigmund Freud. Sein Leben in Bildern und Texten. Frankfurt/M. (zuerst 1976).
- Freud, Martin* (1957): Glory Reflected. Sigmund Freud – Man and Father. London, Sydney, Melbourne, Wellington.
- (1967): Who Was Freud? In: *Fraenkel* (1967), 197–211.
- Freud, Sigmund* (1871–1881) Jugendbriefe an Eduard Silberstein 1871–1881. Hgg. von *Walter Boehlich*. Frankfurt/M. 1989.
- (1872–1874) Jugendbriefe an Emil Fluß. s. *Freud* (1969 a).
 - (1873–1939): s. *Freud* (1960 a).
 - (1884 e): Über Coca. In: »Psyche« 27, 1973, 487–511.
 - (1885): s. *Freud* (1960 b).
 - (1886 f): Übersetzung von *J.-M. Charcot*: Leçons sur les maladies du système nerveux, Bd. III, Paris 1887, unter dem Titel: Neue Vorlesungen über die Krankheiten des Nervensystems insbesondere über Hysterie. Wien. Vorwort in: Stand. Ed. Bd. I, 17.
 - (1886): s. *Freud* (1956 a).
 - (1887–1904): s. *Freud* (1986).
 - (1888 b): Artikel über Aphasie, Coca, Gehirn, Hysterie, Hysteroepilepsie. In: *A. Villaret* (Hg.): Handwörterbuch der gesamten Medizin, Bd. 1, Stuttgart. (Die Autorschaft beruht auf Vermutung, da die Artikel nicht gezeichnet sind, Artikel über Hysterie auch in: »Psyche« 7, 1953/54, 481–500 und Stand. Ed. Bd. 1, 37. Artikel über Hysteroepilepsie auch in: Stand. Ed. Bd. 1, 58).
 - (1888–89): Übersetzung von *H. Bernheim*: De la suggestion et de ses applications à la thérapeutique, Paris 1886, unter dem Titel: Die Suggestion und ihre Heilwirkung. Wien. Vorwort in: Stand. Ed. Bd. 1, 71.
 - (1890 a): Psychische Behandlung (Seelenbehandlung). In: *Stu. A. Ergänzungsbd.*, 13–35.
 - (1891 b): Zur Auffassung der Aphasien. Eine kritische Studie. Leipzig, Wien (Auszug in *Stu. A. Bd. 3*, 165–173).
 - (1891 c): Artikel über Kinderlähmung, Lähmung. In: *A. Villaret* (Hg.): Handwörterbuch der gesamten Medizin, Bd. 2, Stuttgart. (Die Autorschaft beruht auf Vermutung, da die Artikel nicht gezeichnet sind.)
 - (1891 d): Hypnose. In: Stand. Ed. Bd. 1, 103.
 - (1892 a): Übersetzung von *H. Bernheim*: Hypnotisme, suggestion et psychothérapie; études nouvelles, Paris 1891, unter dem Titel: Neue Studien über Hypnotismus, Suggestion und Psychotherapie, Wien.

- (1892): s. *Freud* (1940d), (1941a), (1941b).
- (1892-93): Ein Fall von hypnotischer Heilung nebst Bemerkungen über die Entstehung hysterischer Symptome durch den »Gegenwillen«. In: G. W. Bd. 1, 1.
- (1892-94): Übersetzung von *J.-M. Charcot*: Leçons du mardi à la Salpêtrière, Paris 1888, unter dem Titel: Poliklinische Vorträge.
- (1893a) [1892]: Mit *J. Breuer*: Über den psychischen Mechanismus hysterischer Phänomene; Vorläufige Mitteilung. In: *Freud / Breuer* 1895d, 7-19.
- (1893b): Zur Kenntniß der cerebralen Diplegien des Kindesalters (im Anschluß an die Little'sche Krankheit). In: *v. Kassowitz* (Hg.): Neue Folge der »Beiträge zur Kinderheilkunde«. Wien.
- (1893c): [1888]: Quelques considérations pour une étude comparative des paralysies motrices organiques et hystériques. In: G. W. Bd. 1, 37.
- (1893d): Über familiäre Formen von cerebralen Diplegien. In: »Neurologisches Zentralblatt« Bd. 12, 512-515 und 542-547.
- (1893f): Charcot (Nachruf). In: G. W. Bd. 1, 19.
- (1893g): Über ein Symptom, das häufig die Enuresis nocturna der Kinder begleitet. In: »Neurologisches Zentralblatt« Bd. 12, 735-737.
- (1893h): Vortrag: Über den psychischen Mechanismus hysterischer Phänomene (stenographische, vom Autor revidierte Nachschrift). In: *Stu. A.* Bd. 6, 9-24.
- (1894a): Die Abwehr-Neuropsychosen. In: G. W. Bd. 1, 57-74.
- (1895b) [1894]: Über die Berechtigung, von der Neurasthenie einen bestimmten Symptomenkomplex als »Angstneurose« abzutrennen. In: *Stu. A.* Bd. 6, 25-49.
- (1895c) [1894]: Obsessions et phobies. Leur mécanisme psychique et leur étiologie. In: G. W. Bd. 1, 343-353 (deutsche Übersetzung *Freud* (1895h)).
- (1895d): Mit *J. Breuer*: Studien über Hysterie. Frankfurt/M. 1970 (Freuds Beiträge auch in: *Stu. A. Ergänzungsbd.*, 37-98).
- (1895e): Über die Bernhardt'sche Sensibilitätsstörung am Oberschenkel. In: »Neurologisches Zentralblatt« 14, 491-492.
- (1895f): Zur Kritik der »Angstneurose«. In: G. W. Bd. 1, 355-376.
- (1895g): Über Hysterie. Zusammenfassung von drei Vorträgen vor dem Wiener medicinischen Doctorencollegium (Verfasser A-r). In: »Wiener klinische Rundschau« Bd. 9, Nr. 42, 662-663; Nr. 43, 679-680; Nr. 44, 696-697.
- (1895h): Zwangsvorstellungen und Phobien. Ihr psychischer Mechanismus und ihre Ätiologie. In: »Wiener klinische Rundschau« Bd. 8, Nr. 17, 496-497; Nr. 18, 510-512 (Übersetzung von *Freud* (1895c), Übersetzer *A. Schiff*).
- (1895): s. *Freud* (1950a).
- (1896a): L'hérédité et l'étiologie des névroses. In: G. W. Bd. 1, 405-422.
- (1896b): Weitere Bemerkungen über die Abwehr-Neuropsychosen. In: G. W. Bd. 1, 377-403.
- (1896c): Zur Ätiologie der Hysterie. In: *Stu. A.* Bd. 6, 51-81.

- (1897a): Die infantile Cerebrallähmung, Teil II, Abt. II. In: *Nothnagel: Spezielle Pathologie und Therapie*, Bd. 9. Wien.
- (1897b): Inhaltsangaben der wissenschaftlichen Arbeiten des Privatdozenten Dr. Sigm. Freud (1877–1897). In: *G. W.* Bd. 1, 461–488.
- (1898a): Die Sexualität in der Ätiologie der Neurosen. In: *Stu. A.* Bd. 5, 11–35.
- (1898b): Zum psychischen Mechanismus der Vergeßlichkeit. In: *G. W.* Bd. 1, 517–527.
- (1899): s. *Freud* (1941 c).
- (1899a): Über Deckerinnerungen. In: *G. W.* Bd. 1, 529–554.
- (1900a) [1898–99]: Die Traumdeutung. *Stu. A.* Bd. 2.
- (1901a): Über den Traum. In: *G. W.* Bd. 2/3, 649 (hier zitiert nach der Taschenbuchausgabe: Über Träume und Traumdeutungen. Frankfurt/M. 1971, 11–52).
- (1901b): Zur Psychopathologie des Alltagslebens. In: *G. W.* Bd. 4 (hier zitiert nach der Taschenbuchausgabe Frankfurt/M., Hamburg 1954).
- (1901 c) [1899]: Autobiographische Notiz. In: *Freud* (1971 b), 139–141.
- (1904a) [1903]: Die Freudische Psychoanalytische Methode. In: *Stu. A. Ergänzungsbd.*, 99–106.
- (1905a) [1904]: Über Psychotherapie. In: *Stu. A. Ergänzungsbd.*, 107–119.
- (1905c): Der Witz und seine Beziehung zum Unbewußten. In: *Stu. A.* Bd. 4, 9–219.
- (1905d): Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie. In: *Stud. A.* Bd. 5, 37–145.
- (1905 e) [1901]: Bruchstück einer Hysterie-Analyse (Fall Dora). In: *Stu. A.* Bd. 6, 84–186.
- (1906a) [1905]: Meine Ansichten über die Rolle der Sexualität in der Ätiologie der Neurosen. In: *Stu. A.* Bd. 5, 146–157.
- (1906b): Sammlung kleiner Schriften zur Neurosenlehre aus den Jahren 1893–1906. In verschiedenen Bänden der *G. W.* und *Stu. A.* Vorwort in: *G. W.* Bd. 1, 557.
- (1906–1923): s. *Freud/Jung* (1974).
- (1906–1931): s. *Freud* (1955b).
- (1907a) [1906]: Der Wahn und die Träume in W. Jensens »Gradiya«. In: *Stu. A.* Bd. 10, 11–85.
- (1907b): Zwangshandlungen und Religionsübungen. In: *Stu. A.* Bd. 7, 11–21.
- (1907c): Zur sexuellen Aufklärung der Kinder. In: *Stu. A.* Bd. 5, 159–168.
- (1907–1926): s. *Freud/Abraham* (1965a).
- (1908a): Hysterische Phantasien und ihre Beziehung zur Bisexualität. In: *Stu. A.* Bd. 6, 187–195.
- (1908b): Charakter und Analerotik. In: *Stu. A.* Bd. 7, 23–30.
- (1908c): Über infantile Sexualtheorien. In: *Stu. A.* Bd. 5, 169–184.

- (1908d): Die »kulturelle« Sexualmoral und die moderne Nervosität. In: *Stu. A. Bd. 9*, 9–32.
- (1909a) [1908]: Allgemeines über den hysterischen Anfall. In: *Stu. A. Bd. 6*, 197–203.
- (1909b): Analyse der Phobie eines fünfjährigen Knaben (Der kleine Hans). In: *Stu. A. Bd. 8*, 9–123.
- (1909c) [1908]: Der Familienroman der Neurotiker. In: *Stu. A. Bd. 4*, 221–226.
- (1909d): Bemerkungen über einen Fall von Zwangsneurose (Rattenmann). In: *Stu. A. Bd. 7*, 31–103.
- (1909–1916): s. *Freud / Putnam* (1971).
- (1909–1939): s. *Freud / Pfister* (1963a).
- (1910a) [1909]: Über Psychoanalyse. In: *G. W. Bd. 8*, 1–60.
- (1910c): Eine Kindheitserinnerung des Leonardo da Vinci. In: *Stu. A. Bd. 10*, 88–159.
- (1910d): Die zukünftigen Chancen der psychoanalytischen Therapie. In: *Stu. A. Ergänzungsbd.*, 121–132.
- (1910e): Über den Gegensinn der Urworte. In: *Stu. A. Bd. 4*, 227–234.
- (1910h): Über einen besonderen Typus der Objektwahl beim Manne. In: *Stu. A. Bd. 5*, 185–195.
- (1910k): Über »wilde« Psychoanalyse. In: *Stu. A. Ergänzungsbd.*, 133–141.
- (1911c): Psychoanalytische Bemerkungen über einen autobiographisch beschriebenen Fall von Paranoia (Dementia paranoides). In: *Stu. A. Bd. 7*, 133–204.
- (1912b): Zur Dynamik der Übertragung. In: *Stu. A. Ergänzungsbd.*, 155–168.
- (1912c): Über neurotische Erkrankungstypen. In: *Stu. A. Bd. 6*, 214–226.
- (1912d): Über die allgemeinste Erniedrigung des Liebeslebens. In: *Stu. A. Bd. 5*, 197–209.
- (1912e): Ratschläge für den Arzt bei der psychoanalytischen Behandlung. In: *Stu. A. Ergänzungsbd.*, 169–180.
- (1912–13): Totem und Tabu. (In vier Teilen unter dem Titel: Über einige Übereinstimmungen im Seelenleben der Wilden und der Neurotiker. Veröffentlicht in »Imago«. In Buchform 1913.) In: *Stu. A. Bd. 9*, 287–454.
- (1912–1936): s. *Freud / Andreas-Salomé* (1966a).
- (1913f): Das Motiv der Kästchenwahl. In: *Stu. A. Bd. 10*, 181–193.
- (1913g): Zwei Kinderlügen. In: *Stu. A. Bd. 5*, 229–234.
- (1913i): Die Disposition zur Zwangsneurose (Ein Beitrag zum Problem der Neurosenwahl). In: *Stu. A. Bd. 7*, 105–117.
- (1913–1938): s. *Reik* (1976).
- (1914b): Der Moses des Michelangelo. In: *Stu. A. Bd. 10*, 195–222.
- (1914c): Zur Einführung des Narzißmus. In: *Stu. A. Bd. 3*, 37–73.
- (1914d): Zur Geschichte der psychoanalytischen Bewegung. In: *Freud* (1971b), 141–201.

- (1914f): Zur Psychologie des Gymnasiasten. In: Stu. A. Bd. 4, 235–240.
- (1915b): Zeitgemäßes über Krieg und Tod. In: Stu. A. Bd. 9, 33–60.
- (1915c): Triebe und Tribschicksale (eine der metapsychologischen Schriften). In: Stu. A. Bd. 3, 75–102.
- (1915d): Die Verdrängung (eine der metapsychologischen Schriften). In: Stu. A. Bd. 3, 103–118.
- (1915e): Das Unbewußte (eine der metapsychologischen Schriften). In: Stu. A. Bd. 3, 119–162.
- (1916–17) [1915–16]: Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse. In: Stu. A. Bd. 1.
- (1917b): Eine Kindheitserinnerung aus »Dichtung und Wahrheit«. In: Stu. A. Bd. 10, 255–266.
- (1917d) [1915]: Metapsychologische Ergänzung zur Traumlehre (eine der metapsychologischen Schriften). In: Stu. A. Bd. 3, 175–191.
- (1917e) [1915]: Trauer und Melancholie (eine der metapsychologischen Schriften). In: Stu. A. Bd. 3, 193–212.
- (1917–1934): s. *Groddeck / Freud* (1974).
- (1918a) [1917]: Das Tabu der Virginität. In: Stu. A. Bd. 5, 211–228.
- (1918b) [1914]: Aus der Geschichte einer infantilen Neurose (Wolfsmann). In: Stu. A. Bd. 8, 125–187.
- (1919h): Das Unheimliche. In: Stu. A. Bd. 4, 241–274.
- (1920a): Über die Psychogenese eines Falles von weiblicher Homosexualität. In: Stu. A. Bd. 7, 255–281.
- (1920b): Zur Vorgeschichte der analytischen Technik. In: Stu. A. Ergänzungsbd., 251–255.
- (1920g): Jenseits des Lustprinzips. In: Stu. A. Bd. 3, 231–272.
- (1921c): Massenpsychologie und Ich-Analyse. In: Stu. A. Bd. 9, 61–134.
- (1922a) [1921]: Traum und Telepathie. In: G. W. Bd. 13 (hier zitiert nach der Taschenbuchausgabe: Über Träume und Traumdeutungen. Frankfurt/M. 1971).
- (1923b): Das Ich und das Es. In: Stu. A. Bd. 3, 273–325.
- (1923d) [1922]: Eine Teufelsneurose im siebzehnten Jahrhundert. In: Stu. A. Bd. 7, 283–319.
- (1923e): Die infantile Genitalorganisation. In: Stu. A. Bd. 5, 233–241.
- (1924b) [1923]: Neurose und Psychose. In: Stu. A. Bd. 3, 331–337.
- (1924c): Das ökonomische Problem des Masochismus. In: Stu. A. Bd. 3, 339–354.
- (1924d): Der Untergang des Ödipuskomplexes. In: Stu. A. Bd. 5, 243–251.
- (1924f.) [1923]: Kurzer Abriss der Psychoanalyse. In: G. W. Bd. 13, 403 (hier zitiert nach *Freud* (1971 b), 202–222. Zuerst veröffentlicht in Englisch unter dem Titel: *Psychoanalysis: Exploring the Hidden Recesses of the Mind*. Das deutsche Original erschien 1928).
- (1925a) [1924]: Notiz über den »Wunderblock«. In: Stu. A. Bd. 3, 363–369.
- (1925d) [1924]: Selbstdarstellung. In: G. W. Bd. 14, 31 (hier zitiert nach *Freud* (1971 b), 37–100. Nachschrift von 1935).

- (1925j): Einige psychische Folgen des anatomischen Geschlechtsunterschieds. In: *Stu. A. Bd. 5*, 253–266.
- (1926d) [1925]: Hemmung, Symptom und Angst. In: *Stu. A. Bd. 6*, 227–308.
- (1926e): Die Frage der Laienanalyse. In: *Stu. A. Ergänzungsbd.*, 271–349 (mit einem Nachwort von 1927).
- (1927c): Die Zukunft einer Illusion. In: *Stu. A. Bd. 9*, 133–189.
- (1927–1939): s. *Freud / A. Zweig* (1968a).
- (1928b) [1927]: Dostojewski und die Vaternötigung. In: *Stu. A. Bd. 10*, 267–286.
- (1929–1939): Kürzeste Chronik (Tagesnotizen Freuds). In: *Michael Molnar* (Hg.): *The Diary of Sigmund Freud: 1929–1939*. London 1992.
- (1930a) [1929]: Das Unbehagen in der Kultur. In: *Stu. A. Bd. 9*, 191–270.
- (1930e): Ansprache im Frankfurter Goethe-Haus. In: *Stu. A. Bd. 10*, 292–296.
- (1931b): Über die weibliche Sexualität. In: *Stu. A. Bd. 5*, 273–292.
- (1931e): Brief an den Bürgermeister der Stadt Příbor. In: *G. W. Bd. 14*, 561 und in: *Freud* (1960a), 425.
- (1933a) [1932]: Neue Folge der Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse. In: *Stu. A. Bd. 1*, 447–608.
- (1933b) [1932]: Warum Krieg? In: *Stu. A. Bd. 9*, 271–286.
- (1934b) [1930]: Vorrede zur hebräischen Ausgabe von »Totem und Tabu«. In: *Stu. A. Bd. 9*, 293.
- (1936a): Brief an Romain Rolland: Eine Erinnerungsstörung auf der Akropolis. In: *Stu. A. Bd. 4*, 283–293.
- (1937b): s. *Freud* (1939a).
- (1937c): Die endliche und die unendliche Analyse. In: *Stu. A. Ergänzungsbd.*, 351–392.
- (1937e): s. *Freud* (1939a).
- (1939a) [1934–39]: Der Mann Moses und die monotheistische Religion. In: *Stu. A. Bd. 9*, 455–581. (Die ersten beiden Abhandlungen erschienen 1937.)
- (1940a) [1938]: Abriß der Psychoanalyse. In: *G. W. Bd. 17*, 63–138.
- (1940b) [1938]: Some Elementary Lessons in Psycho-Analysis. In: *G. W. Bd. 17*, 139–147. (Titel in Englisch, Text in Deutsch.)
- (1940d) [1892]: Mit *J. Breuer*: Zur Theorie des hysterischen Anfalls. In: *G. W. Bd. 17*, 7–13.
- (1940e) [1938]: Die Ichspaltung im Abwehrvorgang. In: *Stu. A. Bd. 3*, 389–394.
- (1941a) [1892]: Brief an Josef Breuer. In: *G. W. Bd. 17*, 3–6.
- (1941b) [1892]: Notiz III. In: *G. W. Bd. 17*, 15–18.
- (1941c) [1899]: Eine erfüllte Traumahnung. In: *G. W. Bd. 17* (hier zitiert nach der Taschenbuchausgabe: Über Träume und Traumdeutungen. Frankfurt/M. 1971, 7–9).
- (1941e) [1926]: Ansprache an die Mitglieder des Vereins B'nai B'rith. In: *G. W. Bd. 17*, 49–53.

- (1941 f) [1938]: Ergebnisse, Ideen, Probleme. In: G. W. Bd. 17, 149–152.
- (1950 a) [1887–1902]: Aus den Anfängen der Psychoanalyse (Briefe an Wilhelm Fließ. Abhandlungen und Notizen aus den Jahren 1887–1902. Entwurf einer Psychologie von 1895). Hgg. v. *Marie Bonaparte, Anna Freud, Ernst Kris*, Frankfurt/M. Korrigierter Nachdruck der Paperbackausgabe von 1962: Frankfurt/M. 1975. Ungekürzte Neuausgabe s. *Freud* (1986).
- (1955 b) [1906–1931]: Zehn Briefe an Arthur Schnitzler. In: »Die Neue Rundschau«, 1955, Bd. 66, Nr. 1.
- (1956 a) [1886]: Bericht über meine mit Universitäts-Jubiläums-Reisestipendium unternommene Reise nach Paris und Berlin. In: *Freud* (1971 b), 127–138. (Erstveröffentlichung in englischer Übersetzung 1956, erste Veröffentlichung im deutschen Original 1960.)
- (1960 a): Briefe 1873–1939. Hgg. v. *Ernst und Lucie Freud*. Frankfurt/M. (Zweite erweiterte Auflage Frankfurt/M. 1968.)
- (1960 b) [1885]: Curriculum vitae. In: *Freud* (1971 b), 124–126.
- (1963 a): s. *Freud/Pfister* (1963).
- (1965 a): s. *Freud/Abraham* (1965).
- (1966 a): s. *Freud/Andreas-Salomé* (1966).
- (1966 b) [1938]: Introduction (in Englisch) zu *S. Freud and W. C. Bullitt*: Thomas Woodrow Wilson. Twenty-eighth President of the United States. A Psychological Study. Boston, London 1967.
- (1968 a): s. *Freud/Zweig* (1968).
- (1969 a) [1872–74]: Sieben Briefe und zwei Postkarten an Emil Fluß. In: *Freud* (1971 b), 103–123 (zuerst in: »Neue Rundschau« 1969, auch in: »Psyche« 24, 1970, 766–784).
- (1971 a): s. *Freud/Putnam* (1971).
- (1971 b): Selbstdarstellung. Schriften zur Geschichte der Psychoanalyse. Hgg. u. eingeleitet v. *Ilse Grubrich-Simitis*. Frankfurt/M.
- (1986): Briefe an Wilhelm Fließ 1887–1904. Ungekürzte Ausgabe, hgg. von *Jeffrey Moussaieff Masson*. Bearbeitung der deutschen Fassung von *Michael Schröter*. Transkription von *Gerhard Fichtner*. Frankfurt/M. (zuerst in amerik. Übersetzung: *The Complete Letters of Sigmund Freud to Wilhelm Fliess 1887–1904. J. M. Masson* (ed.). Cambridge, Mass., London 1985).
- (1987): Unnumerierter Nachtragsband zu *Freud*: Gesammelte Werke: Texte aus den Jahren 1885 bis 1938. Frankfurt/M.
- (1989): s. *Freud* (1871–1881).
- und *Karl Abraham* (1965): Briefe 1907–1926. Hgg. v. *Hilda C. Abraham u. Ernst L. Freud*. Frankfurt/M.
- und *Lou Andreas-Salomé* (1966): Briefwechsel (1912–36). Hgg. v. *E. Pfeiffer*. Frankfurt/M.
- und *Josef Breuer* (1892): s. *Freud* (1940 d).
- und *Josef Breuer* (1893): s. *Freud* (1893 a).
- und *Josef Breuer* (1895): s. *Freud* (1895 d).
- und *Sandor Ferenczi* (1969): Briefwechsel aus dem Jahre 1908. In: »Psyche« 23, 349–353.

- und *Georg Groddeck* (1974): s. *Groddeck / Freud* (1974) (Briefe aus den Jahren 1917–1934).
 - und *Carl Gustav Jung* (1974): Briefwechsel (1906–1923). Hgg. v. *William McGuire und Wolfgang Sauerländer*. Frankfurt/M.
 - und *Oskar Pfister* (1963): Briefe 1909–1939. Hgg. v. *Ernst L. Freud und Heinrich Meng*. Frankfurt/M.
 - und *James Jackson Putnam* (1971): s. *Hale* (1971) (Briefe aus den Jahren 1909–1916).
 - und *Theodor Reik* (1976): s. *Reik* (1976) (Briefe aus den Jahren 1913–1938).
 - und *Arthur Schnitzler* (1955): s. *Freud* (1955 b) (Briefe aus den Jahren 1906–1931).
 - und *Arnold Zweig* (1968): Briefwechsel (1927–1939). Hgg. v. *Ernst L. Freud*. Frankfurt/M.
- Freud, Sophie* (1981): Buchbesprechung: Marianne Krüll: Freud und sein Vater. In: »Familiendynamik« 6, 186–204.
- (1988): Meine drei Mütter und andere Leidenschaften. Düsseldorf (zuerst: My Three Mothers and Other Passions. New York 1988).
- Freud-Gesellschaft* (1975): s. *Sigmund Freud-Gesellschaft* (1975).
- Friedlaender, Israel* (1915): The Jews of Russia and Poland. A Bird's-eye View of their History and Culture. New York, London.
- Friedlaender, Michael* (1922): Die jüdische Religion. Frankfurt/M. (zuerst: The Jewish Religion, 1890).
- Friedmann, Filip* (1929): Die galizischen Juden im Kampfe um ihre Gleichberechtigung 1848–1868. Frankfurt/M.
- Fromm, Erich* (1963): Sigmund Freud's Mission. An Analysis of his Personality and Influence. New York (zuerst 1959).
- Gardiner, Muriel* (Hg.) (1972): Der Wolfsmann vom Wolfsmann. Mit der Krankengeschichte des Wolfsmanne von Sigmund Freud, dem Nachtrag von Ruth Mack Brunswick und einem Vorwort von Anna Freud. Einleitung, Anmerkungen von Muriel Gardiner. Frankfurt/M. (zuerst: The Wolf-Man. New York 1971).
- Gartner, Lloyd P.* (1960): The Jewish Immigrant in England 1870–1914. London.
- Gay, Peter* (1977): Zum Gedenken an Sigmund Freud. In: *Engelman* (1977).
- (1989): Freud. Eine Biographie für unsere Zeit. (Mit einem bibliographischen Essay) Frankfurt/M. (zuerst: Freud, A Life for Our Time. New York 1987).
- Gedo, John E., Ernest Wolf* (1970): Die Ichthyosaurusbriefe. In: »Psyche« 24, 785–797.
- Gelber, N. M.* (1924): Aus zwei Jahrhunderten – Beiträge zur neueren Geschichte der Juden. Wien, Leipzig.
- Gickelhorn, Josef, Renée Gickelhorn* (1960): Sigmund Freuds akademische Laufbahn im Lichte der Dokumente. Wien, Innsbruck.

- Gickelhorn, Renée* (1965): Eine Episode aus Sigmund Freuds Mittelschulzeit. In: »Unsere Heimat« 36, 18–24.
- (1969): The Freiberg Period of the Freud Family. In: »Journal of the History of Medicine« 24, 37–43.
- (1976): Sigmund Freud und der Onkeltraum. Dichtung und Wahrheit. Wien.
- Gickelhornová, Renée, František Kalivoda, Josef Sajner* (1967): Nové archívni nálezy o dětství Sigmunda Freuda v Příboře. In: »Čs psychiatrie« 63, 131–136 (in Tschechisch).
- Gorion, Emanuel bin* (1966): Geschichten aus dem Talmud. Frankfurt/M.
- Graf, Max* (1942): Reminiscences of Professor Sigmund Freud. In: »Psychoanalytic Quarterly« 2, 465–477.
- Grinstein, Alexander* (1968): On Sigmund Freud's Dreams. Detroit.
- (1974): Zum lebensgeschichtlichen Hintergrund des Traumes von der »Botanischen Monographie«. In: *v. Scheidt* (Hg.) (1974), 150–170 (zuerst in etwas anderer Form: Freud's Dream of the Botanical Monograph, 1961; Kap. 2 aus Grinstein [1968]).
- Groddeck, Georg, Sigmund Freud* (1974): Briefe über das Es. München (Briefe aus den Jahren 1917–1934).
- Grubrich-Simitis, Ilse* (1971): Sigmund Freuds Lebensgeschichte und die Anfänge der Psychoanalyse. In: *Freud* (1971 b), 7–33.
- (1991): Freuds Moses-Studie als Tagtraum. Weinheim.
- (Hg.) (1971): s. *Freud* (1971 b).
- (1981): Siegfried Bernfeld: Historiker der Psychoanalyse und Freud-Biograph. In: *Siegfried Bernfeld, Suzanne Cassirer Bernfeld* (1981): Bausteine der Freud-Biographik. Frankfurt.
- Grünwald, Max* (1941): Begegnung mit Sigmund Freud. In: »Haaretz« vom 21. September 1941, 120–122 (in Hebräisch).
- Güdemann, Moritz* (1968): Quellenschriften zur Geschichte des Unterrichts und der Erziehung bei den deutschen Juden von den ältesten Zeiten bis auf Mendelssohn. Amsterdam (Neudruck der Ausgabe Berlin 1891).
- Haas, Theodor* (1908): Die Juden in Mähren. Darstellung der Rechtsgeschichte und Statistik unter besonderer Berücksichtigung des 19. Jahrhunderts. Brünn.
- Hale, Nathan G.* (ed.) (1971): James Jackson Putnam and Psychoanalysis. Letters between Putnam and Sigmund Freud, Ernest Jones, William James, Sándor Ferenczi, and Morton Prince, 1877–1917. Cambridge, Mass.
- Hall, Calvin S., Bill Domhoff* (1974): Freud und Jung. Eine vergleichende quantitative Inhaltsanalyse ihrer Träume. In: *v. Scheidt* (1974), 196–206 (zuerst: The Dreams of Freud and Jung. In: »Psychology Today« (1968).
- Heller, Judith Bernays* (1956): Freud's Mother and Father. In: »Commentary« 21, 418–421.
- Henle, Ilse* (1977): Die Tragödie der Labdakiden. Unentrinnbares Schicksal einer Alkoholikerfamilie? In: »Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie« 26, 46–52.

- Hilbrug, Erwin K.J.* (1968): Der Chassidismus. In: »Germania Judaica« 7, 1–32.
- Hirschmüller, Albrecht* (1978): Physiologie und Psychoanalyse in Leben und Werk Josef Breuers. (Jahrbuch der Psychoanalyse, Beiheft 4) Bern.
- (1991): Freuds Begegnung mit der Psychiatrie. Von der Hirnmythologie zur Neurosenlehre. Tübingen.
- Irigaray, Luce* (1980): Speculum. Spiegel des anderen Geschlechts. Frankfurt/M. (zuerst: Speculum de l'autre femme. Paris 1974).
- Israëls, Han* (1981): Schreber. Father and Son. Amsterdam (Deutsch: Schreber, Vater und Sohn. Weinheim 1989).
- Jones, Ernest* (1953): s. *Jones* (1960 I).
- (1960 I): Das Leben und Werk von Sigmund Freud. Bd. 1: Die Entwicklung zur Persönlichkeit und die großen Entdeckungen 1856–1900. Bern, Stuttgart (zuerst: Sigmund Freud. Life and Work. Vol. 1: The Young Freud 1856–1900. London 1953).
- (1962 II): Das Leben und Werk von Sigmund Freud. Bd. 2: Jahre der Reife 1901–1919. Bern, Stuttgart (zuerst: Sigmund Freud. Life and Work. Vol. 2. London 1955).
- (1962 III): Das Leben und Werk von Sigmund Freud. Bd. 3: Die letzte Phase 1919–1939. Bern, Stuttgart (zuerst: Sigmund Freud. Life and Work. Vol. 3. London 1957).
- Jordan, František* (1959): Anfänge und Entwicklung des Kapitalismus 1850–1914. In: Brunn. Von der Urzeit bis heute. Brno (in Tschechisch).
- Jung, Carl Gustav* (1912): s. *Jung* (1952).
- (1952): Symbole der Wandlung. Analyse des Vorspiels zu einer Schizophrenie. Zürich (Vierte umgearbeitete Auflage von: Wandlungen und Symbole der Libido. 1912).
- (1962): Erinnerungen, Träume, Gedanken. Aufgezeichnet und herausgegeben von Aniela Jaffé. Zürich, Stuttgart.
- Kinder, Hermann, Werner Hilgemann* (1964): dtv-Atlas zur Weltgeschichte. Bd. 1: Von den Anfängen bis zur Französischen Revolution. München.
- (1966): dtv-Atlas zur Weltgeschichte. Bd. 2: Von der Französischen Revolution bis zur Gegenwart. München.
- Kohn, Israel* (ed.) (1955): Sefer Buczacz. Tel-Aviv (in Hebräisch).
- Kobler, Franz* (1962): Die Mutter Sigmund Freuds. In: Bulletin des Leo Baeck Instituts, Bd. 5, 149–171.
- Kolb, G. Fr.* (1875): Handbuch der vergleichenden Statistik der Völkerzustands- und Staatenkunde. Leipzig.
- Kris, Ernst* (1950): Einleitung (zu den Briefen an Wilhelm Fließ). In: *Freud* (1950a), 9–48.
- Krüll, Marianne* (1977a): Schizophrenie und Gesellschaft. Zum Menschenbild in Psychiatrie und Soziologie. München (Neuaufgabe Frankfurt/M. 1986).
- (1977b): Adolf Hitler – Daniel Paul Schreber. Zwei familiendynamische Studien im Vergleich. In: »Familiendynamik« 2, 229–242.

- (1978): Freuds Absage an die Verführungstheorie im Lichte seiner eigenen Familiendynamik. In: »Familiendynamik« 3, 102–129.
 - (1989): Die Geburt ist nicht der Anfang. Die ersten Kapitel unseres Lebens – neu erzählt. Stuttgart.
 - (1991): Im Netz der Zauberer. Eine andere Geschichte der Familie Mann. Zürich.
- Kutter, Peter* (Hg.) (1977): Psychoanalyse im Wandel. Frankfurt/M.
- Landes, Ruth, Mark Zborowski* (1950): Hypotheses Concerning the Eastern Jewish Family. In: »Psychiatry« 13, 447–464.
- Landmann, Salcia* (Hg.) (1965): Jüdische Anekdoten und Sprichwörter. München.
- Langer, Georg* (1959): Neun Tore. Das Geheimnis der Chassidim. München-Planegg (zuerst in Tschechisch).
- Lehmann, Adolf* (ab 1859): Allgemeiner Wohnungs-Anzeiger nebst Gewerbe-Adreßbuch der k. k. Reichshaupt- und Residenzstadt Wien. Wien. (Erschienen ab 1859 mit wenigen Ausnahmen jährlich.)
- Lehmann, Herbert* (1974): Zwei Träume und eine Kindheitserinnerung. In: v. Scheidt (1974), 179–195 (zuerst: Two Dreams and a Childhood Memory of Freud. In: »Journal of the American Psychoanalytical Association« 13, (1966) 388–405).
- Loewenberg, Peter* (1970): A Hidden Zionist Theme in Freud's »My Son, the Myops...« Dream. In: »Journal of the History of Ideas« 31, 129–132.
- (1971): »Sigmund Freud as a Jew«: A Study in Ambivalence and Courage. In: »Journal of the History of the Behavioral Sciences« 7, 363–369.
- Lorenzer, Alfred* (1971): Symbol, Interaktion und Praxis. In: *Lorenzer u. a.* (1971), 9–59.
- (1972): Kritik des psychoanalytischen Symbolbegriffs. Frankfurt/M.
- (1973a): Über den Gegenstand der Psychoanalyse. Oder: Sprache und Interaktion. Frankfurt/M.
- (1973b): Sprachzerstörung und Rekonstruktion. Vorarbeiten zu einer Metatheorie der Psychoanalyse. Frankfurt/M. (zuerst 1970).
- (1973c): Zur Begründung einer materialistischen Sozialisationstheorie. Frankfurt/M. (zuerst 1972).
- (1976): Die Wahrheit der psychoanalytischen Erkenntnis. Ein historisch-materialistischer Entwurf. Frankfurt/M. (zuerst 1974).
- (1977): Sprachspiel und Interaktionsformen. Vorträge und Aufsätze zu Psychoanalyse, Sprache und Praxis. Frankfurt/M.
- und *Helmut Dahmer, Klaus Horn, Karola Brede u. a.* (1971): Psychoanalyse als Sozialwissenschaft. Frankfurt/M.
- Lowen, Astrid* (1981): Martha Freud – ein Lebensbild. In: Die Juden in Hamburg 1590–1990. Wissenschaftliche Beiträge der Universität Hamburg zur Ausstellung »Vierhundert Jahre Juden in Hamburg«, hgg. von *Arno Herzig* und *Saskia Rohde*. Hamburg. 249–262.
- Ludwig, Emil* (1956): Erinnerungen an Sigmund Freud. Bern.

- (1973): Doctor Freud. New York (zuerst 1947).
- Lynkeus (Josef Popper-Lynkeus)* (1900): Phantasieen eines Realisten. Dresden, Leipzig.
- MacIntyre, Alasdair C.* (1968): Das Unbewußte. Eine Begriffsanalyse. Frankfurt/M. (zuerst: The Unconscious. A Conceptual Analysis. London 1958).
- Mahler, Raphael* (1942): Haskole un Khsides in Galitsie in der ershter Helft 19tn Jor-Hundert. New York (in Jiddisch).
- Maier, Johann* (1973): Das Judentum von der biblischen Zeit bis zur Moderne. München.
- Majer Balaban* (1914): s. *Balaban* (1914).
- Malcolm, Janet* (1986): Vater lieber Vater. Aus dem Sigmund Freud-Archiv. Berlin (zuerst: In the Freud Archives. New York 1984).
- Mannoni, Octave* (1971): Sigmund Freud in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten. Reinbek (zuerst: Freud par lui même. Paris o. J.).
- Marcuse, Ludwig* (1964): Sigmund Freud. Sein Bild vom Menschen. München.
- Masson, Jeffrey Moussaieff* (1984): Was hat man dir, du armes Kind, getan? Sigmund Freuds Unterdrückung der Verführungstheorie. Reinbek (zuerst: The Assault on Truth. New York 1984).
- (1986): Vorwort und Einleitung zu: Sigmund Freud. Briefe an Wilhelm Fließ 1887–1904. In: *Freud* (1986).
- (Hg.) (1986): Sigmund Freud. Briefe an Wilhelm Fließ 1887–1904 (s. *Freud* 1986).
- (1988): Die Abschaffung der Psychotherapie. Ein Plädoyer. München (zuerst: Against Therapy. New York 1988).
- Mayer, Sigmund* (1911): Ein jüdischer Kaufmann 1831 bis 1911. Lebenserinnerungen. Leipzig.
- Maylan, Charles E.* (1929): Freuds tragischer Komplex. Eine Analyse der Psychoanalyse. München.
- Meerwein, F.* (1965): Psychiatrie und Psychoanalyse in der psychiatrischen Klinik (darin: Freud, der Moses des Michelangelo und die »statistische« Psychiatrie). Basel, New York.
- Meyer-Palmedo, Ingeborg* (Hg.) (1975): Sigmund Freud-Konkordanz und -Gesamtbibliographie. Frankfurt/M.
- und *Gerhard Fichtner* (Bearb.) (1989): Freud-Bibliographie mit Werkkonkordanz. Grundlegend revidierte und erweiterte Neuauflage von *Meyer-Palmedo* 1975. Frankfurt/M.
- Michael, Moshe* (1971): The Jewish Attitude of Freud. In: »Korot« 5, 484–498 und 67–71.
- Miller, Alice* (1980): Am Anfang war Erziehung. Frankfurt/M.
- (1981): Du sollst nicht merken. Variationen über das Paradies-Thema. Frankfurt/M.
- Mitscherlich, Alexander* (1969): Über mögliche Mißverständnisse bei der Lektüre der Werke Sigmund Freuds. In: *Stu. A.* Bd. 1, 19–25.

- Niederland, William G.* (1969): Schrebers »angewunderte« Kindheitswelt. In: »Psyche« 23, 196–223 (zuerst: The »Miracled-up« World of Schreber's Childhood. In: »The Psychoanalytic Study of the Child« 14, 1959).
- Nunberg, Herman, Ernst Federn* (Hg.) (1976): Protokolle der Wiener Psychoanalytischen Vereinigung. Bd. 1: 1906–1908. Frankfurt/M. (zuerst: Minutes of the Vienna Psychoanalytic Society. New York 1962).
- (Hg.) (1977): Protokolle der Wiener Psychoanalytischen Vereinigung. Bd. 2: 1908–1910. Frankfurt/M. (zuerst: Minutes of the Vienna Psychoanalytic Society. New York 1967).
- Olivier, Christiane* (1987): Jokastes Kinder. Die Psyche der Frau im Schatten der Mutter. Düsseldorf (zuerst: Les enfants de Jocaste. Paris 1980).
- Philippson, Ludwig* (Hg.) (1858–59): Die Israelitische Bibel. Enthaltend: Den heiligen Urtext, die deutsche Übertragung, die allgemeine ausführliche Erläuterung mit mehr als 500 englischen Holzschnitten. 1. Theil: Die fünf Bücher Moscheh. 2. Theil: Die Propheten. 3. Theil: Die heiligen Schriften (1859). Leipzig (erste Auflage vierbändig (1838–54), bis auf wenige Korrekturen identisch mit der zweiten Auflage von 1858–59).
- Politzer, Heinz* (1974): Freud als Deuter seiner eigenen Träume. In: *v. Scheidt* (1974), 56–71 (zuerst in: »Merkur« 24, 1970, 34–48).
- Popper-Lynkeus, Josef* (1900): s. *Lynkeus* (1900).
- Pribram, A. F.* (Hg.) (1918): Urkunden und Akten zur Geschichte der Juden in Wien. Erste Abteilung: Allgemeiner Teil 1526–1847 (1849). Bd. 1 und 2. Wien, Leipzig (Reihe: Quellen und Forschungen zur Geschichte der Juden in Deutsch-Österreich. Hgg. von der Historischen Kommission der Israelitischen Kultusgemeinde in Wien).
- Puner, Helen Walker* (1949): Freud. His Life and his Mind. A Biography. London.
- Rank, Otto* (1922): Der Mythos von der Geburt des Helden. 2. erw. Auflage. Leipzig, Wien (zuerst 1908).
- (1926): Das Inzest-Motiv in Dichtung und Sage. Grundzüge einer Psychologie des dichterischen Schaffens. 2. verm. u. verb. Auflage. Leipzig und Wien (zuerst 1912).
- Reik, Theodor* (1976): Dreißig Jahre mit Sigmund Freud. München (mit Briefen S. Freuds aus den Jahren 1913–1938, zuerst in: *Theodor Reik: The search within. The inner experience of a psychoanalyst.* New York 1956).
- Richter, Horst-Eberhard* (1963): Eltern, Kind und Neurose. Psychoanalyse der kindlichen Rolle. Stuttgart.
- (1970): Patient Familie. Entstehung, Struktur und Therapie von Konflikten in Ehe und Familie. Reinbek.
- und *Dieter Beckmann* (1969): Herzneurose. Stuttgart.
- und *Hans Strotzka, Jürg Willi* (Hg.) (1976): Familie und seelische Krankheit. Eine neue Perspektive der Psychologischen Medizin und der Sozialtherapie. Reinbek.
- Ricœur, Paul* (1974): Die Interpretation. Ein Versuch über Freud. Frankfurt/M. (1969¹) (zuerst: De l'interprétation. Essai sur Freud. Paris 1965).

- Riesman, David* (1965): Freud und die Psychoanalyse. Frankfurt/M. (zuerst: Individualism Reconsidered. 1954).
- Rijnaarts, Josephine* (1988): Lots Töchter. Über den Vater-Tochter-Inzest. Düsseldorf (zuerst: Dochters van Lot. Amsterdam 1987).
- Riviere, Joan* (1959): A Character Trait of Freud's. In: *Sutherland* (1959), 145–149.
- Roazen, Paul* (1971): Politik und Gesellschaft bei Sigmund Freud. Frankfurt/M. (zuerst: Freud: Political and Social Thought. New York 1968).
- (1973): Brudertier. Sigmund Freud und Victor Tausk. Die Geschichte eines tragischen Konflikts. Hamburg (zuerst: Brother Animal. The Story of Freud and Tausk. New York 1969).
 - (1976): Sigmund Freud und sein Kreis. Eine biographische Geschichte der Psychoanalyse. Bergisch Gladbach (zuerst: Freud and His Followers. New York 1971).
- Roback, A. A.* (1957): Freudiana. Including unpublished Letters from Freud, e. a. Cambridge, Mass.
- Robert, Marthe* (1975): Sigmund Freud zwischen Moses und Ödipus. Die jüdischen Wurzeln der Psychoanalyse. München (zuerst: D'Oedipe à Moïse. Freud et la conscience juive. Paris 1974).
- Rosenfeld, Eva M.* (1974): Traum und Vision. Zum Traum von den »Personen mit Vogelschnäbeln«. In: *v. Scheidt* (1974), 19–35 (zuerst: Dream and Vision. Some Remarks on Freud's Egyptian Bird Dream. In: »International Journal of Psycho-Analysis« 37, 1956, 97–105).
- Rosenkötter, Lutz* (1974): Freud und Brücke. Neue Aspekte des Traumes »Non vixit«. In: *v. Scheidt* (1974), 171–178 (zuerst in »Psyche« 25, 1971, 948–955).
- Rosenthal, Celia Stopnicka* (1954): Deviation and Social Change in the Jewish Community of a Small Polish Town. In: »American Journal of Sociology« 60, 177–181.
- (1953): Social Stratification of the Jewish Community in a Small Polish Town. In: »The American Journal of Sociology« 50, 1–10.
- Roskies, Diane, David G. Roskies* (1975): The Shtetl Book. New York.
- Rutschky, Katharina* (Hg.) (1977): Schwarze Pädagogik. Quellen zur Naturgeschichte der bürgerlichen Erziehung. Frankfurt/M., Berlin, Wien.
- Rubinstein, Aryeh* (ed.) (1975): Hasidism. Jerusalem.
- Rudy, Zvi* (1965): Soziologie des jüdischen Volkes. Reinbek.
- Ruppin, Arthur* (1911): Die Juden der Gegenwart. Eine sozialwissenschaftliche Studie. Köln, Leipzig (2. neubearb. Aufl., zuerst: 1904).
- Sachs, Hanns* (1945): Freud, Master and Friend. London.
- Sajner, Josef* (1968): Sigmund Freuds Beziehungen zu seinem Geburtsort Freiberg (Příbor) und zu Mähren. In: »Clio Medica« 3, 167–180.
- (1981): Drei dokumentarische Beiträge zur Sigmund Freud-Biographik aus Böhmen und Mähren. In: Jahrbuch der Psychoanalyse Bd. 13, Stuttgart, Bad Cannstatt, 143–152.
 - (1989): Die Beziehungen Sigmund Freuds und seiner Familie zu dem mährischen Kurort Rožnau. In: Jahrbuch der Psychoanalyse. Bd. 24, 73–96.

- Salber, Wilhelm* (1973): *Entwicklungen der Psychologie Sigmund Freuds*. 3 Bde. Bonn.
- (1985): *Anna Freud mit Selbstzeugnissen und Bilddokumenten*. Unter Mitwirkung von W. Ernest Freud. (Rowohlts Monographien) Reinbek.
- Schachter, M.* (1959): *Psychoanalyse et interprétations de rêves dans le Talmud*. In: »Revue d'histoire et de la médecine hébraïque« 12, 57–60.
- Schatzman, Morton* (1971): *Paranoia or Persecution: The Case of Schreber*. In: »Family Process« 10, 177–207.
- (1974): *Die Angst vor dem Vater. Langzeitwirkungen einer Erziehungsmethode. Eine Analyse am Fall Schreber*, Reinbek (zuerst: *Soul Murder. Persecution in the Family*. London 1973).
 - (1976): *Buchbesprechung von W. G. Niederland: The Schreber Case*. In: »Familiendynamik 1«, 172–176.
- Scheffel, Joseph Victor von* (1916): *Sämtliche Werke Bd. 4–6*. Hgg. v. *Johannes Franke*. Leipzig.
- Scheidt, Jürgen vom* (1973): *Sigmund Freud und das Kokain*. In: »Psyche« 27, 385–430.
- (Hg.) (1974): *Der unbekannte Freud. Neue Interpretationen seiner Träume durch E. H. Erikson, A. Grinstein, H. Politzer, L. Rosenkötter, M. Schur u. a.* München.
- Schmidt, Arno* (1966): *Julianische Tage*. In: *Arno Schmidt: Trommler beim Zaren*. Karlsruhe.
- Scholem, Gershom* (1957): *Die jüdische Mystik in ihren Hauptströmungen*. Frankfurt/M.
- (1973): *Zur Kabbala und ihrer Symbolik*. Frankfurt/M. (zuerst 1960).
- Schorske, Carl E.* (1973): *Politics and Patricide in Freud's Interpretation of Dreams*. In: »American Historical Review« 78, 328–347.
- Schreber, Daniel Paul* (1973): *Denkwürdigkeiten eines Nervenkranken*. Hgg. und eingeleitet von *Samuel M. Weber*. Frankfurt/M., Berlin, Wien (zuerst 1903).
- Schüle, Johann August* (1975): *Das Gesellschaftsbild der Freudschen Theorie*. Frankfurt/M., New York.
- Schur, Max* (1973): *Sigmund Freud. Leben und Sterben*. Frankfurt/M. (zuerst: *Freud, Living and Dying*, 1969).
- (1974): *Weitere »Tagesreste« zum »Traummuster«*. In: v. *Scheidt* (1974), 116–170 (zuerst: *Some Additional »Day Residues« of the »Specimen Dream of Psychoanalysis«*. In: *R. M. Loewenstein u. a. (Hg.): Psychoanalysis. A General Psychology*. New York 1966).
- Schwab, Gustav* (1975): *Sagen des klassischen Altertums*. 3 Bde. Frankfurt/M. (Neudruck der Auflage von 1932. Zuerst 1838–40.)
- Sigmund-Freud-Gesellschaft* (Hg.) (1975): *Sigmund-Freud-Haus Katalog*. Wien.
- Simon, Ernst* (1957): *Sigmund Freud, the Jew*. In: *Leo Baeck Institute Year Book II*, hgg. v. *Robert Weltsch*. London.
- Simoni, I.* (1959): *La biographie de Sigmund Freud*. In: »Revue d'histoire et de la médecine hébraïque« 12, 7–26.

- Slipp, Samuel* (1978): Interpersonelle Faktoren der Hysterie: Freuds Verführungstheorie und der Fall Dora. In: »Familiendynamik« 3, 130–147.
- Smith, W. Robertson* (1956): The Religion of the Semites. New York (zuerst 1889).
- Somogyi, Tamar* (1982): Die Schejnen und die Prosten. Untersuchungen zum Schönheitsideal der Ostjuden in bezug auf Körper und Kleidung unter Berücksichtigung des Chassidismus. Berlin.
- Stadtmüller, Georg* (1963): Geschichtliche Ostkunde. 1. Bd.: Die Zeit bis zum Jahre 1914. 2. erw. Aufl. München, Stuttgart. (zuerst ca. 1955).
- Stănescu, Heinz* (1965): Unbekannte Briefe des jungen Sigmund Freud an einen rumänischen Freund. In: »Neue Literatur. Zeitschrift des Schriftstellerverbandes der RVR«, 123–177.
- Stekel, Wilhelm* (1908): s. *Stekel* (1921).
- (1909): Dichtung und Neurose. Bausteine zur Psychologie des Künstlers und des Kunstwerks. Wiesbaden.
 - (1921): Nervöse Angstzustände und ihre Behandlung. 3. verm. u. verb. Aufl. Band 1 der zehnbändigen Reihe: Störungen des Trieb- und Affektlebens (zuerst 1908 mit einem Vorwort von *Sigmund Freud*).
 - (1921 b): Onanie und Homosexualität. Die homosexuelle Neurose. 2. verb. u. verm. Aufl. Band 2 der zehnbändigen Reihe: Störungen des Trieb- und Affektlebens.
 - (1926): Zur Geschichte der analytischen Bewegung. In: »Fortschritte der Sexualwissenschaft und Psychoanalyse«, 2, 539–575.
 - (1931–32): Die Technik der Psychoanalyse. In: »Psychoanalytische Praxis. Vierteljahresschrift für die aktive Methode der Psychoanalyse« 1 und 2 (Aufsatz erschien in mehreren Teilstücken in beiden Bänden).
 - (1938): Die Technik der analytischen Psychotherapie. Eine zusammenfassende Darstellung auf Grund dreißigjähriger Erfahrung. Bern.
 - (1950): The Autobiography of Wilhelm Stekel. The Life Story of a Pioneer Psychoanalyst. Ed. by *Emil A. Gutheil* with an introduction by *Hilda Stekel*. New York.
 - (1972): Wege zum Ich. Psychologische Orientierungshilfe im Alltag. Hgg. und bearb. v. *Friedrich Scheidt*. München.
- Stern, Paul J.* (1977): C. G. Jung. Prophet des Unbewußten. Eine Biographie. München, Zürich (zuerst: The Haunted Prophet 1976).
- Stierlin, Helm* (1971): Das Tun des Einen ist das Tun des Anderen. Versuch einer Dynamik menschlicher Beziehungen. Frankfurt/M.
- (1975 a): Eltern und Kinder im Prozeß der Ablösung (1976 unter neuem Titel: Eltern und Kinder. Das Drama von Trennung und Versöhnung im Jugendalter). Frankfurt/M. (zuerst: Separating Parents and Adolescents. New York 1974).
 - (1975 b): Adolf Hitler. Familienperspektiven. Frankfurt/M.
 - (1975 c): Innerer Besitz und Zwang zur Wahrheit: psychoanalytische und Familienperspektiven. In: *Stierlin* (1978), 37–59 (zuerst in: »Ehe, Zentralblatt für Ehe- und Familienkunde« 12, 1975, 132–147).

- (1975d): Von der Psychoanalyse zur Familientherapie. Theorie/Klinik. Stuttgart.
 - (1976a): Einzel- versus Familientherapie schizophrener Patienten: ein Ausblick. In: *Stierlin* (1978), 132–142 (zuerst in: »Familiendynamik« 1, 1976, 112–123).
 - (1976b): »Rolle« und »Auftrag« in der Familientheorie und -therapie. In: *Stierlin* (1978), 11–36 (zuerst in: »Familiendynamik« 1, 1976, 36–58. Auch in *Kutter* [1977]).
 - (1978): Delegation und Familie. Beiträge zum Heidelberger familiendynamischen Konzept. Frankfurt/M.
 - (1978a): Der mißlungene Dialog und seine Folgen. In: *Stierlin* (1978), 164–185.
- Strachey, James* (1969): Sigmund Freud. Eine Skizze seines Lebens und Denkens. In: *Stu. A. Bd. 1*, 7–18.
- Sulloway, Frank J.* (1982): Freud. Biologe der Seele. Jenseits der psychoanalytischen Legende. Köln-Lövenich (zuerst: Freud, Biologist of the Mind. Beyond the Psychoanalytic Legend. New York 1979).
- Sutherland, John D.* (ed.): Psychoanalysis and Contemporary Thought. New York.
- Swailes, Peter J.* (1982a): Freud, Minna Bernays, and the Conquest of Rome. In: »New American Review« 1, 1–23.
- (1982b): Freud, Johann Weier, and the Status of Seduction. The Role of the Witch in the Conception of Fantasy. New York.
 - (1982c): Freud, Fliess, and Fratricide; The Role of Fliess in Freud's Conception of Paranoia. New York.
 - (1983a): Freud, Krafft-Ebing, and the Witches. The Role of Krafft-Ebing in Freud's Flight into Fantasy. New York.
 - (1983b): Freud, Martha Bernays, and the Language of Flowers. Masturbation, Cocaine, and the Inflation of Fantasy. New York.
 - (1983c): Freud, Cocaine, and Sexual Chemistry. The Role of Cocaine in Freud's Conception of the Libido. New York.
 - (1986): Freud, His Teacher, and the Birth of Psychoanalysis (Freud's Patientin Cäcilie M. = Anna von Lieben). In: Freud: Appraisals and Reappraisals. Contributions to Freud Studies. Bd. 1, Hg. von *Paul E. Stepanisky*. Hillsdale, N. J.: The Analytic Press.
- Thon, Jakob* (1908): Die Juden in Österreich. (Im Auftrage des Verbandes der Israelitischen Humanitätsvereine B'nai B'rith für Österreich hergestellt.) Hgg. v. Bureau für Statistik der Juden. Berlin.
- Trachtenberg, Joshua* (1939): Jewish Magic and Superstition. A Study in Folk Religion. New York.
- Velikovsky, Immanuel* (1941): The Dreams Freud Dreamed. In: »Psychoanalytic Review« 30, 487–511.
- Vogel, Paul* (1953/54): Eine erste, unbekannt gebliebene Darstellung der Hysterie von Sigmund Freud. In: »Psyche« 7, 481–500.
- Waelder, Robert* (1963): Die Grundlagen der Psychoanalyse. Bern, Stuttgart.

- Wallace, Edwin R. IV* (1977): The Psychodynamic Determinants of Moses and Monotheism. In: »Psychiatry« 40, 79–87.
- (1978): Freud's Father Conflict. The History of a Dynamic. In: »Psychiatry« 41, 33–56.
- Wehler, Hans-Ulrich* (Hg.) (1972): Soziologie und Psychoanalyse. Stuttgart, Berlin.
- Wilhelm, Kurt* (Hg.): Jüdischer Glaube. Eine Auswahl aus zwei Jahrtausenden. Birsfelden-Basel o. J.
- Williams, Bill* (1976): The Making of Manchester Jewry 1740–1875. Manchester, New York.
- Wittels, Fritz* (1924): Sigmund Freud. Der Mann, die Lehre, die Schule. Leipzig, Wien, Zürich.
- (1931): Freud and His Time. The Influence of the Master Psychologist on the Emotional Problems in Our Lives. New York.
- Wolf, G.* (Hg.) (1880): Die alten Statuten der jüdischen Gemeinden in Mähren sammt den nachfolgenden Synodalbeschlüssen. Wien.
- Zborowski, Mark* (1966): The Place of Book-Learning in Traditional Jewish Culture. In: *M. Mead, M. Wolfenstein* (eds.): Childhood in Contemporary Cultures. Chicago, London 1966 (zuerst 1955).
- *und Elizabeth Herzog* (1952): Life is with People. The Jewish Little-Town of Eastern Europe. New York. (Deutsch: Das Schtetl. Die untergegangene Welt der osteuropäischen Juden. München 1991).

Yayınlanmış Sosyal Kitaplarımız

PSİKOLOJİ DİZİSİ

- Freud ve Annesi
- Psikozum, Bisikletim ve Ben
- Yalan! Yalan!! Yalan!!! Yalancılığın Psikolojisi
- Güç: Güç Sahibi Olma İsteği ve Güce Sahip Olmaktan Korkma
- Herkes Biraz Kaçıkır: Nörotiklerin Elkitabı

KENDİNİ GELİŞTİRME DİZİSİ

- Evlenmek İstiyorum: Eşimi Nasıl Seçmeliyim
- Ne Hissettiğiniz Kendinize Bağlı (Duygularınızı Seçim Gücü)
- Bağışlayın ve Unutun: Haketmediğiniz Yaraları İyileştirmenin Yolları
- Nerede Yeter Demek Gerekir? Hiçbir Zaman Doyum Bulamıyorsanız Ne Yapmalısınız?
- Utangaçlığınızı Yenin
- Her An Öfkeli misiniz? Öfkenizi Denetim Altında Tutabilmek İçin Bir Kılavuz
- Kendiniz Olun: Daha Etkin Bir Yaşam Sürmek İçin Anlamlı Bir Kılavuz
- Atılgnalık Hakkınızı Kullanın: Gündelik Sorunlarla Başetme Becerilerinizi Geliştirmek İçin Bir Kılavuz
- Göze Alın: Yaşamlarınızı Değıştirmeyi Göze Alabilenler İçin Bir Kitap
- Denetiminiz Kendi Elinizde mi?: Yaşamlarınızı Kendi Denetimleri Altında Tutmak İsteyenler İçin Bir Elkitabı
- Sevgili Patron: Her Yöneticinin Duymak, Bütün Çalışanların Söylemek İstedikleri

KADIN-ERKEK VE İLİŞKİLER DİZİSİ

- Zor Bir Erkeği de Sevmek Mümkün
- Sevdığınız Zor Erkek Nasıl Başa Çıkarsınız
- Kadınlardan Nefret Eden Erkekler ve Bu Erkekleri Seven Kadınlar
- Kadınların Hayatlarını Mahvetmek İçin Yaptıkları On Aptalca Hata
- Atılgn Kadın
- Peter Pan Sendromu: Hiç Büyümeyen Erkekler
- Suçlamayı Bırak, Sevmeye Bak!
- İki Kişinin Gücü: Güçlü ve Sevgi Dolu Bir Evliliğin Sırları

- Altmış Dakikalığına Evliliğiniz
- İlişkiniz Sonlandığında... Ayrılmış ya da Boşanmış Kişilerin Yaşamlarını Yeniden Yapılandırmaları İçin Bir Kılavuz
- Mutluyum. Çünkü Bekarım: Özgürlüğün Tadını Çıkarın
- Nasıl "Mükemmel"e Yakın Bir Kaynana Olunur?

CİNSEL YAŞAM DİZİSİ

- Cinsellik Hakkında Konuşamadıklarımız
- Sevmek ve Sevişmek Becerileri

ÇOCUK EĞİTİMİ DİZİSİ

- Bağırıp Çağırmadan ya da Dövmeden Çocuk Terbiyesi (Sık Karşılaşılan Okul Öncesi Davranış Sorunlarına Pratik Çözümler)
- Altı-On İki Yaşları Arasındaki Çocuğunuzu Aklınızı Oynatmadan Nasıl Terbiye Edersiniz?
- Ergenlik Çağındaki Çocuğunuzu Anlamanın Yolları
- Çocuğunuzla İşbirliği Yapabilme: Çocuğunuzla Bağırıp Çağırmadan, Azarlamadan, Yalvarmadan Nasıl İşbirliği İçinde Olabilirsiniz?
- Çocuğunuzla Uzlaşın: Çocuklarınızın Karşı Gelme, Başkaldırma ve Saldırganlık Tutumlarının Üstesinden Gelmek İçin Bir Yöntem
- Kendine Güvenen Çocuk Yetiştirme: Çocukların Benlik Saygılarını Geliştirme ve Utangaçlıklarını Yenme Yolları
- Tek Çocuk Sendromu
- Boşanma ve Çocuğunuz: Çocuğunuzun Boşanmanızla Başetmesine Nasıl Yardımcı Olursunuz?
- Her Anababanın Bilmesi Gereken On Şey: Yeni Anababalar ve Çocuk Bakımını Üstlenen Herkes İçin Bir Kılavuz
- Altmış Dakikalığına Baba

HYB Yayınları, Hekimler Yayın Birliği'nin psikiyatristler, çocuk psikiyatristleri, psikologlar, pediatrişter ve Öğretim Üyesi hekimler, çocuk eğitimi uzmanları ve sosyologlardan oluşan bilimsel yayın kurulu tarafından seçilmekte ve gözden geçirilmektedir.

HYB Yayıncılık

Bilkent Plaza A3 Blok 21-24

Bilkent, 06533 Ankara

Tel: (312) 266 55 66

ISBN 975-6972-59-9

*HYB Yayıncılık
Bilkent Plaza A3 Blok 21-24
Bilkent, 06533 Ankara
Tel: (312) 266 55 66*